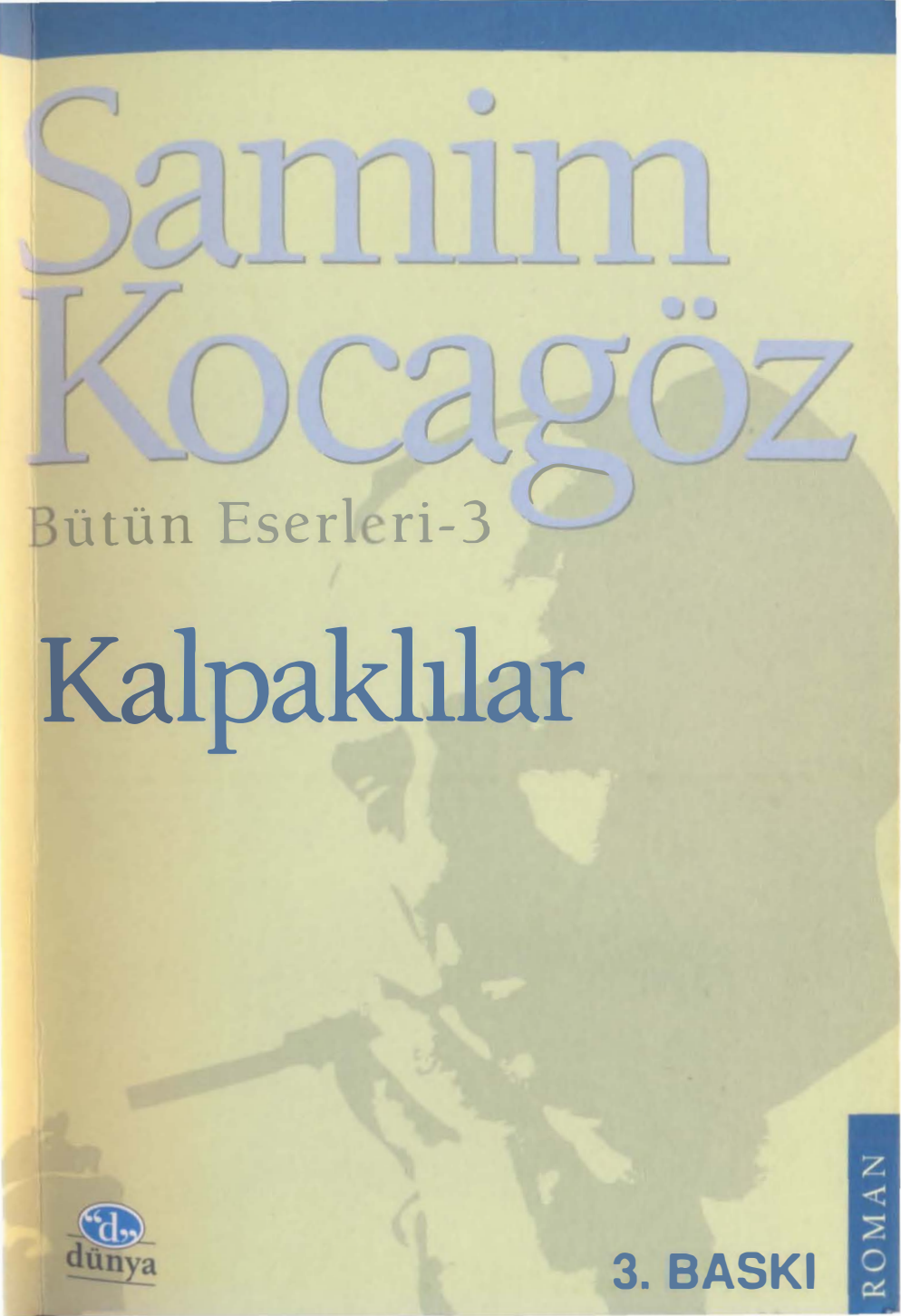
Samim Kocagöz

Bütün Eserleri-3

Kalpaklılar

dünya

3. BASKI

ROMAN

DÜNYA KİTAPLARI / ROMAN

Kalpaklılar

Samim Kocagöz

DÜNYA KİTAPLARI 360
Roman 11
Kalpaklılar
Samim Kocagöz

Yayın Yönetmeni Feridun Andaç
Sanat Yönetmeni Fatih Durmuş
Editör Emine Başar
Grafik Uygulama Duygu Kaplan
Teknik Hazırlık ve Basım Dünya Yayıncılık A.Ş.
Birinci Basım Şubat 2005
İkinci Basım Ekim 2005
Üçüncü Basım Mart 2006

ISBN: 975-304-292-2

Tüm hakları saklıdır.
Bu kitabın yayın hakları Dünya Yayıncılık A.Ş.'nindir.
İzinsiz kopyalanamaz, aktarılamaz, çoğaltılamaz.

©Dünya Yayıncılık A.Ş.
"GLOBUS" Dünya Basımevi
100. Yıl Mahallesi 34440 Bağcılar/İstanbul
Tel: (0212) 440 24 24 pbx
Fax: (0212) 440 23 88
http://www.dunyakitaplari.com
e-posta: dunyayayincilik@dunya.com
internet satış adresi: http://www.dunyastore.com

Kalpaklılar

Samim Kocagöz

dünya
kitapları

Samim Kocagöz, 1916 yılında Söke'de doğdu. 1928'de ilkokulu bitiren Kocagöz, ortaokul ve lise öğrenimini İzmir Erkek Lisesi'nde tamamladı. 1937 yılında liseyi bitirdikten sonra da en büyük amacı olan edebiyat öğrenimini almak üzere İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girdi. 1942-45 yılları arasında İsviçre'nin Lozan Üniversitesi'nde Sanat Tarihi ve Felsefe Tarihi dersleri aldı.

Yazarlığının yanı sıra öğretmenlik de yapan Kocagöz, İzmir Devlet Konservatuvarı'nda Tiyatro Tarihi, Edebiyat; kısa bir süre çalıştığı İzmir Ticaret Lisesi'nde de Edebiyat dersleri verdi.

Öykü ve yazıları *Serveti Fünun-Uyanış*, *Ses*, *Yürüyüş*, *Vatan*, *Fikirler*, *Yenilikler*, *Yeditepe*, *Yeni Ufuklar*, *Ataç*, *Yön*, *Türk Dili*, *Varlık*, *Adam Sanat*, *Cumhuriyet* gibi dergi ve gazetelerde yayımlanan Samim Kocagöz, yazın yaşamına 1938 yılında yayımlanan *İkinci Dünya* romanıyla başladı. Olgunluk dönemindeki eserlerinde rastlanmayan romantizmin etkin olduğu bu romanını, diğer roman ve öyküleri izledi.

İlk öyküsü "Yarıntı" 1939'da *Ses* dergisinde yayımlandı. "Yarıntı" ile başlayan öykücülük serüveni, *Telli Kavak* (1941), *Sığınak* (1946), *Sam Amca* (1951) kitaplarıyla şekillendi. *Yeni İstanbul* ve *New York Herald Tribune* gazetelerinin 1950 yılında düzenledikleri Dünya Hikâye Yarışması'nda "Sam Amca" öyküsüyle Türkiye birincisi oldu. 1944 yılında tamamlanıp 1948'de yayımlanan *Bir Şehrin İki Kapısı* adlı romanı, yazarın toplumcu gerçekçi çizgisini yansıtan ilk romanı olarak değerlendirildi. Roman, 1985'te yapılan ikinci baskısında *Nabi'nin Park Kahvesi* adıyla yayımlandı.

1946'da *Vatan* gazetesinde çıkan "Fındık Yaprakları" öyküsü nedeniyle Sivas'a sürüldü.

Hüsamettin Bozok'un kurduğu Yeditepe Yayınevi'nin 1955-1960 yılları arasında ortağı oldu.

Öykücülüğünün ikinci dönem eserleri olan *Cihan Şoförü* (1954), *Ahmet'in Kuzuları* (1958), *Yolun Üstündeki Kaya* (1964) kitapları basıldı.

Kocagöz, 1957'de çıkan *Onbinlerin Dönüşü*'nde, İkinci Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkan fikir hareketleri/ayrılıklarını, insanların düş kırıklıklarını anlattı. *Kalpaklılar-Doludizgin* (1962) ise Kurtuluş Savaşı ve Milli Mücadele ekseninde yaşananların anlatıldığı beşinci romanı oldu.

Yağmurdaki Kız adlı öykü kitabıyla 1968 Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü'nü kazandı.

Üyesi olduğu Türkiye İşçi Partisi'nden 1970 yılında ayrıldı. TİP'te geçirdiği yıllara dair gözlemlerini ve Davutpaşa Kışlası'ndaki tutuklu kaldığı yılların anlattığı *Tartışma* (1976) adlı romanında 12 Mart müdahalesine yer verdi. Yazdığı oyunlarından yalnızca *Sayılı Günler* ve *Yaşlı Kız* okura ulaştı.

Yokluk içinde yaşayan, bir karış toprağı bile olmayan Yörüklerin, Cumhuriyet öncesi yaşamlarını anlattığı *Bir Karış Toprak* (1964) adlı romanının devamı olarak, Cumhuriyet sonrası dönemde bir çift öküze sahip olmak isteyen göçmenlerin dramını anlattığı *Bir Çift Öküz* (1970) romanı yayımlandı.

Demokrat Parti'nin son yıllarıyla 27 Mayıs'a geliş sürecini anlattığı ve 1973 yılında yayımlanan *İzmir'in İçinde* adlı romanıyla Türkiye'nin siyasal durumunu bütün çıplaklığıyla ortaya koydu.

1978'de basılan *Alandaki Delikanlı* adlı öykü kitabıyla 1979 Lions Hikâye Ödülü'nü aldı.

Kocagöz'ün, roman, romancı, okur, eleştirinen, edebiyat, sanat, Türk edebiyatının dünya edebiyatı içindeki yeri üzerine yazdığı yazılarının bir araya getirildiği deneme kitabı *Roman ve Yazarlık Onuru* 1983'te yayımlandı.

Sosyo-politik olayların konu edildiği öykü kitaplarından biri olan *Gecenin Soluğu* 1985 yılında çıktı.

Eserlerine konu olan, Türkiye'nin toplumsal yaşamına etki eden dönemlerden birini, 12 Eylül 1980'in getirdiklerini anlattığı on birinci romanı *Mor Ötesi*, 1986 yılında, "Simon Pépéta" adlı uzun öyküsüyle birlikte yayımlandı. Bu romanıyla 1987 Ferit Oğuz Bayır Roman Ödülü'nü kazandı.

1989 Orhan Kemal Roman Ödülü'nü aldığı en son romanı *Eski Toprak*'ta (1988), 12 Mart 1971'e geliş sürecini sorguladı.

1989 yılında çıkan *Bu da Geçti Yahu* adlı anı kitabından bir yıl sonra *Baskın* adlı öykü kitabı yayımlandı. Aynı yıllarda geçirdiği felce rağmen yazmaya devam etti.

Samim Kocagöz, 5 Eylül 1993 tarihinde, tasarladığı "Kocagözgiller" romanını tamamlayamadan aramızdan ayrıldı. Kocagöz'ün başta öyküleri olmak üzere, yapıtlarından bazıları yabancı dillere çevrilmiş, uluslararası antolojilere girmiş ve hakkında çeşitli makaleler yazılmıştır.

***

"1940 Kuşağı"nın edebiyatımıza getirdiği açılımın öncülerinden Samim Kocagöz'ün "Bütün Eserleri"ni yayıma hazırlarken, onun taşıyıcı rolünü anımsatmak istedik. Cumhuriyet'le kurulan 'yeni edebiyat'ın oluşma sürecine de tanıklık eden bir yazarın birikimine sahip çıkmak, yeni kuşaklara var olan edebiyatımızın arka planını göstermek çabamızı, diğer yazarlarımızın yapıtlarını gün ışığına çıkarmaya çalışarak sürdüreceğiz.

Kalpaklılar ve *Doludizgin*'de Kurtuluş Savaşımızın örgütlenme evresi ile cephe ve cephe gerisinde yaşananlar anlatılıyor. Kocagöz, bu yapıtta roman kahramanlarının yanı sıra savaşın tanıklarına da yer veriyor. Romanın hem içeriğinde hem de anlatımında, İzmir'de başlayıp Anadolu'nun her yerine yayılan Kuvayı Milliye ruhu hissediliyor. İki ayrı cilt olarak yayımladığımız romanın ilk cildi *Kalpaklılar*'da İzmir'in işgalinden başlayarak savaşın örgütlenmesini okuyacaksınız. *Doludizgin*'de ise, tüm halkın düzenli bir orduya dönüştürülmesinin ardından dünya tarihinde emperyalizme karşı verilmiş ilk savaşın zafere giden zorlu ama umut dolu yolunu yeniden yürüyeceksiniz. Cumhuriyet tarihimizin temelini oluşturan Kurtuluş Savaşı'nın belgesel nitelikte işlenmiş destansı anlatımı, özgürlük mücadelemizin değerini gözler önüne seriyor. Doludizgin koşan atların peşine takılıp giderken okuduğunuz satırlarla bazen gözleriniz yaşaracak, bazense sevinçten ışıyacak.

Önsöz

Kurtuluş Savaşımızla ilgili anılarım, zihnimde kopuk kopuk yer eden, bazısı korkulu, bazısı sevinçli olaylardır. Bana öyle geliyor ki, beş altı yaşımın kavrayışı ile o günlerde bu olayların içyüzünü anlayamazdım. O sıra, yalnız korkanlarla birlikte korktum, sevinenlerle birlikte sevindim:

Mandaların çektiği bir araba içinde, zifiri karanlıkta, Çine Çayı'nı geçmiştik. Bu çayın adını sonradan öğrendim. Dizlerinin dibinde oturduğum annemin, karanlıklar içinde gözyaşlarının parıltısını hiç unutamam. Babamın beyaz bir ata binip gittiğini hatırlıyorum. Atı, gerçekten beyaz mıydı, yoksa ben mi sonraları bu atı beyaz düşünmeyi sevmiştim, şimdi bilemeyeceğim. Ama babam gitmiş, günün birinde hasta, bitkin; fakat sevinçli dönmüştü. Yine bir gün, annemin, halalarımın heyecan, telaş içinde bayraklar diktiğini hatırlarım. Biz çocuklar, bu bayrakları elimizde sallaya sallaya, düşman işgalinden kurtulan kasabamıza dönmüştük. Bir gün, top sesleri kasabamızı inletirken, babam, koşa koşa eve gelmiş, kapının içinden anneme, "Hanım, hanım! Cumhuriyet! Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri, Reisi Cumhur intihap edildiler!" diye bağırmıştı. Babamın bu sözlerini, annemin sevinç gözyaşlarını hiç unutamam.

İlkokulun ilk sınıflarındaydım. Öğretmenimiz, bir arkadaşımızı, mavili beyazlı bir gömlek giydiği için azarlamış, değiştirsin diye evine yollamıştı.

O günlerin heyecanının uzun yıllar sürüp gittiğini, hiç olmazsa ben yaşta olanlar da pek iyi bilirler. Çocukluğumuzda kulaklarımız, Kurtuluş Savaşımızın kahramanlıkları ile doldu. Büyüklerimizden, öğretmenlerimizden, birçok şeyler dinledik. Annelerimiz, babalarımız,

okulda öğretmenlerimiz, yüreklerimizi paralayan, yüreklerimizi sevinç ve gururla dolduran birçok olay anlattılar. Biz çocuklar, el ele tutuşarak, göğsümüzü şişire şişire, zafer marşları söyledik. Gelgelelim, yıllar geçtikçe, olaylar, kahramanlıklar, buzlu bir cam ardında kalır gibi oldu. Fakat babam, hiçbir zaman, bu konuda heyecanını yitirmedi. Ölünceye dek, her fırsatta bana, Kuvayı Milliye'yi, İstiklal Harbi'ni, Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı anlattı. Ve ben, çok iyi biliyorum ki, gençlik çağı bu savaşa rastlamış, bu savaşa katılmış büyüklerimiz de o günlerin coşkunluğunu, heyecanını yitirmemişlerdir. Benim yaşımda olanlar, o yılların heyecanını yaşamakla dinlemek arası çağda olanlar, bugün kendilerinden genç kuşağa bakıp, tarifsiz bir üzüntüye kapılıyorlar: Acaba gençler, bizim kadar, Türk'ün bu en haklı, en büyük savaşının heyecanını yüreklerinde duyabiliyorlar mı? Elbette duyuyorlar, duyacaklar. Ama biz de babalarımız, ağabeylerimiz gibi anlatmak, hep anlatmak istiyoruz.

Yirmi yıl önce, yazıya ilk heves ettiğim günlerden beri, Kurtuluş Savaşımızın kahramanlıklarını, bir ulusun sömürgecilere karşı nasıl ayaklanıp direndiğini, özgürlüğünü nasıl kurtardığını yazmak en büyük amacım oldu. Bu amaç, sadece bir heves değil, rahmetli babamın, babalarımızın, ağabeylerimizin anılarına bir saygı borcu oldu.

Önceleri, bugün sağ olan bir kahramanın kendisinden dinlediğim serüvenini yazmaya karar vermiştim. Bu hikâyenin iskeletini kurabilmek için, daha başkalarını da dinlemek, gerekti. Başkalarını dinleyince, birtakım kitapları; anıları da okumayı düşündüm. Derken dayanamadım, görmem gereken bazı belgelere kadar dayandım. Kahramanımı da içine katarak romanımı, düşmanın İzmir'e çıkmasından, geri alınmasına kadar planlayıp yazmayı göze aldım. Ama koca Kurtuluş Savaşımız, bütün olayları ile nasıl yazılır? Hele bir roman çerçevesi içinde... Ne mümkün? Ben sadece romanımın yürümesine yarayacak en can alıcı olayları seçmeye çalıştım. Onları birbirine bağlayabilmek için bazısını gerektiğinden uzunca anlattım. Bu yüzden okurlarım, konuyu işlerken romanımın bütününün ölçüsünün bazı yerlerde taştığını görebilirler. Bu eksiği, daha doğrusu, fazlalığı, benim için değil, o çağın kahramanları için bağışlamalarını dilerim. Bazı olayları kısaca anlatmak, romanın ölçüsünü göz önünde tutmak elimden gelmedi. Kitabımda okunurken belli olacak, seçilebilecek benim kahramanlarım bir yana, romanımın öteki bütün kişileri, gerçekten yaşamış, o olayla-

rı yaratmış kişilerdir. Bu kişiler, zaten tarihin malı olmuşlardır. Meraklı okurlarım bu kahramanları, başka kitaplarda da kolayca bulabilirler. Anılarını yazmamış, yazamayacak kişiler de var romanımda, hem de çok... Ya kendilerini dinledim ya da dinleyenlerden, inandıklarımdan, serüvenlerini öğrendim.

Yazarken, Milli Mücadele yıllarının bazı sembol olmuş sözlerini, olduğu gibi alıkoydum. Okurlarım, 'subay' kelimesini, 'zabit' olarak göreceklerdir. 'Kuvayı Milliye' yerine 'Milli Kuvvetler' diyemedim.

Çok önemli bir noktaya daha dokunmak isterim: Bir insan, bir yazar olarak, hiçbir ulusa, hiçbir yabancıya düşmanlığım yok. Romanımda insanları, içinde yaşadıkları çağla, içinde bulundukları olaylarla anlattım. Kitabımda, Türkiye'yi yağmaya gelen 1919 yılının sömürgecilerine karşı kabaran öfke, o yılların öfkesidir; o yılların hiddetidir. Ama bugün de sömürgeciliğe karşı duyulabilecek öfkenin aynıdır elbette.

Kurtuluş Savaşımızla ilgili anılarının içinde en çok beni saran, zihnimde yer eden olaylardan biri, düşmandan kaçıp gittiğimiz Muğla'da, evimizin karşısındaki bir binanın kapısında, penceresinde toplanıp, "Ankara'nın taşına bak!" türküsünü söyleyen *Mehmet*'lerin kaynaşmasıdır. Oradan cepheye gittiklerini sonradan anladım. Bana bu romanı yazdıran sebeplerden biri, hâlâ kulaklarımda çınlayan *Mehmet*'lerin sesidir. Bir de her zaman gözümün önünden gitmeyen babamın hayali var: Beyaz bir ata binmiş, kalpaklı genç bir adam ve Ankara'ya Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Büyük Nutuklarını dinlemeye giden, silindir şapkalı, yine genç bir adam... Bu Mehmet'ler, bu adam, biz cumhuriyet çocuklarının babaları, ağabeyleridir...

Kalpaklılar'ı, eşsiz kahraman, ölümsüz Atatürk'e, ve İstiklal Ordusu'nun, aziz şehitlerinin anısına, gazilerine armağan ediyorum.

Samim KOCAGÖZ
Karşıyaka, 14 Mart 1959

Başlarken

"1919 senesi Mayısının 19'uncu günü Samsun'a çıktım. Vaziyet ve manzarai umumiye:

Osmanlı Devletinin dahil bulunduğu grup, Harbi Umumide mağlûp olmuş, Osmanlı ordusu her tarafta zedelenmiş, şeraiti ağır bir mütarekename imzalanmış. Büyük Harbin uzun seneleri zarfında, millet yorgun ve fakir bir halde. Millet ve memleketi Harbi Umumiye sevk edenler, kendi hayatlarının endişesine düşerek, memleketten firar etmişler. Saltanat ve hilafet mevkiini işgal eden Vahdettin, müstereddi, şahsını ve yalnız tahtını temin edebileceğini tahayyül ettiği yeni tedbirler araştırmakta. Damat Ferit Paşa'nın riyasetindeki kabine; âciz, haysiyetsiz, cebin, yalnız padişahın iradesine tabi ve onunla beraber şahıslarını vikaye edebilecek herhangi bir vaziyete razı.

Ordunun elinden esliha ve cephanesi alınmış ve alınmakta...

İtilaf Devletleri, mütareke ahkâmına riayete lüzum görmüyorlar. Birer vesile ile, İtilaf donanmaları ve askerleri İstanbul'da. Adana vilayeti, Fransızlar; Urfa, Maraş, Ayıntap, İngilizler tarafından işgal edilmiş. Antalya ve Konya'da, İtalyan kıtaatı askeriyesi; Merzifon ve Samsun'da İngiliz askerleri bulunuyor. Her tarafta, ecnebi zabit ve memurları ve hususi adamları faaliyette. Nihayet, mebdei kelâm kabul ettiğimiz tarihten dört gün evvel, 15 Mayıs 1919'da İtilaf devletlerinin muvafakatiyle Yunan ordusu İzmir'e ihraç ediliyor.

İzmir'in işgal olunacağına dair Mayısın on üçünden beri fiilî emareler gören İzmir'de bazı genç vatanperverler, 14/15'inci gecesi, bu elim vaziyet hakkında müdavelei efkâr eylemişler ve emrivaki haline geldiğine şüphe kalmıyan Yunan işgalinin ilhakla neticelenmesine mâni olmak esasında müttefik kalmışlar ve Reddi İlhak prensibini ortaya atmışlardı. Ayni gecede bu maksadın teşmilini temin için İzmir'de Yahudi Maşatlığına toplanabilen

halk tarafından bir miting yapılmışsa da ertesi gün sabahleyin Yunan askerlerinin rıhtımda görülmesile bu teşebbüs ümit edilen derecede temini maksat edememiştir."

Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, s.1-2

Birinci Bölüm

1

(Ya istiklâl, ya ölüm!)

Bir ağaca dayandı. Eli, ayağı titriyor, yüreği tıkanacakmış gibi daralıyordu. Dolu dolu gözlerini, maşatlıktan dağılan, sessizce yanından geçen, başları önlerine düşmüş halkın karaltısına çevirdi. Genç ihtiyar, kadın erkek, çoluk çocuk, el ele tutuşmuşlar, ara ara taşınan fenerlerin şavklarına sığınmışlar, sanki sonsuz bir yolculuğa çıkmışlardı. Ağlayan kadınların hıçkırıklarını duyuyordu. Onun da boğazı düğümlenmiş, dudakları titriyordu. Kulaklarında, akşamüstü, mahalle aralarında feryat eden çocukların sesleri uğulduyordu:

"Allah'ını seven, vatanını seven, bu gece Yahudi Maşatlığı'na gelsin!" "İşte geldik..." diye söylendi.

Halk, kalabalık, sessizce dağılıyordu. Yavaş yavaş mezarlıktan ayak sesleri de çekildi. O, dayandığı ağaca önce elleriyle tutundu; sonra sımsıkı sarıldı, alnını ağacın kuru kabuklarına dayadı; doya doya ağladı. Biraz yatışır gibi oldu. Yürüdü, yola çıktı. Caddenin öte tarafına geçti. Duvarlara elleriyle dokunuyor, ağaçların gövdelerini elliyordu. Deniz kenarına kadar yürüdü. Bir yıkık duvarın üstüne ilişti. Bol yıldızlı bir mayıs gecesiydi. Körfezin durgun suları, yıldızlarla oynaşıyordu. Karşıyaka'da ölü ölü, yer yer ışıklar vardı. Uzun uzun denize, etrafına baktı. Başını kaldırdı, gözlerini bir de İzmir'e çevirdi. Şehrin üzerinde hafif bir pembelik vardı. İzmir, üstüne çöken karanlıkları kızaran yüzüyle omuzlarına almıştı. İzmir artık dizlerinin dibinde, sularının kenarında oturan bu adama, ona, yabancı gibi geliyordu. İzmir'i elinden almışlardı.

Memleketinin, yurdunun altı yüz yıllık tarihi zihnini yormaya başlamıştı. Fakat bu düşünceyi hemen bir tarafa bıraktı. Şu anda tarihin sözü edilemezdi. Türk milleti için tarihin akışı durmuş, bitmiştir. Şid-

detle başının ağrıdığını hissediyordu. Birçok düşünce zihnini kurcalıyordu: Politika, bilim, fen, insanlık, güzel şiirler kafasının içinde dört dönüyordu. Hiçbiri aydınlık değildi. Damarlarından bütün kanı çekilmiş, dimağı felce uğramıştı. Dudaklarının arasına bir cıgara koydu. Kibrit yanmadı. Bir, bir daha denedi; yine yanmadı. Bu anda arkasından, yanan kibriti tutan bir el uzandı:

"Buyurun, yakın Hasan Tahsin Bey." Kibriti tutan eli, avuçlarının içine aldı, cıgarasını yaktı. Kibritin ışığı sönerken tutanın yüzünü aydınlattı.

"Siz misiniz Yusuf Bey?"

"Önce kalabalıkta sizi kaybettim. Sonra bu tarafa yürüdüğünüzü gördüm. Rahatsız etmeyecektim. Kusuruma bakmazsınız değil mi?" Hasan Tahsin gülümsedi, karanlıkta beyaz dişleri parladı,

"Bilmem ki Yusuf Bey," dedi, "birbirimizi nasıl teselli edeceğiz?" Yusuf, durakladı, kalpağını eliyle düzeltir gibi yaptı.

"Doğru," dedi, "tesellinin bundan sonra, iş bu kerteye geldikten sonra hiçbir faydası yok..." Bir an sustular. Yusuf, eğilmiş Hasan Tahsin'in yüzüne bakıyordu. O sıkılmış gibi,

"Öyle yüzümü görmeye çalışmayın, yüzüme bakmayın Yusuf Bey," diye öfkeyle söylendi, "ne demek istediğinizi anlıyorum..." Yusuf, yutkundu; mırıldandı:

"Hiç, hiçbir umut yok mu?"

"Var." Yusuf, diz çöker gibi yan tarafındaki iri bir taşın üstüne oturdu:

"Var... elbette var..." diye, mırıldandı. Hasan Tahsin, karanlığın içinde şimşekler çakan gözlerini arkadaşına dikti:

"Yusuf Bey, var deyişinizde bile bir ümitsizlik var. Dövüşeceğiz! Yüzüme öyle bakmayınız. Anlıyorum, nasıl dövüşeceğiz demek istiyorsunuz. Her kavgaya, yürekli olan, çok kolay başlar. Yüreğimiz gerçekten varsa, üstümüze yürüyen haydutun biz de üstüne yürürüz. O kadar kolay ki..."

"Peki..."

"Hiç üzülmeyin, dövüşün sonunu başkaları getirir. Büyük kavgalar, başladıkları yerde bitivermezler. Çırayı bir kibritle tutuşturmak gerek. Odunlar önce ısınır, sonra alevlenir."

"Demek bir düşündüğünüz var?"

"Düşünce değil, kararımı verdim."

"Öğrenmek isterdim."

"Şimdilik size bir faydası yok. Yakın bir gelecekte bütün memleketimin bu hareketimden faydalanacağına inanıyorum."

"Kararınızı öğrenebilir miyim?"

"Bunun şimdilik size bir faydası yok. Başka şeyler konuşalım Yusuf Bey, ricamı lütfen kabul ediniz, bana sual sormayınız."

Hasan Tahsin'in, çok sinirli olduğunu Yusuf, daha cıgarasını yakarken anlamıştı. Arkasından onun karaltısını tanımış, caddenin karşısına geçip deniz kenarına indiğini görünce, zaten korkmuştu. Onu çok iyi tanırdı: Memleketin içine düştüğü bu korkunç karanlık, Hasan Tahsin'i ölüme götürebilirdi. Yusuf, arkasından sessizce yürümüş, basbayağı denize atlayıp Hasan Tahsin'i kurtarmaya kendini hazırlamıştı. Onu, yazılarından bir ağabey gibi tanır, severdi. Yıkık duvarın arkasına gizlenip, onu seyrederken, daha doğrusu kurtarmak için beklerken, kafasının içinde sıra sıra cümleler duruyordu. Bu cümleler, Hasan Tahsin'in kendi gazetesinde, *Hukuk-u Beşer* gazetesinde yazdığı bir başmakalenin son cümleleriydi. Bu makaleyi kesmiş, cebine koymuştu Yusuf. Yazının başlığı, 'Namus Uğrunda'ydı. Tarihini bile hatırlıyordu: 19 Şubat 1919. Sık sık cebinden, defterinin arasından çıkarıp yazıyı okurdu. Hasan Tahsin Recep Bey, *Hukuk-u Beşer* gazetesinin sermuharriri, bu makalesini şöyle bitiriyordu:

"Memleketimizi teslim etmektense; yakar, yıkar, intihar ederiz: Çünkü tarihimiz var; çünkü bizi tel'in edecek ecdadın ruhu, ahfadın feryadı var; çünkü, her şeyden üstün namusumuz var!" Yusuf, bu cümleleri mırıldanırken, Hasan Tahsin, dudaklarının arasına bir cıgara koymuş, kibriti yanmamıştı. Biraz ferahlayan delikanlı, koşmuş, onun cıgarasını yakmıştı. Şimdi de o, bana sual sormayınız, diyordu. Demek niyeti, sadece intihar, yazdığını yapmaktan ibaret değildi. Beklersem, öğrenirim, diye düşündü. Sözü değiştirdi. Değiştirdi ama, konu değişmemişti:

"Anlayamıyorum, eğer düşman İzmir'e asker çıkaracak olursa, şu karşımızdaki koskoca kışladaki zabitler, neferler, elleri kolları bağlı mı oturacaklar?" Hasan Tahsin, öne eğilmiş başını arkadaşına kaldırdı:

"Hepsini öğrendim," dedi, "elleri, kolları şimdiden bağlı. İtilaf Devletleri'nin evvelki gün Kambur İzzet'e verdikleri notadan sonra, bu vali müsveddesi, kışladaki kolordu kumandanı Nadir Paşa ile birlik olmuş, İstanbul'un verdiği emirleri yerine getirmek için uğraşıyor. İlk iş

olarak askerin silahını, cephanesini elinden toplamaya hız vermişler. İşgal, tam bir teslimiyet olacak. Bazı zabitleri, paşa, herhangi bir harekette bulunmasınlar diye gözaltında bile tutuyormuş."

"Bu herifler vatan haini!" diye, Yusuf bağırıverdi. Sanki bağıran başkasıymış gibi, durup hayretle iki yakasına bakındı. Hasan Tahsin, tok bir sesle,

"Hepsi!" dedi. Yusuf, yutkundu,

"Ya kurduğumuz Reddi İlhak Cemiyeti, çektiğimiz protesto telgrafları? Sonra bu gece yaptığımız, bütün İzmirli Türklerin katıldıkları miting?"

"Öyle sanıyorum ki, sadece bu harekete karşı kini, öfkeyi belirttik. İşgali, teslimiyetle kabul etmeyeceğimizi söyledik. Ee... bu da gerekirdi. Başkaca bir faydası olacağını sanmıyorum." Yusuf, yine iki yakasına şaşkın şaşkın baktı. Sonra kendisini toparladı:

"Haklısınız..." diye mırıldandı. Hasan Tahsin, doğruldu. Kalkarken arkadaşının elini tutup onu da kaldırdı. Caddeye çıktılar. Bir an durakladı:

"Ümitsiz değiliz ne de olsa Yusuf Bey," dedi, "ben, memleketimi, milletimi bilirim. Dövüşeceğiz. Göreceksiniz, kurtuluş kıvılcımı, hayat kıvılcımı İzmir'de parlayacak. Belki, belki de bütün memleketi aydınlatacak." Karanlığın içinde Yusuf, iri iri gözlerini açmış Hasan Tahsin'e bakıyor, onun adımlarına uymaya çalışıyordu. Hasan Tahsin, biraz arkasında kalan arkadaşını beklemek için durakladı. Bu duraklama onu sakinleştirdi. Yusuf'un aksayan sağ ayağına baktı; yumuşayan sesiyle sordu: "Ayağınız, Çanakkale'de miydi?" Yusuf, kısaca,

"Evet..." dedi. Ağır ağır kışlanın duvarları dibinden yürüdüler. Kemeraltı'na kadar hiç konuşmadılar. Gece ilerlemiş, sokaklarda kimseler kalmamıştı. Fakat hükümetin önünden geçip Kordonboyu'na çıktıklarında iş değişiverdi. Kordonboyu'nda koşuşmalar vardı. Uzaklardan bir uğultu geliyordu. Gümrüğe doğru ilerledikçe, havagazı lambalarının altında küme küme insanlar görüyorlardı. Bu insanlar, bir toplanıyor, sonra sokak içlerine doğru koşuyorlardı. Tam gümrüğün karşısındaki lambanın altına gelmişlerdi ki, beş altı kişilik bir grup, kıyametler koparırarak önlerinden geçti. En önde koşan bir delikanlının elinde, dürülmüş bir bayrak vardı. Duvar dibine çekilip yol verdiler. Hasan Tahsin'le Yusuf'a, geçenler, kahkahayla güldüler. Bir hayli uzak-

laştıkları halde durdular. Elinde dürülü bayrak taşıyan delikanlı, döndü geldi. Üç adım uzaktan bayrağın sopasını uzattı. Hasan Tahsin'le Yusuf'un başlarındaki kalpaklarını sopanın ucu ile dürttü, düşürmek istedi. İkisi de kalpaklarını tuttular. Yusuf, hızla fırlamak istedi. Fakat Hasan Tahsin, bileğine yapıştı:

"Sakin olun Yusuf Bey," diye bağırdı, "daha kavga başlamadı!" Bayraklı genç de hücum edecekti ama arkasında yaşlı bir adam birdenbire beliriverdi. Onu, tuttu. Elinden dürülü bayrak sopasını aldı. Yavaş yavaş, döndüre döndüre bayrağı açtı. Gaz ışığında açılan bayrağın mavi-beyaz'ı parladı. Adam,

"Yok kavga vire paşam, kavga bitti!" dedi. Hasan Tahsin, Yusuf'un hayret ettiği sakin bir sesle,

"Sen öyle bil çorbacı, keyfine bak..." diye alay etti. Adam, bir an öfkelenir gibi oldu. Lambanın mavi ışığında yüzünden bir fırtınanın geçtiği fark edildi. Sonra birdenbire döndü. Arkasındaki güruha, Rumca:

"Yürüyün. Yapılacak çok işimiz var. Bunlarla uğraşacak zaman değil." dedi. Kıyametler koparark uzaklaştılar. Hasan Tahsin, gözlerini yumdu. Bir zaman öylece kaldı. Sonra hiçbir şey olmamış gibi, parmağı ile gümrük binasını işaret etti:

"Sizin bilmediğiniz neler var Yusuf Bey," dedi, "şu gümrükten aylardır bu palikaryalara kasa kasa silah, cephane geçirilip verildi. Kasa kasa Yunan üniformaları geldi. Göreceksiniz, rıhtıma Yunan askeri çıkmadan bu yerli palikaryalar, giyinip kuşanıp İzmir içinde görünecekler. Geleceklerden çok, bu yerlilerin yapacakları rezaletler, vahşet beni korkutuyor." Yusuf şaşırmıştı.

"Nasıl bizim gümrüklerimizden bu silahları geçirebilirler?"

"Kasaların üstünde Kızılhaç damgası vardı. İngiliz, Fransız, İtalyan mütareke mümessillerinin zoru ile geçirdiler. Metropolithane silah, cephane deposu haline geldi. Metropolit hazretleri Hıristostomos, bu işlerin kurucusu. Hazret din adamı güya..." Yusuf,

"Anladım... şimdi anladım..." diye, yüksek sesle söyledi. Dönüp yüzüne bakan Hasan Tahsin'e yaklaştı, "Amcamın aylardan beri niçin hasta denecek derecede çöktüğünü, kederlendiğini anladım."

Ağzımı bıçak açmıyordu.

"Demek o da biliyormuş, duymuş."

"Duymak, bilmek ne demek? Görmüştür. Gümrükte oldukça, sala-

hiyetli bir memurdur. Evvelce durup durup bana, oğlum, bu İzmir karışacak. Sen, kalk Manisa'ya git. Avukatlık edeceksen orada et. Baban da sevinir. İhtiyar halinde onun yanında bulunursun. Hem Çanakkale gibi bir badireden şehit olmadan küçük bir yara ile kurtulduktan sonra birkaç yıl istirahat etmek gazilik hakkındır, der dururdu. Benim de aklıma neler gelirdi neler: Sanırdım ki, amcamın evinde kalmakla ona yük oluyorum. Birkaç dava alıp beş on kuruş elime geçince, hemen bir odaya taşındım. Kendi kendime, ne diye tekaüt maaşı ile geçinen babama gidip yük olayım, diyordum. Hemşirem, annem, babam, bu maaşla ancak geçiniyorlardı. Sonra Mekteb-i Hukuku bitirir bitirmez asker oldum. Tahsilim yabana mı gidecekti? İzmir, büyük şehir, burada daha iyi kazanıyordum."

Hasan Tahsin, ağır ağır yürüyor, arkadaşının sözlerini gülümseyerek dinliyordu. Yusuf, durakladı. Şaka ediyormuş gibi:

"Dahası da var... siz yabancı değilsiniz. İzmir'den ayrılamıyorum. Biliyorsunuz, Nemide Hanım var; nişanlım, amcamın kızı... İşlerim düzeliyordu, evlenecektik yakında..." Hasan Tahsin, kızmış gibi göründü:

"Bunları bana niçin masal anlatırmış gibi söylüyorsunuz Yusuf Bey? Evet, önümüzde belki yıllarca sürecek bir mücadele var. Fakat yurdumuz güzel günlere, aydınlığa kavuşacak. Bunu hiçbir zaman aklınızdan çıkarmayınız. Belki beni bir daha göremeyeceksiniz. Fakat sizden rica ederim, her ümitsizliğe düştüğünüzde beni hatırlayınız. Bu sözümün şu anda size, bir değeri yokmuş gibi görünür, biliyorum. Ama gelecek günlerde bunu, bu sözümü ben değerlendireceğim." Hasan Tahsin'in sözlerinden Yusuf, bir şeyler seziyor fakat, yine ne demek istediğini, daha doğrusu ne yapmak istediğini iyice anlayamıyordu. Saman İskelesi'ne yaklaştıkça etrafları kalabalıklaşıyor, Frenk mahallesi tarafından bir yaygara, şarkı sesleri geliyordu. Kordonboyu'na bakan bütün pencereler açılmış, Yunan bayrakları ile süslenmişti. Gecenin bu saatindeki bu hazırlık, açık pencerelerden asılı bayraklara vuran bol ışıklar, iki arkadaşın perişanlığını, şaşkınlığını büsbütün arttırdı. Yusuf, aksayan ayağını hızlı hızlı atmaya başladı. Hasan Tahsin, bu sefer ona yetişmek için zorluk çekiyordu. Nihayet Borsa'nın önünde onun koluna yapıştı:

"Daha ileri gitmeyelim," dedi, "hakaretlere bu gece dayanmak zorundayım. Birkaç adım daha yürürsek, bütün planlarımın çıkacak bir

aksilikle bozulacağından korkuyorum." Yusuf, bu sözlerin anlamını birdenbire kestiremedi:

"Bu gece palikaryalarda büyük hazırlıklar var. Frenk mahallesine, Kramer Palas'ın önüne kadar yürüyelim. Merak ediyorum."

"Değmez Yusuf Bey... Başımız derde girer. Biraz önceki güruhu gördünüz. Buyurun, bizim matbaa şuracıkta. Benim odama çıkalım. Size bir çay pişireyim." Bir zaman birbirlerinin yüzüne baktılar. Yüzlerinden çok, birbirlerinin gözlerini görebildiler. Lamba, Borsa'nın kapısında, arkalarında kalmıştı. Işığı ta rıhtıma, denize kadar uzanıyordu. Orada, limanda, birbirine yaslanmış gemiler, kıçlarını Kordon'a vermişler, iri iri gölgeler halinde yatıyorlardı.

Matbaanın üst katındaki Hasan Tahsin'in odasına çıktılar. Bir köşede karyola, ortada büyük bir masa, bir tek koltuk, birkaç sandalye vardı bu geniş odada. Odanın kapısına yakın bir girintide, gazocağı, küçük bir dolap görünüyordu. Sokak arasından denizi, limanı gören iki pencerenin arasında bir elbise dolabı vardı. Masanın üstü, karyolanın altı kitap doluydu. Masanın bir kenarında hokka kalem, bir yığın beyaz kâğıt duruyordu. Hasan Tahsin, kalpağını yatağın üzerine attı. Yusuf'a, koltuğu gösterdi, oturmasını rica etti. Çay hazırlamaya koyuldu. Onun bu sakin halini Yusuf, sonraları uzun uzun gözünün önüne getirip düşünmüş, her seferinde de hayret etmiştir.

Yusuf, uzandı; büyük gaz lambasının camının ısındığını düşünerek fitilini biraz daha açtı. Masanın üstü iyice aydınlandı. Kitapların arasında bir yığın *Hukuk-u Beşer* gazetesi duruyordu. Gazetenin birini çekti. Göz gezdirmeye başladı: 9 Şubat tarihli başmakalesinin bir yerinde Hasan Tahsin, "Maddî bir ölmenin meş'um akıbetiyle tarihin mukaddesatına karışan milletleri, biz yine manen yaşadıklarını orada görür, mütalâa ederiz..." diyordu. Gazetenin bir başka sayısını çekti; 14 Şubat'ta da şöyle yazıyordu: "İhtilaf ve lâkaydiyi bırakalım. Cihan bize düşmanken biz, ne İngiltere'den, ne Fransa'dan ve ne de saireden kendimize ufak bir muavenet ve muhabbet beklemiyelim. Bizi kurtaracak kendi ruhlarımızın derinliklerinden doğan samimiyetle birbirimizin elini sıkmak, bünye-i millimizi ezen canileri şiddetle cezalandırmak, bu babta da yalnız biz Türklerin mahvolmaması için propaganda, isyan, her şey, evet her şey meşru olacaktır. İşte bu son fırsatları da kaçıracak olursak, zavallı bizler... zavallı bizler... Dövüşmekten başka çare kalmayacak... Felaketi metin Türk ruhu ile, yumrukları ile karşılayalım..."

Yusuf'un gözleri dolu dolu olmuştu. Artık her çektiği gazetenin yazılarına şöyle bir göz gezdiriyordu. Hasan Tahsin Bey, *Hukuk-u Beşer* gazetesinin sermuharriri, 16 Şubat tarihli yazısında, Wilson prensiplerine dayanılarak küçük devletlere istiklal verilirken, İtilaf Devletleri'nin Türkiye'yi parçalamaya kalkışmasına isyan ediyordu.

Yusuf'un önüne çay bardağını koyan Hasan Tahsin, sakin bir sesle, gazetelerin üzerine elini koydu:

"Söz, bitti. Şimdi silahlar konuşacak!" dedi. Yusuf, 'nasıl?' diye sormak istiyordu. Fakat bu sorusunun karşılığından korkuyordu. Dövüşmek, bütün dünyaya karşı dövüşmek... Bir zaman sustu. Çayını karıştırdı. Birdenbire konuştu:

"Şaşıyorum Hasan Tahsin Bey," dedi, "okuduklarımıza, öğrendiklerimize göre, Fransa; insanlar için uhuvvet, adalet, hürriyet isteyen fikirlerin vatanı olması gerek. Avrupa da yüzyıldır güya bu fikirleri benimsedi. Nasıl olur hürriyeti boğmaya kalkışır? Sonra İngiltere..." Hasan Tahsin, arkadaşının sözünü kesti:

"Ne demek istediğinizi çok iyi anlıyorum. Yalnız şu kadarını söyleyeyim: Fransa, İngiltere için, hürriyet, müsavat, adalet, uhuvvet, ancak kendi memleketlerinin hudutları içinde, kendi halkları için muteber ve makbuldür. Benim insanlara karşı, halklara karşı hiçbir zaman kinim olmadı. Olamıyor da... Ama idare edenler, bu yirminci yüzyılda, emperyalizmden, başka halkların kanını emmekten, vazgeçmiyorlar. İngilizler, hele İngilizler, bütün dünyaya karşı eli bıçaklı, gözü kanlı katillerdir. Onların o meşhur, dillere destan dünyayı parmaklarında çeviren politikaları, sırf haydutlukları için düzenlenmiştir. Sırası gelir, masum milletleri, masum milletlere kırdırırlar. Onların cahilliklerinden, büyüklük sevdalarından faydalanırlar. En yeni örneği, işte Yunanlılar! Kandılar İngilizlere, İngilizler, onları giydirdiler, kuşattılar, ellerine silahlar verdiler; ağızlarına da bir parmak bal, fino köpekleri gibi üzerimize koyuverdiler. Havlıyorlar şimdi. Belki de paçalarımıza sarılacaklar. Onlarla uğraşacağız. Burunlarını da kıracağız. Ama asıl, mücadelemiz, İngilizlerle olacak. Loyit Corç'un burnunu, o emperyalist burnunu kırmak gerek. Göreceksiniz, kıracağız da... Yarın, Yunan, belki de İzmir'e çıkacak. Çıksın. Memleketimiz İzmir'den ibaret değildir. Anadolu'muzun her taşını bu milletin müdafaa edeceğine inanıyorum. İş bir kere dövüşe başlamakta. Barutu ateşlemekte. Bunu da yapacağız."

"Ah! Bu sırada büyük hakaretlere nasıl dayanacağız?" Hasan Tahsin, çayından bir yudum aldı:

"Onlara, yerli Rumlara, hatta gelecek Yunanlılara hiç kızmıyorum. Anlattım size... Acıyorum onlara... Ama bu, onlara hadlerini bildirmeyelim demek değildir. Ister istemez, efendilerine kızıp, bu uşakları dövmek zorundayız. Çünkü, efendileri ortalıkta yok. Perde arkasına gizleniyorlar. Hem bu efendiler, boylarının ölçüsünü Çanakkale'de aldılar. Orada dövüştünüz, benden iyi bilirsiniz. Hakaretlere gelince, hakaretin karşılığını vermek için düellonun sonunu bekleyen bir şövalye gibi bekleyip, vereceğiz." Yusuf, Hasan Tahsin'in bu kadar emin konuşmasından cesaretleniyordu. Dövüşü nasıl yapacağını bir türlü halledemiyordu. Bir ümitsizce karşılık almaktan korkarak, Hasan Tahsin'e kesin olarak bu işi de soramıyordu. İçine bir ağırlık, büsbütün çökmüştü. Fırlayıp sokaklara çıkmak istiyordu. Birden kararını verdi:

"Sizi yarın gelir görürüm. Vakit çok geç oldu. Fazla rahatsız etmeyeyim," dedi. Hasan Tahsin Bey, onu elinde lamba, ta matbaanın kapısına kadar indirdi. Ayrılırken, sanki bir daha hiç görmeyecekmiş gibi, elini sıktı. Şaşıyordu bu işe Yusuf, Hasan Tahsin, ne yapacaktı? Kendi kendine sordu: "Ben, ne yapmalıyım?"

Ortalıkta bir sabah serinliği vardı. Yıldızlar soluklaşmıştı. Etraf, derin bir sessizlik içindeydi. Kordonboyu'na çıkınca, limana, vapurlara baktı. Kulak kabarttı, Frenk mahallesi tarafından hâlâ sesler geliyordu.

2

Yusuf'u geçirdikten sonra Hasan Tahsin, döndü, merdivene yürüdü. Birkaç basamak çıktı. Durup, lambayı kaldırdı. Küçük matbaasına baktı. Mürettiphane... biraz beride baskı makinesi, lambanın ışığında hayal meyal görünüyordu. Başka zamanlar bu vakitte, burada bir kaynaşma olur, gazete hazırlanırdı. Duraklamadan sonra merdivenleri çıktı; odasına girdi. Fincanına biraz daha çay koydu; koltuğu, pencerenin önüne çekti. Camları açtı. İçeriye serin bir rüzgâr doldu. Lambanın fitilini kıstı, üfledi. Pencereden görünen sokak, birdenbire Kordonboyu'na açılıyordu. Karşıda limanın, denizin bir parçası görünüyordu. Gökyüzü aydınlanıyordu. Hasan Tahsin, çayından yudum yudum alıyor, çocukluk yıllarını düşünüyordu. Bu anılar, ona, zihnini tırmalayan kara kara düşüncelerini unutturur gibi oldu.

Posbıyıklı, iri yapılı Recep Ağa'yı, babasını, ne zaman hatırlasa, onu, ellerini arkasına vurmuş, Selanik Yedikule Hapishanesi'nin önünde aşağı yukarı dolaşırken görür gibi olurdu. Selanik Hapishanesi'nin Sergardiyan'ı, akşamları mektep dönüşü oğlu Hasan Tahsin'i yolun üstünde durdurur, "Ha mektep nasıl?" diye sorardı. Küçük Nevres, –Hasan Tahsin, yazılarında kullandığı addı– gülümseyerek babasına bakar, o da oğlundan bir söz, bir karşılık beklemeden, arkasını okşar, "Bas bakalım şimdi eve..." derdi, "ben de geliyorum..." Selanik Hapishanesi'nin sergardiyanı Recep Ağa, *Hukuk-u Beşer* gazetesinin sermuharriri Hasan Tahsin'in, oğlunun, bu günlerini, bu gününü görmeliydi... Ona, hep, durur durur, "Çalış be evlat... bu vatan bizden hizmet bekler!" derdi. Hasan Tahsin, Hareket Ordusu'nun Selanik'ten çıkıp, İstanbul'a yürüdüğü günleri hatırlıyordu. İstanbul'a girdiği haberi geldiği zaman, babasının, koca Recep Ağa'nın "Hürriyet... hürriyet a be!" diye ağladığını görmüştü. Selanik Feyziyesi'nde okuduğu yılları düşünmeye baş-

ladı. Oradan düşünceleri Avrupa'daki tahsil yıllarına atladı. Fakat, silkindi. Bu düşüncelerin sırası değildi. İşte gün doğuyordu. Yapılacak işi vardı. Bu işi günlerdir düşünmüş, tasarlamış, hazırlamıştı. Kim bilir, onun gibi düşünenler çoktu. Bu milletin namuslu büyükleri, eli kolu bağlı oturacak değildi. Birisi, bir önder çıkacaktı elbette. Bu önderin ardından bütün halk yürüyecekti. Hasan Tahsin'i bu inanca götüren sağlam bilgisi, halkının, Türklerin ruhunu, manevi varlığını iyi tahlil edebilmesiydi. 'Biz Türkler,' diyordu, kendi kendine, 'yüzyıllar boyunca kendi içimizden gelen baskılara karşı hep sinmişiz. Osmanlı tarihi boyunca çıkan isyanlar, ayaklanmalar, kazan kaldırmalar, belli, dar bir sınıfın direnmesi olmuştur. Halk ayaklanması, parmakla gösterilecek kadar azdır. Üst tarafı haydutların, büyüklük sevdasına düşen paşaların padişaha kafa tutmasıdır. Fakat halk, Türkler, dıştan gelen baskılara, hücumlara hiçbir zaman boyun eğmemiştir. Dört bin yıldan beri, ne zaman bir Türk devleti bağımsızlığını yitirse, hemen istiklale sahip yeni bir Türk devleti doğardı. Hasan Tahsin'in, milletin şuurunun derinliklerindeki istiklal ateşinin parlayacağından hiç şüphesi yoktu. Padişah, satılmıştı. Altı yüz yıllık ceddinin yüz karası bir adamdı, İstanbul'da padişahın sadrazamı, Damat Ferit Paşa, bütün yaptıkları bir yana, eli kolu bağlı İzmir'i düşman kucağına bırakmakla zaten vatan hainiydi. Vatan, namuslu evlatlarının himmetini bekliyordu. Böyleleri çıkacaktı. Hasan Tahsin, buna inanıyordu. Herkes, her fert, vatan için, millet için payına düşeni yapmalıydı. Şimdiki halde, kendisinin payına düşeni biliyordu, yapacağı işin büyüklüğü karşısında heyecan duyuyordu. Bu heyecanı, sakin, sessiz bir heyecandı. Duyduğu, şu anda duyduğu hisler, ne korku, ne telaş, ne de vazifesinin büyüklüğü karşısında bir büyüklük hissiydi. Zihninde sabit bir fikir vardı: Başlayacağım; bitirecekler. İstiklal ateşinin ilk kıvılcımı olacağım!'

Ortalık iyice ağarmıştı. Sokaklardan koşuşmalar, sesler geliyordu. Pencereyi kapadı. Masanın başına oturdu. Bir kâğıt çekti. Kalemini mürekkebe batırdı. Uzun uzun yazdı. Yazdıklarını okudu. Hepsini, yazdığı bütün kâğıtları yırttı. Yeni bir kâğıt çekti. Bu sefer sadece beş cümle yazdı. 'Nevres' imzasını koydu altına.

Gitti, elini yüzünü yıkadı. Elbise dolabının kapağındaki aynada, her sabahki gibi tıraş oldu. Usturasını kayışta bilerken, artık hiçbir şey düşünemiyor gibiydi. Sonra bıyıklarını makasla düzeltti. Siyah saçlarını dikkatle taradı. Kravatını özenerek bağladı. Tam bu sırada İzmir, yerinden oynadı:

Körfezin ta uzaklarından vapur sesleri gelmeye başladı. Bu düdükler durmadan ötüyordu. Düdük sesleriyle beraber İzmir'in Rum mahallelerinden bir kıyamettir koptu. Hasan Tahsin, saatine baktı: Sekiz buçuktu. Pencereye yaklaştı; önce gökyüzüne baktı. Gökte kara kara bulutlar İzmir'in üstüne yığılıyordu. Kordon'da, pencereden göründüğü kadar yerde bile büyük bir kaynaşma vardı. Hasan Tahsin'in dudaklarına acı bir gülümseme takıldı: 'Yüzlerce yıldan beri bu topraklarda yaşayan Rumlar –Romalılar– Yunanlıları karşılıyorlar...' diye düşündü. İşte İngiliz Amirali Galtrop'un kumandasında İtilaf Devletleri donanması İzmir'e giriyordu. İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar, kanatlarının altında, himayelerinde, Yunanlıları getiriyorlardı. Sanki bir çocuğun eline oyuncak verir gibi, İzmir'i Yunanın eline vereceklerdi. Hasan Tahsin, yüreğinin ezildiğini, başının dönmeye başladığını hissetti. Bir an koltuğun kenarına ilişti. Kendisini çabuk toparladı. Odasını, yeşil gözlerini iri iri açarak süzdü. Kapının arkasında, bayram günlerinde, tatillerde astığı matbaasının bayrağı duruyordu. Bayrağı, dikkatle sopasından çıkardı. Karyolasının üstüne serdi. Ay-yıldızını bir zaman seyretti. Bayrağının içine, masanın üstünden topladığı *Hukuk-u Beşer* gazetesinin bütün sayılarından birer tane koydu. Gazetelerin üstüne kalpağını yerleştirdi. Kalpağına da birkaç saat önce yazdığı mektubu iliştirdi. Bunların hepsini de tekrar bir gazeteye sararak bağladı. Karyolasının altından büyük bir çantayı çekti, açtı. Paketi, dikkatle temiz, ütülü birkaç gömleğin üzerine koydu. Sonra parmakları ağır ağır gömleklerin altına uzandı. Oradan elini çektiğinde, avucunun içinde, simsiyah, İngiliz yapısı bir el bombası vardı. Bombaya, iri bir yumurtaya bakıyormuş gibi bir zaman baktı. Bu bomba, İngilizler tarafından İzmir Metropoliti Hiristostomos'a hediye edilmiş bombalardan biriydi. Hiristostomos Hazretleri'nin(!) Metropolithanesinin bodrumundaki sandıkların içinden alınmıştı. Hasan Tahsin, bombayı dikkatle ceketinin cebine yerleştirdi. Birden içine bir şüphe, korku girdi: Ya bomba patlamazsa? 'Yok, İngilizler, her işlerini sağlam yaparlar...' diye düşünüp gülümsedi. Çantayı kapadı. Karyolanın altına sürdü. Bir kere daha saatine baktı: Dokuza geliyordu. Yatağının başucundaki takvimden bir yaprak kopardı. Onu yırttı attı. Sonra kapıyı çekip çıktı. Merdivenleri inerken, kapı şiddetle vurulmaya başladı. Gelen, Yusuf'tu. Yüzü sararmış, dudakları titriyordu. Gözleri dolu doluydu. Kapıya tutundu:

"Geliyorlar... geliyorlar, Hasan Tahsin Bey..." diye, mırıldandı. Hasan Tahsin:

"Geliyorlar... Evet, geleceklerdi. Gelsinler..." diye, söylendi. Yusuf'un halinden de korktu. Onu, koluna girip, odaya çıkardı. Bir bardak su verdi. Heyecanı biraz yatışınca Yusuf, konuşmaya başladı:

"Gece sizden ayrıldıktan sonra eve gitmedim. Sokak sokak gezdim Kordonboyu'nda, Kramer Palas'ın, Tiyatro'nun önünde yerli Rumlar delirmiş bir halde, bağrışıyor, dans ediyor, zıpzıp zıplıyorlar. Bütün evlerini, binalarını Yunan bayrakları ile donatmışlar. Frenk mahallesinin sokaklarında palikaryalar, şarap fıçılarını sokaklara dökercesine boşaltıyorlar. Türk mahallelerinde derin bir sessizlik, korku var. Her şey bitti. Mahvoldu! Şu sırada körfeze düşman donanması girmiş durumda. Donanma ile beraber bir sürü nakliye gemisi, asker getiriyor. Bir avuç, İzmir'deki bir avuç Rum'un hatırı için bütün memleketi nasıl istila ederler?" Hasan Tahsin, Yusuf'un bu şaşkınlığını çok iyi anlıyordu:

"Telaş etmeyiniz... heyecanınızı çok iyi anlıyorum. Benim üzüntüm, sizden aşağı kalır mı? Fakat inanın bana, bu gelenlerin hepsini günün birinde yurdumuzdan kovacağız. Size, dövüşeceğiz dedim!" Yusuf, onu dinlemiyor gibiydi. Bağırırcasına: "Rica ederim Hasan Tahsin Bey, akşamdan beri dövüşeceğiz diyorsunuz... Nasıl dövüşeceğiz? Söyleyin, bütün dünyaya karşı nasıl dövüşeceğiz!" Hasan Tahsin, arkadaşına bir cıgara verdi. Yaktıktan sonra, sordu:

"Ben de giymedim," dedi, "sırası gelince giyersiniz. Bugün için tehlikeli olur." Bundan sonra Hasan Tahsin, hiç konuşmadı. Kordonboyu'na çıktılar. Omuz omuzu sökmüyordu. Yavaş yavaş yol açarak, Frenk mahallesine doğru yürüdüler. Yolcu salonunun önünden öteye, ta büyük tiyatroya kadar yürümeye imkân yoktu. Kadın erkek Rumlar, yollara dökülmüş, pencerelerden sarkmış, rıhtımı seyrediyorlardı. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Düşman donanması açıklarda demirlemiş, iki harp gemisi rıhtıma biraz daha yaklaşmıştı. Nakliye gemileri, limanın dışında, yolcu salonunun ilerisinde, rıhtıma rampa etmeye hazırlanıyordu. Güvertedeki askerler, ellerini, şapkalarını sallıyor, marşlar söylüyorlardı. Karadaki Rumlar, yaygaralar koparark onlara karşılık veriyorlardı. Mavili beyazlı elbiseler giymiş genç kızlar, ellerinde çiçekler, vapurlardaki askerlere öpücükler yolluyorlardı. Bir binanın duvarı dibine çekildiler. Başların arasından kaynaşmayı seyretmeye başladılar. Önlerinde yığılan kalabalığın içinden yükselen sesler arasında tartışmalar da duyuluyordu:

"Na Averof!"

"Haydi vire Kılkış!" Kordonboyu'na iyice yaklaşan harp gemilerinin adlarını çekişiyorlardı. Rıhtımı, vazifelendirilen yerli Rum delikanlıları açıyor, kalabalığa bağırıp çağırarak insanları geri çekiyordu. Kordonboyu'na ilk yanaşan nakliye gemisi, kendinden geçen kalabalığın çığlıkları arasında merdivenini indirdi. Yusuf, boğulan bir sesle:

"Bu rezaleti niçin seyrediyoruz?" diye sordu. Hasan Tahsin, yanan gözlerini gemiden inmeye başlayan Efzun askerlerine dikmişti:

"Isterseniz siz, gidebilirsiniz. Benim beş dakika sonra burada küçük bir işim olacak," dedi. Yusuf, bütün içinde bulunduğu şaşkın duruma rağmen, Hasan Tahsin'in sesindeki kuruluktan bir şeyler sezdi. Yan gözle arkadaşına baktı. O, çok şakin görünüyordu. Sağ elini ceketinin cebine sokmuştu. Yusuf'un beyninde bir şimşek çaktı. Onun koluna yapıştı:

"Hasan Tahsin Bey!"

"Bağırmayın rica ederim." Onlarla kimse ilgilenmiyordu. Bu sefer, Yusuf, yalvardı:

"Ne yapacaksınız? Ne yapıyorsunuz?" Hasan Tahsin, gözlerinin içi gülerek arkadaşının yüzüne baktı. Sol eli ile onun iki yanına sarkan ellerinden birini tuttu, sanki şaka eden bir sesle:

"Dövüşe başlıyoruz," dedi, "ben başlıyorum, siz devam edeceksiniz. Hakkını helal et." Yusuf'un dili tutulmuştu. Dumanlanan gözlerini etrafta gezdirdi. Şimdi bağırmalar, çağırınalar, alkışlar, 'Zito'lar göklere çıkıyordu. Askerler, rıhtıma dizilmişler, yürüyüşe hazırlanıyorlardı. Yusuf, güçlükle mırıldandı:

"Sizi... sizi ne yaparlar?" Hasan Tahsin, tek bir sesle cevap verdi:

"Biliyorum, beni paramparça edecekler. Ama ben de onların birkaçını parçalayacağım. Geri kalanını, millet yok edecek, yurdumuzdan kovacak." Yusuf, donmuş kalmıştı. Şaşkınlığı geçmeden Hasan Tahsin, önündekilerden yol istedi. Kalabalıktan birkaç kişi ona ters ters baktılar. Bu sefer Hasan Tahsin bağırdı:

"Çekilin, elimde bomba var!" Bir anda bu ses, bütün sesleri bastırdı. O, etrafından çil yavrusu gibi dağılan kalabalığın içinden sağ elinde bomba, sol elinin işaret parmağını bombanın çengeline takmış, fırladı. On adım kadar koştu. Bir an şaşkın, duraklayan kalabalığın bakışları önünde bombayı Efzunların ortasına attı. Bomba, büyük bir gürültü ile patladı. Patlar patlamaz, şaşkınlıkla yerinden kıpırdayamayan-

lar yere yıkıldılar. Ortalık karıştı. Yunan askerleri darmadağın oldular. Koşarken, püsküllleri uçuşuyordu. Kimisi halkın arasına saklandı, kimisi geminin merdivenlerine tırmandı. Bu sırada nakliye gemisinin güvertesinden bir yaylım ateş açıldı. Hasan Tahsin, birkaç saniye ayakta kalabildi. Dudaklarında bir tebessüm, yüzünde bir rahatlık vardı. Sonra, dizlerinin üzerine düştü. Daha sonra ellerini, avuçlarını açarak, kaldırım taşlarını tuttu. Yavaş yavaş yere kapandı. Sanki İzmir'i sımsıkı kollarının arasına almış, yurdumuzun topraklarına sarılmıştı.

Bundan ötesini görmemek için Yusuf, gözlerini kapadı. Kalabalık, askerler, leş kargaları gibi Hasan Tahsin'in ölüsü üzerine saldırdılar. Yusuf, yavaşça kalabalığın içinden sıyrıldı, arka yollardan Konak'a doğru hızlı hızlı yürümeye başladı. Bu yollarda kimseler yok gibiydi. Herkes, sahildeydi. Bir ara aksayan ayağında bir yanma hissetti. Pantolonunu çekti. Dizinin altında bir kan vardı. Hafif hafif sızlıyordu. Bir sıyrıktan ibaretti. Gemiden atılan kurşunlardan biri, dokunup geçmişti. Tekrar yürümeye başladı. Kulakları uğulduyor, gözleri kararıyordu. Titreyen dudaklarının arasından sanki bir başkası söylüyormuş gibi birtakım kelimeler dökülüyordu:

"Bu ayağımı kıramayacaksınız. Görürüz!"

3

Yusuf, Konak'a geldiğinde ortalık sakindi. Hafif bir yağmur çiseliyordu. Halk, Türkler olup bitenlerden habersiz görünüyordu. Fakat, heyecanları, merakları taşmış, yüzlerinden, gözlerinden dökülüyordu. Sokaklarda kimseler yok gibiydi. Herkes, kahvelerde, dükkânlarda toplanmış, ayakta duruyordu. Kemeraltı'na saptı Yusuf, niyeti, amcasının evine gitmek, evdekilere durumu bildirip, İzmir'den çıkıp gitmekti. Askeri Kıraathanenin önünden geçerken, cama vuruldu. Bir arkadaşı onu kolundan içeriye çekti. Kahvedekiler, başına toplandılar. Yusuf'un geldiği tarafta olup biteni soruyorlardı. O, şaşkın, kopuk kopuk cümlelerle her şeyi, Hasan Tahsin'in nasıl şehit düştüğünü anlattı. Yaşlı gözler, kederli yüzler ona bakıyor, onu dinliyordu. Şaşkınlıktan kimse kahveden çıkıp gidemiyordu. Yusuf, yürüyecekti ki, Konak tarafından bir mızıka sesi duyuldu. Kordonboyu'ndan bir bando geliyordu. Bir an herkes durakladı. Kahvenin bir köşesinde yaşlı bir adam, acı, kederli bir sesle söylendi:

"Vay anam vay... ne günlere kaldık... Herifler, bando mızıka ile resmi geçit yaparak memleketi alıyorlar!"

Şimdi halk, sokaklara çıkmıştı. Yusuf, taş kesilmiş, kahvenin camından dışarıya bakıyordu. Bando, saat kulesinin etrafından dolanmış, Kemeraltı'na doğru yürüyordu. Arkasında asker vardı. Askerin etrafını bütün yerli Rumlar sarmış, naralar, çığlıklar atarak yürüyorlardı. Bando, Kemeraltı'na doğru bir kavis yapınca, askerin önünde cüppesinin etekleri uçarak, kocaman sakalı ile yürüyen İzmir Ortodoks cemaatinin haşmetli metropoliti Hiristostomos Hazretleri(!) göründü. Bu sırada, birdenbire bir tüfek patladı: Metropolit'in ardında, askerin önünde yürüyen, iri, yakışıklı, elinde kocaman bir Yunan bayrağı taşıyan bayraktar, ta alnından vurulup bayrakla beraber olduğu yere yıkıldı. As-

ker, darmadağın oldu. Etrafındaki başıbozuklar kaçıştılar. Seyirci bütün Türklerin yüzü pembeleşti. Nereden çıkıverdiği bilinmeyen bir nefer, bir Türk neferi, Hükümet Konağı'nın köşesine diz çökmüş, gayet sakin, tüfeğinin mekanizmasını çekti, namlusuna bir kurşun daha sürdü. Yunan askerleri ilk heyecanı, kanşıklığı geçirince, yere yattılar. Bir manga, süngü takıp kışla binasına doğru yürüdü. Kurşunun geldiği tarafı kestirememişlerdi. İkinci kurşun, içlerinden birini daha devirdi. Bu sefer, kurşunu atanı gördüler. Üzerine yürümek istediler. Nefer, yerinden doğruldu, yavaş yavaş Beyler Sokağı'na doğru çekildi. Tekrar sokağın köşesine diz çöktü, ateş etti. Yunanlılardan biri daha devrildi. Onlar da ateş ede ede yaklaşmak istiyorlardı. Herhalde bu Türk askerinin ardında başkaları olduğunu zannediyorlardı ki, birdenbire yürüyemiyorlardı. Yusuf, daha ilk kurşun atıldıktan sonra Beyler Sokağı'na doğru koşmuş, fakat dayanamayarak, durup olup biteni oradan seyretmişti. Dört bir tarafından kurşunlar vızıldayıp geçiyordu. Bir evin üç basamak merdivenine çıktı. Kurşunlardan sakındı. Bu sırada asker, dördüncü kurşunu atmıştı. Evin kapısının yanındaki bir pencerenin altına diz çöktü. Çabucak mekanizmayı çekti, beşinci kurşunu namluya sürdü. Sokağı ilk dönen Yunanlının alnına yapıştırdı. Bir zaman vurulup düşenin arkasındakiler sokağa giremediler. Asker, pencereye döndü; perdelerin arasından bakan birine:

"Bak nine," dedi, "kurşunum bitti, onun için geri çekiliyorum. Yarın ahrette sen de şahidim ol!" Sonra yandaki bir sokağa girip kayboldu. Yunan askerleri hâlâ sokağa giremiyorlardı. Bu anda Yusuf'un aklı başına geldi. Parmaklarını hafifçe kapıya dokundurdu. Biraz daha hızlıca vurdu. Kapının demir, arkası camlı penceresi hafifçe aralandı, Yusuf:

"Beni, içeriye alın, görmesinler..." diye, mırıldandı. Kapı hemen açıldı. Yusuf'u yaşlı bir kadın kolundan tutup, basbayağı hızla içeriye çekti. Hemen kapıyı yavaşça kapadı. Kapı kapanır kapanmaz, önünden koşarak geçen Yunanlıların ayak sesleri duyuldu. Başı beyaz bir örtüyle örtülü, gözleri yaşlı ihtiyar kadın, kapının ardında duran Yusuf'a:

"Otur oğlum şöyle... Bu sırada sokaklarda gezilir mi?" dedi. Yusuf, durmuş, Konak önünden gelen silah seslerini dinliyordu. Silah sesleri gittikçe artıyor, sıklaşıyordu. Yusuf:

"Herhalde kışlaya ateş ediyorlar... Hasan Tahsin Bey'in hakkı varmış, dövüşe başladık..." diye mırıldandı. İhtiyar kadın, pencerenin perdelerinin arasından sokağı gözetiyordu. Ona karşılık vermedi. Bel-

ki de onu duymadı. Bir zaman sonra geniş bir nefes alarak Yusuf'a sevinçle:

"Elleri boş döndüler. Yakalayamadılar herhalde..." dedi. Yusuf'un da içine bir sevinç girdi. Zihnini kimdi acaba, sorusu yoruyordu. Ama çok geçmeden cevabını buldu: "Kim olacak, yüzlerce, binlerce Mehmet'lerden biri..." Hemen evden çıkmak istedi. Yaşlı kadın onu bırakmak istemiyordu. "Ortalık biraz daha yatışsın," diye direniyordu. Yusuf, aklından geçenleri bir sıraya koyamıyordu. Nereye gidecekti? Nasıl gidecekti? Daha önce neler yapması gerekiyordu? Ayağındaki yanma, sızı geçer gibi olmuştu. Kadın, tentürdiyot sürdü. Orada pıhtılaşan kanı sıcak su ile temizledi. Fakat Yusuf'un içi içine sığmıyordu. Evden çıktı. Silah sesleri durmuştu. Kemeraltı Caddesi kaynaşmaya başlamıştı. Herkes hızlı hızlı meydana doğru yürüyordu. Yusuf, her şeyi, hepsini görmek istiyordu. Başına bir hal gelmesi aklının köşesinden geçmiyordu. Herkesin onun gibi düşündüğü belliydi. Askeri Kıraathanenin önü, meydanın etrafı insanlarla dolmuştu. Ortalık yatışmış görünüyordu. Caddenin meydana açılan ağzında, orta yerde bir topluluk vardı. İnce ince yağan yağmurun altında, metropolit hazretleri Hiristostomos, bağıra bağıra İzmir Valisi İzzet Bey'e bir şeyler söylüyordu. Onun arkasında iki Yunan zabiti duruyordu. Yerli Rumlar etraflarını almıştı. Papaz, basbayağı Vali'ye bağırıyor, onu paylıyordu:

"İşte efendim," diyordu, "ben askerin önünde yürüyordum. Şuradan önce Türkler ateş ettiler. Biz, harp etmek için gelmiyoruz. Düveli İtilafiye'nin emri ile adalet getiriyoruz..." Bu sözler, hükümet binasının duvarlarına çarpıp etrafa dağılıyordu. Yusuf'un etrafındakilerden bir Türk, dayanamadı:

"Bu metropolit nereden geliyor acaba? Benden eski İzmirli bilirdim bu papazı..." diye söylendi. Yanındakiler eteğini çektiler. Vali Kambur İzzet, Hiristostomos'a, mırıl mırıl bir şeyler söylüyordu, ama ne dediği duyulmuyordu. Papaz, bağırıyordu: "Bu nasıl asayiş efendim!" Türkçesi mükemmeldi hazretin; "Siz nasıl valisiniz efendim! Padişah size ne emir verdi?" Yusuf'un aklı başından gitti bu sözleri duyunca, söyleniverdi:

"Bu bizim vali hain, vatan haini; ama, ona yapılan bu hakaret fazla... Bize sayılır..." Yine etrafındakiler bu sefer onun koluna yapıştılar. Orta yaşlı bir adam:

"Deli misin sen oğlum!" dedi. "Kavga senin yaptığın gibi olmaz. Aklını başına al." Hakikaten Yusuf'un aklı başına geldi. Oradan ayrılıp gidecekti. Ama bu sırada kışlanın önünde büyük bir kaynaşma oldu. Yerli Rum palikaryaları, geri geri çekildiler. Yunan askerleri kışlada ne kadar Türk zabiti varsa, ikişer ikişer önlerine katmışlar dışarı çıkarıyorlardı. Hepsinin ellerini havaya kaldırtmışlar, ite kaka yürütüyorlardı. Başıbozuk palikaryalar ileri atıldılar. Sövüyor, sayıyor, küfrediyorlardı. Bu sefer zabitlerin yüzüne tükürmeye başladılar. Seyreden Türkler, ellerinde olmadan, farkına varmadan yavaş yavaş kışlanın duvarları dibinde ilerliyor, kaçacak yerde, yaklaşıyorlardı. Görülen manzara herkesin aklını durdurmuştu. Zabitleri, saat kulesinin dibine dizdiler. En başta Kolordu Kumandanı Nadir Paşa vardı. Yusuf, içinden, "Şu alçak Paşa, her hakarete layık. Öldürseler gam yemem. Ama ötekilerin suçu ne? Niye bunca kişiyi böyle eli kolu bağlı, niye İzmir'i böyle rezilce teslim etti?" diye geçiriyordu. Saat kulesinin altına dizilen zabitlerin üstüne palikaryalar atıldı. Başlarındaki kalpakları alıp, yere atmaya, çiğnemeye başladılar. Bu sırada Hiristostomos cenapları, Vali'ye hâlâ bağırıyor, yapılan hakaretleri göstererek, "Hak ettiniz!" diyordu. "Yunan askerine bomba, silah atmak ha... buyurun işte! Adamın elini böyle kırarlar... Biz, adalet getiriyoruz..." Papazın bu gürleyen sesini, Rumların haykırışları tamamlıyordu:

"Zito Venezilos!"

"Zito Venezilos!" Esir Türk zabitlerinin etrafında dört dönüyorlardı. Bir Yunan çavuşu, Nadir Paşa'yı dipçiğiyle dürttü:

"Zito Venezilos! Bağır sen de..." Paşa, alık alık etrafına bakınıyordu. Yerli bir Rum:

"Duydun söylediğini çavuşun. Bağır Zito Venezilos!" Çavuş dipçikle Paşanın göğsünü dürtüyor, ısrar ediyordu. Nadir Paşa, duyulur duyulmaz bir sesle, "Zito Venezilos!" diye bağırdı. Yunan askerlerine yeni bir eğlence çıkmıştı. Türk zabitlerini bağırtmak... Yusuf, ne yapacağını bilemiyordu. Beyni durmuş, sadece seyrediyordu. Arkasından bir ses, "Eyvah Kaymakam Şükrü Bey, Doktor Şükrü Bey..." diye inledi. Bir Yunan askeri, askeri tabip kaymakam Şükrü Bey'in önüne dikilmiş, tüfeğinin süngüsünü göğsüne dayamış, "Zito Venezilos" diye bağırmasını söylüyordu. Bir başka asker de Erkânıharp Miralay Fethi Bey'in kalbine süngüsünü dayamıştı. Şükrü Bey, göğsünü şişirdi. Süngü kalbine biraz daha yaklaşmıştı. Gözlerini Yunanlının gözlerine dikti, öy-

lece durdu. Asker bağırtmak istiyordu. Ondan önce Fethi Bey'in sesi, meydanı çınlattı:

"Kato Venezilos!" Daha bu ses meydanda akisler bırakırken, Yunanlı asker, süngüsünü Fethi Bey'in kalbine sapladı. Seyreden Türkler, birkaç adım gerilediler. Biri:

"Yazık oldu Fethi Beye..." dedi. Bir başkası: "Hayır, şehit oldu..." diye, sözü düzeltti. Şükrü Bey'in önündeki Yunanlı, başı ile yere düşen Fethi Bey'i gösterdi. Süngüsü ile doktoru bir daha dürttü: "Zito Venezilos!" Kaymakam Şükrü Bey, yukarı kalkık kollarını indirdi. Fethi Bey'in biraz önceki sesini andıran bir sesle:

"Kato Venezilos!" diye bağırdı. Süngü, onun da göğsüne saplandı. Yere düştü. Türkler, şimdi geri geri çekiiyordu. Yusuf'un dizlerinin bağı çözülmüştü. Onun kolundan birisi tutmuş, geri çekiyordu. Hem çekiyor, hem de söyleniyordu: "Kato Venezilos... Kahrolsun Venezilos... Hepsi kahrolsunlar..." Uzaktan Yunan askerlerinin öteki Türk zabitlerine sataştıkları görülüyordu. Nihayet Hıristostomos'un arkasında duran Yunan zabitlerinden biri, istemeye istemeye seslendi:

"Asto vire..." Adamın sanki şakalaşan askerlerine "bırakın" diye söylenmek lütfen aklına gelmişti. Metropolit Hıristostomos, bu sırada Vali Bey'e dert yanıyordu:

"Niçin tek durmadılar? Neden bomba attılar? Ateş ettiler? Biz, sulh yolu ile İzmir'e giriyorduk. Bundan sonra olacaklar için mesuliyet kabul etmiyoruz." Vali de yalvarırcasına:

"Size, Yunanlılara resmi makamlar mukavemet etmedi. Biz, hükümetimizin emirlerini yerine getirdik. Karşı koyanlar, münferit şahıslardır..." diyordu. Bu münferit şahısların yaptıkları yarım saat içinde bütün İzmirliler tarafından duyulmuştu. Bu yapılanlar, çok geçmeden bütün yurdu, Türkiye'yi ayaklandırdı. Zaten, sonradan anlaşılmıştır ki ayaklananların da hızına hız kattı. İzmir bir sembol, bayrak oldu...

Yusuf, tekrar Kemeraltı Caddesi'ne döndü. Herkes dağılıyordu. Artık Yunanlılar katliama başlıyordu. Bunu herkes hissetmişti. Yanından hızla geçen iki kişinin, "Yunanlılar vilayetteki memurları dışarı çıkarıyorlar," diye konuştuklarını duydu Yusuf. Hemen amcası aklına geldi. Bitkin, adeta sürüne sürüne Yemiş Çarşısı'ndan geçip, arka yollardan gümrüğe doğru yürümeye başladı. Başka zamanlar yürürken aksayan sağ ayağı, pek belli etmezdi. Fakat şimdi basbayağı kendisine bile zorluk veriyordu.

Kordonboyu'na çıktığı vakit Yusuf, gördü ki, bütün yerli Rumlar, Konak Meydanı'na doğru akıyorlar. Bu insanlar, sevinçten, bağırmaktan deliye dönmüşlerdi. Hepsinin elinde birer küçük Yunan bayrağı vardı. Kitle halinde Kordon'dan denize kadar taşarak Hükümet Konağı'na, meydana akıyorlardı. Karşıya, gümrüğe geçebilmek için Yusuf, çok zorluk çekti. Kalabalığın arasında bir sürü Rum çocuğu, koltuklarının altında tomar tomar gazete, bağırıyordu:

"Parartima! İlave!" Yusuf'un eline de bir tane tutuşturdular. Beş kuruşunu aldılar. Yusuf, kâğıda bir göz attı. Bu, yarısı Rumca, yarısı Türkçe yazılmış, öteden beri İtilaf Devletleri'nin borusunu öttüren *Köylü* gazetesinin ilavesiydi. Yunan işgal kumandanı Miralay Zafiryus'un Beyannamesini yayınlıyordu. Yusuf, kâğıda bir göz attı. Kalabalığın içinde itile kakıla durakladı. Zafiryus, Beyannamesinde, "İki bin yıllık Yunan rüyası gerçekleşti..." diyordu. "Enosis" diyordu "Megali İdea" diyordu. "Yunan Milleti adildir; herkes işi gücü ile meşgul olsun..." diyordu.

Gözleri karıncalandı Yusuf'un, ötesini okuyamadı. Kâğıdı avucunun içinde buruşturup yere attı. Gümrüğün büyük demir kapısına doğru kendisine yol açtı; yürüdü. Kapı kapalıydı. Yusuf, kapıyı yumrukladı. Bu kapı İzmir Rüsumat Başmüdüriyetinin kapısıydı. Öteki büyük kapıları açtırabileceği şüpheliydi. Daire, gümrüğün baş dairesiydi. Yusuf'un amcası, buradaydı. Onu, hemen alıp eve götürmek istiyordu. Kapının ardından bir ses:

"Kimsin? Ne istiyorsun?" diye, bağırdı. Verdiği karşılıktan sonra, odacı Osman Ağa, kapıyı araladı. Kapı kapanır kapanmaz, onu merdiven başında birkaç memur karşıladı:

"Amcanız Refik Beyefendi, bugün daireye gelmediler. İyi de etmişler..." dediler, Yusuf, geniş bir nefes aldı. Onu, Başmüdür Agâh Bey'in yanına götürdüler. Herkes, merak içindeydi. Soruyorlardı:

"Ne oluyoruz? Kışla önündeki silahlar neydi?"

"Buradan Konak önüne geçen askerler ne yapıyorlar?" Daha birçok sorgu, sual... Yusuf, kısaca anlattı. Sonra:

"Ne duruyorsunuz burada Agâh Bey? Hemen hepimiz çıkıp gidelim," dedi. Herkes ona hak verdi. Fakat geç kalınmıştı. Bu sırada kapı şiddetle vurulmaya başladı. Bütün memurlar, bir araya toplanmış, şaşkın şaşkın birbirlerine bakıyorlardı. Agâh Bey:

"Bize ne yapabilirler? Sakin olunuz rica ederim," dedi. Sonra gidip kapıyı açmasını odacı Osman Ağa'ya söyledi. Osman, tabancasını çekip yürüyordu ki; Müdür, tabancayı elinden alıp, çekmecesine koydu. Yusuf, 'Fena kıstım' diye söylendi. Agâh Bey ona:

"Bizden bir memur gibi davranın Yusuf Bey," dedi, "bize yapacakları muameleyi size de yaparlar. Nihayet belki bir araştırma yaparak gideceklerdir." Memurlar, masalarına oturdular. Odalarına çekildiler. Yusuf da bir masaya ilişti. Bu sırada merdivenleri elinde bir tabanca ile çıkan bir Yunan zabiti, arkasında dört efzun askeri göründü. Neferler tüfeklerine süngü takmışlardı. En arkalarında tercüman olarak yerli bir Rum vardı. Kapının geç açılmasını bahane ederek, oracıkta Osman Ağa'yı fena hırpalamışlardı neferler. Osman, kapının aralığında kan içinde kalmıştı. Bu sırada, olup bitenleri haber vermek için gümrüğün Yolcu Salonu Başkâtibi Fadıl Bey, kapıya gelmiş, Osman Ağa'yı kan içinde görünce durumu hemen kavramıştı: "Yukardalar mı Osman Ağa?" "Bastılar daireyi Beyim."

"Çabuk yürü, artık yukarıdakilere bir faydamız dokunmaz," dedi. Yukarı çıkanlar, Osman Ağa'yı unutmuşlardı. Yunan zabiti, yukarı çıkınca tercümanın yardımı ile doğru Agâh Bey'in odasına girdi. Agâh Bey, oturduğu masanın ardından doğrulmak istedi. Zabit, çok nazik, fakat biraz da alaylı bir şekilde, eliyle Müdür'e, yerinden kalkmamasını işaret etti. Sonra kendi diliyle uzunca birtakım sözler söyledi. Tercümanın yüzüne baktı. Tercüman hemen söze başladı:

"Efendim, kumandan, her şeyden önce korkacak hiçbir şey olmadığını, endişe etmemenizi söylüyor ve teminat veriyorlar. Sonra diyorlar ki, Yunan Ordusu İzmir'e girerken elde olmayan sebeplerden, biraz da Türklerin yüzünden fazla zayiat verdi. Bunun için silahınız varsa, hemen teslim etmelisiniz. Memur beylere de bu emri bildiriniz. Başkaca hiçbir isteğimiz yok." Agâh Bey, bu sözleri dikkatle dinledi. Masanın bir çekmesini çekerek, biraz önce Osman Ağa'dan aldığı tabancayı, bir başka çekmeden de kendi küçük tabancasını çıkarıp zabite teslim etti. Zabit, tercümana, Agâh Bey'in odasında kalmasını, öteki memurlardan da böylece silahlarını alacağını, daireyi iyice arayacağını söyledi. Neferlerden ikisini odada bırakarak çıktı. O çıkar çıkmaz, iki efzun, yılışık yılışık Müdür'e güldüler. Birisi, masanın ardındaki küçük kasayı süngüsünün ucuyla işaret etti. Agâh Bey, içinden, 'İyi ki, bütün mevcudu bir gün önce vilayet kasasına teslim etmişim...' diye, geçirdi.

Zaten bu kasa onun hemen hemen şahsi kasasıydı. Dairedeki asıl rüsumatın bulunduğu kasa bomboştu. Cebinden anahtarı çıkardı. Küçük kasayı açtı. Birtakım evrak arasında Agâh Bey'in aylıklarından biriktirdiği iki yüz lira vardı. Nefer, süngüsünün ucuyla acele acele kâğıtları karıştırdı. Bu paranın yüz lira kadarının ucunu görüp, çekip aldı. Bir kısmını yanındaki arkadaşının avucuna koydu. Parmağı ile 'Sussss!' işareti yaparak, süngüsünün ucuyla kasanın kapağını itip araladı. Anahtarı işaret etti. Agâh Bey, onun demek istediğini anlamıştı. Anahtarı çevirip, kasayı kilitledi; anahtarı cebine koydu. Asker, onun arkasını alayla okşayıp, geri çekildi. Öylece bir zaman beklediler. Sonra tercüman, başını kapıdan uzattı:

"Kumandan emrediyor, dışarı geliniz," dedi. Agâh Bey, koridora çıktığında bütün arkadaşlarını, memurları oraya dizilmiş buldu. Yusuf da aralarındaydı. Pencerenin yanında en sonda duruyordu. Pencereden yağmurun hızlandığı görülüyor, dışardan tüfek, mitralyöz sesleri geliyordu. Memurların üzerindeki çakılara varıncaya dek toplamışlardı. Zabit, Müdüre:

"Yürüyün, şimdi gideceğiz..." diye merdiveni gösterdi. Agâh Bey:

"Dışarı çıkmaktansa, burada sizin nezaretiniz altında kalalım. Bakınız yağmur yağıyor..." karşılığını verdi. Çok dürüst davranıyormuş görünen zabit:

"Emir, böyle. Sizin gibi yüksek memurları nihayet bir saat sonra serbest bırakırlar," cevabını verdi. Sonra, "Her şeyiniz emniyette olacak. Burada da herhangi bir yanlışlık olmasın; iki asker bırakacağım," diye ekledi. Başı ile biraz önce kasayı soyan iki efzunu işaret etti. Bu kati karar karşısında Agâh Bey:

"Peki gidelim. Yalnız şahsi evrakımı, paramı alabilir miyim?" diye sordu. Zabit, kabararak:

"Bir Bulgar zabitine değil, bir Yunan zabitine teslim oluyorsunuz. Her şeyiniz teminat altına alınmıştır. İstediğinizi alabilirsiniz," dedi. Agâh Bey, zabit ardında tekrar odasına döndü. Kasayı açıp, kalan parasını aldı. Kapının eşiğinde onu seyreden, biraz önce paranın yarısını alan nefer, gözlerini açarak, zabit görmeden hiddetle başını salladı.

Agâh Bey önde, bütün memurları ikişer yaparak sıra halinde sokağa çıkardılar. Sokağa çıkar çıkmaz, gümrüğün duvarları dibinde sıralanmış askerler, memurların üstüne yaygaralar koparak saldırdılar. İlk iş, bütün fesleri başlarından alıp yırttılar. Yerlere atıp, hırsla çiğne-

diler. Hepsinin ellerini yukarı kaldırtıp, İthalat Gümrüğü'nün karşısındaki incir depolarına doğru yürüttüler. Sonra zahire borsasının önünde bir zaman beklettiler. Geriden bir büyük kafile görünmüştü. Yunanlıların kışladan topladıkları Türk zabitleri, Hükümet Konağı'ndan tevkif edilen memurlar, ellerine geçen birçok Türk polis, jandarmaları ikişer ikişer sıra halinde dizilmiş, getiriliyordu. Etraflarında ara ara askerler yürüyor, bu Yunan askerlerinden çok büyük sayıda yerli Rumlar geliyordu. Türk esirlerinin çoğunun yüzü gözü kan içindeydi. Yağmurun altında koşturuluyorlardı. Agâh Bey'in takımı da bunların ardına eklendi. Pasaport'a doğru yürüyüş başladı. Yavaşlayanın kafasına dipçikle vuruluyor; küfür, hakaret, sövme sayma göklere çıkıyordu. Yunanlılar, bir saat önce, saat kulesinin altında Fethi Bey'i, Şükrü Bey'i, "Zito Venezilos!" diye bağırtamamanın öfkesi, siniri içindeydiler. Durup durup sayısı iki yüzü bulan memur esirlere, Türklere, "Zito Venezilos!" diye bağırtmak istiyorlardı. Bağırmayan derhal öldürülüyordu. Bu hal bir fecaat halini almıştı. Fakat rütbesi bir hayli yüksek olduğu anlaşılan bir Türk memur, kalabalığın içinden bağırdı:

"Arkadaşlar, marifet, Şehit Fethi Bey'i, Şükrü Bey'i bağırtabilmekti. Bağırtamadılar. Hırslarını bizden alacaklar. Bizim bağırınamızın hiçbir değeri yok. Bağırın. Kendinizi telef etmeyin! Zito Venezilos! Zito..." Bu sözleri duyan bir Yunan askeri, koştu. Süngüsünü tam saplayacaktı ki, konuşanın "Zito Venezilos!" diye bağırdığını duyunca durakladı. Dipçiği ile onu dürtüp yürüttü. Bu hengâmede hiçbir yerli Rum da bu sözlerden bir şey anlayamamış, söylenenleri belki de pek duyamamışlardı. Hepsi kendi havasındaydı. Yunan askerlerine söylenenleri tercüme etmek hiçbirinin aklına gelmedi. Şimdi Türk esirlere, "Bağırın!" dendikçe, "Zito Venezilos!" diye bağırıyorlardı. Seslerindeki alayın anlamını anlayabilmek için bu anda Türk olmak gerekirdi. Sıranın arkalarında ayağını sürüye sürüye yürüyen Yusuf, bembeyaz kesilmişti. Ayağı bu anda ona büsbütün zorluk veriyordu. Ama bir kere artık kafasına koymuştu: Bu dertten muhakkak kurtulacaktı. Ne olursa olsun kurtulacaktı. Aklı başında, insan gibi, bu güruhla dövüşme çaresini bulacaktı. Onun için her hakareti şimdi sineye çekiyordu. Hakaretleri yüz misli, bin misli fazlası ile geri çevireceği gün gelecekti. O günü, sabırla bekleyecekti. O günün yüzü suyu hürmetine şimdi dişini sıkıyordu. İntikam için, her adımını attıkça ant içiyordu. Bağıran arkadaş için aklından, "Bu adam akıllılık etti..." diye geçirdi. Yürüyorlardı. Bu yürü-

yüşü, İzmir Rüsumat Başmüdürü Agâh Bey, Dersaadet'teki Rüsumat Müdüriyeti Umumiyesine 20 Mayıs 133 tarih ve 505 numaralı tahriratı resmiye ile şöyle rapor etmişti: "Biz, bu şedit yağmura, doluya ve bundan Mütevellit seylâba rağmen, koşturuluyorduk. Yürümekte biraz ağır davranan, acizler gibi süratli yürüyüş beceremiyen; yumruk, tekme, dipçik darbelerine maruz kalıyorduk. Bazen de süratli yürümek kabahat oluyordu. Yolda tesadüf olunan ayaktakımı da –şüphesiz Hıristiyan ayaktakımı– pek kaba elfaz ve caniyâne hareketle üzerimize saldırıyor, rövolver bile istimal ediliyordu."

Bu olup bitenler, sanki Dersaadet'in umurundaydı.

Yunan zabitlerinin gözü önünde, Yunan askerlerinin dipçik, palaskalarının tunç tokaları, Rumların üzerlerine yağdırdığı taş, kiremit, kömür parçaları; ağızları köpürmüş başıbozukların kırbaç, sopaları altında esirler, yürüyorlardı. Hepsi, kan içinde kalmıştı. Yağan şiddetli yağmur, esirlerin yüzlerinden, yanaklarından akan kanları yıkıyor, sanki Yunanlıların bu ayıbını örtmeye çalışıyordu. Şimdi de bütün yağmura rağmen, etraflarından çekilmeyen güruh, esirlerin ceplerini karıştırıyor, parmaklarındaki yüzüklerini, ceplerindeki birkaç kuruşlarını alıyordu. Tabii en büyük hisse Yunan askerlerinindi. Borsa binası bir hayli geçilmişti. Saçakların altına sığınan, kafilenin etrafında yürümeyen Rumlar da bağırıp çağırıyorlardı. Bir ara bir palikarya, saçağın altından fırladı. Elindeki kocaman bir saldırma ile mütekait polis, halen gümrükte küçük bir vazife ile bulunan Sezai Efendi'nin üstüne atıldı. Bu kopuk, İzmir'in sayılı sabıkalılarından Hiristo'ydu. Saldırma havada parladı söndü. Sezai Efendi de atik davranmış, yana çekilivermişti. Hamle boşa gitti. Palikarya bağırıyordu; hem de Türkçe bağırıyordu:

"Beni karakola götürmek ha! Al şimdi!" Yağmurdan yavaş yavaş canı sıkılmaya başlayan, dört bir tarafından su akan bir Yunan askeri, Hiristo'yu, yakasından tuttuğu gibi kenara attı. Esirleri tekrar koşturmaya başladılar. Bu koşu, Pasaport'un önüne kadar devam etti. Düşen süngüleniyor, dipçikleniyor, olduğu yerde can veriyordu. Pasaport'ta, yolcu salonunun önüne geldikleri zaman, koşturan askerler de yorulmuş olacaklar ki, yavaşladılar. Pasaport'un karşısında Kaptan Andon'un gazinosu vardı. Andon, birkaç ahbabı ile gazinonun kapısı önünde telaşlı telaşlı bir işler görüyordu. Gözüne kestirdiği esirin hemen yanına yaklaşıyor, muhafız askerlere bir göz atıyor, kaş göz işareti yaparak:

"Gel vire... seni kurtaracağım..."

"Morisi, gir içeriye, seni kurtardım..." diyerek birçok kişiyi, Altın Armut Gazinosu'nun, kapısından içeriye atıyordu. Onun bu hareketine, iri kalıbına kıyafetine bakarak, askerler ses çıkarmıyorlardı. Bu sırada bir Yunan askerinin gözü, Yusuf'un parmağındaki nişan yüzüğüne ilişmişti. Az kalsın, süngüsü ile parmağını kesiyordu. Fakat Yusuf, hemen, büyük bir gayretle yüzüğü çıkarıp askere verdi. Şimdi Yusuf, hiç ama, hiç mi hiç, olup bitenlerle ilgili görünmüyordu. Kafasının içinde Hasan Tahsin Bey'in bir sözü dönüyordu: "Bütün hakaretlere tahammül edeceğiz: Bir şövalye gibi, düello saatini bekleyeceğiz." Aklı fikri kaçmaktaydı. Artık sakat ayağını unutmuştu. Nasıl koştuğunu, nasıl yürüdüğünü bilemiyordu. Hep, yan gözle sağına soluna bakıyor, bir fırsat gözlüyordu. Ama, imkânı yoktu. Yağmurdan Rumlar hep kaçışmaya başlamıştı. İzmir'e şimdi dolu yağıyordu. Esirlerin etrafında sadece muhafız askerler kalmış gibiydi. Onlar da havadan olacak, çok sinirliydiler. Esirler ikişer ikişer koşturulmalarına, yürütülmelerine rağmen, içlerinden yaşlılarının bu kadar yola böylece nasıl dayandıklarına, Yusuf, hayret ediyordu ki, yanında yürüyen Gümrük Kalem Amirlerinden Süleyman Bey:

"Ah..." dedi, "zavallı Hazım Efendi dayanamayacak gayri..." Dediği de oldu. Kramer Palas'ın önünde yediği şiddetli dipçikle, önce başını ellerinin arasına aldı, ikinci dipçikte yere yıkıldı. Yusuf, onun üzerinden atlamak zorunda kaldı. Yusuf'a şimdi de bir hal olmuştu: Gözleri doluyor, dolu gözlerle sadece olaylara bakıyor, koşuyor... koşuyordu.

Rıhtıma bir sürü torpido, taşıma gemileri yanaşmıştı. Büyük gemiler, açıkta demirlemişlerdi. Gemiler çeşitli bayraklarla süslenmiş, İtilaf Devletleri'nin bandıralarını taşıyorlardı. Yusuf'un gözü bu ara bir İngiliz muhribine ilişti. Güvertesine toplanan bir yığın İngiliz askerini, bir zabit, bağıra çağıra zorla içeriye, kamaralara, ambarlara yolluyordu. Askerlerin gidişinden, çekilmiş tentelerin altından yavaşça uzaklaşmalarından, bu hal çok iyi anlaşılıyordu. Yusuf, fazla bakamadı. Bu sırada tekrar koşturulmaya başlamışlardı. İçinden, "Şu İngilizler, ne de olsa asil cellatlar... Halimize yürekleri dayanmıyor, zabitlerinin..." diye geçirdi. Bir İtalyan gemisinden, geçirilenlerin fotoğrafı çekilmeye uğraşılıyordu.

Esirler, yaşamaktan ümitlerini kesmişlerdi. İşkence son kertesini bulmuştu. Nihayet Punta'ya gelindi. Esirler, Punta İskelesi'ne yanaşmış

bir yük gemisinin ambarına sokuldu. Ambardan yeni hayvan çıkarıldığı anlaşılıyordu. Ortalık pis bir koku içindeydi. Tayfalar, hortumlarla, buharlı sıcak sularla ambarı yıkıyorlardı. Esirleri görünce, hortumlardan fışkıran sıcak suyu üzerlerine tutmaya başladılar. Yağmurun, dolunun, rüzgârın altından sırılsıklam gelenler, bu sıcak suyun içinde haşlanıyordu. Öteden Yunan zabitleri, geminin mürettebatı gülmekten kırılıyordu. Ambara kadar sokulan birkaç palikaryanın keyfine diyecek yoktu.

"Yunan askerine bomba, kurşun ha! Hepinizi geberteceğiz!" Hem de Türkçe çağırıyorlardı. Yusuf'un tahammülü kalmamıştı; palikaryanın üstüne doğru yürüdü:

"İyi, sizin askerinize bomba attık, kurşun attık. Sizin de elinizde bomba, kurşun var. Atın da bitsin bu iş! Biz, erkekçe davrandık, siz de erkek olun biraz!" Yusuf'u tam çiğ çiğ yiyeceklerdi ki, ambarın kapısından tok, karık bir ses gürledi. Herkes, geri geri çekildi. Gelen, Leon Torpidosu Kumandanı Kaptan Argiropulos'tu. Bu adamı bütün İzmir bilirdi: Alaçatılı, korsan, kaçakçı kaptan Argiropulos'u. Mondoros Mütarekesi'nin imzasından beri, İngilizlerin İzmir'de sağ koluydu. Şimdi de Leon Torpidosu'nun kumandanı olarak ortaya çıkmıştı. Ortalığı sesiyle bastırdıktan sonra ambarın içinde aşağı yukarı dolaşmaya başladı. Rüsumat Başmüdürü Agâh Bey'den başlayarak, sırayla yüksek rütbeli Türk zabitlerini bir tarafa ayırdı. Güya, çok kibar, nazik davranarak, düzgün Türkçesiyle özür diledi. "Yanlışlık olmuş... düzelteceğiz... sizin yeriniz burası değil... Küçük bir sorgudan sonra derhal evlerinize gider, istirahat edersiniz. Sonra da dairelerdeki vazifelerinize başlarsınız," dedi. Parmağı ile Yunan zabitlerini, askerlerini göstererek. "Bunlar cahil... kusurlarına bakmayın..." diye ekledi. İki palikaryayı, yaka paça vapurdan attırdı.

Ayrılanlar, önce Leon Torpidosu'na, sonra da Averof Zırhlısı'na götürüldüler. Oradan siviller evlerine gönderildi.

Geri kalan büyük çoğunluk tekrar Kordonboyu'na çıkarıldılar. Gemiden çıkarılırken bir çavuş, esirleri sayıyordu. Konak'tan buraya gelinceye kadar öldürülenlerin sayısı, elbette bilinmiyordu. Tekrar koşturulmaya, itilip kakılmaya başlandılar. Bereket versin, bu seferki yol pek uzun değildi. Aydın demiryolu istasyonunun yükleme boşaltma için denize uzanan iskelesinin etrafını çeviren kalın demir parmaklıkların içine kondular. Yaşlıları bir tarafa ayırdılar. Gençleri, orta yaşlıla-

rı bir tarafa. Çok yaşlıları salıverdiler. Berikilere bu sefer bir başka işkence başladı: İki küçük yük vagonuna marş marşla bindirip, indiriyorlardı. Binip inme sırasında sille, tokat, dipçik, süngü, sövme, sayma, dayanılmaz bir hal almıştı. Yüksek vagonlara tırmanamayanlar derhal öldürülüyordu. Yunanlı askerler bu işi bir eğlence edinmişlerdi. Yükleme boşaltma sayılamayacak kadar tekrarlandı. Her çeyrekte bir, vagonlara çıkılıyor; vagonlardan iniliyordu. Bu arada esirlerin kirli mendillerine varıncaya dek tenezzül edilmişti. Artık herkes, ölüm sırasını bekliyordu. Yağmur altından, kaynar su altına, oradan tekrar yağmura...

Ortalık kararmaya başlamıştı. Yusuf, biraz daha kararmasını bekliyordu. Bilinmez kaçıncı defa vagona çıkarıldığı zaman, artık göz gözü görmez olmuştu. Vagonun içinde kıpırdayacak yer yoktu. Yusuf, bütün kuvvetini, gayretini topladı. Vagonun arka tarafa bakan kapısını daha önce yoklamıştı. Yavaşça itti, yüklendi. Geçecek kadar açtı. Vagondakiler, ona bir baktılar. Sonra kendiliklerinden, aralanan kapı öte taraftan görünmesin diye, sıkıştılar. Yusuf, çıkınca kapıyı ittiler. Yere atlamadı. Büyük bir kuvvet harcayarak kendisini yukarı, vagonun üstüne çekti. Boylu boyunca uzandı. Uzun zaman vagonun üstünde kaldı: İçindekileri şimdi tekrar yere indirmişler, parmaklıkların yanına sürüp, yere oturtmuşlardı. Anlaşılan muhafızlar da yorulmuştu. Parmaklığa giren bir manga askeri, bir onbaşı sağa sola nöbetçi dikmek için hazırlanıyordu. Yusuf, vagonun üstünden arkaya kaydı. Sarktı sarktı, kendisini yere bıraktı. Sürüne sürüne ilerdeki başka vagonların altına girdi. Sonra da rayların arasından, demiryolunun caddeyi kesip istasyona geçen noktasına geldi. Birden caddede doğrulup, yürümeye başladı. İçine bir kuvvet, bir cesaret gelmişti. Punta'nın Rum mahallelerine daldı. Bu karışıklıkta kimsenin onunla ilgileneceğini sanmıyordu. Üstünün başının, halinin perişanlığı aklına bile gelmiyordu. Ona dikkat eden olurdu. Ama Rum mahalleleri kaynıyor, adeta kanatlanmış uçuyordu. İstikametini Kemeraltı'na göre düzenledi, hiç düşünmeden gelişigüzel ara sokaklardan yürümeye başladı. Fener alaylarından, şenlikten geçilecek gibi değildi. Kaçmanın verdiği heyecanı yatışınca, ayağı yine ona zorluk vermeye başladı. İki saate yakın yürüdü. Gittikçe kuvveti kesildiği için her adımda biraz daha yavaşlıyordu. Bitkin bir halde kendisini Konak'ta buldu. Şimdi, asıl İzmir'e, Türk İzmir'e gelmişti. İzmir, zifiri karanlıktı. Yer yer yanan fenerlerin ışıkları bile ölüy-

dü. Mahalle aralarında tüfek sesleri geliyordu. Yunanlıların mezalime devam ettikleri anlaşılıyordu. İzmir, inim inim inliyordu. Soyguculuk, haydutluk İzmir'i sarmıştı. Yusuf'u adımları, doğru eve, amcasının evine götürmek istiyordu. Ev, İkiçeşmelik'teydi. Fakat, zihni, aklı fikri, "Ne yapacağım? Ne olacağız?" diye onu Kemeraltı'ndaki Hacı Hasan Oteli'ne sürüklüyordu. Burada Türk Ocağı vardı. Muhakkak Ocak'tan bir haber alacağını, bazı arkadaşlarına rastlayacağını ümit ediyordu.

Kapı sıkı sıkı kapalıydı. Anahtar deliğinden baktı. İçeride bir idare lambası yanıyordu. Birkaç gölge vardı. Kapıyı vurdu.

"Kimsin?" diye yavaşça bir ses sordu.

"Yusuf," dedi.

"Kim Yusuf?"

"Ben... avukat Yusuf."

Bir delikanlı:

"Buyurun Yusuf Bey," diye kapıyı araladı. Burası, büyük bir kahveydi. Köşede birkaç kişi, masanın başında oturuyordu. Biri idare lambasını alıp yaklaştı. Kaldırdı:

"Bu ne hal Yusuf Bey?" Yusuf, bir iskemleye çöktü. Sabahtan beri başından geçenleri, olup bitenleri anlattı. Hasan Tahsin Bey'in yaptığını, nasıl şehit düştüğünü, Fethi Bey'in, Şükrü Bey'in şahadetlerini biliyorlardı. Bütün İzmir öğrenmişti. Vasıf Bey, Yusuf'un arkasını okşadı:

"Bu büyük vatan şehitlerine layık birer arkadaş olacağız Yusuf Bey... Şimdi kederin sırası değil. Memleketimizdeki asker, yalnız İzmir'deki askerden ibaret değildir. Sonra hepimizin eli silah tutuyor. Bir kere kendimizi Anadolu'ya atalım. Hasan Tahsin Bey'in, Fethi, Şükrü Bey'lerin ruhlarını şad edeceğiz. Dövüşeceğiz," dedi. Yusuf'un içi sonsuz bir sevinçle doldu. Bütün şaşkınlığı dağılıverdi. Sabahtan beri kendi kendine sorduğu sorunun karşılığını bulmuştu: Anadolu'ya kaçmak. Oradan dövüşerek gelip İzmir'i, Yunanlılardan bütün intikamı almak. Vasıf Bey'in dediği gibi, iş bir kere, İzmir'den çıkabilmekteydi. Vasıf Bey:

"Sabahtan beri burada, kışlanın esliha deposundan kaçırdığımız mermileri, silahları dağıtıyoruz. Herkes İzmir'den çıkacak. Dövüşmek için elbette. Müdafaayı Hukuk Cemiyeti'miz her şeyi hazırladı. Artık dağılalım. İzmir dışında nerede toplanabilirsek, orada toplanacağız. Her tarafta askerimiz var. İtilaf Devletleri'nin daha ellerinden silahları-

nı alamadığı askerlerimiz var. Yeniden ordu bile kurarız. Şimdilik bilemiyorum ama, bütün paşalarımız, Nadir Paşa gibi alçak değildir. Padişahı, onun hain hükümetini dinlemeyecekler. 'Ferman padişahın, dağlar bizimdir!' Haydi arkadaşlar yürüyün," dedi. Yusuf'un eline bir tabanca verdiler. On adet de kurşun. "Lazım olur," dediler. Bu toplu bir tabancaydı. Yusuf, hemen kurşunların beşini tabancaya sürdü. Birer birer Türk Ocağı'ndan çıktılar. Dağıldılar. Yusuf, nasıl yürüdüğünü, nereye gideceğini düşünmeden karanlıkta koşuyordu. Birden bir köşe başını dönünce, sokağın öte başından gelen süngülü üç dört Yunan askerini gördü. Hemen geri döndü. Askerlerle beraber olacak, bir yerli Rum palikaryası ardından Türkçe bağırdı:

"Dur! Dur ulan, köpek!" Yusuf durmadı. Koştu, iki sokak geçti. Tam bir sokağa daha girecekti ki, karşısına askerin biri çıkıverdi. Anlaşılan dağılmış, her biri bir sokağı çevirmişti. Yunanlı bütün hızı ile süngüsünü saplamak için Yusuf'un üstüne koştu. Yusuf, bir an durakladı. Sonra elini cebinden çıkarmadan tuttuğu tabancasının kabzasını sıktı. Ceketini çabucak ileri doğru itti. Cebinden tabancayı çıkarmadan tetiğe dokundu. Yunanlının süngüsü, göğsünün üstünden ta karnına kadar, zaten sucuk gibi ıslak gömleğini yırtarak Yusuf'un ayaklarının ucuna düştü. Yunanlı da tüfeğinin, süngüsünün üstüne kapandı kaldı. Yusuf, harp görmüş bir asker olarak aklını kullanmaya başladı. Tabancasını cebinden çıkardı. Dosdoğru yürümeye başladı. Ta Çivici Hamamı'nın önüne gelinceye kadar kimseye rastlamadı. Burada bir karaltı gördü. Birkaç kişi, bir sıhhiye arabasının etrafında dört dönüyordu. Bir Türk askeri, çamura saplanan arabayı kurtarmak için yırtınıyordu. Atlar bir türlü bu hasta arabasını çekemiyorlardı. Yusuf, yaklaştı, ona:

"Durma, omuz ver..." dediler, "asker arabayı İzmir'den kaçıracak. İçerde lazım olur." Yusuf, canını dişine takarak tekerleklere sarıldı. Bir yandan da her an köşeden görünecek, herhangi bir düşman askerinin işi bozmasından korkuyordu. Bir zaman uğraştılar. Üstünden başından fırıncı olduğu anlaşılan bir adam:

"Bu iş olmayacak. Sen, atları bari kaçır. Atla birine. Al ötekini yedeğine!" diye bağırdı. Kuşağından bir bıçak çıkararak koşumları kesti. Nefer, atladığı gibi, atlarla dörtnala uzaklaştı. Fırıncı, atların ardından baktı. Yusuf'un omzuna vurdu:

"Daha ölmedik be delikanlı!"

"Ölmedik!" diye, karşılık verdi Yusuf.

"Ha şimdi burada durmayalım. Eyvallah."

"Durmayalım."

Durmadı Yusuf da... Kafasının içinde, 'Ölmedik! Daha ölmedik!' sözleri dönmeye başladı. 'Esir yaşamayacağız... Ya bu vatanı kurtaracağız... Ya da öleceğiz...' diye söyleniyordu. Karanlık bir sokağa saptı.

4

Yusuf, üç gün, ateşler içinde yandı. Yatağın içinde kendisini kaybetti. Önceleri vücudunun her yeri zangır zangır titriyordu. Yengesi, nişanlısı Ne-mide, üstüne kat kat yorganlar örttüler. Ateş basınca, terletmeye uğraştılar. Çeşitli ilaçlar yapıldı. Üçüncü günün akşamına doğru Yusuf'u bir terdir aldı. Ter yataklara, yorganlara geçti. Yengesi, Nedime'yi odadan dışarı çıkarıp, Yusuf'u soydu. Amcasının çamaşırlarından giydirdi. Üstüne de yine amcasının bol bir geceliğini geçirdi. Nemide, kapının dışında sevincinden ağlıyordu. Üç gündür Yusuf'un başucundan ayrılmamıştı. Onun başına gelenleri, hep biliyordu. Kopuk kopuk da olsa öğrenmişti. Yusuf, ateşler içinde kıvranıp yanarken durmadan sayıklamıştı. Bir keresinde, 'parmağımdan Nemide'nin yüzüğünü de aldılar...' diye inlemişti. Genç kızın ağlamaktan gözleri şiş şiş olmuştu. Annesi seslendiği zaman, odaya nasıl gireceğini, önce bilemedi. Kapının arasından bir baktı: Yusuf, yataktan çıkmış, sedire oturmuştu. Gözlerinin içi gülerek ona bakıyordu. Koştu, Nemide, başından örtüsü düşmüştü koşarken. Saçları omuzlarına döküldü. Yusuf'un boynuna sarıldı. Annesi, gülümseyerek onlara bakıyordu. Sonra birdenbire toparlanarak,

"Haydi kızım, Yusuf'un çorbasını getir. Ben de şu yatağı kaldırıp temiz bir yatak sereyim," dedi. Nemide, hiç konuşmadan odadan çıktı. Yusuf da birdenbire kendisini toparladı:

"Hiç zahmet etme yenge, ben, hemen gideceğim. Gitmem gerek." Yaşlı kadın suratını astı:

"Biliyorum, gideceksin. Ama bir iki gün daha yataktan çıkmamalısın. Kuvvetini topla biraz," dedi. Yusuf, sordu:

"Geldiğim gece gideceğimi söylemiş miydim?"

"Ağzını açacak takatin yoktu."

"Peki nereden biliyorsun?"

"Hep sayıkladın oğlum. Bugün de biraz gözünü açınca pek konuşamadık. Bekle neredeyse amcan gelir. Sonra karar verirsin."

"Amcam nerede?"

"Daireye gidiyor iki gündür."

"Nasıl?" diye Yusuf, hayretle sordu. Yengesi anlattı:

"Yunanlılar, bütün Türk memurların vazifelerine dönmelerini emretmişler. Odacı Osman Ağa geldi. Amcan gelince hepsini anlatır."

Yusuf'un yüzü gerilemişti. Üç gündür olup bitenleri çok merak ediyordu. Yengesi ortalığı toplamaya, yatağı değiştirip, temiz çarşaflar sermeye girişti. Yusuf, dalgın dalgın oturuyor, etrafına bakıyordu: Odanın arka sokağa bakan bir penceresi vardı. Basma perdelerinden başka, kanatları da sıkı sıkı kapatılmıştı. Konsolun üstünde fitili iyice kısalmış bir gaz lambası yanıyordu. Yusuf'un her yanı hafif hafif ağrıyordu. Kurşunun çizip geçtiği ayağındaki yara kapanmıştı. Kendini yokladı: Sadece halsizdi. Karnı acıkmıştı. Nemide'nin getirdiği çorbayı hemen içmeye başladı. Onun önüne genç kız, beyaz bir peçete sermiş, tepsiyi kucağına koymuştu. Çorbasına limon sıkıyor, tuz ekiyor, içine ekmek doğruyordu. Yusuf, her kaşığı kaldırdıkça onun yüzüne bakıyordu. Nemide'nin şimdi halinde bir durgunluk vardı. Biraz önceki sevinci uçup gitmişti. Uzun bir tereddütten sonra sordu:

"Bu karışıklıkta nereye gitmek istiyorsun Yusuf?"

"Manisa'ya... Annem, babam, kardeşim, beni merak etmişlerdir. Onlara bir görünmeliyim."

"Haklısın merak ederler. Ama sonra?"

"Sonrasını bilmem." Kız, eğildi; onun yüzüne baktı. Dudakları titreyerek mırıldandı:

"Sonrasını ben biliyorum Yusuf, harbe gideceksin." Yusuf gülümsedi,

"Gitme mi diyeceksin." Nemide'nin yanaklarından sicim gibi gözyaşı indi. Yaşlı gözlerini Yusuf'un yüzünde gezdirdi:

"Git Yusuf!" dedi. Yusuf, ciddi şeyler düşünmekten olup bitenleri gözünün önüne getirmekten kaçınıyordu. Olacakları da 'hele karnımı bir doyurayım, daha iyi düşünürüm...' gibisine hafife almak istiyordu. Sözü değiştirmek istedi. Olmadı:

"Hiç merak etme..." dedi, "ayağımı büsbütün kıramayacaklar. Onların önce burunlarını, sonra da kafalarını kıracağız!" Nemide, onun iri ellerini, küçük beyaz elleri ile tuttu:

"Sen, bana sağ salim geleceksin. Kılına bile dokunamayacaklar..." diye söylendi. Hemen utanarak ellerini çekti. Acele acele boynundan incecik bir zincir çıkardı. Zincirin ucunda yine altından bir yürek vardı. Bu küçücük kutuyu, iğnesine basarak açtı. İçini Yusuf'a gösterdi. Orada, Nemide'nin mini mini bir resmi vardı. Bu resmi de kaldırdı. Altından bir resim daha çıktı: Gözle zorca görünen iyice küçültülmüş bir İzmir manzarası. Bu resim iki kat edilmişti. Nemide, bunları gösterdikten sonra, yine acele altın yüreğin içine koyup kapadı:

"Bunu," dedi, "senin boynunda, elbisenin içinde taşımanı istiyorum. Gelince bana verirsin." Bu sefer, gözlerinin dolma sırası Yusuf'a gelmişti. Ama Nemide:

"Sana biraz daha çorba getireyim..." diye, önünden tepsiyi alıp odadan fırladı gitti. Yusuf, gözü yaşlı, taş gibi olduğu yerde kalmıştı. Bir anda kendisini toparladı. Zinciri boynuna geçirdi; fanilasının altına sakladı. Odada pek yalnız kalmadı. Nemide, elinde tepsi çabucak dönmüştü. Tepsiyi tekrar onun kucağına koydu:

"Babam geldi. Biz de bir lokma bir şey yiyip hemen yanına geleceğiz. Bu çorbayı da içedur Yusuf..." dedi, beklemeden odadan çıktı. Yusuf, amcasını sabırsızlıkla bekledi.

Refik Bey, başında takkesi, ayağında terlikleri kapıda, zoraki bir neşe ile göründü:

"Oh... oh... seni çok iyi gördüm oğlum. Basbayağı bizi korkuttun. Neydi o ateş... Bugün dairede hep seni düşündüm." Minderin köşesine ilişen amcasına Yusuf, önce gülen gözlerle baktı. Sonra bakışlarında merak, endişe belirdi. Sararmış, halsiz yüzünün aldığı deyişi amcası hemen anladı:

"Hepsini, hepsini anlatacağım... Şu İzmir'de üç gündür olup bitenlerin hepsini..." dedi. Cebinden bir tomar gazete çıkardı. Yusuf'a uzattı; "Önce İşgal Kumandanı Zafiryus'un gazetecilere verdiği beyanata bak. Kumandan cenapları, sözüm ona, sizden, işkence görenlerden, bütün İzmirlilerden özür diliyor. Dilemek de değil ya... Yapılanlar, bir anlaşmazlıkmış sadece..." Yusuf, Refik Bey'in uzattığı gazetenin adının *Köylü* olduğunu görünce, elinin tersi ile itti:

"Ben, bu gazeteyi elime almam amca," dedi. Amcası, ince çerçeveli gözlüğünün üstünden şöyle bir baktı.

"Haklısın... Ben de sen merak edersin diye almıştım..." diye söylendi. Gazeteleri, yere bıraktı. Yusuf, soruyordu:

"Neler oluyor İzmir içinde? Yunanlılar, yayılıyorlar mı? İzmir'den ileriye gidiyorlar mı?"

"Maalesef oğlum... Menemen'e, Manisa'ya doğru yürüyeceklermiş. Belki Aydın tarafına da... Bugün şehirde kulaktan kulağa bir laf dolaştı. İzmir'in her tarafına yayıldılar. Bütün mahalleleri kontrolleri altına aldılar. İleri yürümek için hazırlıklar yapılıyormuş. Belki de yürümeye başladılar." Yusuf, telaşla doğruldu:

"Ben, hemen gitmeliyim. Yoksa İzmir'de kısılıp kalacağım." Refik Bey, sakin bir sesle:

"Bu gece gideceksin Yusuf, bütün tertibatı aldık," dedi. Yusuf'un gözleri hayretle açıldı:

"Ne diyorsun amca?" Refik Bey, gözlüğünü düzeltti. Hep o sakin sesle,

"Tahir Bey'le bugün konuştum."

"İhtiyat Zabitleri Cemiyeti Reisi Tahir Bey'le mi?" Yusuf'un acele acele sorduğu bu soruya, amcası, eliyle bir 'sus' işareti yaptı:

"Ben, böyle bir zat tanımıyorum. Sadece bir Tahir Bey'le konuştum. Anladın mı?" diye devam etti. Yusuf, ihtiyar amcasının bu ciddiyetine içinden gülecek oldu. Ama sonra ona hak verdi:

"Ha... anladım," dedi, "Salon Gümrüğü Müdürü Tahir Bey'le konuştunuz."

"Tahir Bey'le konuştuk. Şimdi Yunanlılar, memur olmayan, gözaltında tutamayacakları gençleri toparlamaya kalkışacaklarmış. Müdafaayı Hukuk Cemiyeti, böyle gençleri acele İzmir'den çıkarıyor. Memleketin her tarafında dağılmamış birliklerimiz var. Birinden birini bulursun."

"Bulurum elbette..." dedi Yusuf. Heyecandan nefes bile alamıyordu. "İyi ama nasıl, nereden gideceğim?"

"Yalnız değilsin. Bir arkadaşın olacak. Zabit değil, ama ateş gibi bir gençtir. Yolları da bilir. Trenle gitmek tehlikeli sizin için. Bu yüzden atla Nif'ten geçip Manisa yolunu tutacaksınız. Oradan daha içeriye gidersiniz. Bizden bu kadar. Üst tarafı size kalmış bir iş."

Refik Bey, kısa kesiyor, işin olurunu söylüyordu. Birden,

"Paran var mı?" diye sordu. Yusuf, öfkeyle,

"Hepsi üstümdeydi. Yetmiş liram vardı. Yunanlılar aldılar. Nişan yüzüğümü bile aldılar." Refik Bey, başını salladı:

"Biliyordum," dedi. Hepsini biliyordu. Yusuf, işgal günü olup bitenleri anlatmamıştı. Refik Bey, dışarıda dinlemişti. Yusuf da o gün götürülenler arasında olduğuna göre, olanlar olmuştu ona da. Aklına geldi:

"O kargaşalıklarda beni düşünmene sevindim oğlum. Dairede arkadaşlar söyledi. Beni aramaya gelmişsin. Başına da bu haller hep bu yüzden gelmiş. Buna da çok üzüldüm."

"Hiç üzülme amca," dedi Yusuf, "bir bakıma iyi oldu. Düşmanlarımızı öğrendim. Bütün memleket öğrendi. Bilmeyen de öğrenecek... Sen, onu söyle, para kaçmak için lazım mı?"

"Elbette lazım. Ama ben, icabına baktım. Atının parasını verdim. Arkadaşın seni saat tam on ikide, Tilkilik'te Osmanzade Yokuşu'nun başında bekleyecek. Onunla konuşmayacaksın. Seni görünce yürümeye başlayacak. Sonra birden duracak. Sen de duracaksın. Durmazsan başkası olduğunu, bu gelenin senin olmadığını anlayacak, ötesini, ben bilmiyorum. Herhalde Pınarbaşı'na kadar yürüyeceksiniz. Yarın gece, oradan yolu tutacaksınız. Arkadaşının adı, Niyazi. Mert bir çocuktur. Benim yakın bir dostumun oğlu. Tecrübesiz, ama sen ona göz kulak olursun. Yanından ayırma. Sakın Yunanlılara yakalanmayın."

"Demek işe başlıyoruz. Her şeyi anladım. Ben, harp görmüş bir askerim amca, hiç merak etme. Yunanlılara yakalanmak ha... O, bir kere oldu. Bir daha beni zor tutarlar."

"Fırsat bu fırsat, ancak toparlanıyorlar, yerleşiyorlar, hazırlanıyorlar..." dedi Refik Bey, "Elimde olsa, yaşım bu kadar geçkin olmasa ben de seninle gelirdim. Zaten, İzmir içinde dolaşmak bundan sonra bir ölüm demek. İki gündür gördüklerim, yüreğimi paramparça etti. Her neyse..." Yusuf, sertçe sordu:

"Neler gördün?"

Amcası, birdenbire yaşaran gözlerini silmek için gözlüğünü çıkardı. Önüne bakarak konuştu:

"İki gündür, limanın içinden, denizden ceset çıkarıyorlar. Bizim gümrüğün arkası, deniz, kıpkızıl kan. Bazı zabitlerimizi öldürmeden, ellerini, ayaklarını bağlayarak, diri diri denize atıp boğmuşlar. Bazılarını yine diri diri birbirlerine bağlayıp atmışlar. Birçoğunu, sivil, asker,

polis, jandarmalarımızı, koyun boğazlar gibi boğazlamışlar. Güya gelen askerler, bu cinayetleri üzerlerine almıyorlarmış. Yerli Rumlar yapmış. Bir dereceye kadar doğru. Bir Kaptan Andon adı, dilden dile, kulaktan kulağa dolaşıyor. Elebaşı oymuş."

"Andon mu?" diye Yusuf, bağırdı, "Andon ha... Şu Pasaport'taki gazinocu Andon!"

"Evet o Andon."

"Vay namussuz alçak vay!" Refik Bey, şaşkın şaşkın sordu:

"Ne var? Ne oluyorsun oğlum?" Yusuf'un yüzü iyice sararmıştı. Hırsından tir tir titriyordu:

"Bizi, esirleri, Punta'ya sürerlerken, bütün o işkence içinde gözüme ilişmişti. Bu haydut önüne geleni, gözüne kestirdiğini, kolundan tutup, gazinosunun içine, 'Seni kurtaracağım' diye alıyordu. Ben de iyiliğinden sandım. Vay aşağılık herif vay... Alacağı olsun."

"Bak sen, demek söylenenler doğruymuş. Bu herif, yapılan cinayetlerin ancak onda birini yapmış olsa gerek. Daha neleri var. Bugün Memleket Hastanesi'nin yanındaki o büyük otelin salonunda Kızıl Haç Tahkik Heyeti, Amerikalılar, üst üste yığılmış, tamam üç yüz altmış iki ceset bulmuşlar. Bunlar denizden, Kordon'dan, Konak Meydanı'ndan toplanabilenler. Bütün bu yapılanların başında, Metropolit Hiristostomos var, önceden planlar hazırlamış: Yunanlılar, İzmir'e girer girmez, her şeyi, herkesi, elleriyle koymuş gibi buldular. Hele, bomba, kurşun atılınca, bunu bir sebep saydılar yapacakları işkenceler, öldürecekleri adamlar için. Nerede, kimi soyacaklarını, kimleri öldüreceklerini hep biliyorlardı. Daha akşamdan Rum siviller, kadınlı erkekli, kahvelerin, Kramer Palas'ın önünde oturup, 'Nişan talimi yapıyoruz' diye, tabancalarla, gelip geçen Türkleri öldürdüler. Hepsi, hele yerli Rumlar, kudurmuşlar sanki... Senin kurtulup, sağ salim eve gelebilmene, hâlâ şaşıyorum."

Yusuf, gözlerini, yerdeki kilimin bir çizgisine dikmiş, dinliyordu. Mırıldandı:

"Saat kaç?"

Refik Bey, cebinden saatini çıkarıp baktı:

"Onu on geçiyor."

Bu sırada Nemide, kahve getirdi. Refik Bey,

"Kızım," dedi, "benim yatağımın yanındaki masanın çekmecesinde,

defterlerin altında bir cep saatim daha olacak; çekmenin sağ köşesindeki siyah kaplı defterle beraber getir."

Nemide'nin getirdiği saati amcası kendisine uzatınca, Yusuf, şaşaladı. Refik Bey,

"Bu saat sana hatıram olsun oğlum," dedi, "Besbelli seninkini Yunanlılar elinden almış." Sonra kara defterin arasından, elli lira kadar para çıkardı: "Şu parayı da al, insan hali bu, lazım olur."

"Bütün bunları sonra ben size nasıl öderim?"

"İzmir'i kurtardığınızda, biz size borçlu kalacağız oğul! Laf mı seninkisi şimdi..."

Nemide, kilimin üzerine, babası ile Yusuf'un arasına çöküverdi:

"Gidiyor musun Yusuf?"

Ona babası cevap verdi:

"Bu gece gidiyor." Sonra kızına küçük bir paket uzattı yeleğinin cebinden çıkarıp: "Bak sana da bir hediyem var. Yusuf'un parmağından yüzüğünü de almışlar. Onu yüzüksüz yollamak istemezsin elbette."

Nemide'nin gözleri parladı. Utana utana yüzüğü aldı:

"Bakalım, parmağına uyacak mı?" diye, Yusuf'un uzattığı eli tuttu, "Uydu... uydu..." diye, sevinerek taktı.

"Hasan Tahsin Bey'in odasında kaldı kalpağım. Bir eksiğim kalpak kaldı artık..." dedi Yusuf gülerek. Odaya giren yengesi:

"Sana onu da bulurum oğlum. Amcanın gençliğinden kalma kalpağı da var, avcılığından kalma külot pantolonu da... Biraz naftalin kokuyorlar ama ziyanı yok. Hepsini hazırladım." Yusuf, çocuklar gibi sevindi. Odadakiler çıktılar. Getirilen pantolonu giydi. Üstüne yün uzun çorapları çekti. Fotinlerini sıkı sıkı bağladı. Yeleğinin cebine saatini, ceketinin cebine parasını, dış cebine de konsolun gözünden çıkarıp tabancasını koydu. Kalpak başına biraz bol geldi. Ama ne de olsa uydu. Sonra kalpağı başından çıkarıp, yeleğinin içine koydu. Yeleği düğmeledi. Kapıyı açtı. Orada, sofada Nemide, ayakta duruyordu. Masanın üstündeki idare lambasının ışığında, bir eliyle masaya tutunmuş, iki büklüm ağlıyordu. Yusuf, ona yaklaştı. Genç kız, irkildi. Yaşlı gözlerle bir an ona baktı. Sonra kendisini Yusuf'un kolları arasına attı. Hıçkıra hıçkıra sarsıldı. Yusuf, onu odaya götürdü. Mindere oturttu:

"Çocuk olma Nemide... Çocuk olma..." diye söyleniyordu. Söyleyecek başka söz bulamıyordu. Onu yanaklarından öptü... Nemide, bi-

raz yatıştı. Diz dize konuşmadan oturdular. Sadece birbirlerinin yüzüne, gözüne, ellerine bakıyorlardı. Nemide'nin dudakları titriyor, sık sık içini çekiyordu. Yusuf,

"Hatırlıyor musun Nemide," dedi, "çok oluyor... hani bir bayram tatilinde İstanbul'dan gelmiştim, daha o zamanlar Sultanî talebesiydim. Seni elinden tutup bayram yerine götürdüm?"

"Hatırlamaz olur muyum? Beni salıncağa bindirmiştin."

"Yaşın sekizdi."

"Hayır on yaşıma basmıştım. Sen de on yedisindeydin."

"Şimdi otuzumu geçtim herhalde..."

"Öteden beri sende bir çabuk ihtiyarlamak merakı vardır."

"Ne güzel günlerdi o günler."

"Güzel günlerdi. Ama Çanakkale'ye harbe gittiğinde, ben böyle her gece ağlardım. Görmesinler diye yorganı başımdan çeker ağlardım."

"Bu sefer büyüdün artık, ağlamayacaksın."

"Ağlamam."

"Söz mü?"

"Söz." Nemide, söz veriyordu ama gözleri yaşlıydı. Yusuf, birden ayağa kalktı. Amcası kapıda görünmüştü. İçeriye girmeden,

"Vakit oğlum. Yola çıkmalısın," dedi, dönüp sofayı geçti. Merdivene doğru yürümeye başladı.

Nemide, oturduğu yerde kalmıştı. Yusuf, onu elinden tutup kaldırdı. Birbirlerinin boynuna sarıldılar. Genç adam, ilk defa nişanlısının dudaklarından öptü.

"Kapıya kadar gelme," dedi. Hızla sofayı geçti. Aşağıda, sokak kapısının ardında yengesinin elini öptü. Refik Bey, başını kapıdan çıkardı. Yusuf'un arkasını okşadı:

"Seni, yine gazi bekliyorum oğlum," dedi, "söylediklerimi aklından çıkarma."

Yusuf, karanlık sokağa daldı.

5

İri gövdeli, yüksek çamlar; ince, serin sabah rüzgârı ile hışırdıyordu. Güneş, Nif Dağı'nı ancak aşmış, Yamanlar'a, Manisa dağlarına pembe ışıklarını saçmıştı. Üç kişiydiler: Arkalarını bıçakla kesilmiş gibi dümdüz, yüksek bir kayaya vermişlerdi, önleri, çıkıntılı büyük taşlarla çevrilmişti. Taşların hemen birkaç adım ilerisinden sık bir çam ormanı alabildiğine aşağılara doğru uzanıyordu. Sağlarında yine, bıçakla kesilmiş bir kayanın alt başından irili ufaklı tepeler, Menemen Ovası'na kadar iniyordu. Menemen Ovası sisliydi. Örtemediği bazı ekin tarlaları, yeşil yeşil dalgalanıyordu. Salih, sırtını arkasındaki taşa iyice dayadı. Başını geriye attı. Çukurlarına kaçmış gözlerini fıldır fıldır etrafta gezdirdi. Kulak kabarttı. En sonunda kendisini koyuverdi:

"Nerede kaldı bu Parsalı Rasim?" Yusuf, gözlerini Menemen Ovası'ndan Salih'e çevirdi. Onun kirpi gibi kabarmış sakalına, poşu ile sarılmış başına, çaprazlama fişekli omuzlarına, göğsüne baktı. Gözleri, sonunda, kucağındaki filintaya takıldı:

"Filintan çok güzel Salih Efe," dedi. Salih, tüfeğinin kabzasını okşadı,

"Eski hatıra... kısmete bak, bugünleri bekliyormuş. Ama hangi cehennemde kaldı bu Parsalı?"

"Neredeyse gelir."

"Hiç aklım kesmiyor. Sen de Bey, İzmir'den çıkmışsın, önüne geleni ardına takmışsın..."

"Ne yapalım, sen de Nif'ten ardıma takıldın."

"Erkeklik ne güne kaldı? Dövüşeceğiz! Lakin çoluk çocukla birlik dövüşülmez." Niyazi, kalpağını çıkarıp başını kaşıdı. Kızınca böyle yapardı. Yan yan, 'Ne diyor bu adam?' gibisine Yusuf'a baktı. Yusuf, oralı olmadı. Canı konuşmak istemiyordu. Salih, Niyazi'yi anladı:

"Lafım sana değil delikanlı, Rasim'e. Yirmi dört saat oldu gideli. Gelmeyecek bu deyyus." Niyazi, cevap verdi:

"Olup bitenleri öğrenmeye çalışıyordu. İcap ederse Kasaba'ya, belki de Manisa'ya kadar gidecekti."

"Bak ben sana olup biteni deyivereyim: Yunanlılar, Menemen'e girmiştir. Neredeyse Manisa'ya girecekler. Herifler, ellerini kollarını sallaya sallaya yürüyorlar." Yusuf, düşünceli düşünceli mırıldandı:

"Bunda haklısın gibime geliyor Efe."

"Baksana biz, kaçın kurasıyız Bey?"

"Bir dürbünümüz olmalıydı."

"Seyretmek para etmez. Bana sorarsan hemen düze inip dövüşmek gerek." Yusuf, güldü:

"Orduya karşı dört kişi?"

"Parsalıyı sayma. Üç kişiyiz. Düzde daha arkamıza takılacak çıkar."

"Ben de bu haberi bekliyorum. Düzde, ovada. Yunanın girmediği şehirlerde toparlanan bizim gibiler ne yapıyorlar, öğrenelim bir kere."

"Ne de olsa zabit olduğun belli. Tedbirlisin. Rütben neydi senin Bey?"

"Ne yapacaksın rütbemi?"

"Ee... birbirimizi iyi bilmiş oluruz." Yusuf'un birden yüzünün hatları gerildi. Sonra yumuşadı:

"Mülazım."

"Sorduğuma darılmadın ya?"

"Yok canım..."

"Sorması ayıp ama, ayağın?" Yusuf'un iyiden iyiye canı sıkılmıştı. Ama çaresiz cevap verdi:

"Çanakkale'den." Salih Efe, kaygısız konuşuyordu:

"Benim de baldırında bir kurşun var. Öylece durur. Topallatmıyor. Hani senin de topalladığın pek belli değil ya... Benimkisini sorarsan, çetecilikten: Candarma kurşunu. Gençlik, cahillik. Balkan Harbi'ne de gittim ha... O zamandan bu zamana aklımı başıma aldım. Namusumla oturdum. Çetenin de, efenin de namuslusu, namussuzu vardır. Ben, namusluyum. Aklına bir şey gelmesin. Bak sana bu çetecilik, efelikte başımdan geçenleri bir anlatayım..." Yusuf, onun sözünü kesti:

"Olanlar olmuş bitmiş Efe... Şimdi olacağa bakalım."

"Doğrusun... İş olacakta... Niyazi oğlum, sen bir dolaş. Hayvanlara bir bak." Niyazi, kalktı yürüdü. Salih, onun ardından seslendi: "Hiç tasa etme, bir aya kalmaz, seni usta bir kızan ederim. Dolaşmaya, nöbete, tüfek omuzda gidilmez bizim bildiğimiz. Al o tüfeği eline. Aç emniyetini... Ha... şöyle aferin!" Niyazi, Salih'in dediğini yaptı. Ama biraz da öfkeli öfkeli ona baktı. Yusuf, gülümseyince, o da gülümsedi, yürüdü. Arkasından,

"Sevdim oğlum bu çocuğu," dedi Salih, "iyi etmişsin de bu delikanlıyı İzmir içinde, gâvur içinde koyup gelmemişsin. Alışır gider harbe, dağa taşa, bu gidenlere... Yirmisinde var mı?"

"Var herhalde..." cevabını verdi Yusuf. Ama Salih'in bu kadar çok konuşması canını sıkıyordu. İçinden, "Efenin de yaşlısı böyle olur herhalde..." diye düşündü. Onun halinden Efe, şıp diye anlamıştı.

"Sabahtan beri seni konuşturmak için hep laf ediyorum. Biliyorum canın sıkkın evlat. Unut şu İzmir'de olup bitenleri. Kendin, olan biteni bırakalım dedin. Bırak işte. Ben, neden burada senin yanındayım? İlk karşılaştığımızda anlattıklarından. Yunanlıların analarını ağlatmak bizden olsun. Buna ant içtim, yemin ettim. Bırak şimdi gamı kasaveti. Bu heriflerle harp değil, nişan talimi yapacağız, kedi sıçanla oynar gibi dövüşeceğiz. Hepsini keratanın bir küpe koyup, turşularını kuracağım..." Nihayet Yusuf, yumuşadı:

"Peki Salih Efe, gamı kasaveti attık."

"Ha şöyle..." Bir zaman sustular. Salih, kendi kendine fişekliklerindeki kurşunları saymaya koyuldu. Neden sonra,

"Bunlar yıllardır sandıkta duruyordu. Eskidiler mi dersin? Ya ateş almazlarsa?"

"Rutubetli yerde durmadılarsa patlarlar."

"Yok canım ne rutubeti..." Yine sustular. Birkaç dakika sonra Efe,

"Ah, be... ah..." diye içini çekti, "köyden çıkmadan önce şu Niko'yu kesmediğime yanıyorum." Yusuf hayretle döndü.

"O da neden?"

"Bu kerata, her karşıma çıktıkça, pis pis suratıma bakıyordu. Bakıp bakıp gülüyordu. İşin içinde iş varmış. Askeri gelirmiş meğer. Bey bak, bu Rumlar hem bizimle oturur bunca yıllar, hem de Yunan askerine baygınlar. Bu nasıl iş anlayamadım?"

"Doğrusunu istersen ben de pek anlayamam bu işi Efe."

"Hiç Yunanistan'ı gördükleri var mı bu heriflerin?"

"Nereden görsünler... Dedelerinin dedesi bile görmemiştir. Sülaleleri de görmemiştir."

"Allah Allah..."

"Kendilerini Yunanlı sayıyorlar."

"Eh... gâvur, hepsi gâvur işte. Bu kadar topu tüfeği, pısatları nereden bulmuşlar dersin?"

"İngilizler vermiş."

"O da neden?"

"Babasının hayrına değil ya... Bize çatsınlar diye..."

"Erkek milletmiş ha bu İngilizler. Kendileri niye gelmemiş?"

"Baksana sıkmamış işte."

"Doğrusun. Çanakkale'de analarını belledik. Bizi bilir İngilizler. Boylarının ölçüsünü aldılar. Bu uyuzlar da ona kanmış kalkmış gelmiş ha?" Yusuf, 'Böyle saf, cahil olmak ne iyi... İnsan bütün meseleleri hallediveriyor,' diye düşündü.

"Şimdi sana sorsam Salih Efe, bu Yunanı yener miyiz dersin?" Salih, kayıtsız omuzlarını silkti:

"Ohooo! Sorduğuna bak... Laf mı dediğin Allah aşkına... Benimle zevklenme, kızarım." Yusuf, onun gözlerinin içine baktı: Kendi kendine, 'Ayıp ettim. Bu da sorulur mu?' dedi. İçine soğuk su içmiş gibi bir serinlik indi. Yüreği hafifledi. Salih, ciddileşmişti:

"Fiilini bozma Bey... imanı bütün adamları severim," dedi. Güneş iyice yükselmişti. Camlardaki rüzgâr daha çok hışırdıyordu. Kavrulmuş bir ot kokusu ortalığı almıştı. Toprak ısınıyordu. Efe:

"Severdim şu Niko'yu be... Beraber çok ekmek yedik. Çok iş gördük. Bana bu oyunu oynamayacaktı..." deyiverdi. Yusuf'un yüzünü bir sevgi ürpertisi aldı:

"Ee... ya karşına çıkarsa ne yapacaksın şimdi?" Salih, dudaklarını ısırdı:

"Eh... ne yapalım... ister istemez keserim keratayı... Kendisi arandı..." Yusuf da sabırsızlanmaya başlamıştı:

"Rasim'i ben de merak etmeye başladım." Efe, bir:

"Of! of..." çekti. "Kısık kaldık bu dağlarda... Şu feleğin işine bak, Yunanlılar Menemen Ovası'ndan yürür, Nif Dağı'ndan yürür... Esir mi

olduk bu soysuzlara... Dağları çevirdiler. Bir ayak önce delik bulup çıkalım Salihli'ye..."

"Yarım saat daha bekleriz."

"Karnım aç olmasa, hemen gidelim derdim. Bize ekmek de bulup getirecekti. Eh şu Parsalı bir elime geçmesin. Eşek sudan gelinceye kadar döveceğim. Vatan hizmeti diye dağa çıktık be... Adamın iki eli kanda olsa bir çaresini bulup gelmesi gerek."

"Neredeyse gelir."

"Yusuf Bey... Niye dünden beri hep ovaya bakarsın?" Yusuf, şaşırdı:

"Hep ovaya mı bakıyorum?"

"Bakıyorsun ya..."

"Manisa'da anam, babam, kız kardeşim var."

"Dururlar mı? Kaçmışlardır."

"İnşallah."

Dallar çıtırdadı. Yapraklar hışırdadı. İrkildiler. Niyazi, telaşlı, heyecanlı, koşarak geldi:

"Parsalı geliyor!" Sevinçle doğruldular. Salih, ters ters, Niyazi'ye: "O silahın namlusunu suratıma tutma ülen! Toprağa çevir. Ne şaşırıyorsun... Gelmeyip de ne halt edecekti?" dedi. Kayaların ardına yattılar. Gözetlemeye başladılar. Gelen Parsalı Rasim'di. Atının üstünde rahatla oturmuş, dizgini atın kuru çam yapraklarından ayağı kaymasın diye dikkatle tutuyordu. Onun da omzuna çaprazlama fişeklikler asılmıştı. Tüfeği kucağındaydı. İri yarı, kumral bir gençti. Atı, altında bayağı küçülüyordu. Berikiler, doğruldular. Rasim, atın gemini çekip durdu. İnmeden, Yusuf'un yüzüne baktı. Gözlerinde bir sevinç ışığı parlıyordu. Salih, sabırsızlandı:

"De ülen, çabuk söyle... Ne haber?"

"Haberler iyi," dedi Rasim, "Kuvayı Milliye, Salihli'de toplanıyormuş. Eli silah tutan her namuslu Türk, silahını kapan her delikanlı Kuşçubaşı Eşref Bey'in çiftliğine, Salihli'ye gidiyor."

Yusuf'un eli ayağı kesildi. Sevinçten kalbinin duracağını sandı. Güçlükle mırıldanabildi:

"Kuvayı Milliye mi dedin?" Rasim, atından inerken:

"Kuvayı Milliye!" diye tekrarladı. Salih, etrafına bakındı:

"Kuvayı Milliye mi?" Yusuf, sevinçten sesi çınlayarak:

"Senin anlayacağın Efe, milletçe ayaklanıyoruz! Milletin kuvvetleri, millet her bir araya geliyor..." dedi. Salih, yere çömeldi. Fersiz gözleri parlıyordu:

"Silahlarımız elimizde zaten..." dedi. Niyazi, Rasim'in atının yularını tuttu:

"Anlat... Sonra?" Yusuf, sabırsızlandı:

"Anlat Rasim... başka ne haber var?" Rasim, bir çama arkasını dayadı:

"Kasaba'dan geliyorum. Kasaba, Menemen'den kaçan muhacirlerle dolu. Millet Manisa'da da duramıyormuş. Yunan, Menemen'e birkaç gün önce girmiş. Kaymakam Kemal Bey'i Hükümet Konağı'nın önünde şehit etmişler. Ortalık kaynaşıyor. Düşman, kudurmuş köpekler gibi her tarafa saldırıyormuş. Manisa'ya ha girdi ha girecek... Biz, boşuna dağlarda gezmişiz şimdiye dek. Doğru Salihli'ye gitmek varmış."

"Demedim mi ben size!" diye Salih çıkıştı. Niyazi, bağırdı:

"Ne duruyoruz!" Yusuf, kızdı: "Dinleyin be yahu, Rasim lafını bitirsin." Rasim, devam etti:

"Kasaba'da zabıt kâtibi Ekmel Efendi'yi arayıp buldum. Bana, ne duruyorsun oğlum, diye çıkıştı, bas git Salihli'ye... Adını öğrenememiş ama, bir büyük kumandan, valilere, mutasarrıflara, kaymakamlara, (...bütün memlekette, milli teşkilat vücuda getirilmesi lüzumunu...) emretmiş, haber salmış. Bütün kumandanlar, sivil memurlar işe girişmişler. Her kasaba ve şehrin ileri gelenleri, teşkilat kuruyormuş. Askerler, zabitler de Kuvayı Milliye'ye katılıyorlarmış. Ekmel Efendi, büyük memurlardan duyduğu daha birçok şeyleri anlattı ama, pek aklımda kalmadı." Yusuf'un gözleri koskocaman açılmıştı:

"Eh..." dedi, "bu kadarı da bize yeter." Heyecanından, sevincinden eli ayağı kesilmişti. Salih, sordu:

"Bu büyük kumandan kim ola?" Yusuf mırıldandı:

"Öğreneceğiz elbette. Herhalde milleti düşünen büyük bir kumandan!" Salih:

"Vay anam vay!" diye bağırdı, "Desenize şimdi Yunanlıların işi büsbütün karıştı..." Niyazi, hem bu sözleri dinliyor, hem de uzaklaşmadan, bir aşağı bir yukarı Rasim'in atını gezdiriyordu. Geldi, Yusuf'un karşısına dikildi:

"Ne duruyoruz ağabey?" Yusuf, silkindi: "Doğru, ne duruyoruz? Hemen yola çıkalım." Salih, Rasim'i filintasının dipçiği ile işaret etti:

"Durun yahu, adam bir soluk alsın. Biz de bir lokma ekmek yiyelim." Rasim, kalktı. Altından heybeyi aldı. Salih'in önüne koydu. Helva, peynir, ekmek yediler. Yusuf, günlerden beri ilk defa, adamakıllı karnını doyurdu. Birdenbire Rasim'in getirdiği haberden, yüzlerine renk gelivermişti. Karınları da doyunca, büsbütün neşelendiler. Atlara, gem vurdular. Toparlanıp, bindiler. Salih Efe, atının üstünde doğruldu:

"Of anam of! Ey gaziler!" diye, arkadaşlarına şöyle bir baktı. Arkadaşları:

"Ey gaziler!" dediler...

"Yol göründü!"

"Yol göründü!" Ağaçların arasından ağır ağır yürümeye başladılar. Salih, en öne geçti. Dönüp Yusuf'a:

"Şimdi Mülazım benim," dedi, "bu gidenleri iyi bilirim. Gâvurla burun buruna gelmeden, hele bir Salihli'ye ulaşalım." Yusuf güldü:

"Öyle olsun Efe..." At başı yürüyorlardı.

"Ovaya, düze, karanlık basınca ineriz. Zaten, dağlardan kurtuluncaya dek, akşamı edeceğiz. Biraz dolaşmak gerekecek."

"Öyle olsun Efe..." Rasim arkadan seslendi:

"Daha Yunan, şoselerde geziyor, şehirlerde dolaşıyor." Niyazi:

"Biz tedbirli olalım da..." karşılığını verdi.

Şafakta ötmeye başlayan çamlardaki delice bülbüller, susmuştu. Öğle olmuştu. Salih, ilerlerken, koyu gölgelikleri, sık çamların arasından geçen patikaları seçiyordu. Yusuf'un tabancasından başka omzuna çapraz astığı bir de Rus yapısı tüfeği vardı. Bunu Parsalı vermişti. Niyazi'ye de Efe, bir martin bulmuştu. Yürürken Salih, dönüp dönüp ikide bir, arkadaşlarına bakıyordu. Uzun zaman sessizce yürüdüler. Efe, onlara bir göz daha attı:

"Hepinizin kalpağı var. Salihli'ye varır varmaz ben de bir kalpak uydurmalıyım." Rasim takıldı:

"Ama ne yakışırdı ya eski eşkıyaya..." Salih, hiç oralı olmadı. Sadece:

"Ağzını topla bok herif..." diye sakin sakin söylendi: "Ben istiman edeli yirmi yıldan fazla oluyor. Hem bizimkisi eşkıyalık değil, efelikti. Osmanlının inadına, jandarmanın inadına dağa çıktık. Senin anlayacağın Padişah Hamit bizimle baş edemedi. O zamanlar toy, senin gibi, bir kızandım. Padişah, Efe'ye ricacılar yollamış, bizi affetmiş, düze ineceğiz dediler. İniş dağdan o iniş..."

"İyi öyle olsun."

"Öyle ya..." Niyazi, sordu:

"Efe, o zamanlar, kimin kızanıydın? Çakırcalı'nın mı?" Salih, kızmaya başlamıştı:

"Kesin sesinizi be! Kimin kızanı olduğumu unuttum işte... Şimdi Yusuf Beyin kızanıyız." Yusuf eyerinin üstünde şöyle bir döndü, sevgiyle Salih'e baktı: "Yaşa Efem!" dedi.

"Sağ ol Bey... Bu kızanlar, hele bir ateşe girsinler de görürüm efeliğin ne demek olduğunu..." Eyerinin üstünden üzengilere basarak kalktı. Arkasından gelen iki delikanlıya baktı:

"Söyleyin bakalım, hiç ateşe girdiniz mi? Ha? Susarsınız ya... Biz, Padişah'a kafa tutmuş adamlarız oğlum..." Delikanlılar bıyık altından gülüyorlardı. Yusuf, karıştı:

"Efe'yi rahat bırakın. Yolumuza bakalım." Bir zaman yürüdüler. Salih, yine konuştu:

"Padişah dedim de aklıma geldi. Bu kumandanı Yunanın üstüne Padişah mı yolladı dersin?" Yusuf'un zihninden şimşek gibi birçok fikirler geldi geçti. İzmir'i eli kolu bağlı teslim eden Padişah'ın, böyle birini işe memur edeceğini hiç sanmıyordu. Sonra aklından bir sürü gazete havadisleri, İtilaf Devletleri ile olan münasebetler geldi geçti. Kararını az çok verdi:

"Padişah, senin anlayacağın Efe, gâvurların elinde, İngilizlerin elinde esir gibi. Kumandan herhalde, vatan, millet namına ortaya atılmıştır. Sağlam burası böyle... Öğreneceğiz."

"Hani siz yabancı değilsiniz; oldum olasıya Padişah milletinden hoşlanmam. Ta çetecilik günlerimden beri... Madem ayaklandık, şu Padişah'ı da alaşağı edelim. Elimiz değmişken hepsi birden olsun bitsin." Yusuf, güldü:

"Hepsi Padişah değil mi padişah olduktan sonra?"

"Öyle deme, Padişah dediğin harp eder. Eski padişahları bilirim ben... Kim ki din uğruna, devlet uğruna harp eder, sade keyfini düşünmez, padişah odur. Baksana Padişah harp edemiyor." Bıraksa Yusuf, Salih, daha konuşacaktı:

"Hele önce şu Yunanlıları memleketimizden bir kovalım bakalım da... Üst tarafını elbette düşünürüz," dedi.

Önlerindeki dağın doruğunu bulmuşlardı. Karşılarında, dalga dal-

ga tepeler, yemyeşil tepeler, ta Manisa, Kasaba, Salihli Ovası'na iniyordu. Rasim:

"Buradan ötesi, selamet..." dedi. Salih:

"Orası hiç belli olmaz..." diye homurdandı. Zaman zaman, inmeye başladıkları için, atların ayağı kayıyordu. Bazı yerlerde, atlardan inip yürüyorlardı. İki saatten fazla böylece ilerlediler. Çamlar seyrelmeye, dağlar, tepeler küçülmeye başlamıştı. Salih, atın başını bir derenin içine çevirdi. Dereye girdi. Attan indi:

"Bir soluk alsın hayvanlar," dedi. Niyazi:

"Gün kavuşmadan Salihli'yi tutsaydık..." diye söylendi. Efe, bir kayın dalına atın yularını bağlarken sordu:

"Sen hiç Salihli'ye böyle atla gittin mi?"

"Gitmedim."

"Nasıl gidilir gelinir bir kere Rasim'e sor da anlatsın sana." Rasim:

"Doğrusun Efe, bir soluk alalım." Birer cigara yaktılar.

Derenin içinde oturdular. Dere, ta yukarılardan inip geliyordu.

Böğürtlenlerin, hayıt, ayıngaç yapraklarının, dallarının arasından gelen ince, berrak bir su, ayaklarının ucundan akıp gidiyordu. Derenin çukur yerlerinde, biriken sulara, hayvanlar bakıp bakıp kişniyorlardı. Terlerinin iyice kurumasını beklediler. Rasim, hepsinin torbasına ikişer avuç arpa koyup başlarına geçirdi. Yusuf, bir cigara yaktı. Sabahtan beri kafasının içi altüst olmuştu. Durmadan zihninde, 'Kuvayı Milliye' kelimesi dönüyordu. Kendi kendine, 'Ah, bir an önce şu işin aslını bir öğreniversem..' diyordu. Onu, daldığı düşüncelerden Salih uyardı:

"Karnın acıkmadı mı Bey?" Yusuf, onun yüzüne anlamadan baktı. Salih, "Karnın acıkmadı mı diyorum?" diye tekrarladı.

"Ha, acıkmak mı? Peki, peki bir şeyler yerim."

"Getir oğlum Niyazi şu heybeyi bakalım..." Ekmek yemeye oturdular. Her taraflarını koyu bir yeşil almıştı. Hayıtların yaprakları acı acı kokuyor, ayıngeçlerin pembe çiçekleri onları seyrediyordu. Yemeklerini bitirip tam birer cigara yakmışlardı ki, Rasim, yerinden fırladı. Derenin kenarına kadar tırmandı. Kalpağını başından çıkarıp uzandı. Eliyle gelin, bakın gibisine bir işaret yaptı: Önlerinde bir lale tarlası vardı. Çiçekleri dökülmüş, yer yer çiçekli, bir lale tarlası... Daha aşağıda sıra sıra palamut kümeleri uzanıp, orman olup gidiyordu. Palamutların altından biri geliyordu. Dalların sallanmasından, ayak seslerinden

anlaşılıyordu birinin geldiği. Dikkatle bakıyor, kulak kabartıyorlardı. Durmadan söylenen bir türkü akisler yapmaya başladı. Türkünün de sadece bir mısrai hep tekrarlanıyordu. Ses, bazı yanık yanık geliyor, bazı da bir feryat, bir yalvarma halini alıyordu. Sonra türkünün birkaç mısraını birden duyar oldular:

"Dağlar taşlar... Ey kardaşlar!"

Salih, kızdı, söylendi:

"Yusuf be, herife bak, bulmuş türkü çağıracak zamanı..." Yusuf:

"Bu adam türkü söylemiyor..." diye mırıldandı.

Rasim:

"Bu gelen bizden," dedi, "bakın ne türkü çağırıyor..." Ses, gittikçe yaklaşıyordu: "Dağlar taşlar.. Ey kardaşlar!" "Dağlar taşlar... Ey kardaşlar..." Bu sesin ardından bir yalvaran başka ses daha duyulmaya başlamıştı:

"Yapma oğul... gel etme oğul..." "Dağlar taşlar... Ey kardaşlar!" "İlyas gel oğlum... gitme öteye oğlum." Derenin içindekiler şaşırdılar. Birbirlerinin yüzüne baktılar. Palamutların içinden sesin sahibi çıkıverdi. Dağlara doğru hızlı hızlı gidiyordu:

"Dağlar taşlar... Ey kardaşlar!" Salih Efe: "Vah fukara vah... oynatmış... Oynatmış bu çocuk..."

Gelen yalınayak başı kabaktı. Sırtında yalnız bir mintan vardı. Mintanın da kolları paramparça olmuş, göğsü yırtılmıştı. Genç, yakışıklı bir delikanlıydı. Eli yüzü kan içindeydi. Dikenler yırtmıştı. Durup durup bağırıyordu:

"Dağlar taşlar... Ey kardaşlar..." Yusuf, donmuş kalmıştı. Arkasından delikanlının, bir ihtiyar göründü. Zorlukla, ağlaya ağlaya önündeki adamı takip ediyordu:

"Dağlar taşlar... Ey kardaşlar!"

"Gel oğul... gitme oğul... İlyas oğul..." Yaklaştıkça ihtiyarın bitkin, takatsiz olduğu görülüyordu. Yusuf, dayanamadı:

"Yürüyün arkadaşlar, şu fukarayı tutup babasına teslim edelim. Kim bilir başlarına neler geldi. Bir baba ancak bu kadar perişan olur... Çocuğun hali de yürekler acısı..." dedi.

"Vay anam vay... Ne olmuş bu çocuğa..." diye, kendinden ümit edilmeyecek bir çeviklikle doğruldu. Dört kişi aralıklı yürüdüler. Delikanlı onları görmüyordu bile:

"Dağlar taşlar... Ey kardaşlar..." diye bağıra bağıra tutturmuş yamaca tırmanıyordu. Karşısına dikilenleri görünce, kendisini yerlere attı: Bir taş kaparak doğruldu; bağırdı:

"Gâvur musun Müslüman mı?" Yusuf, yavaş yavaş yaklaştı:

"Müslümanız İlyas, Müslümanız..."

"Sen benim adımı nereden biliyorsun?" Yusuf, yaklaşan, ihtiyarı başı ile işaret etti:

"Babandan öğrendim."

"Benim babam yok! Gâvur kesti... Hepsini Yunan kesti!" İhtiyar, soluk soluğa yaklaşıyor, hem de bağırıyordu:

"Ben, sağım oğul... ben, yanındayım oğul!" İlyas, durduğu yerde sallandı, elinin tersiyle alnının terini sildi. Alnı kıpkırmızı kan oldu. Elleri kan içindeydi. Öteki elindeki taşı bırakmıyordu:

"Yaklaşma bana! Taşı kafana yersin! Ben gâvur üstüne, Yunan üstüne gidiyorum.... Hepsini keseceğim... Dağa taşa gidiyorum.. Ey kardaşlar bırakın beni... Çekilin yolumun üstünden!" diye bağırmaya başladı. Yusuf:

"Biz de Yunanın üstüne gidiyoruz İlyas... Sen de bizimle gel... Bak sana tüfek vereceğim." diye, yaklaşmakta devam etti. İhtiyar, yere çökmüş, dua ediyordu. Bir taraftan da Yusuf'a yalvarıyordu:

"Ah... ocağına düştüm Bey... Onu kurtar Bey... Anlat ona her şeyi... güzel güzel anlat... Oğlum akıllı çocuktur... anlar dediklerini..." Salih, ihtiyara:

"Dur baba, telaşlanma... Kumandan Bey işi yoluna koyacak. Zırlanma gayri..." diye çıkıştı. Bu arada, Yusuf, İlyas'a iyice yaklaşmıştı. Delikanlı:

"Ben gidiyorum... Tutmayın beni..." diye fırladı. Yusuf, onu belinden kavradı. Bu sefer adam, Yusuf'un üstüne taşla hücum etmek istedi. Fakat Yusuf, delikanlının suratına çok sert bir tokat attı, İlyas, sendeledi, geri geri çekildi. Bir an Yusuf'un yüzüne baktı. Sonra dizlerinin üstüne kendisini bıraktı. Yerlere kapandı. Hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Hepsi onun başucuna toplanmışlardı. Yusuf:

"Ellemeyin İlyas'ı şimdi... Kana kana ağlasın. Aklı başına geldi," dedi. Ellemediler. İhtiyar baba, onun yanına diz çöktü. Arkasını okşuyor, kulağına bir şeyler söylüyor, teselli ediyordu. Yusuf, Salih Efe, Parsalı Rasim, Niyazi, durmuş, baba oğlu seyrediyorlardı. Yusuf, biraz sonra dayanamadı, arkasını döndü. Rasim, sordu:

"Ne oldu bu arkadaşa acaba? Ne yapmışlar?" Salih, alçak sesle cevap verdi:

"Anlarız şimdi." İlyas'ın ağlaması, hıçkırması geçer gibi olmuştu. Babası elini tutmuş, onun yüzüne bakıyordu:

"İyisin ya İlyas? Bir şeyciğin kalmadı ya?" İlyas, cevap vermiyordu. Şimdi gözleri, yaşlı gözleri parlıyordu. Omuzları genişlemiş, kanlı göğsü şişmiş, ince siyah bıyıklarının altındaki dudaklarının arasından bembeyaz, inci gibi dişleri görünüyordu. Bir zaman da dizlerinin üstünde doğrulup, dikkatli dikkatli, arkası dönük Yusuf'a baktı. Sonra gayet sakin ayağa kalktı. Temkinli, ağırbaşlı bir hal gelivermişti üstüne. Biraz önce, ağlayan, bağıran, yalvaran, tehdit eden adam o değildi. Yürüdü, Yusuf'un omzuna dokundu. Yusuf, ona döndü. Bir an, göz göze geldiler, İlyas, bambaşka bir sesle:

"Ağabey," dedi, "bana tüfek verecektin." Yusuf, hemen omzunda çapraz asılı tüfeği çıkardı:

"Al İlyas." İlyas, tüfeği dikkatle alıp omzuna astı. Bekledi. Yusuf, anlamıştı. Ceketinin altında, beline bağlı fişekliği de çıkarıp uzattı, İlyas, fişekliği beline tokasını geçirip bağladıktan sonra:

"Şimdi hazırım," dedi. Yusuf, pantolonunun arka cebinden temiz bir mendil çıkarıp uzattı:

"Hemen gideceğiz İlyas... Ama sen, şuradaki derede elini yüzünü bir yıka. Şu mendili ıslatıp kanlarını sil," dedi. Delikanlı, hiçbir şey söylemeden mendili aldı. Dereye yürüdü. İhtiyar baba, koştu, Yusuf'un ayaklarına kapandı:

"Allah senden razı olsun oğlum... Allah senden razı olsun!" Yusuf, onu ellerinden tutup kaldırdı. Bir taşın üstüne oturttu. Ötekiler de yaklaştılar. İhtiyar, bitkindi. Kaşları, kirpikleri, uzun top sakalı bembeyazdı. Gözleri, yorgunluktan yarı kapalıydı. Başında püsküllüz upuzun bir fes vardı. Ayağının birinde yemeni duruyordu, ötekini kaybetmişti. Mintanın üstüne bir yelek giymişti. Yusuf:

"Anlat baba," dedi, "ne geldi bu çocuğun başına?" İhtiyar, zihnini toparlamak için karşısındakilerin yüzüne bir bir baktı:

"Geceden beri, oğlumun ardından koşuyoruz. Aklını yitirdi diye çok korktum. Allah sizden razı olsun. Beni dinlemiyor, görmüyordu bile... Manisa'nın köylüğündeniz. Dün akşam vakti, köyümüze Yunan girdi..." İhtiyar sözünün burasında durakladı. Salih Efe:

"Anlat be yahu, biz de din kardeşiyiz, öğrenelim..." diye söylendi. Adam, bir an daha tereddüt ettikten sonra:

"Kısacası," diye devam etti, "köyün altını üstüne getirdiler. Yapmadıkları fenalık kalmadı. Her evi ayrı ayrı bastılar. Ah! Ağrıma gidiyor söylemesi... Karılarımızın, kızlarımızın namusu iki paralık oldu..." İhtiyar ağlamaya başladı. Parsalı Rasim:

"Bundan ötesini dinleyemem..." diye, uzaklaştı, ötekiler, beklediler. İhtiyar, yine söze başladı:

"Erkeklerin elini kolunu bağladılar. Karşı geleni hemen öldürdüler. Evimizde neyimiz var neyimiz yoksa hep aldılar. Bizim evde, pek öyle dişlerine göre bir şey yoktu. Beni, İlyas'ı, öküzlerin ipini kesip avludaki ağaca bağladılar. Evi arıyorlardı. Bizim kocakarıyı bağlamadan bizim yanımıza sürdüler. En sonunda saman damına saklanan benim gelini buldular. İlyas'ın karısını. O damın penceresinden atladı, kaçmak istedi. Tuttular. Üç Yunanlı asker, kızcağızın boğazına sarıldı önce bir şey anlayamadım. Meğer, olup olacak varlığımız, gelinin boynundaki bir tek altına saldırırlarmış. Gençlik, acemilik, gelin altınını vermek istemedi. Ortalık karmakarışık oldu. Avlunun ortasına kadar itişip kakıştılar. En sonunda askerlerden biri, süngüsünü kadıncağızın karnına sokuverdi. Ben, ver, ver şu altını diye bağırıyordum amma, faydası olmadı. İlyas, işte bu sırada kendini kaybetti. Yırtınıyor, çırpınıyor kurtulamıyordu. Karnına süngü saplanan karısı, altı aylık gebeydi. Gözümüzün önünde, kan revan içinde yattı kaldı. Ölüsünün boynundan çekip altınını koparıp aldılar. Sonra üç asker de hızlı hızlı avlunun kapısına yürüdüler. Benim kocakarı, gelinin üstüne kapanmış ağlıyordu. Herifler bizi önce unutmuşlardı. Kapıya varınca akıllarına geldik. Tüfeklerini doğrultup acele acele üstümüze ikişer üçer kurşun attılar. Kapı aralıydı. Nedense İlyas'la beni vuramadılar. Belki de vurduk sandılar. Ama benim kocakarı, gelinin üstüne kapandı kaldı. Bir daha da kalkamadı. Neden sonra komşumuz Selim Ağa geldi. Bizim iplerimizi kesti, İlyas'a, 'Kaç oğlum... Gençleri toplayıp köy meydanına götürüyorlar,' dedi. Ama İlyas, oralı değildi. Anasının, karısının başucunda sersem sersem dolaşıyordu. Akşam karanlığı iyice basmıştı. Birdenbire İlyas, koşmaya başladı. Yunanlının üstüne gitmek istiyordu. Selim Ağa, akıl etti. Onun halini anladı. Ona, 'Na bu yana, dağa gittiler,..' diye, dağ yolunu gösterdi. Zaten çocuğun aklı başında değildi. Tuttuk dağları... Yirmi dört saattir koşarız. Bu yakalara düştük. Ah... ah... dahası var..."

İhtiyar, birdenbire susuverdi. İlyas, dönmüş, dereden geliyordu. Yusuf, taş kesilmişti. Bir şey söyleyemiyor, yutkunuyordu. Niyazi:

"Alçaklar... Namussuzlar..." diye, mırıldandı. Salih, yere tükürdü. Yüzü bembeyaz kesilmişti. Kara sakalları, büsbütün dimdik olmuştu. Bu sefer o da ağzını açamıyor, bir şeyler söyleyemiyordu. Rasim, dinleyemem ötesini, demişti ama, atlarla meşgul görünüp, ihtiyara kulak kabartmıştı. Yusuf, kendisini toparladı, sordu: "Şimdi iyisin ya İlyas?"

"İyiyim."

"Bizimle gelecek misin?"

"Elbette geleceğim."

"Salihli'ye gidiyoruz. Orada cephe kuruluyor. Herkes, eli silah tutan her Türk orada toplanıyor. Yunanın karşısına hep beraber çıkacağız." Salih, sözü tamamladı:

"Arkamız kuvvetli ha..." İlyas'ın gözleri parladı:

"Ne duruyoruz?" diye bağırdı. Karşılık verdiler, dağlar akşam karanlığında ses verdi:

"Ne duruyoruz!" Rasim, atları çekti. Hepsi bindiler. Parsalı Rasim, elini İlyas'a uzattı:

"Gel kardeşlik, benim Kır, ikimizi de kaldırır."

İlyas, babasına doğru yürüdü. İhtiyar, doğrulmuş, eli ayağı titreyerek, bir atlılara, bir de oğluna bakıyordu. İlyas, babasının eline uzandı:

"Öpeyim baba... Hakkını helal et."

"Helal olsun oğlum... Allah gazanda seninle birlik olsun." Baba oğul kucaklaştılar. İlyas, Rasim'in elini tuttu. Bir sıçrayışta eyerin arkasına atladı. İhtiyar, gözlerinden yaşlar akarak bir kere daha söylendi:

"Allah hepinizle birlik olsun." Yürümeye başladılar. Niyazi, birdenbire gemi çekip durdu. Dönüp ihtiyara baktı, arkadaşlarına:

"Babayı burada mı bırakacağız?" diye, sordu. Hepsi dönüp ihtiyara baktılar. O:

"Siz, bana bakmayın... gidin... Ben, kestirmeden köye inerim. Sabaha kalmaz köyde olurum. Başımın çaresine bakarım," dedi.

"Hoşça kal..."

"Haydi eyvallah..." dediler. İlyas:

"Yunan içine pek varma baba, kıyıda köşede otur..." diye seslendi. Babası:

"Sen tasalanma oğul. Bana dokunamazlar gayri... Ne yapsınlar benim gibi ihtiyarı... Zorları sizinleydi onların..." karşılığını verdi. Atlar, yavaş yavaş, yamaçtan aşağı inmeye başladı. Arkalarındaki dağın gölgesi, ta karşıdaki ovaya kadar uzanıyordu. Güneş dağın arkasına inmişti. Salih Efe, parmağı ile önlerindeki bir tepeyi gösterdi:

"Şu tepeyi dolandık mı, bir, bir buçuk saat sonra yola çıkarız." Yusuf, konuşmuyordu. Yine üzerine sabahki ağırlık çökmüştü, İlyas'ın hali ona çok dokunmuştu. Kendi kendine, 'iyi ki çabuk kendine geldi' diye düşünüyordu. Bu olay, ona Manisa'yı düşündürmeye başlamıştı. Birden arkasına döndü: "İlyas, Manisa'ya düşman girdi mi?" diye sordu.

İlyas:

"Benim bildiğim, düne kadar girmemişti. Bugün girdiyse girmiştir."

Salih:

"İyi öyleyse... bu geceyi Kasaba'da geçirebiliriz. Zaten Parsalı, oralarda daha bir şey olmadığını gördü geldi. Yarın sabah erkenden yola çıktık mı, akşama belki de Salihli'yi tutarız," dedi.

Nasıl hareket etmeleri gerektiğini bir zaman konuştular. Kimi yola, gece de devam edilmesini istiyor, kimi, sabahı beklemeyi doğru buluyordu. Eğer Yunan, Manisa'ya girdiyse, Kasaba'da kalmak tehlikeli olurdu. Konuşmalar en sonunda karara bağlandı. İçlerinden biri, Kasaba'ya girip, yeni haberleri toplayacak, eğer tehlike varsa, hemen birkaç saat içinde dönüp gelecekti. Eğer soluk alabilecek vakit varsa, sabaha dönecekti. Gelirken de ekmek, cıgara getirecekti, ötekiler, yol üstündeki çeşmenin arkasındaki kür, palamut ormanının içinde bekleyeceklerdi. Söz, kim gitsin, sorusuna gelip dayanınca herkesten önce Yusuf:

"Ben gideceğim arkadaşlar..." dedi. Hepsi, atların gemlerini çekip durdu. Salih, birden işi anlamıştı:

"Olmaz," diye kestirdi attı, "sen, başımızda zabitsin." İlyas atıldı:

"Bırakın ben gideyim. Buraları iyi bilirim. Benim memleketim. Hem gece yarısına kadar dönerim." Her kafadan bir ses çıkıyordu. Yusuf, fikrini açık açık söylemek zorunda kaldı:

"Ben, Efe'nin dediği gibi zabitsem, bırakın bildiğim gibi yapayım: Açıkçası, Manisa'ya kadar gitmem gerek. Anam babam orada. Onları gâvur içinde bırakamam. Bir çaresine bakacağım. Tren işliyorsa, İzmir'e amcamın yanına yollayacağım. Yarın kuşluğa varmaz gelirim." Rasim, sordu:

"Ya Manisa'ya düşman girdiyse?"

"Hemen dönerim." Niyazi:

"Belki şu burnumuzun dibindeki Kasaba'ya bile girmiştir?" dedi. Salih kızdı:

"Yok devenin başı, piyasaya mı çıktı bu hergeleler!" Yusuf'a döndü, sözüne devam etti:

"Kasaba'nın dışından dolanırız. Tedbirli oluruz."

"Sana da ne oluyor?" dediler. Efe, delikanlılara şöyle bir baktı:

"Kendimi," dedi, "Mülazım Yusuf Bey'e, emirber tayin ettim!"

"Allah Allah!"

"Allah'ı Mevla'sı bu işte..." Yusuf'un hiç de gülesi yoktu. Salih'i de kararından zor vazgeçireceğini biliyordu. Efe hazırlığa girişmişti. Filintasını çıkarıp Parsalı'ya teslim etti. Sonra fişeklikleri çıkardı, uzattı. Kuşağından, cebinden her yerinden bir silah, tabanca, kama, bıçak, kurşun çıkıyordu. Yusuf, dayanamadı:

"Müstahkem mevkie dönmüşsün be Efe..." Salih, çalımlı çalımlı iki yakasına baktı:

"Ne sandın..." diye söylendi. Parsalı Rasim'e, "Bunları iyi sakla ha, sayı ile veriyorum. Hele filintamı, göreyim seni..."

Niyazi sordu:

"Şimdi silahsız mı gidiyorsun?" Efe, ona alaylı alaylı baktı:

"Çoluk çocuk içinde kaldık..." diye söylendi. "Cebimde bir tabancayla kurşunları daha var. Bir de bıçak... Yetmez mi? Göze batmamak için bunları bıraktım." Yusuf'un da tabancası cebindeydi. Elini atıp bir yokladı. Salih, delikanlılara, parmağı ile karşıda bir yeri işaret etti:

"Varın bakalım orada, çeşmenin üst başındaki ormanın içine yatın. Ekmeğiniz de var şimdilik, cigaranız da... İş dediğimiz gibi olacak... Anlaşıldı mı? Ha göreyim sizi kızanlar..." Yürüyorlardı ki, Rasim, atını mahmuzlayıp önlerine geçti, Yusuf'a:

"Sen benim Kır'ı al Bey," dedi, "dayanıklıdır." Atın üstünden İlyas'la indiler. Salih:

"İyi aklına geldi Rasim... Ne de olsa Parsa'nın ağasının oğlunun atı... Besili maşallah Kır..." Atları değiştirdiler. Yusuf'la Salih, Kasaba'ya doğru atlarını tırısa kaldırdılar. Salih, atının gemini biraz kasıyor, Yusuf Bey'in atının bir boyun gerisinden koşturuyordu.

6

Manisa'nın kalbi durmuştu. Gecenin karanlığına, sessizliğine bürünmüştü. O gün, 25 Mayıs'ta, bir Yunan alayı, Kaymakam Konstantinos Cakalos kumandasmda, elini kolunu sallaya sallaya, hiçbir direnme, dayanma görmeden şehre girmişti. Mutasarrıf Hüsnü Bey, önce Dersaadet'in emrini yerine getirmiş, Manisa'yı teslim etmiş, sonra da kumandan Konstantinos'un emirlerine boyun eğmeye başlamıştı. Manisa Metropoliti Yuvakim, Hükümet Konağı'na yerleşmiş, Mutasarrıf'ı idare ediyordu. Mutasarrıf da güya şehri... İşgal, şehirde öyle pek büyük hadiselere yol açmamış görünüyordu. Fakat gecenin bu saatinde Manisa, karanlık bir mezarın içindeydi. Taze bir ölüye karanlık mezarı içinde hücum eden binlerce kurt, böcek gibi, Yunan askerleri Manisa'nın her yanına saldırmıştı. Yapacaklarını, sessizce yapıyorlardı. En büyük, en önemli işleri, şehrin bütün mahallelerinde, gözlerine kestirdikleri evlerde silah aramaktı. Çoğu, nezaketle kapıları çalıyorlardı. Bir kere de kapıdan girdiler mi...

İşte Yusuf'la Salih Efe, bu gecenin, Manisa'nın mezar sessizliğine gömüldüğü gecenin saatinin on ikisine doğru şehre geldiler. Atlarını, şehre yakın bir bağ kulesinde bırakmışlardı. Kule, Yusuf'un bir tanıdığının kulesiydi. Ama kulede kimsecikler yoktu. Atlarını çit damın içine sokup sakladılar. Akşam karanlığında yollarda Manisa'dan kaçan muhacirlere rastlamışlardı. Zorla durdurup konuştukları kimseler, şehirden kolay kolay çıkmanın mümkün olmadığını, Padişah'ın Mutasarrıf'a, Yunanlıların güzellikle, muvakkat olarak geldiklerini bildirdiğini, fakat buna inanmadıklarını söylediler. Şehrin çoğunluğu, evlerinde kalmıştı. Manisa Metropoliti Yuvakim Efendi, İzmir olup bitenleri düşünmüş olacak ki, yerli Rum azınlığın gemini pek bırakmamıştı.

Yusuf, istasyon tarafından şehre doğru, sakına sakına yürürlerken, fısıldadı: "Bu ne sessizlik?" Salih, kayıtsız cevap verdi: "Gece vakti, başka ne istersin ki?"

"Köşe bucak kollayarak gidelim Efe... Yol üstü tehlikeli."

"Öyle edelim."

Çabuk çabuk yürüyerek şehrin caddelerine çıkmadan, yan kenar sokakları takip ederek Yusuf, bir an önce eve varmak istiyordu. Sokaklarda yanan ara ara petrol lambaları, karanlığı yırtamıyor, yollarını kararlama buluyorlardı. Yunan devriyelerinin ayak seslerini birkaç kere duydular. Her seferinde, saklandılar. Bir defasında, durum, yere yatmalarını gerektirdi. Tümsek ardında, tabancalarını bile hazırladılar: Devriye, tümseğin ötesinden, geçti gitti. Salih, fısıldadı:

"Ah be, işimiz olmasaydı, hepsini armut gibi toplardım."

"Bırak şimdi Efe, çabuk olalım."

Nihayet, bir sokağa girdiler. Evi bulmak için, köşe başından başlayarak, neredeyse Yusuf, sokağı adımlıyordu. Burada karanlık büsbütün bastırmıştı. Manisa'nın hemen ardındaki kocaman dağ, görünmüyordu karanlıkta ama, onun ağırlığını, karaltısını Yusuf, tam yüreğinin üstünde hissediyordu. Eve, üç basamak merdivenle çıkılırdı. Çıktılar merdiveni. Kapı, açıktı. Dokununca ardına kadar açılıverdi. Girdiler; Yusuf, dikkatle kapıyı kapayıp arkasından sürmeledi. Salih'in yaktığı kibrit ışığında bir an bakıştılar. Salih:

"Bu iyi işte, kaçmışlar..." dedi. Yusuf, bir kibrit daha çaktı. Koridoru geçti. Yandaki bir kapıyı itip girdi. Biraz sonra elinde yanan bir mumla döndü. Karşıdaki bir odaya doğru yürüdü Salih, onun arkasından gitti. Odada konsolun üstünde bir gaz lambası vardı. Onu yaktılar. Fitilini biraz açınca, odanın karmakarışık olduğunu gördüler. Yüklüğün kapakları açılmış, bütün yataklar, yorganlar yıkılmıştı. Sedirin minderi, yastıkları çekilmişti. Sandalyeler, masa altüst olmuştu. Çekmeye benzer ne varsa karmakarışık edilmişti. Evin öteki iki odasını daha gezdiler, oraları da öylece karıştırılmıştı, ilk girdikleri odaya döndüler. Salih, elindeki lambayı konsolun üzerine koyduktan sonra, sedirin minderini düzeltip oturdu. Birden aklına geldi; kalktı, pencerenin kanatlarını çevirdi. Perdelerini çekti. Yusuf, dalgın, biraz da şaşkın, odanın ortasında ayakta duruyordu. Efe, ayaklarını uzatıp tekrar sedire oturdu:

"Eh Yusuf Bey, içimiz rahatladı. Kaçmışlar işte... Ben, sana söylemedim mi?"

"İyi, iyi, iyi ki kaçmışlar... Nereye gittiler acaba?" diye mırıldandı.

"Nereye gidecekler, selamet bir yer bulmuşlardır. Belki de senin istediğin gibi İzmir'e, amcanın yanına varmışlardır." "Evin hali ne böyle?" "Ne olacak soyguncu herifler..." "Haydi öyleyse buralarda pek durmayalım." "Bana sorarsan, sabahı burada etmeliyiz. Gündüz gözüyle evden çıkarsak, kimse bizden şüphelenmez. Sabah yollarda devriyelere, Yunan askerlerine bile rastlasak, dönüp bize bakmazlar, işe gidiyormuşuz gibi yürürüz. Ama azıcık kılık kıyafetimizi değiştirmek gerek. Sen bu işi bana bırak." Bu plana Yusuf'un aklı yatar gibi oldu. Gündüz olursa, daha az dikkati çekerlerdi. Bir sandalyeyi düzeltip oturdu. Cigara yaktı:

"Biz, böyle evin içinde otururken, herifleryine çıkar gelirlerse?" Salih, güldü:

"Soyguncu dediğin bir eve bir kere girer. Onlar mahalleleri, evleri aralarında taksim etmişlerdir. Bu mahalleyi tarayıp geçenler bir daha buraya uğramazlar. Rahat ol."

"Nereden biliyorsun?"

"Bilirim ben bu işleri... Saat kaç?"

"Gece yarısını geçeli iki saat olmuş."

"Öyleyse üç saatimiz var. Ortalık aydınlanınca yola çıkarız. Şimdi biraz kestirelim."

"Sen uyu. Ben, beklerim."

"Bekleyecek bir şeycik yok. Rahatına bak. Söndür şu lambayı. Yarın öğleye varmaz, bizim kızanların yanında oluruz."

"Salih Efe?"

"Buyur Bey."

"Buralarda, Manisa içinde anladığıma göre, akşam vakti birçok şeyler olmuş. Bu sakin hali hiç beğenmedim. Halk sinmiş. Sanki Manisa'nın yüreğine bir bıçak saplamışlar."

"Bunları şimdi düşünmeyelim Yusuf Bey. O bıçağı hepimiz yedik. Bana sorarsan, hâlâ nasıl ayakta durabildiğime şaşıyorum. Ama bu gâvurdan ahdimi almadan ölürsem, gözlerim açık gidecek. Yıllarca, yıllarca önce bizim köyü her zaman aşar memurları, Padişah'ın vergicileri basardı. Öfkemizden deliye dönerdik. Sonra zaman zaman candarmalar basar, eşkıya arar, efe arar, anamızdan emdiğimizi burnumuzdan getirirlerdi. Bu da çok ağrımıza giderdi. Dağa çıktım delikanlılı-

ğımda... Efelere karıştım. Eza cefa gördüm amma velakin Bey, bu gâvurun köyüme gelmesi, basması kadar hiçbir şey, ağrıma gitmedi. Öteki işlerde biz bize ederdik. Yunanın etmesi, namusuma dokunuyor Bey, dayanamıyorum. Buraya gelirken, burnumuzun dibinden geçen devriyenin canını alacaktım. Kendimi zor tutum. Birkaçını temizlemişiz ne çıkar. Herifler köpek sürüsü gibi üzerimize geliyorlar. Buyurduğun gibi, toptan hesaplaşacağız. Onun için kendimi tutuyorum. Hesap günü gelecek elbette... Şu aşağılık Niko'nun hatırını soracağım bir gün... Hani diyeceğim, sen daha iyi bilirsin ya. Hiç kasvete kendimizi kaptırmayalım. Gün bekleyelim, gün... Haydi, uzanalım şimdi biraz..."

"Çok merak ediyorum Salih... Birini bulup konuşturmak gerek. Olanları anlamak istiyorum." Efe, sanki olanlar meydanda değil mi, gibisine Yusuf'a bir baktı. Sesini çıkarmadı. Yusuf, sözüne devam etti: "Şu komşu eve geçelim bir. Orada ana oğul Zeynep Teyze otururdu. Belki de ihtiyar kadın kaçmamıştır?" Salih'in canı sıkılmıştı, ama çaresiz doğruldu. Yusuf, mumu aldı, cebine koydu. Lambayla koridora çıktılar. Lambayı söndürüp sokak kapısının ardına bıraktı. Kapıyı çektiler. Üst yandaki evin kapısını yokladılar. O da açıktı. Bu sefer küçük bir avluyu geçmek gerekti. Avlunun ortasında, karanlıklar içinde küçücük bir göz ev vardı. İç kapıyı itti Yusuf, mumu yakıp içeri baktı. Küçük odada her şeyi, eşyayı yerli yerinde gibi gördü. Karşıda duvarın hemen yarısını kaplayan yerden bir ocak vardı. Ocakta ateş, kül, hiçbir şey yoktu, önce ocakta parlıyormuş gibi bir ışık gördüler. Yusuf, mumu kaldırıp yaklaşınca, ihtiyar Zeynep kadının yaşlı, parlayan gözleriyle karşılaştı. Kadın o kadar korkmuştu ki, yaşlı gözlerine bakmaktan, gelenler de korktu. Yusuf, bu sefer mumu, kendi yüzüne yaklaştırdı:

"Bak, Zeynep Hanım, bak teyze, yabancı değil, gelen benim bak, benim gelen..." dedi. Kadının yüzünde hiçbir değişiklik olmadı, öylece, korku ile bakıyordu. Yusuf, bir eliyle onu sarstı. Beyaz saçlarını okşadı: "Bak teyze, ben Yusuf'um... Korkma ben Yusuf'um... Komşunuz Zehra Hanım'ın oğluyum..." Kadıncağız, en sonunda: "Bekir'i götürdüler..." diye mırıldanabildi. "Bekir'i bulur getiririz biz. Sen, ne oldu, ne geldi onu söyle..." İhtiyar kadın bu sefer de ağlamaya başladı. Zaten ağlamaktan sesi kısılmıştı. Bir hırıltı halinde ağlıyordu. Onun yatışmasını beklediler. Neden sonra kendisini toparlayabildi:

"Bekir'i, burada gözümün önünde dövdüler, kolunu kanadını kırdılar. Çok acı çekti, öldürün de kurtulsun diye çok yalvardım. Öldür-

mediler. Benim de kalçama biri dipçikle vurdu. Şimdi kıpırdayamıyorum. Eve silah aramaya girdiler. Her eve bu bahane ile girdiler ya... Bütün mahalleyi, sürüp götürdüler. Bekir'e o kadar kaç dedim, dinlemedi. Benim vazifem var, polisim. Sırası gelince kaçarım, dedi. Ondan ne istediler bilmem. Ama çok dövdüler, çok..." Kadın, durup durup hep söylediğini tekrarlamaya başlamıştı. Salih, Yusuf'u dürttü:

"Anlaşıldı, gidelim..." dedi. Yusuf, Zeynep Hanım'ı söyletmek istiyordu:

"Annemi, babamı gördün mü? Neriman'ı gördün mü?" Kadın omuzlarını kaldırdı. Yusuf sordu: "Daha önce mi gittiler, yoksa onları da askerler mi, gâvurlar mı götürdü?" İhtiyar kadın boş gözlerle onların yüzüne baktı. Düşünür gibi oldu:

"Onları da Yunan götürmüştür. Daha önce, dün öğleden sonra hep beraberdik. Bütün bu sokakta oturanlar birliktik. Ne yapalım, ne edelim diye düşünüyorduk. Bazı kimseler, yorganını sırtlayıp kaçtı. Oğlum Bekir, 'ben polisim, hükümetten emir aldım, Yunan kimseye dokunmayacak, bir yere gitmeyelim, zaten gelenler yine dönüp gidecekmiş,' dedi. Biz korkmayalım diye de mahallede kaldı. Ama gelenler önce onu tuttular. Karıncalar gibi bölük bölük olup, evlere üşüştüler. Yapmadıklarını koymadılar. Her yakada feryat figan koptu." Yusuf, sabırsızlandı:

"Ya bizimkiler... Anam, babam, kardeşim?" Zeynep Hanım, yine boş gözlerle etrafına bakındı:

"Bilmem ki oğlum, herkes kendi derdine düşmüştü... Avlunun ortasında Bekir'imi dövüyorlardı. Bir ara sizin evin arkasından bir ağlama, bağırma duydum gibi... Kız kardeşinin sesi olacaktı, öyle ya Neriman'ın sesiydi. Herhalde onları da sürüp götürmek istediler. Kızcağız, evin arkasındaki bahçeye kaçmıştır. Orada tutmuş olacaklar. Beni de Bekir'le beraber sürükleyip götürmek istediler. Kalçam tutmuyordu. Arkama bir tekme atıp gittiler. Sürüne sürüne eve girebildim." Salih:

"Bu kadar insanı nereye götürdüler acaba?" diye sordu.

"Akşam karanlığında mahalleye gelenler oldu. Bir kısmını bırakmışlar. Ama kimse mahallede durmadı desem olur. Bir ben kaldım. Bekir'i bekliyorum." Yusuf:

"Anlaşıldı," dedi, "yürü Efe, bizim eve bir göz daha atıp buralardan gidelim. Sen de Zeynep Teyze, hiç tasalanma, Bekir, sabah gelir. Ona söyle, bir yolunu bulup, Salihli'ye gelsin. Orası selamet. Hepimiz orada toplanıyoruz. Anladın ya?" İhtiyar kadının gözleri iri iri açıldı:

"Söylerim, gelsin!" dedi. Yusuf, mumu ocağın kenarına koydu. Zaten mum küçülmüştü. Dönüp, kapıya yürüdüler. Sokağa çıktıklarında, Yusuf, birkaç kapıya dokundu, itti: Hepsi ardına kadar açılı açılıverdi. Yusuf, kendi evlerine girince, kapının ardında bıraktıkları lambayı yaktı. Kapıyı kaparken, sokaktan gelen birtakım sesler duydu. Hemen lambayı üfledi. Salih, elini tabancasına attı. Kapının ardında beklediler. Sesler yaklaştı. Ayak sesleri, konuşmalar geldi geçti. Yunan devriyesinin uzaklaşmasını beklediler. Yusuf, lambayı tekrar yaktı. Salih:

"Bey, beni dinlersen, çıkıp gidelim. Tanyeri ağarıyor. Bu gidenler de fazla durmaya gelmez, öğreneceğimizi öğrendik," dedi. Yusuf:

"Gidelim Efe... Yalnız şu evin içine bir göz atacağım," diyerek yürüdü. Odaları bir daha dolaşmaya başladı. Eşyalara dikkatle bakıyordu. Karmakarışık edilmiş eşyadan, itişip kakışmalar olduğu belliydi. Birisini, yer yer toplanan kilimlerden, yerde sürükledikleri anlaşılıyordu. Arkadaki bahçeye açılan kapının yanındaki odaya girdi. Burası kardeşi Neriman'ın odasıydı. Daha önce buraya pek dikkatli bakmamıştı. Küçük bir elbise dolabı, karyolanın üstüne devrilmişti. Karyolanın üstü karmakarışık olmuş, yorgan yere düşmüştü. Yerdeki kilim, tortop olmuştu. Taban tahtalarında kan lekeleri vardı. Lambayı iyice yere indirdi Yusuf. Salih, kapıda duruyordu. Baktı, kan lekeleri, damla damla eşiğe kadar geliyor. Efe, kendisini tutamadı: "Vay vay vay... Burada adam mı kesmişler!" diye bağırıverdi. Sonra kendisini toparladı. Lambayı, Yusuf'un elinden aldı. Kan lekelerini takip ettiler. Bahçeye çıktılar. Bahçeyi geçtiler. Yusuf'un kalbi çarpmaya başlamıştı. Bir kapının önünde durdular. Salih sordu: "Burası ne?"

"Çamaşırlık, kömürlük..." Efe, Yusuf'un omzuna vurdu:

"Sen, Bey, biraz buradan uzak dur. Ben, bir göz atayım." Yusuf, anlamıştı. Her tarafı tir tir titremeye başladı. Salih, ayağı ile kapıyı itti. Lambayı uzatıp içeri girdi. Yusuf da kendisini tutamadı. Kapıdan başını içeriye uzattı, önce burnuna yeni sönmüş bir mumun çıkardığı koku geldi. Sonra lambanın ışığında, alçak çatının bir kalasına atılmış bir ip gördü. İpin ucunda, çıplak denecek bir genç kızın incecik vücudu asılmış kalmıştı. Yusuf:

"Neriman!" diye, bağırdı. Sonra kendisini kaybeder gibi oldu. Baygınlığı birkaç saniye sürmemişti. Salih, onu omzundan tutmuş sarsıyordu. Doğruldu. Kız kardeşi, kan içinde ipin ucundaydı. Üstünde sadece kana bulanmış bir gömlek vardı. Sağ kolu omzundan bileğine ka-

dar bir süngünün sivri ucuyla çizilmişti. Kolu, lambanın sarı ışığında büsbütün kıpkızıl kan içinde görünüyordu. Salih, elindeki lambayı, bir tarafa koydu:

"Sen, bu yakaya bakma Yusuf Bey..." dedi. Acele acele eve doğru gitti. Yusuf'un beş duygusu da durmuş gibiydi. Yalnız gözleri yaşlı, kardeşine bakıyordu. Kıpırdamak, en küçük bir hareket yapmak elinden gelmiyordu. Kapının pervazına dayanmış kalmıştı. Neriman'ın saçları yüzüne dökülmüştü. Kanlı gömleği yırtık yırtıktı. Memelerinin üzerinde kanlı diş izleri vardı. Bu diş izleri bütün vücudunu sarmıştı. Yusuf, gözlerini yumdu. Ağlayamıyordu şimdi. Salih, elinde bir yatak çarşafı ile döndü. Genç kızın vücudunu bu çarşafla sardı. Bıçağı ile ipi kesti. Neriman'ı kucağına alıp bahçeye çıkardı. Döndü geldi. Kömürlerin arasında duran küçük bir küreği buldu. Gitti, bir yeri kazmaya başladı. Yusuf, ipe baktı; çamaşır ipiydi. Hâlâ kalastan aşağıya, kesildiği yere kadar sallanıyordu. Dişlerini sıktı. Etrafına bakındı. Bir demir parçası gözüne ilişti. Aldı demir parçasını. Salih'in yanına geldi. O da kazmaya başladı. Ortalık ağarıyordu. Salih, sessizce toprağı kazıyordu. Bir ara başını kaldırdı. Tok bir sesle:

"Başın sağ olsun Bey..." dedi.

Uzun zaman toprağı kazdılar. Çukurdan Yusuf, toprağı avuçları ile çıkarıyordu. Artık göz gözü görmeye başlamıştı. Bahçe, aydınlanmıştı. Bu küçük bahçe, mayıs sabahının içinde mis gibi kokuyordu. Bakımlı bir bahçeydi. Ortada sıra sıra güller açmıştı. Kazdıkları yerin etrafı leylaklarla çevrilmişti. Evin bahçeye inen merdivenlerinin üstünü yeşil yapraklı bir asma sarmıştı. Salih, küçük kürekle çukurun içinden son kalan toprağı da çıkardı:

"Bu kadarı yeter. Omuz başımı buldu," dedi. Zorlukla çukurdan çıktı. Yusuf'a elini verdi. Yusuf, orada, yeşil otların üzerinde duran kardeşini kucakladı, çukurun yanına getirdi. Tekrar çukura inip, kollarını uzattı. Genç kızın cesedini çukura aldı. Koyarken, Salih seslendi:

"Bey, başını öte yakaya çevirsen iyi olur." Yusuf, kolları arasında Neriman'ı kaldırdı. Çukurun dışında çevirdi. Başını Salih'in dediği gibi koydu. Sonra çukurdan çıktı. Küreği alıp toprağı çukura atmaya başladı. Biraz sonra Efe, geldi, küreği elinden aldı:

"Haydi, sen bir kenara otur azıcık. Dua oku. Ben, bu işi yaparım..." Yusuf, yine konuşmadan onun dediğini yaptı. Salih, yaşından ümit edilmeyecek bir gayretle çalışıyordu. Mezarı toprakla örttü. Bir taş bu-

lup getirdi. Başına dikti. Sonra kömürlüğün kapısına astığı ceketini giydi. İçeride hâlâ yanan lambayı söndürdü. Bahçeyi şöyle bir dolaştı. Bıçağı ile birkaç gül kesti. Kocaman dalı ile leylaklar kopardı. Mezarın üstüne koydu. Geldi Yusuf'un yanına çömeldi. Bir cigara yaktı:

"Rahat yatsın fukara kızcağız mezarında... Kendini asmış. Yaptıkları iş, ağrına gitmiş, namusuna dokunmuş. Başka da çaresi yoktu. Eh, bu kızın ahdini almak da bizim boynumuza borç oldu. Bu Yunan milletinden, Rum milletinden elime geçen olmasın! Dinim hakkı için elime geçeni, pırasa doğrar gibi doğramazsam, anam avradım olsun!" Hiç konuşmayan Yusuf, bu sözlerinden sonra Salih Efe'ninyüzüne bir baktı. Salih de onun yüzüne geceden beri ilk defa görüyordu. Benzi kül gibiydi Yusuf'un. Efe bir an ne diyeceğini şaşırmıştı. Bayağı arkadaşının halinden korktu. Onu kolundan tutup, eve doğru sürükledi. Gece girdikleri odaya, ilk oturdukları yere girdiler. Yusuf'u Salih, sedire oturttu. Gitti, bir bardak su buldu geldi. İçirdi. Buradan uzaklaşmak aklına geliyordu ama, bir türlü hemen bunu Yusuf'a söyleyemiyordu. Ama susamıyordu da:

"Bak Bey, sen yabancı değilsin. Vaktiyle ben de pek matah adamın biri değildim..." dedi. "Efelik mefelik bir yana, bal gibi eşkıyalık ettim. Gençlik, cahillik işte... Gelgelelim, bizim eşkıyalık kitabında bile bu çeşit namussuzluk, ırz düşmanlığı yoktur. Büyük, kabadayı efem Çakırcalı'nın çok sevdiği bir kızanını kendi elceğizi ile, bir kurşunda nasıl devirdiğini bilir misin? Deyivereyim sana: Bir tarlanın kenarındarı geçerken, tarlada çalışan bir kıza yan bakmış, laf atmıştı. Efe bunu, atının üstünden elli adım uzaktan gördü, duydu. Bir kurşunda kızanını, bir kurşunda da kızanın atını vurdu, yürüdü. Dönüp arkamıza bile bakamadık. Sonra Efem dedi ki, 'be kızanlar dedi, sizin nasıl namusunuz varsa, herkesin de namusu vardır. Bunu böylece bilin.' Bu gâvurda namus yok. Ne bilsin namusun ne demek olduğunu..."

Yusuf, gözlerini bir noktaya dikmiş, hep susuyordu. Sonunda mırıldandı:

"İlyas'ın hali gözümün önüne gelmese, kendimi tutmasam, delirmek işten değil." Salih, telaşlandı:

"Sen cahil adam değilsin Bey... Üstelik harp gördün. Kendini koy verme. Yapılacak çok işimiz var. Bizi bekleyen kızanların, benim; senin gibi okumuş adam muhtaçlığı var. Kalk bakalım buradan gidiyoruz..."

"Ben, hiçbir işe yaramam bundan sonra Salih Efe."

"Orasını şimdi sen bilemezsin. Hele buradan bir uzaklaşalım." Yusuf'un durup durup yüzünün ifadesi değişiyordu. Yüzünden onun neler düşündüğünü, aklından neler geçtiğini, duyduğu acının derecesini Salih, kestiriyordu. Birdenbire Yusuf:

"Sen, git Salih... ben, sonra gelirim. Belki de hiç gelmem," dedi. Efe'nin yüzüne bir tebessüm, bir acıma ifadesi yayıldı:

"Şimdi bu verdiğin kararı, pişman olur çabuk değiştirirsin. Yürü, Manisa'dan çıkmak için aklıma bir düzen geldi..." Yusuf, biraz sert söylendi:

"Beni rahat bırak şimdi Salih!" Salih Efe, genç adama şöyle bir baktı. Gayet sakin:

"Herhalde kalmak istiyorsan, burada senin ölünü bırakır giderim. Dirini gâvura teslim edecek değilim." Yusuf, şaşırmıştı, öylece bir an, baktı kaldı. Salih:

"Kalk ayağa Mülazım Bey!" dedi. "Bana, kızanlara verilmiş sözün var. Yunandan ahdimizi almak için hep birlik yemin ettik..." Yusuf'un aklı başına geldi. Ne yapacağını hakikaten şaşırmıştı. Bunu kendini toparlayınca kavrayıverdi. İlyas'ın aklını başına getirmek için vurduğu tokadı hatırladı. Ama gözleri doldu. Yaşlı gözlerle Salih'in yüzüne baktı. Onun da bu anda gözleri dolu doluydu. Hemen ayağa kalktı:

"Gidelim Efem!" dedi. Salih'in sesi, değişiverdi:

"Şimdi, sen hastasın. Kolunu boynuma atacaksın. O kalpağını sok koynuna... Ha şöyle.... Buradan çıkacağız. Doğru çarşının içinden vuracağız. Kusura bakma, sakat ayağınla iyice topallayacaksın, anladın mı? Soran olursa, ben senin babanım; seni doktora götürüyorum." Yusuf, istemeye istemeye:

"Neler de düşündün, iyi akıl," dedi.

Kapıyı çekip sokağa çıktılar. Yusuf, bir zaman eve baktı. Sonra yürümeye başladılar. Sabahın bu erken saatinde ortalıkta tek tük gidip gelenler vardı. Salih, pervasız, büyük çarşının ortasından vurdu. İstasyon Caddesi'ni tuttu. İstasyon tarafından gelen birtakım Yunan askeri, yanlarından uygun adımla geçti. Dönüp, ağır ağır yürüyen Salih'e, onun omzuna kolunu atmış topallayan Yusuf'a bakınadılar bile. Yusuf, aslında kendisini hakikaten hasta hissediyordu. Askerler geçip uzaklaştıktan sonra, Salih Efe, yere okkalı bir tükürük attı: "Herifleri görünce, midem bulandı be!" dedi. Sonra hızlı hızlı yürümeye başladılar.

İkinci Bölüm

1

"Aydın havalisinde, İzmir'in işgalini müteakip, asker ve ahaliden bazı Vatanperveran, Yunanlılara karşı müdafaa ve ahaliyi teşvik ve müsellâh milli teşkilat tesis etmek için çalışıyorlardı..."

Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, s.323

"Aydın Aydın güzel Aydın!
Ah! Bir kere kurtulaydım."

Mehmet, doludizgin giden Kırat'ının gemini çekti. At, şahlandı, sağa sola sıçradı; kıpır kıpır yerinde duramayarak oynamaya başladı. Mehmet, onun yelesini okşadı:

"Dur ülen Kır, huysuzlanma.." dedi. Birkaç saniye sonra arkadan Osman, geldi yetişti. Atının gemini çekti. Soluk soluğa:

"Mehmet be... hayvanlara ne kastın var?" diye söylendi.

"Gün doğmadan Kuşadası'nı geçmeliyiz Osman. Mülazımıevvel Selim Efendi'nin müfrezesi bir yer değiştirdi mi, hapı yuttuk demektir. Sonra buluncaya dek canımız çıkar. Duydun Söke'de İbrahim Bey'in söylediklerini."

"Canım Yüzbaşı, bizim çabuk olmamız için öyle söyledi. Atları çatlatın demedi. Senin Kırat'la benim bu fukara baş edebilir mi? Canın at koşturmak istiyorsa o başka..."

"İyi be Osman, kızma... Biraz yavaş gidelim. Hayvanlar soluk alsın."

"Alsınlar ya..."

Palamutlarla örtülü bir tepenin düzlüğünde bir keçiyolunu takip ediyorlardı. Yıldızlı bir haziran gecesiydi. Geçtikleri tepeden aşağılara doğru dalga dalga irili ufaklı, denize kadar inen tepelerin yaldızlı doruk-

ları görünüyordu. Ta aşağılarda Kuşadası Körfezi'nin durgun suları, yıldızların şavkları ile oynaşıyordu. Dar patikada Mehmet, öne düşmüştü. Atı, kıvrak kıvrak yürüyordu. Uzun boyu, yapılı vücudu, siyah kalpağının altındaki yakışıklı başı, bindiği ata yakışıyordu. Kalpağını sol kaşına doğru yıkmış, tüfeği çaprazlama omzuna asmıştı. Arada bir ışıldayan gözlerini, ışıldayan yıldızlara kaldırıyordu. Birden arkasına döndü:

"Bak Osman, gördün mü, yıldız kaydı..." diye seslendi. Osman, kalpağını geriye doğru itti. Yuvarlak yüzünün ortasında küçücük kalan gözlerini yıldızlara kaldırdı:

"Görmedim."

"Benim Kır'la hiç de böyle gece yolculuğu yapmamıştık. Kerata bayağı hoşlandı, keyiflendi." Kırat, kulaklarını dikmiş, başını sallaya sallaya, istekle yürüyordu. Osman, güldü:

"Benim sütçüye sorarsan, hiç gidesi yok."

"Babam, Kuvayı Milliyeci oldum deyince, pek sevindi. Beş sarı altını basıp, bu atı bana hediye aldı."

"Iyi... Burasını öğrendim canım... Kaçtır söylüyorsun..."

"Ama Allah için söyle, nasıl atım?"

"Aslan... yıldırım... şimşek..."

"Seninle de bir çift söz edilmez zaten..."

"Şimdi Kırat'la mı uğraşacağız, yoksa vazifemizi mi yapacağız"

"Vazife, vazifedir. Yapacağız elbette. Ama Kırat da Kırat!"

"Iyi öyleyse... Vazifemizi yapmaya bakalım. Iyi yaparsak, senin Kırat'ın, benim tarlam, babanın un değirmeni elimizde kalır." Mehmet, atının üstünde döndü. Osman'a baktı:

"Açık söyle, atı, değirmeni, tarlayı elimizden kim alacakmış?"

"Kim alacak, memleketi toptan almaya gelenler; Yunanlılar."

"Sıkı mı alsınlar!"

"Eee... belli olmaz. Baksana deyyuslara... Izmir'e çıktıklarından beri ha babam yürüyorlar. Ta Aydın'a kadar girdiler. Izmir'den bu yana demiryolu boyunca her istasyona baskın yapıldı, söktüremedik. Aziziye, Ayasuluk, Reşadiye baskınlarında herifleri sıkıştırdık ama, yine arkadan büyük kuvvetler yetiştirdiler. Kınalıköprü baskınında Hüseyin Çavuş müfrezesi, duman attırdı. Yine faydası olmadı. Herifler dayandı girdi Aydın'a. Sen, atını sıkıca elinde tutmak istiyorsan, vazifeyi de sıkı tutalım." Osman'ın bu sözlerine Mehmet, bıyık altından gülüyordu. Kısaca:

"Hiç merak etme," dedi. "Bu sefer, Germencik'e yapacağımız baskında hepsinin canına okuyacağız. Bu sefer, öyle müfreze müfreze değil, umum Kuvayı Milliye müfrezeleri, elbirliği ile baskın yapacak. Duymadın mı Yüzbaşı İbrahim Bey'in söylediklerini?"

"Benim de bir şey dediğim yok. Bazı o kadar at lafı ediyorsun ki... vazifeni unuttuğunu sanıyorum."

"Amma da yaptın ha... Bu atı, değirmeni, tarlaları alacaklarını nereden çıkardın?"

"Sökeli Rumlar, şimdiden Söke Ovası'ndaki bütün tarlaları peylemişler."

"Onların da var tarlaları..."

"Fazla mal göz mü çıkarır? Benim tarla komşusu, Yorgi, ne zaman beni görse, pis pis sırıtıyor."

"Sen, alıngansın."

"Eh... İşin kokusu yakında çıkacak... Anlatırım sana..."

"Vay namussuz herif vay... göz koydu demek?"

"Ne zannettin?

"Hesaplaşacağız."

"Osman!"

"Ne var?"

"Bak sana İbrahim Bey'in bana ettiği bir lafı deyivereyim. Bizim bu gidenlerde vazifemiz ne biliyor musun? Yunanı elimizden geldiği kadar tedirgin etmek. Şöyle bir oh dedirtmemek. Yüzbaşı'nın dediğine göre, Yunanla kozumuzu asıl büyük cephelerde paylaşacakmışız. Yunan, Kuşadası'nda, Söke'de, İtalyanlar var diye üstümüze gelmiyormuş. Biz, memleketin bu köşeciğinde kısmış kalmışız baksana... Asıl iş, Anadolu içinde..."

"Sırası gelince Anadolu içine gideceğiz..." Mehmet şaştı:

"Nereden bildin?" diye sordu. Osman, yine kızdı: "Eşek değilim ya... Lafının arkası böyle geliyor. Bu Mustafa Kemal Paşa tevatürü doğruysa, emeğimiz, dökülen kanlar yabana gitmeyecek demektir."

"Neden tevatür olsun?"

"Ee... işin aslını öğrenemedik gibi... Ankara'dan efelere haberci gelmiş, Kemal Paşa'nın memleket içinde tertibat aldığını, bütün milletin başına geçtiğini söylemiş."

"Sen uyursan, ben ne yapayım kardeşlik. Bizim Söke kaymakamına Mustafa Kemal Paşa, telgraf çekmiş. Ondan sonra kasabada bizim Müdafaayı Hukuk Cemiyeti kuruldu. Herkesin yüreğine su serpildi."

"İyisin, hoşsun ya... Mustafa Kemal Pasa, işini gücünü bırakıp Söke'yle mi uğraşacaktı?" Mehmet, alay etti:

"Çok şükür hiç olmazsa iptidaide okudum da adam oldum. Senin gibi kara cahil kalmadım. Bu işlere aklın ermiyor, bari karıştırma. Senin gibi cahillerin yanında böyle laflar etme de milletin zihni bulanmasın. Senin gibi kasabalı gözü açıklar böyle laf ederlerse, köylüler ne yapsın?" Osman, köpürdü:

"Bana bak Mehmet! Ne demek istiyorsun? Ben, bozguncu değilim... Ağzını topla..." Mehmet, üzengilere basıp, arkadaşına döndü. Gülerken bütün dişleri, bütün beyazlığı ile, karanlığın içinde görünüyordu:

"Seninle şaka etmeye de gelmez," dedi. Sonra ciddileşti: "Mustafa Kemal Paşa'ya inanalım!"

"Memleket inandıktan sonra ben, niye inanmayacakmışım. İnanıyorum. Sadece Paşa'nın emri ta Söke'ye kadar nasıl ulaştı, onu merak ettim, o kadar."

"Ben de senin bu cahilliğine kızıyorum ya... Memleketin dört bir yakasında telgraf teli var be!"

Tepenin doruğundan geçmişler, aşağı doğru iniyorlardı. Yollarını yıldızlar aydınlatıyordu. Bir zaman sessizce yürüdüler. Mehmet:

"Hayvanlar, alacakları kadar soluk aldılar. Dah diyelim mi?" dedi. Osman, bir yıldızlara baktı; bir etrafına bakındı:

"Hiç de at koşturmaya gerek yok. Tırıs gidersek, şafakla Mahmut Esat Bey'in bağ kulesini buluruz. Kuşadası'nın içinden geçsek daha önce varırız ya..."

"Bak bu olmaz. Kuşadası'nın içinden geçemeyiz. İtalyanlar bize ses çıkarmıyorlar ama, ne de olsa bizi böyle tepeden tırnağa silahlı görürlerse, heriflerin namusuna dokunur. Biraz dışarıdan dolanalım."

"Yahu, şu İtalyanların işine de aklım ermiyor, diyeceğim, yine kızacaksın... Kızarsan kız... Herifler, beş liraya, on liraya, tutturabildiklerine silah, tüfek satıyorlar. Ne millettir bu? Ne askerdir anlayamadım gitti. Heriflerin malları ibadullah..."

"Doğrusun. Bu herifler ya çok korkak, ya da çok akıllı."

"Dur bakalım, öğreneceğiz ne mal olduklarını..."

"Memleketteki leyleklerin, kaplumbağaların kökünü kuruttular. Salyangoz da yiyorlarmış. Bu İtalyanlarla çalışırsak, sırf bu leylek meselesinden çatışacağız galiba: Kimsenin hoşuna gitmiyor leylekleri öldürmeleri... Günah yahu..."

Mehmet, birdenbire huysuzlaşan atına hakim oldu. Çalıların arasından bir çıtırtı geliyordu.

"Aldırma be Kır, tavşan..." diye söylendi. Sonra Osman'a baktı: "Bir gün gelecek, İtalyanlardan leyleklerin hesabını da soracağız... Önce şu Yunanla işimizi bitirelim."

Bir bayırdan inmeye başlamışlardı. Bayırı inince, bir tütün tarlasına girdiler. Tarlanın etrafından dolandılar. Gittikçe, tepeler, arkalarında kalıyordu. Deniz de görünmez olmuştu. Bir saat sonra Kuşadası'nın doğusuna düşen tepelere tırmanmaya başladılar. Tepeler, baştan başa zeytinlikti. Zeytin ağaçlarının arasında at koşturamıyorlardı. Sağ yakalarında, doğuda, gökyüzü gittikçe aydınlanıyordu. Zeytinlerde, palamut dallarında, mersin yapraklarının arasında kuş cıvıltıları başlamıştı. Denizden ince bir meltem, kopup geliyor, ot, toprak kokusuna, mersin yapraklarının kokusunu karıştırıyordu. Mehmet'le Osman, atlarının üstünde dimdik ilerliyorlardı. Hiç yola düşmemişler, hep yolların dışında, kapalı araziden yürümüşlerdi. Kuşadası'nı geçtikten sonra, demiryolu üstündeki Ayasuluk'a giden yolun etrafındaki tepeleri tutmuşlardı. Şimdi de Ayasuluk'u arkalarında bırakıp atların başını, denize doğru çevirmişlerdi. Osman:

"İyi geldik. Karanlıkta uzaklara düşmedik," dedi. Mehmet:

"Buraları avucumun içi gibi bilirim," cevabını verdi.

Şafak sökerken, kararlaştırılan bağ kulesine geldiler. Kulenin bulunduğu yerden, denize doğru zeytin ağaçları iniyordu. Berisinde bağ vardı. Bağı çeviren kuru taş duvara yaklaştılar. Tam duvarın bir gediğinden geçiyorlardı ki, duvarın dışındaki iri bir kayanın arkasından kalın sesli biri bağırdı: "Dur! Kıpırdama!" Durdular. Kayanın ardından önce bir namlunun ucu parladı. Sonra sakalları uzamış, simsiyah görünen bir gölge alacakaranlıkta meydana çıktı. Biraz yaklaşınca Mehmet:

"Ülen Hasan! Yabancı değil, biziz..." diye seslendi.

"Siz, kimsiniz?"

"Sesimden de mi tanımadın? Biz, Mehmet'le, Osman!"

"Tuh Allah belanızı versin... Sabah sabah nereden çıktınız böyle?" Hasan, tüfeğini omzuna asıp yaklaştı. Osman:

"Söke'den geliyoruz. Mülazım'a diyeceğimiz var. Yüzbaşı'dan emir..." dedi.

"Selim Bey, kulede. Uyanmıştır. Tütününüz var mı?" Mehmet, atının üstünden tabakasını uzattı:

"Tütünsüz mü kaldın?"

"Recep'i Kuşadası'na yolladık dün akşam. Neredeyse gelir, öteberi getirecek." Osman:

"Nöbet sana mı düştü?" diye sordu.

"Öyle oldu." Mehmet, atını okşayarak:

"Biz de bütün gece yoldaydık. Bak benim Kır'a... sanki yoldan gelmemiş gibi..." dedi. Hasan, sardığı cigarayı dudaklarının arasına koydu. Tabakayı Mehmet'e uzattı. Kır'ı okşadı:

"Maşallahı var keratanın.." cevabını verdi. Kulenin önüne yaklaştıklarında, baktılar, Lütfi, tulumbada yüzünü yıkıyor. Onları görünce, sevinçle ellerini kaldırdı:

"Vay vay vay... Bütün Sökeliler toplandık... Nereden çıktınız be?" diye koştu. Söke'den haber sordu. Biraz konuştular. Atları, Lütfi'ye teslim ettiler. O, ter içinde kalan hayvanları, kulenin önünde aşağı yukarı gezdirmeye başladı. Mehmet'le, Osman, tüfeklerini çıkarıp, fişeklikleri gevşetip, kuleye girdiler. Mülazımıevvel Selim, tahta bir kerevetin üstüne oturmuş, çizmelerini giyiyordu. Kulenin ikinci küçük odasından sesler geliyordu. Odada, iki kırık iskemle, çarpık bir masa vardı.

Mülazım Selim, gelenleri görünce, çizmenin tekini elinden bırakıverdi. Uzun boylu, geniş omuzlu, kara yağız bir delikanlıydı:

"Hoş geldiniz arkadaşlar," dedi, "inşallah, istediğim dinamitleri Yüzbaşı, yollamıştır." Mehmet:

"Yüzbaşı selam etti Selim Bey, şimdilik dinamit bulamadık," dedi. "Başkaca işimiz çıktı..." Selim, öfkeyle çizmesinin tekini de çekti, ayağa kalktı. Dar odanın içinde bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başladı. Osman, gözlerini kırpıştıra kırpıştıra onu seyrediyordu. Mehmet de lafının arkasını getirememişti. Selim Bey, uzamış sakallı çenesini kaşıyordu:

"Ah be Mehmet, bu olmadı işte... Biraz, birazcık dinamit bulabilseydik ne iyi olacaktı. Yunanlılara ortalığı zindan ederdik. Aziziye Tüneli'ni bir havaya uçuracaktım ki, deme gitsin. Bu ne demektir bilir misin? Yunanlıların, İzmir'le Aydın arasındaki nakliyatını durdurmak demektir." Osman, heyecanla:

"Demiryolunu bozalım..." diye, bağırdı. Selim Bey, güldü:

"O da olur... o da olur ya Osman, herifler çabucak yapıyorlar. Denedik... Biz azlığız, azlığımıza göre büyük iş yapmalıyız. Bunun çaresi, dinamitti." Sandalyenin üstündeki ceketini aldı giydi.

"Bakın şu halime..." diye devam etti. "Ben de şaşırdım... Bu sivil esvaplara bir türlü alışamadım. Rütbem, Mülazımıevvel, rütbem icabı efendi olmam gerek. Bana kiminiz bey, kiminiz mülazım diyor. Anla ki, bütün askerlik işlerimiz karıştı, başıbozuk dövüşmeye zor alıştım. Bu düdük gibi ceketle kolumu kıpırdatamıyorum. Üstelik siz de karşıma eli boş, dinamitsiz dikiliyorsunuz." Osman, kalpağını çıkarıp başını kaşıdı:

"Vallah Bey, şu sırada bütün işler karışık," dedi. Selim, ona şöyle bir baktı, ister istemez güldü:

"Ne diyeyim, haklısın. Ee... şimdi ne halt edeceğiz?" Mehmet, nihayet fırsat bulmuştu:

"Yüzbaşı İbrahim Bey'den emir getirdim. Bizden başka kimse bilmeyecek, çok gizli. Umum Kuvayı Milliye müfrezeleri, üç gün sonra Söke'nin altındaki Karıngeçli Köyü'nde toplanacak. Bu sefer hep birlik Germencik'teki Yunan kuvvetlerine baskın yapacağız."

Selim, Mehmet'in karşısında dimdik durmuş, söylediklerini dinliyordu. Gözleri parladı:

"Bak işte... bu emir çok güzel. En sonunda Yunana hep beraber bir görüneceğiz demek." Yine dar odada bir gitti, bir geldi. "Şu tüneli bir atmış olsaydık... O zaman Germencik baskını dört başı mamur olacaktı... Neyse, Yüzbaşı'nın emrini yerine getireceğiz... Demedim mi ben size, işler hep karışık gidiyor. İbrahim Bey, jandarma yüzbaşısı, bense, piyade mülazımıevveli... Ama ne yapalım ki, vatanın düştüğü bu ani, acı günler, hepimizin birlik olmasını icap ettiriyor. Yüzbaşı'nın başkaca bir emri var mı?"

"Yok. Yok ya, Müstakil Akıncı Süvari Müfrezesi Kumandanı Hüseyin Çavuş'un yerini siz bilecekmişsiniz..." dedi Mehmet.

"Hüseyin Çavuş, Çanlı Dağları'nda Sisam Adası'ndan çıkan Rum eşkıyaların peşinde dolaşıyor. Ya bu gece, ya da yarın gece Tırha'da olacak. Köye, karanlık basmadan girmemiz gerek. Yahu arkadaşlar, niye ayakta duruyorsunuz... Otursanıza..." Osman'la Mehmet oturdular. Selim, devam etti: "Birkaç saat istirahat edersiniz. Sonra yola çıkarsınız. İşiniz yolunla giderse, Hüseyin Çavuş'u bu gece görürsünüz. Başka müfrezelerin haberi var mı?" Osman:

"Giritli Cafer Efe'yi Söke'den çıkmadan önce İbrahim Bey'in yanında gördük. Baskının elebaşısı Cafer Efe. Kızanlarının çoğu şu sırada Söke'de tebdil geziyormuş. Onları toplamış. Bir kısmı da Hüseyin Çavuş'un emrindeymiş. Vazifeyle o, bir yerlere yollamış. Onları da bulacağız. Başlarında Nelako Mustafa varmış..." cevabını verdi. Mülazımıevvel Selim Efendi gülümsedi:

"Bu Girit muhacirlerinin Yunana amma da hınçları varmış ha... Cafer Efe, duman attırdı keratalara. Haydutluklarını önlüyorlar. Geçen hafta Hüseyin Çavuş ne yapmış duydunuz mu?" Mehmet, merakla sordu:

"Ne yapmış?"

"Oduncu kılığına giren sekiz Sökeli Rumu temizlemiş. Duyulsun istemiyor. Daha bu çeşit kılık değiştirenleri enselemek için. Herifçioğulları, eşeklere odunla karışık birçok tüfek sarmışlar. Çuvallara mermi doldurmuşlar. Akköy tarafındaki Rum çetelerine götürüyorlarmış." Osman, dayanamadı, küfürü bastı:

"Vay annasssssıınnnnnıı... Ne yapmış deyyuslara?"

"Ne yapacak, pusu kurmuş. Arkadaşlarına mevzi aldırmış. Yalnız başına yolun üstüne çıkıvermiş. Herifler Çavuş'un üstüne yürümüşler, silaha davranmalarına vakit kalmamış. Çavuş'un müfrezesi, bir yaylım ateş açmış, ne olduklarını şaşırmışlar. Çavuş, bağırmış:

"İt oğlu itler! Alın bakalım... Bu Yoran'da öldürdüğünüz, şehit ettiğiniz Yüzbaşı Bekir Sıtkı Bey'in ahı!" Osman, bağırdı:

"Aşkolsun Hüseyin Çavuş'a!" Mehmet, sordu:

"Hepsini temizleyebilmiş mi bari?"

"Hepsini."

"Oh! Karnımın şişi indi."

"Ah gidi ah... Yüzbaşı Bekir Sıtkı Bey, şahin gibi bu Akköy, Yoran, Yenikköy Rumlarına soluk aldırmıyordu. Denizden, adalardan gelen Rum çetelerini sindirmişti. Onun için şehit ettiler, şimdi ödeştik." Bu sözleri söyleyen Osman'a, Mehmet, ters ters baktı:

"Nasıl ödeştik... Bu haydutların o köylerde güpegündüz önlerine gelen kadın kızan, çoluk çocuk öldürdüğü Türklerin hesabı ne olacak?" Osman kızdı:

"Canım, ödeştik dedimse, Bekir Sıtkı Bey'in intikamını aldık demek istedim. Yoksa öldürdükleri masum halkın intikamını elbette alacağız." Mehmet, Mülazimievvel'e sordu:

"Bu gâvurlardan aldıkları tüfekler, mermiler ne olmuş?"

"Sağlam yerde..."

"Yüzbaşı İbrahim Bey sevinecek."

"Bu sabah, hepsi, Yüzbaşı'ya teslim edilmiştir. Hüseyin Çavuş, geceden adam gönderecekti. Olan bitenleri de öğrenmiştir."

"Cafer Efe, adamım var, tüfek yok diye söyleniyordu. Şimdi işi iş demektir." Selim:

"Mermiler hepimizin işine yarayacak kadar çok," dedi.

"Ee... Germencik baskını baskın olacak ha!" diye Osman güldü.

Bu sırada odaya Ahmet girdi. İpince, kuru bir delikanlıydı Ahmet. Elinde büyük bir çaydanlık, birkaç maşrapa vardı. Mehmet'e, Osman'a şöyle bir bakıp, hoş geldiniz demeden:

"Karnınız açtır. Recep, taze peynir ekmek getirdi Kuşadası'ndan. Selim Bey de daha kahvaltı etmedi. Beraber edersiniz..." dedi. Elindekileri masanın üstüne koydu. Gitti bu sefer peynir ekmeği getirdi. Selim, sordu:

"Siz, ettiniz mi kahvaltı?"

"İçeride arkadaşlar, ediyoruz."

"Nöbette kim var?"

"Hasan..."

"Sıra kimdeyse değişin de, o da gelsin çay içsin."

"Hüsnü şimdi gidecek."

"İyi öyleyse."

Mehmet'le Osman, masanın iki tarafından tutup, kerevete yaklaştılar. Selim, bir ara dışarı çıkıp, yüzünü yıkadı geldi.

"Ne beni bekliyorsunuz arkadaşlar, çayınız soğuyacak... Başlayın..." dedi. Ama berikiler, onun önce ekmeğe el uzatmasını beklediler. Osman, hem ekmek yiyor, hem de gözünü kapının arkasına dayadığı tüfeğinden ayırmıyordu. Zihnini kurcalayan soruyu bir de Selim'e sormak istiyordu. En sonunda karar verdi:

"Mehmet, şimdi bana kızacak ya Bey, ister istemez içim rahat etsin diye bir de sana soracağım: Bu Mustafa Kemal Paşa, tevatürü doğru mu?" Mülazımıevvel'in adaleli yüzü gerildi. Kısaca:

"Doğru Osman," dedi.

"Nerede şimdi acaba? Ne ediyor dersin?"

"Nerede olduğunu pek bilemeyeceğim. Amasya, Sivas taraflarında olacak. Ne yaptığına gelince; milleti, orduyu toparlıyor. Birçok vilayetler, bütün Kolordular onun emri altına girdiler. Hiç tasa etme Osman, yurdumuzu düşmanlarımızdan temizleyeceğiz. Yeter ki, hepimiz üstümüze düşen vatan borcunu, namus borcunu tastamam eda edelim..." Mehmet, Osman'a döndü:

"Demedim mi ben sana... Arkamız kuvvetli..." Osman, şöyle bir gerildi:

"Eh öyleyse... sorarım ben Yorgi'ye..." Selim, anlamadı. Mehmet'in yüzüne baktı, o, anlattı:

"Yorgi, Osman'ın tarla komşusu olan kart gâvur. Tarlasına göz koymuş da..." Selim, önce güldü. Sonra ciddileşti:

"Yunan askeri de İzmir'e biraz bu yüzden çıktı. Hani şu bizim havalide yerli Rumlar fazlaca diye güvendi. Bunu bahane ettiler. Mütareke ahkâmına göre, güya onların haklarını koruyacaklarmış. Ama Yorgi'nin senin tarlanda ne hakkı var... Ama İzmir, Manisa'dan öteye yerli Rum, devede kulak. Oralarda, Anadolu içinde Mustafa Kemal Paşa, istediği gibi tertibat alıyor. Bizim bilmediğimiz neler var kim bilir... Biz, buradan Yunanı tedirgin ederken, oradan Paşa, bir yüklenecek değme gitsin... O zaman Yorgi'den istediğin gibi hesap sorarsın... Ama unutma Osman, buralarda işler, bir zaman için büsbütün sarpa sarmayacak değil. O zaman da biz, Kemal Paşa'nın yanına gideceğiz."

"Elbette giderim."

"Durur muyuz..." Mülazımıevvel Selim Efendi'nin gözleri daldı. Tavanda bir noktaya takıldı:

"O zaman benim," diye söylendi, "bir takımım, tam mevcutlu bir takımım olacak. Bütün teçhizatı da tamam... Mangamızdan tutun, Kolordularımıza, Ordularımıza kadar alesta, Mustafa Kemal Paşa'nın emrini bekleyeceğiz. 'Yürüyün!' diyecek, bir yürüyeceğiz ki..." Mehmet: "İnşallah o günleri görürüz," dedi. Osman: "Göreceğiz..." diye doğruldu. Selim, ayağa kalkmıştı. Bir aşağı, bir yukarı yine dolaşmaya başla-

dı, öteki odadaki arkadaşlar da gelmişler, birer ikişer odaya girmişlerdi. Yerlere bağdaş kurup oturmuşlardı. Muhabbet kızıştı: Yunanın yaptığı mezalimden söz açıldı. Yurdun kurtuluşu için dertleşildi; ölünceye kadar dövüşmek, intikam almak için tekrar tekrar yeminler edildi. En sonunda Mülazımıevvel Selim Efendi:

"Şimdi işimize bakalım arkadaşlar," dedi, "yol hazırlığı göreceğiz. Emir aldık. Umum Kuvayı Milliye müfrezeleri, Karıngeçli Köyü'nde toplanıyor. Germencik'e baskın yapacağız." Herkes sevinmişti. Her kafadan bir ses çıkıyordu:

"Bütün müfrezeler birleşirsek, Germencik'i alırız..."

"Keratalara duman attıracağız..."

"Toptan hesaplaşma zamanı geldi zaten..." Selim, gülümseyerek, bir zaman söylenenleri dinledi. Sonra:

"Bakın," dedi, "üstümüzde asker esvabı olsaydı, bir kelime söylemeden, yürütür, sizi Karıngeçli Köyü'ne götürürdüm. Değil mi ki, şimdi hepimiz gönüllü, çeteci olarak dövüşüyoruz, olup biteni bilmek hakkınızdır. Yalnız, ağzınızı çok sıkı tutun. Yapacağımız işi, baskını, kurt kuş bile duymasın."

"Tamam, Mülazım Efendi haklı," dedi Hasan. Selim, devam etti:

"Biz, hazırlığımızı görürken, Mehmet, Osman, istirahat etsinler. Zaten en münasibi akşama doğru yola çıkmak. Onlar, öğle vakti çıkarlar, vazifelerini yapmaya giderler. Karıngeçli köyde birleşiriz. Söke içinden geçmek yok." Hep birden ayaklandılar. Mehmet, Kırat'a bakmaya gidecek oldu. Lütfi:

"Meraklanma, ben atlara baktım, eyerlerini aldım, yemlerini verdim. Haydi sen, Osman'la öteki odada biraz uyuyun," dedi.

Kulenin içinde dışında bir kaynaşmadır başlamıştı. Mülazımıevvel Selim Efendi'nin on iki kişilik Kuvayı Milliye müfrezesi, hazırlık görüyordu.

2

Akşam karanlığı çökmüştü. Derintaşlı Mustafa, bir parça daha ekmek kopardı; ağzına bir zeytin attı. Karşısında oturan Ali'nin yüzünü karanlıkta görmeye çalışarak, önlerindeki zeytin dolu kâğıdı onun dizine doğru itti:

"Yisene ülen," dedi. Ali, çöktüğü yerde, bir ekmek parçası kucağında, başı önüne eğik, oturuyordu.

"Hiç yiyesim yok Efe..."

"Aç karnına ne yol yürünür, ne de muharebe edilir. Doyur karnını."

Mustafa'nın sağ yanında oturan Çoban Hüseyin, çiğnediği lokmasını yuttu:

"Bırak yiyesi yoksa yimesin... Sonra kursağı döner," diye söylendi. Mustafa, biraz daha eğildi Ali'nin omzuna vurdu:

"Korkuyor musun yoksa ülen?" Ali'nin benzinin sapsarı olduğunu arkadaşları, akşam karanlığında bile fark ettiler.

"Korkmak mı?" diye, Ali irkildi. "Ben mi korkacakmışım?" Derintaşlı Mustafa, daha yirmisinde göstermeyen delikanlıyı okşayan bir sesle, söylendi:

"İki paralık Yunandan da kim korkar ki? Benimkisi de laf işte..." Birkaç tane birden zeytini ağzına attı. Çoban Hüseyin:

"Ne de olsa, insan ilk ateşe gireceği vakit biraz heyecanlanır. Ali'nin bu ilk muharebeye girişi..." Mustafa, güldü. Zorlukla lokmasını yuttu:

"Canım biz de bu işe muharebe diyoruz. Yunana küçük bir baskın yapacağız o kadar. Muharebe dediğin başka türlü olur. Ama ne olursa olsun, ben, ölecek de olsam, karnım tok ölmek isterim."

Ulu dört çınar ağacının karanlık gölgesinde müfrezeler toplanmıştı.

Küme küme oturmuşlar, akşam yemeği yiyorlardı. Biraz ileride Karıngeçli Köyü'nün dağınık evlerinin pencerelerinden ölü ölü ışıklar sızıyordu. Çınarların en büyüğünün altındaki çeşmenin suyu durmadan akıyor, konuşan gönüllülerin seslerine, akan suyun sesi karışıyordu. Müfreze kumandanları, köyün içinde, Muhtar'ın evinde toplanmışlardı. Dört bir yakaya, köyün etrafına nöbetçiler dikilmişti. Kuvayı Milliyeciler, köyün içine bir barut fıçısı gibi yerleşmişlerdi. Beriden Mehmet, seslendi:

"Derintaşlı, helva yer misin?" Mustafa, öfkelendi:

"Bu da sorulur mu be Mehmet?" Mehmet, kestiği iri bir parça helvayı, dizlerinin üstüne doğrulup, uzattı. Mustafa alırken:

"Ha şöyle, şimdi karnım iyice doyacak. Ama bu çok yahu..." dedi. Mehmet'in yerine, yanında oturan Osman cevap verdi: "Keyfine bak... Bizde bir okka helva var..." "Aman öyleyse iyi saklayın, baskından dönünce yine karnım acıkır. Ziyan etmeyin..." Etraftan takıldılar:

"Biz de helva isteriz!" Derintaşlı, kızdı:

"Marazın kökünü yiyin be keratalar!" Bir gülüşmedir koptu. Mustafa, helvayı üçe böldü. Bir parçasını Ali'ye uzattı:

"Helvaya da bir diyeceğin yok ya? Haydi bakalım..." dedi. Çoban Hüseyin, hakkını ekmeğinin arasına koymuş, atıştırmaya başlamıştı bile... Ali, yemek için kendisini zorluyordu, öte yandan Mehmet'le Osman, ekmeklerini yemişler, birer cigara yakmışlardı. Çıkınlarını toplayıp, heybelerine koydular. Osman, matarasındaki suyu yavaşça yere döktü. Kalktı, Mustafa'nın yanına oturdu. Mehmet de yaklaştı. Osman, matarayı Ali'ye uzattı:

"Ali, sana bir zahmet, şunu çeşmeden doldur..." Ali, sesini çıkarmadan matarayı aldı, kalktı gitti. O uzaklaşınca, Osman, Mustafa'ya eğildi:

"Derintaşlı be, şu çocuğu salıverelim gitsin. Girsin şu çalıların altına yatsın. Yoksa, korkudan yüreği duracak." Mehmet, kararsız, karanlıkta bir Osman'a, bir Mustafa'ya bakıyordu. Çoban Hüseyin, gülümsüyordu. Derintaşlı, kestirdi attı:

"Olmaz."

"Çok toy be yahu."

"Olsun, iş bu geceki baskınla bitecek olsa, olur derdim. Dur bakalım, daha yeni bismillah dedik. Karşımızdaki gâvurla daha çok uğraşacağız." Çoban:

"Mustafa, haklı," dedi. Mehmet:

"Doğrusu da bu..." diye onu tasdik etti. Osman: "Siz bilirsiniz..." diye söylendi. Derintaşlı, onun dizine vurdu:

"Bir kere ateş altına girsin, alışır gider. İlk seferinde ben de korkmuştum, insan alışıyor. Sonra her korkanı bırakırsak, halimiz ne olur. Kaç kişiyiz ki şurada... Bakmayın siz ona, hele bir başlayalım, başlasın, sonra aslan kesilir. Bize akıl öğretmeye kalkar." Derintaşlı Mustafa, posbıyıklarını elinin tersiyle düzeltti. "Eee... helvayı yedik... bir de cigaranızı içelim," diye mırıldandı. Mehmet, tabakasını uzattı. Cigara sararken, Mustafa, gülümsedi: "Sonra bizim köyün namusu var, be birader... Bizim köyden bir delikanlı, dövüşten nasıl kaçar?" Osman:

"Bak, bunda da hakkın var... Sözümü geri aldım," karşılığını verdi. Derintaşlı, cigarasını yaktı. Sağ dirseğinin üstüne dayanıp, ayaklarını uzattı. Tabaka, herkesi dolaşıp yine Mehmet'e geldi. Susuyorlardı: Ali, gelmiş, matarayı dolu getirmiş, yerine çökmüştü. Osman, birkaç yudum su içti. Mustafa, bir zaman karanlıkta Ali'yi süzdü. Cigarasından her nefes çekişte, Ali'nin yüzü aydınlanıyordu. Çınarların altındaki küme küme adamlar, cigaralarından belliydi. Cigaraların ateşleri, yıldızböcekleri gibi parlayıp parlayıp sönüyordu. Diz dize sessizce oturanlar, diz dize mırıl mırıl konuşanlar, hep bekleşiyorlardı. Çoğunun tüfekleri kucağındaydı. Kiminin fişeklikleri belinde, kiminin çaprazlama boynundaydı. Mehmet, etrafına bakmıyor, sadece gölgeleri, kapkara adam gölgelerini görüyordu. İlerde, bir zeytinlikte toplanan hayvanların kıpırdadıkça koşumlarının çıkardığı sesler, gecenin içinde sessizliği bozuyordu. Bazı bazı bir atın kişnemesi duyuluyordu. Arada bir hayvanlara seslenen nöbetçilerin sesleri, birdenbire, "haöööyyttt!" diye akisler bırakıyordu. Osman, sordu:

"Kaç kişiyiz acaba?" Mehmet:

"Seksen kişi olduk galiba..." karşılığını verdi. Çoban Hüseyin, mırıldandı:

"Ordu olduk desene..." Derintaşlı Mustafa, tok sesiyle:

"Ordu olduk!" dedi. "Ordu olduk!" diye tekrarladılar.

"İntikam günü geldi çattı. Toplanıyoruz."

"Hesap nasıl sorulurmuş bir görelim..." Mustafa, doğruldu. Heyecanlanmıştı:

"Bana bak Ali, ateşe girdiğimiz zaman, o koca kafanı iyi sakla. Adam, ölürse, en çok kafasına kurşun yiyince, ölür. Öte yakalarına da

kurşun değse ölür ya... Kafa en belalı yerdir. Sonra adam korktukça kurşun üstüne gelir. Temkinli olmak gerek. Senin sıkıntın ilk ateş açılıncaya dek. Ondan sonra kendini köyde düğünde sanırsın. Ama havaya, düğündeki gibi, kurşun atmak yok. Atıcılığını her zaman ballandıra ballandıra anlatırsın; görelim bakalım şimdi." Ali, hiç ümit etmedikleri bir sesle:

"Görürüz!" dedi.

"Yaşa be Ali!"

"Aslan!"

"Haydi bakalım görelim atıcılığını..."

Mehmet, sabırsızlandı:

"Ne zaman yola çıkacağız?"

"Çıkarız elbette..."

"Vakti, saati gelmemiştir."

"Kumandanlar bilir."

"Yüzbaşı İbrahim Bey, plan yapıyormuş." Derintaşlı:

"Baskın basanındır. Planı mı olurmuş?" dedi. Mehmet:

"Yooo, öyle söyleme... Yüzbaşı tedbirli zabit. Bizim Mülazım'la kafa kafaya verdiler. Müfrezelerdeki adamların adlarını bile bir bir deftere yazdı. Selim Bey desen ateş gibi, Cafer Efe'yi karşısına almış, ha babam bir şeyler anlatıyordu. Yemekten önce nöbetten geliyordum, pencereden oturdukları odaya bir göz attım. İşleri başlarından aşkındı." diye anlatmaya girişti. Osman, kısa kesti: "Neredeyse işlerini bitirirler." Çoban Hüseyin: "Geçmencik'e kadar epeyce yolumuz var," diye söylendi, öteki gruplardan da sesler yükselmeye başlamıştı. Karanlığın içinde konuşmalar, homurtular artıyordu. Böylece, bir zaman, daha bekleştiler. Karanlığın içinde gölgeler dolaşıyor, çeşmeye gidip gelenler belli oluyordu. En sonunda, çınarların üst başındaki yoldan gelen iki büyük fener göründü. Fenerler yaklaştıkça, gönüllüler, Kuvayı Milliyeciler, çeşmeye doğru yaklaştılar. Orada toplanıp beklediler.

Adamın biri, elindeki feneri, çeşmenin başındaki koca çınarın gövdesindeki bir budağa astı. Bir başkası, öteki feneri, çeşmenin taşına koydu. Büyük fenerlerin içinde yanan büyük petrol lambaları, ortalığı kıpkızıl aydınlattı. Şimdi gölgeler, birbirlerine sokulmuş, bekleşen Kuvayı Milliyecilerin kalabalığı daha iyi görünüyordu. Fenerlere yakın olanların yüzleri aydınlanmıştı. Parmakların, dudakların arasındaki ci-

garalar söndürüldü; üstüne basıldı. Ortalıkta çıt yoktu. Yalnız, durmadan akan çeşmenin şarıltısı duyuluyordu. Yüzbaşı İbrahim Bey, kalpağını düzeltti. Fenerin yanına, çeşmenin taşına çıktı. Aşağıdan vuran ışık onun boyunu uzatmış, görünüşünü irileştirmişti:

"Arkadaşlar!" diye söze başladı; "Müfreze Kumandanları ile yapacağımız baskını, inceden inceye gözden bir kere daha geçirdik. Gereken tedbirleri, yapacağımız işleri, karar altına aldık. Buradan Iraz Köyü'ne hep birlik yürüyeceğiz. Atlarımızı bu köyde bırakacağız. Oradan her müfreze, birbiri ile irtibatı kesmeden, birbirinden uzaklaşmadan, kumandanlarının emrinde vazifelerini görecekleri yerlere doğru ilerleyecek. Cafer Efe'nin müfrezesi, sağ cenahtan yürüyecek Hüseyin Çavuş'un müfrezesiyle, sol cenahtan yürüyecek Mülazımıevvel Selim Efendi'nin müfrezesinin ortasında bulunacak. Ben, Cafer Efe ile beraber olacağım. Harekât hakkında, vazifeleriniz hakkında, müfreze kumandanları size Iraz Köyü'nde emir verecekler. Şafak sökmeden, Germencik'te işimiz bitmiş olacak. Allah'ın inayeti, Peygamber Efendimizin ruhaniyeti bizimle beraberdir. Tevfik Allah'tan gayret bizden..." Derin bir sessizlik oldu. Umum Kuvayı Milliye gönüllüleri, bir an suyun sesini dinlediler. Sonra İbrahim Bey'in indiği çeşmenin taşına Hüseyin Çavuş çıktı. Belindeki fişekliğe asılı iki el bombasını, fenerin ışığında okşadı:

"İki tanecik el bombamız var..." dedi "bunun birini istasyona, istasyon binasına, birini de Yunan kuvvetlerinin kışla olarak kullandıkları binaya atacağız. Bombadan anlayan iki gönüllü istiyorum..." Daha sözünü bitirmemişti ki, Derintaşlı Mustafa, kalabalığı yardı:

"Çavuş," dedi, "ben, bu işten anlarım. Bomba, yabana gitmez." Arkada bir uğultu oldu.

"Derintaşlı harp görmüş adam, becerir bu işi..." Hüseyin Çavuş, bombanın birini belinden çıkarıp, Mustafa'ya verdi:

"İyi muhafaza et. Mülazımıevvel Selim Efendi'nin emrindesin." Derintaşlı, bombayı alırken, hemen onun arkasından Hasan, belirdi:

"Çavuş, ötekini de bana ver. Balkan Harbi'nden beri ben, bu bombaların nicelerini gördüm..." Hüseyin Çavuş, öteki bombayı da Hasan'a verdi:

"Sen de benimle beraber geleceksin..."

Hasan, kısaca:

"Olur..." dedi. Sağdan soldan Hasan'a takıldılar:

"Canım, Hasan ihtiyardır..."

"Tekaüt o gayri..."

"Verme çavuşum Hasan'a bomba..." Hasan, döndü, sakin sakin karanlık yüzlere baktı. Uzamış sakallarını kaşıyarak,

"Susun ülen hergeleler... Şimdi bombayı bir patlatırsam, topunuzu havaya uçururum!" dedi. Ortalığı bir gülüşmedir aldı. Yüzbaşı İbrahim Bey'in sesi duyuldu:

"Size, bir noktayı daha söyleyeyim arkadaşlar: Bu baskını Allah'ın izniyle başarırsak, Aydın, daha kolay kurtulacak. Yürük Ali Efe'nin işini kolaylaştıracağız... Anladınız ya?" Sonra Yüzbaşı,

Cafer Efe'ye döndü:

"Cafer Efe'yi, onun kahramanlıklarını hepiniz bilirsiniz. Onun da size belki bir diyeceği vardır. Buyur Efe, bir diyeceğin var mı?"

Giritli Cafer Efe, çeşmenin taşına çıktı. Upuzun bir boyu, geniş omuzları, beyaz, kocaman bıyıkları vardı. Kalpağının kenarlarından taşan beyaz kıvırcık saçları, fenerin ışığında pembeleşmişti. Ayağındaki mavi Girit şalvarı, simsiyah görünüyordu. Beyaz kuşağının üstüne fişekliğini bağlamış, mintanın üstünde omuzlarındaki bol cepkenin üstüne de tüfeğini çaprazlama asmıştı. Bir zaman, ışıl ışıl yanan gözlerini adamlara dikti:

"Morisi..." dedi, "Ciritte bu bela... Çeldik memleketta bu bela! Yuruyun!" Taştan indi. Atların bulunduğu zeytinliğe doğru yürüdü. Arkasından hepsi yürüdüler.

Mercan, Cafer Efe'nin atını çekti. Sonra koştu, Yüzbaşı İbrahim Bey'in üzengisini tuttu, binmesine yardım etti. Yüzbaşı'nın da omzunda bir tüfek vardı. Cafer'le at başı yürümeye başladılar. En kalabalık müfreze, Cafer Efe'nin müfrezesiydi. Mülazımıevvel Selim Efendi, Hüseyin Çavuş da müfrezelerin başına geçtiler. Gönüllü Kuvayı Milliye müfrezeleri, ağaçlıklardan kurtulunca, yıldızların hafifçe aydınlattığı yola düştüler. Atlarının ayağının altından kalkan bir toz bulutuna büründüler. Mehmet, üzengilerine basarak atının üzerinde yükseldi. Yanında giden Osman'a,

"Öfff! be Osman, şu bizim Söke alayına bir bak!" dedi. Osman da atının üstünde doğruldu. Yolun üstünde boydan boya yürüyen atlılara bir baktı: "Vay anam vay!" diye söylendi. Arkadan bir ses yükseldi:

"Duman attıracağız!" Karşılık verdiler: "Duman attıracağız!" Mehmet, atının üstüne iyice yerleşti. Kır'ın yelesini okşadı,

"Osman, bak şu bizim Kır'a, alayın içinde bir tane kerata..." Osman, Kır'a bir göz attı, gülümsedi.

3

İstasyon binası, incir ağaçlarının yaprakları arasından parça parça görünüyordu. Müfrezeler, aldıkları tertibat üzerine, Germencik'in batısından hedeflerine yaklaşıyorlardı. Boydan boya uzanan incir bahçelerinin içinde, yavaş yavaş, ağaçları siper ederek ilerliyorlardı. Tüfeklere mermiler sürülmüş, emniyetler açılmıştı.

Mülazımıevvel Selim Efendi, müfrezesini yaymış, gözleri bahçenin son kesiminde, en önde ağır ağır, ağaç ağaç yürüyordu. Mehmet, sol başı, Osman, sağ başı tutmuşlardı. Derintaşlı Mustafa, Mülazım'ın hemen beş adım arkasından geliyordu. Yirmi kişi, istasyonu saracaklar, Derintaşlı bombayı atacak, sonra binadan, binalardan dışarı uğrayanları temizleyeceklerdi. Selim, belinde tabanca elinde tüfek, bir ağacın arkasında durdu. Bir zaman, istasyonu gözetledi. Bahçenin bitimindeki kesikle, istasyon arasından geniş bir yol geçiyordu. Yoldan sonra da istasyona kadar otlu bir meydanlık vardı. Selim, bir hamlede ağacın ardından fırlayıp kendisini kesiğin içine attı. Onu Derintaşlı takip etti. Mülazım, eliyle ötekilere işaret verdi. Birer birer kesiğin içine atladılar. Mehmet, kesiğin içinden eğilerek hızlı hızlı yürüdü, onu dört kişi takip etti. Aksi tarafa da Osman yürüdü. Dört kişi de onu takip etti. Mülazımıevvel Selim Efendi, dikkatle istasyon binalarını gözetliyordu:

"Hayret," diye fısıldadı, "heriflerin nöbetçileri bile ortalıkta yok... Bu ne demek?" Derintaşlı,

"Aldırma..." diye söylendi, "bir yerlere sokulmuşlardır." Gözleri ile, istasyon binasını, ambarları, kör hatta aralıklı duran iki yük vagonunu taradılar. Sabahın sessizliği içinde in cin top atıyordu ortalıkta. Derintaşlı'nın biraz ilersinde Ali, başını kesikten dışarı uzatmış etrafa bakıyordu. Yüzü biraz sararmıştı, fakat gözlerinde korku yoktu. Elindeki tüfeği sıkı sıkı tutuyordu. Mustafa, ona seslendi:

"Çek kafanı içeriye ülen! Ben, sana ne dedim?" Ali, başını çekti. Bir zaman beklediler. Ta uzaklardan, bahçenin derinliklerinden bir tüfek sesi, sabahın sessizliğini yırttı; uzun uzun akisler bıraktı. Müfreze, kesiğin içinde doğruldu. Tüfekler, kesiğin çıkıntısı, otların arasından istasyon binasına doğru uzandı. Selim,

"İşaret verildi," dedi. Derintaşlı Mustafa, tüfeğini çaprazlama boynuna astı. Belinden bombayı çıkardı. Avucunun içinde şöyle bir okkaladı. Çengelini düzeltti:

"Ben, hazırım Kumandanım!" dedi. Selim,

"Göreyim seni Mustafa, binanın şu sağ tarafındaki geniş pencereden içeriye düşürmelisin. Ama çok da yaklaşma... Yirmi metreden atabilecek misin?" Derintaşlı'nın yüzünde bıyıklarının ucuna kadar dökülen bir tebessüm belirdi.

"Evvel Allah..." diye söylenmesiyle kesikten fırlaması bir oldu. Bir koşuda yolu geçti. Binanın iki yanındaki büyük dut ağaçlarının arasına doğru yıldırım gibi vardı. Binayla arasında demiryolu, sonra da peron kalmıştı. Bombayı atmak için kolunun kalktığını gördüler. Fakat bu sırada bir makineli tüfek ateşi birdenbire ortalığı taramaya başladı. Ne olduklarını bilemediler. Ateşin nereden geldiğini bir an kestiremediler. Derintaşlı Mustafa, aniden dizlerinin üstüne çöküverdi. Sonra da yüzükoyun yere kapaklandı. Bu işler olup biterken Mülazımıevvel Selim Efendi, çoktan, "Beni koruyun, boş vagona, sağdaki vagona ateş!" diye bağırmış, bütün hızıyla Mustafa'nın yanına koşmuştu. Derintaşlı'nın başucuna düşen bombayı kaptı, tekrar ortalığı taramaya başlayan makineli tüfeğin içinde bulunduğu vagona fırlattı. Mustafa'nın yanına, bomba elinden çıkar çıkmaz o da devrildi. Bomba, makineli tüfeğin ateş ettiği vagonun aralık kapısına çarptı, büyük bir gürültüyle infilak etti. Vagondan bir duman bulutu yükseldi. Dumanın arasında vagonun parçalanan kapısından iki Yunan neferinin yere yuvarlandığını, sonra da yerde sürüne sürüne istasyon binasına doğru kaçmak istediklerini Mehmet, öte baştan gördü:

"Bakın! İkisi kaçıyor!" diye bağırdı. Bir kurşunda kaçanlardan birisini hareketsiz hale sokuverdi. Öte yandan Ali de berikini bir kurşunda temizledi. Yaman gözlerle, bir vurduğu, uzaktaki adama, bir de tüfeğinin namlusuna baktı. İlerden Çoban Hüseyin seslendi:

"Doğruymuş be Ali, iyi atıcıymışsın."

Şimdi, öteki taraftaki vagondan, istasyon binasının ambarının bir penceresinden çaprazlama ateş başlamıştı. Makineli tüfeklerin ateşinden kesiğin içindekiler başlarını kaldıramıyorlardı. Ali, hırslandı. Tüfeğini boynuna geçirdi. Kesikten fırlamaya hazırlandı. Lütfi, onu zamanında gördü. Yeri uzakçaydı. Hüseyin'e bağırdı:

"Bakın şu deliye!" Çoban, Ali'yi bacağından yakalayıp kesiğin içine çekti:

"Nereye cehenneme gidiyorsun ülen?" Ali, soluyarak,

"Mülazım Efendi'yle, Derintaşlı'yı geri getireceğim."

"İçimizde senden başka kahraman kalmadı mı? İki adım atmadan seni de kalbura çevirirler... Görmüyor musun, herifler hazırlıklı, bizi bekliyorlarmış." Ali,

"Baksana düştükleri yerde kaldılar..." diye söylendi. Hüseyin'in sesi titredi:

"Şehitler, düştükleri yerde kalırlar!" Makineli tüfekler duraklamıştı. Hüseyin, doğruldu:

"Hep beraber arkadaşlar!" diye, bağırdı. Vagona, ambara hep birden bir yaylım ateş açtılar. On dakika içinde bu toplu ateşi üç kere tekrarlayabildiler. Kesiğin içinde sürüne sürüne Mercan, yanlarına geldi:

"Beni takip edin. Geri çekiliyoruz. Cafer Efe'nin emri!" dedi. Ali,

"Neden geri çekilecekmişiz?" diye kızdı. Lütfi,

"Askerlikte emir emirdir," karşılığını verdi. Mercan,

"Görmüyor musun be, bizi kancıklamışlar. Osman'ın takımı çok uzak mı?" Ali'nin aklı başına geldi:

"Ben, onlara haber veririm," dedi. Kesiğin içinde hızla eğilerek yürüdü. Mercan, seslendi:

"Mehmet'in tarafına kesik içinden gelin. Oradan bahçe içindeki kuleye çekilin." Çoban, arkadaşlarına.

"Gidin siz Mercan'ın ardından. Ben, herifleri buradan, Osman'lar gelinceye dek oyalarım..." dedi. Bu sırada makineli tüfekler yine ortalığı taramaya başladılar. Gittikçe makinelilerin sesi çoğalıyor, çeşitli yönlerden geliyordu.

Beş dakika geçmeden Ali, Osman'la beraber döndü. Osman'ın yanında sağ olarak Recep kalmıştı. Çoban Hüseyin de kan içinde kesiğin içine çökmüş kalmıştı. Ona sokuldular, Hüseyin, doğrulmaya çalıştı:

"Bir şey değil, sol omzuma bir kurşun değdi..." diye mırıldandı.

Onun sağlam kolunu Osman, boynuna aldı. Yerde ikisi de emeklemeye başladılar. Kesiğin içinde bahçenin öte başını buldular. Orada Mehmet, tek başına kalmıştı. Bir başka arkadaşları Mehmet de, üç şehidin arasında yaralı, kesiğin içinde yatıyordu. Onu Mehmet, Mercan, Ali, aldılar. Kesikten çıktılar. Onları önlerindeki üç iri yapraklı, dalları yerlere inmiş incir ağacı koruyordu. Süratle, yaralı iki arkadaşlarını sürükleyerek kulübeye kadar koştular. Kulübenin duvarının arkasına sindiler. Kulübenin biraz ilersindeki bir çukurun içine Cafer Efe girmişti. Yüzbaşı İbrahim Bey, duvarın köşesini tutmuştu. Duvarın öteki köşesinde Hüseyin Çavuş vardı. Bir zaman ateş kesilir gibi oldu. Cafer Efe, çukurdan bağırdı:

"Basın geriye... Yüzbaşım, al çocukları, geriye gidin. Ben onları oyalarım. Kancıkladılar bre bizi... Bu yerli Rumlar olacak..." İbrahim Bey,

"Efe ateş kesildi gibi... Sen de geriye bas..." diye seslendi. Efe, kızdı:

"Çevirecekler de bizi... durmayın!"

Kulübenin arkasına saklananlara Yüzbaşı işaret etti. Orada daha önce getirilmiş dört yaralı daha vardı. Altı yaralıyı aldılar. Bahçenin derinliklerine doğru çekilmeye başladılar. Bu sırada, terk ettikleri kesiğin ilersindeki bir ağacın dalları kıpırdadı. Hasan, hemen ileri fırladı. Zaten daha arkasını dönmemişti. Cafer Efe'nin yanına kadar koştu. Onun bulunduğu yere geçti:

"Kısmet, bu bomba bu deyyuslarınmış!" diye bir nara attı. Birkaç saniye sonra, ağaçların altına, çekilenlerin burnunun dibine, dört Yunan neferi kurmaya çalıştıkları ağır bir makineli tüfekle havaya uçtu. Aralanan dalların arasından dört beş Yunan neferinin geriye, istasyona doğru çekildiklerini gören Cafer Efe, ikisini deviriverdi. Hasan'a, bombayı attıktan sonra çukura, yanına gelen Hasan'a,

"Aferin be Hasan, güzel iş yaptın..." dedi. Dönüp arkaya bir göz attı, "Arkadaşlar epeyce uzaklaştı. Sen de bas çabuk."

"Sen ne duruyorsun Efe?"

"Benim biraz daha durmam gerek. Herifler korktular. Bak durakladılar. Birkaç kurşunla onları biraz daha oyalarım. Siz iyice uzaklaşın."

"Ben, gitmem. Arkadaşların intikamını alacağım," dedi Hasan, "bizim müfrezeden bir ben, bir de Hüseyin Çavuş, kurtulduk. Fena tuzağa düşürdüler." Cafer Efe, beyaz bıyıklarını Hasan'ın suratına kadar

yaklaştırdı. Hasan, Efe'nin tüfeğinin namlusunu böğründe hissetti. Efe, mırıldandı:

"Cit moresi başımdan... Emrimi dinlemezsen, gâvurdan önce, ben seni temizlerim..." Hasan, şaşırdı. Sürüne sürüne çukurdan çıktı.

"Hakkını helal et Efe!" Cafer, arkasına bakmadan,

"Etmem!" diye bağırdı, "Bu soysuzlarla sonuna kadar adam gibi dövüşmezseniz, hakkımı helal etmem." Hasan,

"Sen, kasvet çekme Efem, namus sözü!" diye bağırdı. Koşarak, o yaşlı adamdan ümit edilmeyecek bir hızla ağaçların arkasında kayboldu. Onun gittiği istikamete doğru arkasından bir yaylım ateşi açıldı. Ama Hasan ağaçların sayesinde paçayı kurtarmıştı. Şimdi, Yunan askerleri, onların çekildiği kesiğin içine girmişlerdi. Karşılarındaki kuvveti tartmaya çalışıyor, daha yerlerinden kıpırdayamıyorlardı. Cafer Efe, yirmi beş, otuz metre ilersindeki kesiğin içinden başını göstereni yıkıyordu. Tam on beş dakika düşmanı oyaladı. Onun tek başına kaldığını anlayan Yunanlılar arkasından bir manga askerle çevirip, Giritli Cafer Efe'yi şehit ettiler... Ensesinden kurşunu yediği zaman, Efe, müsterihti. Hiç olmazsa seksen kişilik Sôke Kuvayı Milliye müfrezesinden on beş arkadaşını kurtarmıştı. İki Yunan neferi başucuna dikildi. Birisi, ayağı ile onu çevirdi, ölmek üzereydi. Mavi gözlerinde parlayan bir ışıkla neferlere baktı. Onlara Rumca,

"Eh... bre, bizi kancıklamasaydılar görürdünüz gününüzü. Ama burası Girit değil. Topunuzun hesabını nasıl olsa görecekler," dedi. Neferin biri,

"Kapat ulan çeneni!" diye bağırdı. Elinde aşağı doğru sarkan tüfeğinin tetiğini çekti. Efe'nin beynini parçaladı. Fakat Efe, o tetiği çekmeden ruhunu teslim etmişti.

Yüzbaşı İbrahim Bey, çeşmenin başındaki ulu çınarın gövdesine sırtını vermiş oturuyordu. Elindeki küçük defterin sayfalarını yavaş yavaş çeviriyordu. Yüzü, gerilmiş, kurşun kalemi tutan parmaklarının titrediğini hissediyordu. Etrafına, sağ kalanlar bağdaş kurup oturmuşlardı. Yaralıları, muhtarın evine yatırmışlar, köylüler ilaçlıyordu. Yüzbaşı, ağır ağır, baskına gitmeden önce defterine yazdığı, müfrezelerdeki adamların adını okuyor, bu adları kurşun kalemle işaretliyordu. Sonra, tok, fakat titreyen sesle birisinin adını daha okuyor, karşısındakiler, ses çıkarmıyorlar, sadece başlarını önlerine eğiyorlardı. İbrahim Bey, saymaya başladı: Giritli Cafer Efe, Mülazımıevvel Selim Efendi, Derin-

taşlı Mustafa, Meleko Mustafa, daha sekiz Mustafa... On beş tane Mehmet, on Ahmet, yedi İbrahim...

Yüzbaşı, defteri kapadı:

"Arkadaşlar," dedi, "muhakkak hazırlığımızı haber aldılar. Kim haber verdi, casuslar kimler bilmiyoruz. Öğreneceğiz. Bu başımıza gelen büyük felaketin acısını çıkaracağız. Unutmayın bizim yaptığımız bu baskın, memleketimizin bir köşeciğinde yapılan baskınlardan, çarpışmalardan biridir. Yoksa, yurdun her tarafında Yunanlılara bu sabah verdiğimiz zayiatın yüz misli her gün verdiriliyor. Bakın, Yürük Ali Efe, Aydın'dan bu hainleri bir adım ileri geçirmedi. Manisa, Balıkesir, Bursa taraflarında neler olup bitiyor, tam bilmiyorum ama, işte bizim yaptıklarımızın aynını yapıyorlar. Hem de bizim gibi tuzağa düşmeden. Biz de yine toparlanacağız. Bu hizmetlerin, bu fedakârlıkların ucu, yurdumuzun kurtuluşuna dayanır. Şimdilik kurtuluşumuz, pamuk ipliğine bağlı gibi görünüyor ama aldırmayın. Haklı, namus kavgamızda en sonunda galip çıkacağız. İşte böyle düşünürsek, buna inanırsak, uğradığımız felaketler karşısında imanımız sarsılmaz, teselli buluruz. Bu vatanda tek bir erkek kalıncaya dek, Yunana dirlik yok. Hepimizi de kolay kolay temizleyemezler. Aramızda yaşayan üç buçuk yerli Rum, patlasalar çatlasalar, gelen Yunan askerini Anadolu'da barındıramazlar. Bir şeytana uyup daha da memleket içine yürürse bu asker, orada toptan Türk Ordusu'nu bulacaktır. Bundan hiç şüphe etmeyin. Mustafa Kemal Paşa'dan telgraf geldi. Burasını böylece bilin! Şimdi arkadaşlar, şehitlerimizin ruhuna birer fatiha okuyalım..."

Fatiha okudular. Uzun, devamlı bir sessizlik oldu. Çeşmenin sesini, şarıltısını dinlediler. Vakit, öğleyi çoktan geçmişti. Hepsi, bitkin, yorgundular. Iraz Köyü'nden atlara bininceye kadar yürümüşlerdi. Oradan bu Karıngeçli Köy'e gelmişlerdi. Reşadiye'den, Söke'den ayrılan kör hat, demiryolu üzerindeki Moralı İstasyonu'nu bulduğu zaman biraz nefes almışlardı. Bu istasyon, Yunanlılarla İtalyanlar arasında huduttu.

Çınarların ötesinde bir öğle sıcağı kaynaşıyordu. Mehmet, eğik başını kaldırdı,

"Bu şehitlerin sürüp geldiğimiz atları ne olacak Yüzbaşım?" diye sordu.

"Akrabalarına teslim edersiniz. Lazım olunca yine milletin demektir."

"Olur, öyle edelim." Ali, Mehmet'in yüzüne dikkatli dikkatli baktı,

"Kaşının üst yanı yine kanıyor," dedi. Mehmet, kanlı mendiliyle sildi:

"Vay deyyuslar vay, az kalsın kellemi alacaklardı..." diye söylendi. Yüzbaşı, "Git Mehmet, iyice bir sarsınlar..."

"Yok be Yüzbaşım, kurşun dokundu geçti." Hasan, tabakasını çıkardı,

"Eğ kafanı," diye dizlerinin üstünde Mehmet'e yaklaştı. Onun kaşının üstüne de, bir kısmı kulağına yakın saçlarının arasındaki ince çiziğe, bir tutam tütünü bastı. Elinden mendili alıp başına bağladı. Mehmet, kalpağını dizine koymuştu. Kumral bıyıklarını eliyle düzeltti. Birdenbire,

"Yamansın be Hasan!" dedi. Hasan, sakallarını kaşıyarak yerine otururken, söylendi:

"Tütün basmak da iş mi?"

"Tütünü babam da basar. Onu demiyorum. Heriflerin makineliyi kurduklarını nasıl da gördün? Bombayı yerine düşürdün ha!"

Hasan, omzunu silkti:

"Pek de mühim iş değildi..."

"Haydi... haydi..." dediler Hasan, kızdı, "Bomba dediğin atılırsa, rahmetli Derintaşlı'nın, Selim Efendi'nin attığı gibi atılmalı... anlattığınıza göre... Aferin çocuklara... Vazifelerini yaptılar." Yüzbaşı İbrahim Bey,

"Sen de vazifeni fazlası ile yaptın Hasan..." dedi. Hasan, utandı. Başını önüne eğdi:

"Benim vazifem, o binaya, kışlalarına bombayı atmaktı. Vakit kalmadı... Heriflerde ne çok makineli tüfek varmış?" Osman, içini çekti:

"Ah... ne olurdu bizde de bir tanecik makineli tüfek olsaydı..."

"Hiç kasvet çekme, o da olacak..." Osman, Mehmet'in yüzüne baktı. Mehmet, devam etti: "İtalyanları bir yoluna koyacağız. Herifler, fırsatını bulsalar, devletlerini bize satacaklar." İbrahim Bey, gülümsedi,

"Ne yapsınlar, ille bize yaranmak istiyorlar." Mercan, gözlerini kırpıştırdı:

"Neden acaba Yüzbaşım?"

"Ee... siyaset bu... belli olmaz ki... Birçok sebep var... Ama aslını astarını öğreneceğiz. Adamlar, kuzu gibi... İkide bir kumandanları, ya Kaymakam Bey'in, ya da benim yanıma güya kahve içmeye geliyor. Bizi durmadan yemeğe, kahve içmeye davet ediyorlar. Durun bakalım

anlayacağız... İyi ki Hasan, Trablus'ta İtalyanlara esir düşmüş de İtalyanca öğrenmiş diyeceğim..." Mehmet,

"İtalyan kesildi kerata," dedi, "giyindi kuşandı, baştercüman oldu. Sanki memlekette ondan başka İtalyanca bilen varmış gibi... Tercüman, tercüman anladık; ama baştercüman ne demek? Sonra İtalyanlarla boyuna düşüp kalkması kimsenin hoşuna gitmiyor."

"Ona biz, müsaade ettik. Memur ettik gibi bir şey. Menfaatimiz var..."

Yorgunluklarını, bitkinliklerini, hele sabahki baskını unutmak isteyen bir halleri vardı. Başka şeylerden, havadan sudan konuşuyorlardı. Başlarına gelen felaketi, verdikleri bunca şehidi akıllarından çıkaramıyorlar, fakat sözünü de fazlaca edemiyorlardı.

Çoban Hüseyin, sol omzu, kolu, iyice sarılmış, ceketini sağ omzuna atmış geldi. Yüzbaşı, onu görünce, doğruldu:

"Geçmiş olsun Hüseyin," dedi. Hüseyin, Osman'ın yanına çöktü:

"Sağ ol Yüzbaşım... Hepimize geçmiş olsun..." "İyisin ya şimdi?"

"Bir şeyciğim kalmadı. Köylü karılar merhem vurdular. Bereket kurşun içerde kalmamış..." Hüseyin Çavuş da onun arkasından gelmişti:

"Öteki yaralılar da iyi..." dedi, "Birkaç gün burada misafir kalacaklar..."

"İyi öyleyse... İsterseniz Söke'ye yavaş yavaş dönelim." Yüzbaşı'nın bu teklifine hepsi, birdenbire 'Peki' diyemiyorlardı. İbrahim Bey anladı:

"Bana bakın, bir kavga içindeyiz. Kavganın başındayız. Kavga dediğinizin sonu, hiçbir zaman önceden beli olmaz..." Hasan homurdandı:

"Yüzbaşım haklı. Biz, namusumuzla dövüştük. Ne yapalım ki kancıklamışlar. Varıp, Söke'nin Rum mahallesini toptan yakmalı..." Ali, içini çekti:

"Şimdi bu herifler, pis pis suratımıza bakıp gülecekler..."

"Bize, ders olsun..." dedi Mercan, "Bir daha sefere ayağımızı ona göre denk alalım." Hüseyin Çavuş,

"Bırakın bu lafları!" diye, Rumca gamotoyu bastı. Hepsi onun yüzüne baktılar. Çavuş, öfkesini çabuk yendi: "Şimdi karnımız aç... Köylüler yemek hazırlıyorlar. Karnımızı iyice doyururuz. Bir uyku çekeriz. Akşam serinliğinde Söke'nin yolunu tutarız. Pusuya düşüp de bizim gibi dövüşen az bulunur. Çok zayiat verdik. Ama onlara da kurdukları pusuya rağmen çok zayiat verdirdik. Kaç makineli tüfeklerini tahrip

ettik bir düşünsenize... Söke'ye basbayağı, elimizi kolumuzu sallaya sallaya gireceğiz. Kahraman şehitlerimizin ruhu şad olsun. Bu şehitlerin yüzü suyu hürmetine, bize dil uzatamazlar. Uzatan namussuzdur!"

Yüzbaşı İbrahim Bey,

"İyi söyledin Çavuş..." dedi, "Olan oldu. Şerefimizle dövüştük. Şimdi alacağımız intikama bakalım. Bundan sonrasına bakalım..." Hasan,

"Doğru... Yüzbaşı da Hüseyin Çavuş da haklı..."

"Haklıyız..."

"Haklıyız..."

"Bundan sonrasına, intikama bakalım..."

"Şehitlerimizin ruhu, rahat olsun..."

"Rahat olsun..." dediler. Yüzbaşının gözleri doldu:

"Onlar, şehitlerimiz, bu topraklarda yattıkça, bu topraklar bizimdir." "Bizimdir."

"Topraklarımıza basan düşmanların çizmelerini başlarına geçireceğiz."

"Hak bizimdir!"

"Bizimdir!"

Gaziler, heyecanlanmıştı. Sustular. Bir zaman vuran yüreklerinin sesini dinlediler.

Üçüncü Bölüm

1

"Millet kavi, müdrik, azminde kafidir. Harekâtı fiiliye cereyanı seriini almıştır."

Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, s.133

Talip, iyice yorulmuştu. Tam köşeye, rıhtımdan denizi görebileceği duvara dayandı. Bir cigara yaktı. Gözlerini, beyaz yalıdan ayıramıyordu. Başı çatlayacakmış gibi ağrıyordu. Zihnini, 'bu işin içinden çıkamayacaksın...' diye bir kurt kemiriyordu. İşin içinden çıkamamak korkusu, aklını fikrini başından alıyordu. Artık Balta Limanı'nın rıhtımını, yalılarını, sokaklarını ezberlemişti. Yalılarda kimlerin oturduğu, uşaklarına varıncaya dek defterinde yazılıydı. Hele şu karşısındaki beyaz boyalı kocaman yalının oturanlarını, uşaklarını, kapıcılarını, arabacılarını, kayıkçılarını hep hep öğrenmişti. En önemlisi, günün hemen her saatinde, akşam, gece saatlerinde, denizden motorlarla rıhtımına çıkan, karadan kapısına arabalarla, otomobillerle gelen vezirlerin, paşaların hepsini biliyordu. Üstelik, İstanbul'daki, yabancı devlet mümessillerini, sefirlerini, kumandanlarını hep hep tespit etmişti. Çözemediği mesele, bu Damat Ferit Paşa'nın yalısının içinde dönen dolaplar, konuşulanlar, alınan kararlardı. Dönen dolaplar, Anadolu'nun aleyhineydi. Konuşulanlar, alınan kararlar, toptan Anadolu'nun, milletin aleyhineydi. Bunu biliyordu Talip. Ama nelerdi bunlar? Vazifesi, konuşulanları öğrenmek, alınan kararları bilmekti. Öğrenebilmek için tutacağı bütün yolları denemiş, bütün imkânları kollamıştı. Bir siyasi kısım polisinin tecrübesi, bu büyük işe yetmiyordu artık. Zaten onun halinden şüphelenen amirleri, işinden çıkarmışlardı. Memur değildi. Fakat Kuvayı Milliye'nin İstanbul gizli teşkilatının, kısaca milletin memuruydu. Durduğu köşeden görünen Boğaz'ın suları gölgeleniyordu.

Karşı sahiller, güneşin pembe ışıklarını yeşille, koyu yeşille karıp Boğaz'ın sularını boyuyordu. Yitirilmiş bir gündü bu Talip için. Genç adam, basbayağı sinirliydi. Gizlice yalıya gece karanlığında girmek, uşak olup sokulmak, yalıdan bazı kimselerle tanışıp işe girişmek gibi çeşit çeşit çareler aklına geliyordu. 'En iyisi; bu gece yatağıma girip dört başı mamur düşünmek gerek' kararını verdi en sonunda. Tam yürüyecekti ki, tenha yolun üstünde acele acele yürüyen birinin kendisine doğru geldiğini gördü. Baktı, gerçi bu uzaktan gelen adam kendisinden habersiz görünüyordu. Şüphelenmesin diye Talip, onun geldiği istikamete doğru yürümeye başladı. Maksadı, kendi halince yoluna giden bir kişiymiş gibi görünmekti. Üstelik gelen de tanıdık çıktı. Delikanlı, onun ağzını açmasına meydan bırakmadan:

"Vay vay vay Haşim! Boğaz'da gezinti ha?" Haşim, şaşkın, üzüntülü, yorgun bir sesle karşılık verdi:

"Bırak Allah aşkına Talip... Canım burnumdan geliyor. İki haftadan beri ancak bugün yirmi dört saat izinli çıkabildim. Evde beni bekliyorlardır."

"Anlayamadım Haşim... Bizim Kısmı Siyasi Balta Limanı'na mı nakledildi?" Haşim güldü:

"Birader, sen de hangi dünyalarda geziyorsun? Hiçbir şeyden haberin yok... Ne zannettin ya... Bizim kısım, toptan Sadrazam Ferit Paşa Hazretleri'nin yalısına nakletti gibi bir şey..."

Talip, kendisinin ahvalinden Haşim'in haberi olmadığını sezdi. Emin olmak için:

"Evvelde seni çoktan beri dairede görmüyorum..."

"Nerede göreceksin?"

"Şehzadebaşı'na, kahveye de gelmiyorsun."

"Bakıyorum, sen benim kadar sıkıda değilsin galiba..."

"Pek değil..." dedi Talip, sonra Yaradan'a sığınıp attı: "Biz Beşiktaş'la Yıldız arasındayız..."

"Saray işi ha?"

"Öyle gibi..." Talip, hem konuşuyor, hem de Haşim'den bir iş çıkarabilir miyim, diye düşünüyordu. Ama bütün ümitleri suya düştü, Haşim, takıldı:

"Bizim iş, çok daha zor. Sadrazam Paşa, kimseye itimat etmiyormuş. Bizi hep seçtiler. Adımın kuyruğunda Boşnaklık var ya, Boşnak

Haşim'im ya... Yallah nöbete... Ferit Paşa Hazretleri'nin bütün muhafızları, Boşnaklardan, Çerkezlerden, Arnavutlardan seçildi." "Anlayamadım?" "Anlaşılır iş değil zaten." "Birbirimizin arasına nifak sokmak bu..." "Al benden de o kadar." Talip, dayanamadı: "Türklere ne olmuş ki?" Haşim, onun kulağına doğru eğildi,

"Türkler, Kuvayı Milliyeci olmuşlar..." Talip, güya hayret etti. Anlamamış gibi arkadaşının yüzüne baktı:

"Ne demekmiş o?" Haşim, bilgiç bilgiç gülümsedi:

"Senin anlayacağın, Mustafa Kemal Paşa adında bir kumandan, Anadolu'da isyan etmiş. Bütün milleti başına topluyormuş. Padişah-ı zişan, Halife-i ruyu zemin efendimiz hazretlerine karşı geliyormuş."

"Allah Allah!"

"Allah Allah ya... Yahu sen gazeteleri de görmez misin?"

"Görmeye gördüm böyle havadisleri; ama kulak asmadım. Şimdi sen söyleyince işin bu kadar ciddi olduğunu anladım. Demek böyle?"

"Böyle işte..."

"Desene bizi bu yüzden seferber ettiler, it gibi koşturuyorlar. Laf mı bu da ya... Padişahımız Efendimiz'e karşı gelmek..."

"Birader, memlekette çeşit çeşit dolaplar dönüyor şu sırada. Benim aklım ermez. Biz, vazifemize bakalım. Ekmek belası..."

"Bak bunda haklısın." Bu sözleri söylerken Talip'in gözü, Ferit Paşa'nın yalısının kapısının önündeki kaynaşmaya takıldı. Uşaklar koşuştular. Kapıya yanaşan şık, lastik tekerlekli bir arabanın kapısını açtılar. Muhafızlar selama durdu. Orta boylu, istanbulin giymiş, çenesi siyah sakallı, koyu kırmızı fesli bir adam, faytona bindi. Uşaklar, muhafızlar yerden temenna ettiler. Talip'in bu olup bitene dikkâtle bakmasından Haşim kabarıyordu. O, kendisini toparladı. Faytona bineni tanımıyordu. Ağız aramak için,

"Paşa Hazretleri bir yere mi gidiyor?" Haşim,

"Yok canım... O, Ferit Paşa değil... Paşanın Serkâtibi," dedi. Talip'in kafasının içinde bir şimşek çaktı: Serkâtibi mi, Sırkâtibi mi, hemen kendisini toparladı:

"Evine gidiyor herhalde."

"İyi bildin," dedi Haşim, "her akşamüstü bu saatte araba ile Boyacıköy'e gider, oradan vapurla Arnavutköy'e çıkar. Evi Bebek'e yakındır. Çok bilgili, efendi bir zat olduğunu söylüyorlar."

"Sen de devlet içine düşmüşsün be kardeşim."

"Amma ne devlet... İki üç haftada bir izin... Haydi eyvallah, ben, gidiyorum."

"Güle güle..."

"Dur yahu, bana Boğaz'da geziyorsun dedin ama, sen gezmiyor musun?"

"Bak bunda haklısın," diye, bir yalan uydurdu Talip, "bizim burada ihtiyar bir halamız var. Pederle valide sabahtan geldiler. Ben de ancak şimdi işten kurtuldum. Ziyaret.. İhtiyarın gönlünü hoş edelim..."

"Oh... oh! İşin iş. Gez bakalım." Haşim, yürüdü. Talip onun uzaklaşmasını telaşla bekledi. Bütün yorgunluğunu unutmuştu. Bağ yolundan kestirme, Boyacıköy'e doğru koşmaya başladı. Etraftan görürlerse şüphelenirler diye düşünüyordu. Ama başka çaresi yoktu. Ya kalbi durup düşecek, ya da Boyacıköy'de vapura yetişecekti. Köy'ün iskelesine yaklaşırken yavaşladı. Nefes nefeseydi. Baktı; iki siyah sülün gibi atın çektiği fayton, iskeleden dönüyordu. Vapur da iskeleye yanaşmak üzereydi. İskelenin önündeki, içindeki kalabalığa karıştı. Gözleri etrafını araştırdı. Efendi Hazretleri, orada sakin sakin duruyor, vapura binmek için hazırlanıyordu. Elinde kocaman siyah bir çanta vardı. Aklına birden, bu çantayı kapıp kaçmak geldi. Adam, çantayı sıkı sıkı tutuyordu. Dikkat edince, Efendi'nin hemen ardında iki uşağın beklediğini gördü. Çantayı kapmak ümidi, hemen suya düştü. Sonra iskele oldukça kalabalıktı. Adamı, iki adım atmadan yakalarlardı. İş, berbat olurdu. Hem de böyle çanta kapmanın pek akıllıca bir marifet olmayacağı belliydi. Bu çantadan, devamlı olarak faydalanmak çarelerini aramak gerekirdi. Nefesi hâlâ açılmamıştı. Soluk soluğaydı. Kalabalığa karıştı. Durup beklemeye başladı. Yanından yaşlı bir adamın sesi geldi kulağına,

"Vapura pek koşmuş görünüyorsun efendi oğlum." Talip, canı sıkılarak adama baktı: "Öyle oldu efendim. Meğer daha vakit varmış." "Gençlik... gençlik efendim... Bendeniz, her zaman yarım saat önceden iskeleye gelirim." Talip'in hiç de ahbaplık edesi yoktu. Ama bu adamla konuşa konuşa vapura girmek işine geldi. Sonra bir fırsatını bulup, kalabalığın arasından geçememiş gibi yaptı. Geri kaldı. Yaşlı adam dönmüş ona bakıyor, bekliyordu. O, görmezlikten geldi. Yeleğinin ceplerini karıştırarak, güya biletini nereye koyduğunu bilememiş gibi arandı. Serkâtip Beyefendi'nin arkasındaki sıraya uşakları oturmuştu. O da birkaç sıra geriye ilişti. Fesini düzeltip sağ kaşının üstüne biraz

yıktı. Gevşettiği kravatını sıktı. Terliydi, ceketinin yakasını kaldırdı. İçine bir sevinç girmişti. Bu Sırkâtibinden muhakkak bir yolunu bulup, bir şeyler öğreneceğini, icap ederse evine gece bir hırsız gibi girebileceğini hesaplıyordu. İş, bütün iş, şu siyah çantaydı.

Arnavutköy'de vapurdan indiler. İskeleden çıkarken, Efendi'yi, bir polis selamladı. Efendi Hazretleri, uşakları ardında, Bebek'e doğru yürümeye başladı. Sonra bir bayırı tırmandılar. Talip de onları, otuz adım geriden takip ediyordu. Yokuşun başında küçük, sevimli bir köşkün kapısı çalınmadan açıldı. Efendi'yi, bir bahçıvanla, halayık olduğu anlaşılan yaşlı bir kadın yerden temennayla karşıladılar. Kapı kapanırken, Talip'e de bir yolcuymuş gibi yürüyüp geçmek düştü.

Ortalık kararıncaya dek köşkün etrafında dört döndü Talip. İpucu yakalamıştı. Fakat meseleyi iyice düşünmek, bir plan yapmak gerekiyordu. Bu akşam için, kalkıp eve gitmekten başka çare yoktu. Bebek'ten tramvaya bindi. Uzun bir yolculuktan sonra Şehzadebaşı'na geldi. Fatih'e, oradan da Çarşamba'daki evine gitmeye vakti yoktu. Vakit bir hayli ilerlemişti. İki simit, biraz peynirle karnını doyurdu. Her akşam, bu saatte uğraması gereken kahveye girdi. Kahve kalabalıktı. Köşede, iki kişi oturmuş tavla oynuyordu. Talip, bunlara yaklaştı:

"Akşam şerifler hayır olsun beyler..." dedi. Tavla oynayanlardan şişmanı, yuvarlak yüzünü Talip'e çevirdi. Küçücük gözlerinin içi güldü:

"Vay efendim, akşamlar hayır olsun... Biz, oyuna başladık; nerelerde kaldınız?" diye sordu. Onun karşısındaki kara kuru, oturduğu iskemleye dayanmış bir bastonu andıran bey,

"Herhalde mühim bir işiniz çıktı..." diye söylendi. Onlara yandaki masalardan, önce şöyle bir bakanlar, tekrar kendi hallerine daldılar. Talip, oturdu:

"Aman efendim, beni günlerden beri üzen bir işim vardı. Nihayet bir parça yoluna bugün koyabildim gibi." Şişman zat,

"Oh oh... memnun oldum..." diyerek, elindeki zarı attı, "bak sen... gele atmaktan kurtulduk bu sefer..." Talip'in yüzüne bir daha baktı öteki,

"Zannıma kalırsa, bir şeş daha atmak gerek. Atarsanız bu pulunuz kurtulacak," dedi. Şişman Bey, Talip'e sordu:

"Atabilecek miyiz dersiniz?"

"Evvel Allah... deneyeceğiz..." cevabını verdi. Bu sırada kahveci,

Talip'in önüne kahvesini koydu. Kara kuru Bey, Şişman'a söylüyormuş gibi, attığı zara bakarak:

"Ümit ışıkları parladı galiba..." dedi. İkisi de Talip'in yüzüne baktılar. O,

"Ben de öyle sanıyorum," cevabını verdi. Bundan sonra pek konuşmadılar. Talip, oyunu seyrediyor, kahvesini içiyordu. Bir ara elini cıgara paketine attı. Cıgarası kalmamıştı. Upuzun Bey, hemen paketini uzattı. Biraz sonra da tavlayı kapattılar. Şişman zat, saatine baktı. Etrafına duyurmak istercesine sesini yükselterek:

"Vay... Namaz vakti geçiyor..." diye, duvara dayalı bastonunu eline aldı. Kahve paralarını verdi, çıktılar. Şehzadebaşı Camisi'ne doğru yürümeye başladılar. Ortalık, tenhaydı, cadde karanlıktı. Lambanın ışığından uzaklaştıktan sonra, Talip, kısaca raporunu verdi. Kupkuru, uzun zat, onun arkasını okşadı. Şişman'ı,

"Sizin zekânıza, cesaretinize güvenim var Talip Bey oğlum," dedi, "vazifeniz çok nazik, çok mühim. Üzerinize aldığınız işi bir becerebilirseniz, Anadolu'ya, milletimize büyük hizmette bulunmuş olacaksınız. İstanbul teşkilatımızın merkez heyeti, size güveniyor. Bundan sonrası sizin dirayetinize kalmış bir iş. Kanaatimce, Kâtip Beyefendi'nin çantasını aşırmak, hata olurdu. Bu çantadan, kaçırmaya muvaffak olsak bile, bir kereye mahsus istifade etmiş olurduk. Unutmayın, bu çanta devamlı elimizin altında bulunmalı. Bunun çaresini biz de düşünelim, siz de düşünün. Köşkü, yalıyı gözaltında tutmakta devam edelim. Bakalım belki bir şeyler çıkar. Dikkatli olunuz, küçük bir hata hepimizin Nemrut Mustafa Paşa divanı harbini boylamamıza sebep olabilir. İşimizin yarım kalmasına yanarım."

"Müsterih olunuz, elimden geleni yapacağım."

"Bundan böyle burada, bu kahvede buluşamayacağız. Fatih'teki evime her gece yatsıdan sonra arka avludan geleceksiniz. Bizim evin arkası arsa olduğu için görünmezsiniz gelirken. Teşkilatımızda numaranız yirmi beştir. Ben, on dördüm, Beyefendi on beş. Aramızdaki münasebetler, evrak bu numaralarla temin edilecek; imza gerekirse, bu numaralar, imza yerine konacak. Sıkışık hallerde beni derhal görmek isterseniz, benim evin sokağının köşesindeki bakkal Nazif Efendi'den yüz dirhem peynir isteyeceksiniz. Anladınız mı?"

"Anlaşıldı."

"Size numaranızla söz eden olursa, bizim tarafımızdandır. Belki de bir zaman münasebetlerimizi, bakkal Nazif'le temin edeceğiz. Fırsat buldukça ona uğrayın. Bizden dairede şüphelenir gibi oldular. İkimiz de eski arkadaş olduğumuz için şimdilik bizim Beyefendi ile beraber görünmemizde pek çekinilecek bir şey yok. Ama sizi işinizden çıkardılar... Anlıyorsunuz ya..."

"Anlaşıldı."

"Haydi bakalım, cadde ortasında pek görünmeyelim artık. Yarın geceye kadar bir ipucu daha elimize geçer belki. Biz de bu meseleyi çözmek için düşünelim. Çok mühim bir yerden yakaladınız, inşallah altından kalkarsınız bu işin."

"Hayırlı geceler efendim..." dedi delikanlı, önden yürüdü. Ötekiler,

"Hayırlı geceler..." diye karşılık verdiler. Onun biraz uzaklaşmasını beklediler.

2

Talip, Çarşamba'daki evine geldi, ortalık zifiri karanlıktı. El yordamıyla anahtar deliğini bulup, sonra anahtarı soktu, çevirdi. Taşlıkta bir sandalyenin üzerinde annesini uyuklar buldu. Gaz lambasının fitilini açtı. Annesi, sevinçle doğruldu:

"Geldin mi oğlum?"

"Anne, sana kaç kere söyledim. Beni böyle geceleri bekleme. Gir sıcak yatağına yat."

"Ah... elimde değil," diye ihtiyar kadın, başörtüsünün ucuyla yaşaran gözlerini sildi, "sen sabahlardan akşamlara, gece yarılarına kadar aç biilaç koşuyorsun. İçim eziliyor. İşinden de çıkarıldın."

"Ama ne işte olduğumu sana söyledim."

"Tutacaklar seni bir gün."

"Tutamazlar. Beni çok zorladın da vazifemi sana söyledim. Pişman etme. Asıl sen, böyle söylenirsen, hele başkalarının yanında ağzından kaçırırsan, işte o zaman hapı yuttuğumun resmidir."

"Allah göstermesin. Sen, beni bilmiyor musun oğlum? Söyledin de daha rahat ettim. Baban iftihar ediyor."

"Yattı mı o?"

"Bilmem, yatağının içinde gazete okuyordu. Okuyup okuyup, işler kötü, işler kötü diye dövünüyordu."

"İşler, hiç de kötü değil." Merdivene doğru yürüyen oğluna anne seslendi:

"Yatmadan bir şeyler yemez misin?" Delikanlı durakladı. Sabahtan beri kursağına doğru dürüst bir şey gitmemişti:

"Neyin var anne?" Kadın, telaşla mutfağa doğru yürüdü:

"Gel gel bak... yoğurtlu patlıcan kızartması yaptım sana."

Lambayı kapıp yürüyen annesinin ardından yürüdü. Mutfakta güzelce karnını doyurdu. Muslukta ellerini yıkadı. Merdiven başında pabuçlarını çıkardı. Annesinin arkasından yukarı çıktı. Odasına doğru giderken annesi seslendi:

"Talip, gel bak baban uyumamış, seni çağırıyor."

Fesini düzeltip odaya girdi. Babası, yatağın içinde oturuyordu. Yatak yerdeydi. Yastığını duvara dayamış, sırtını yastığa vermişti. Anne, yatağın başucundaki lambayı konsolun üstüne kaldırdı. Öteki lamba, sofada, Talip'in kapısının önünde kalmıştı. Babasına şöyle bir baktı Talip odaya girince; takkesini geriye itmiş, beyaz saçları lambanın ışığında pembeleşmişti. Gözlüğü, burnuna düşmüştü. Talip'e, ayakucunu, yorganının üstünü eliyle gösterdi:

"Otur bakalım evlat... Ne haber?" dedi

"Haberler çok iyi; işler yolunda."

"Bana hiç de öyle gelmiyor. Bugün kahvede, sağda solda bir hayli oturdum, gezdim. Eşi dostu gördüm; her günkü gibi. Duyduklarım, söylenenler hiç de hoşuma gitmedi. Hele öğleden sonra tekaüt maaşımı almaya gittim. Orada birçok eski dosta rastladım. Herkesin, zaten siniri bozuktu. Bir haftadır, ha bugün ha yarın diye maaş için bizi oyalamışlardı. Neyse, bugün verdiler. Ha... diyeceğim, eş dost Divan Yolu'ndaki kahvede oturduk. Vaziyeti müzakere ettik. Gazetelere baktık, üzüldük."

"Nedir bu sizi üzen mesele yüzbaşım?" Talip gülümsedi. Babasına bazen böyle derdi. Onun da bu 'yüzbaşım' sözü ile kendisine hitap edilmesi çok hoşuna giderdi. Mütekait yüzbaşı, biraz da öfkeyle oğluna baktı:

"Sen gazete okumaz mısın?"

"Okurum ama kulak asmam."

"Nasıl asmazsın? Günlerden beri Dahiliye Nazırı Ali Kemal Bey'in beyanatı gazetelerde yazıldı. Halk arasında kıyametler kopardı. Mustafa Kemal Paşa'yı ordu müfettişliğinden azletmişler, İngilizler, hükümeti baskı altında tutuyorlarmış. Mustafa Kemal Paşa için, 'asi jeneral' diyorlarmış. İstanbul'a getirtip mahkemeye vereceklermiş. Belki de asarlar diye bir sürü laf dolaşıyormuş ortalıkta." Talip, gülmeye başladı:

"Bak baba, bunlar hep dedikodu. Hakikatlerin doğru bilinememe-

sinden çıkan sözler. Hem de on beş gün önce olup bitenlerin yanlış açıklanmaları."

"Mustafa Kemal Paşa'yı azletmediler mi?"

"Etseler ne olur, etmeseler ne olur?"

"İstanbul'a çağırmışlar!"

"Baba, çocuk gibi laf ediyorsun. Mustafa Kemal Paşa'yı hangi kuvvet İstanbul'a getirebilir? Bak sana işin doğrusunu söyleyeyim: Mustafa Kemal Paşa Hazretleri, ordudan, askerlikten, bütün rütbelerinden, resmi sıfatlarından istifa etti. ("Milletin şefkat ve civanmertliğine güvenerek ve onun bitmez feyiz ve kudret membaından ilham ve kuvvet alarak vicdanî vazife")sine devam ediyor. ("Sinei millette bir ferdi mücahit")[1] olarak bulunuyor şimdi Mustafa Kemal Paşa..." İhtiyar yüzbaşı heyecanlanmıştı:

"Aman oğlum, bir aksilik çıkmasa... Ordu kumandanı Mustafa Kemal Paşa başka, bir ferdi mücahit olmak başka. Olur da bazı cahiller, onu dinlememek isterler..."

"Sen dinlemez misin?"

"O nasıl laf öyle? Bastonsuz bir yürüyebilsem... Doğru, Anadolu'ya giderim."

"Eh... mesele yok öyleyse. Senin gibi Paşa'yı ben de dinliyorum. Benim gibi dinleyen çok, emirlerini harfi harfine yerine getiriyoruz. Anadolu, ayaklandı baba! Sen, ne diyorsun... Vatanın her tarafında Kuvayı Milliyemiz teşkilatlandı." Talip'in bu sözleri, yatağının üstünde oturan annesini de heyecanlandırdı:

"Allah bizimle beraber..." diye söylendi Yüzbaşı, önce heyecanının yatışmasını bir an bekledi. Sonra buruşuk yüzünde beliren sevinç ışığı uçuverdi.

Biraz sert:

"Sen, ne diye buralarda sürtüyorsun oğul? Yarından tezi yok, çek git Mustafa Kemal Paşa'ya..." diye söylendi. Talip,

"Onun da sırası gelecek. Buradaki vazifem de çok mühim. Onu bitireceğim. Emir böyle."

"Vazifenin ne olduğunu sana sormaya hakkım yok. Dediğin kadar mühimse... sen bilirsin..." "Bir zaman, şimdilik İstanbul'da kalmam gerek." "Hakkında hayırlısı. Dikkatli ol."

1. Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk* s.34.

"Sen hiç merak etme baba," dedi Talip, yerinden kalktı, "yarın erken kalkmam lazım. Bugün de çok yoruldum. Allah rahatlık versin." Kapıya doğru yürüyen oğlunun arkasından babası seslendi:

"Talip, al şunu bakayım..." Talip, döndü baktı: Babası, yastığının altından cüzdanını çekmiş, içinden para çıkarmıştı. Ses çıkarmadan uzatılan beş lirayı aldı. Sonra dayanamadı:

"Buna ihtiyacım vardı. Teşekkür ederim," dedi. Yüzbaşı,

"Bugün maaşı aldık. Elbette ihtiyacın olacak." cevabını verdi. Annesi, arkasından odasına kadar geldi. Lambayı küçük bir masanın üstüne koydu. Talip, geceliğini giyerken yatağını açtı.

"Anne, beni yarın çok erken uyandır e mi..."

"Peki oğlum."

"Babam görmeden tabakasından bir cıgara aşırabilir misin?"

"Birkaç tane getireyim."

"Yok, şimdi param var. Sabah bir paket alırım. Yatmadan şu yoğurtlu patlıcan kızartmasının üstüne bir tane yeter."

Talip, annesinin getirdiği cıgaraya bir baktı: Babasının bunu kendi tütününden eliyle sardığı belliydi. Kalın, bol tütünle sarılmıştı. Tablayı yatağının kenarına koydu. Yatağın içinden uzanıp küçük masanın üstündeki lambayı aldı. Şişesinin kenarından cıgarasını yaktı. Balta Limanı'ndaki yalıyı, Bebek'teki köşkü düşünmeye başladı.

3

Eylül sonlarıydı. Sabahın erken saatlerinde Talip, yine Bebek'teki köşkün yokuşunun alt başına gelmişti. Ümitsizlik içindeydi. Bunca zaman geçmişti. Ne Balta Limanı'ndaki yalının ne de bu köşkün çatısı altında dönenlerden ufacık bir şeyler öğrenmişti. Bu arada Teşkilat'ın kendisine verdiği birkaç vazifeyi başarı ile sona erdirmişti. Yine kendisini bu Ferit Paşa işine memur etmişlerdi. Her sabah, Çarşamba'daki evinden erkenden çıkıyor, Unkapanı'na iniyor, köprüyü geçip Şişhane yokuşundan tramvayla Taksim'e geliyordu. Oradan da Ayazpaşa'dan inerek tekrar tramvayla Bebek'i boyluyordu. Bıkmış usanmıştı bu istanbulinli İstanbul efendisini Arnavutköy'le Balta Limanı arasında götürüp getirmekten. İşte bu sabah da hazret köşkten aynı saatte çıkmıştı. Yapacağı edeceği, nasıl gidip geleceği belliydi. O kadar ki, onun kaç dakikada bir burnunu sildiğini, vapurda kaç cigara içtiğini, bindiği faytonun atlarının huyunu suyunu bile Talip öğrenmişti. Adam, saat gibi işliyordu.

Talip, yokuşun altındaki iki evin arasındaki dar yere girip saklandı. Efendi hazretleri, arkasında iki uşağı, elindeki çantası ile geçti gitti. Bugün karar vermişti delikanlı, onun arkasından gitmeyecekti. Şu köşkü iyice gözden geçirecek, kimler giriyor, kimler çıkıyor, neresinden girilebilir, neresinden çıkılabilir öğrenecekti. Efendi Hazretleri'nin hazinesini, hani yazı odasına girebilmenin yolunu araştıracaktı. Başka çaresi kalmamıştı.

Ortalıkta kimsecikler yoktu. Gece yağan hafif bir yağmurdan sonra, hava açmıştı. Yemyeşil Bebek sırtlarından serin bir rüzgâr, etrafa toprak kokusu yayıyordu. Ağaçlar, daha dökülmeyen yapraklar, ıslak ıslaktı. Köşesinde durduğu evin merdivenlerine oturdu. İşe nereden başlaması gerektiğini tasarlamaya başlıyordu ki, küçük köşkten bir ka-

dının çıktığını gördü. Dikkat etti, bu bir genç kızdı. Hanım, on yedi on sekiz yaşında görünüyordu. Siyah saçları dikkatle taranmış, beyaz, şeffaf bir örtüyle örtülmüştü. Üstüne siyah bir önlük giymişti. Ayağında rugan iskarpinler vardı. Elindeki çantayı yavaş yavaş sallayarak yokuşu iniyordu. Kız, yaklaştıkça, Talip, baygınlıklar geçiriyordu: En sonunda ipin ucunu yakalamıştı. Kafasının içinde birkaç saniyede bin bir şimşek çaktı. Birden kararını verdi. Kendisini toparlayıncaya kadar, genç kız, önüne gelmiş geçiyordu. Hemen ayağa kalktı. Fesini, ince bıyıklarını düzeltti. Ağır ağır kızın ardından yürümeye başladı. Kız, onun arkasından geldiğini hemen sezdi. Dönüp kömür gibi siyah gözleriyle ona bir baktı, öfkeli görünüyordu. Talip, aldırmadı; biraz daha yaklaştı, kız bir daha kendisine dönünce, artık aralarında iki adım kalmıştı:

"Mektebe bu kadar erken mi gidiyorsunuz küçükhanım?" dedi. Kız, bu söz üzerine duruverince, eli ayağı kesildi. Siyah gözler kendisini şöyle bir süzdü. İnce, pembe dudaklar kıpırdadı:

"Rica ederim, beni takip etmeyiniz. Hiç hoşlanmam."

"Fakat efendim, bendeniz namuslu bir gencim. Darülfünun talebesiyim. Sizin gibi iyi bir aile kızı ile arkadaşlık etmek arzusundayım. Kerem buyurunuz." Genç kız, bu sözleri söyleyen Talip'in yüzüne bir kere daha, alıcı bir gözle baktı. Tereddütler içindeydi. Sonra birden kendisini toparlayıp,

"Sizin için bu iyi olmaz..." diye mırıldandı, "Babam, polisler, sizi gözetliyorlar. Derhal buradan uzaklaşınız."

Talip'in içine bir an bir korku girer gibi oldu. Acaba bu küçükhanım doğru mu söylüyordu? Polisler, onun gidişatını, buralarda uzun zamandan beri dolaşmasını sezmişler miydi? Duraklaması çok kısa sürdü, kız, hızlı hızlı yürümeye başlamıştı:

"Benim babanızla, polislerle hiçbir alışverişim yok. Acaba yarın sabah mektebinize giderken, böylece benimle birazcık konuşmak lütfunda bulunmaz mısınız? Kulunuzu bahtiyar ederdiniz!" Genç kız, bu sefer hiç de dönüp ona bakmadı. Talip, onu uzaktan Arnavutköy Kız Koleji'ne kadar takip etti. Oradan koşarcasına ayrılıp kendini tramvaya attı. Sevinçten kalbi duracak gibi oluyordu. Yolda bütün planını hazırladı. Kan ter içinde Fatih'teki bakkal Nazif'in dükkânında soluğu aldı. Dükkân, büyük ahşap bir evin en alt katında arabalıktan bozma bir yerdi. İçi tıklım tıklım mal doluydu. Nazif, yaşlı, palabıyıklı, beyaz saçlı, yumuk gözlü bir adamdı. Terazinin başında bir çocuğa pirinç tartı-

yordu. Çocuk pirinci alıp, hesabı deftere yazmasını söyledikten sonra çıkıp gitti. Bakkal, artık Talip'i tanıyordu. Ama adını bilmiyordu. Peynir istemeye lüzum kalmamıştı. Bıyıklarını burarak Talip'e döndü:

"Söyle evlat?"

"Yirmi beş, on dördü hemen görmek istiyor."

Nazif Efendi, kapıya kadar gitti. Sokağa bir göz attı. Döndü, dükkânın arkasına, depoya açılan küçük kapıyı itti. Eliyle Talip'e girmesini işaret etti:

"Burada biraz bekle," dedi. Delikanlı, şeker, pirinç çuvallarının, yağ varillerinin arasına girdi. Kapanan kapının aralığından hafif bir ışık sızıyordu. Aralıktan baktı, Nazif, dükkânın kapısına bir sandalye koyup elinde bir makarna paketiyle sokağa çıkıyordu. Beş dakika sonra döndü. Arkasından birkaç müşteri geldi. Onlarla alışverişe daldı. Bu müşteriler çıkarken, On dört göründü. Bastonuna basa basa dükkâna girdi. Nazif arka kapıyı itti. Şişman zat, kapıdan biraz zorca sığarak Talip'in yanına geldi; bir şeker çuvalının üstüne hemen oturdu. Loşluk içinde delikanlının yüzünü iyice görebilmek için bir an, gözlerinin karanlığa alışmasını bekledi. Yüzünden hiç eksik olmayan gülümsemesiyle baktı:

"Hayırdır inşallah Talip Bey," dedi. Delikanlının sevinci sesinden belliydi:

"Hayırlı haber Beyefendi..." diye söze çabuk çabuk başladı. Sabahleyin başından geçeni, planını bir bir anlattı. On dört, memnun memnun dinledi:

"Bak oğlum," dedi, "hiç vakit kaybetmeye gelmez. Sadrazam Ferit Paşa, şu sırada Anadolu'ya, milli ayaklanmaya karşı bütün melanetini tamamlamak için elinden geleni yapıyor. Anadolu, Mustafa Kemal Paşa Hazretleri, milli kurtuluş için gereken bütün tedbirleri aldı. Ferit Paşa, Sivas'ta toplanan Müdafaayı Hukuk kongresini dağıtamadı. Bütün gayretleri yabana gitti. Bütün memleket Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin etrafında toplandı. Kemal Paşa, 12 Eylül'de İstanbul hükümeti ile bütün ilişkilerini kesti. Düşmanlarımızla bir ölüm kalım savaşına gidiyoruz. Fakat İstanbul'daki hükümetin İngilizlerle tam bir anlaşma halinde olduğu da seziliyor. Padişah'ı, vatan haini Ferit, parmağında oynatıyor. Düşmanla birlik oldular. Onunla beraber ellerinden geleni, vatana ellerinden gelen hainliği yapacaklar. Şu andan itibaren senin vazifen, büsbütün ciddileşti. Balta Limanı'ndaki yalıda, vatan aleyhine

tertipler hazırlanıyor. Bunları ne pahasına olursa olsun öğrenmemiz gerek. Anlıyorsun ya? Anlattığın, başlayacağın aşk oyununu mümkün olduğu kadar kısa yoldan, maksada götürmelisin. Bu yola benim aklım çok yattı. Elini çabuk tutmalısın. Olur, Sadrazam mevsim icabı, Balta Limanı'ndan, İstanbul'daki konağına nakleder, işin güçleşir. Serkâtip Efendi, hep Bebek'te otururmuş, bunu öğrendik."

Talip, karşısındaki beyin, ne zaman bir araya gelseler kendisine birçok iyi haberler vermesine seviniyor; ama bu kadar bilgiyi nereden topladığına da şaşıyordu. Biliyordu ki, bu bilgiyi edinmek demek, teşkilatlarının kuvveti, genişliği, sağlamlığı demekti. Dayanamayıp soracaktı: Anadolu için bu kadar sevindirici bilgiyi nasıl topluyoruz, diyecekti. Bu cahillik olurdu. Çok çok sevinmişti öğrendiklerinden:

"Beyefendi, Anadolu için, Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin aldığı tedbirleri bana söylediğiniz için teşekkürler ederim. Maneviyatım yükseldi. İçime kuvvet geldi. Bendenizi ihya ettiniz," dedi. On dört, hep gülümseyerek konuşuyordu:

"Size itimadım var. Daha fazlasını da öğrenmek hakkınızdır. Onun da sırası gelecek. Hele şu vazifenizi bir tamamlayınız. Size şu kadarını söyleyeyim, aklınızdan çıkarmayınız: Kuvayı Milliye teşkilatımız, bütün memleketi bir örümcek ağı gibi sarmıştır. Silahlı milli mukavemet birliklerimizden tutun, ta bizim gizli teşkilatımıza kadar. Gün günden genişliyor bu ağ... Ağın düğümünün başında Mustafa Kemal Paşa var. Vay bu ağa düşecek düşmanlara... Millet, Yunan işgalinden duyduğu nefretle, büsbütün ayaklandı. Onların mezalimi, ihtilal ateşimizi daha da ateşledi. Garbi Anadolu'da bütün vatanperverler silaha sarıldı. Bu silaha sarılma, bütün yurdun her tarafına aniden yayıldı. Dağıtılmak istenen ordu, zabitlerimiz, hemen Kuvayı Milliye'ye katıldılar. Dağınık olan bu ayaklanma, çok çabuk liderini buluverdi. Bir ordu müfettişinin bütün rütbelerinden vazgeçip milletin de onu bağrına basması ne demektir, benden iyi takdir edersiniz... Elbette, beş parmak bir olmaz. Damat Ferit'ten tutun, Ali Kemal'e kadar, daha nice vatan hainleri zuhur edecek. Yurdumuzu kurtarmak için, sadece memleketi yağma etmeye gelenlerle değil, onlarla birlik olanlarla da savaşacağız, savaşıyoruz."

Şişman zat, yorulmuştu. Ama gülümsemesi yüzünden eksilmemişti. Talip'in içine sonsuz bir sevinç girmişti. Bugün şu deponun içinde On dört, neden bu nutku lüzum görmüştü acaba? Birçok şeyler sormak aklından geçiyordu. Fırsat bulamadı: Sevimli, şişman On dört numara, bastonuna dayanıp doğruldu:

"Bu havasız yerde fazla kalmayalım. Bir ihtiyacınız, soracak bir şeyiniz var mı?" Talip, toparlandı. Şöyle bir düşündü:

"Utanarak söyleyeceğim Beyefendi; yeni, temiz bir elbiseye, birkaç gömleğe, kravata ihtiyacım olacak. Malumu âliniz, artık maaş almıyorum."

"Bakın iyi düşündünüz. Zengin bir hanım kızın etrafında dolaşmak için bunlar elbette lazım." Beyefendi, elini cüzdanına attı. Büyük bir para, yüz lira çıkarıp uzattı: "Bu millet parasıdır. Bana hiçbir şey borçlu değilsiniz. Merkeze, işinizin ehemmiyetine uygun düştüğü için verdiğimi bildireceğim."

"Milletin parasının yerine sarf edileceğinden emin olunuz efendim. Cebimden sarf etmek isterdim ama, çaresizim."

"Müsterih ol oğlum..." diye bu sefer On dört, Talip'in arkasını okşadı, "aç çıplak bu işler yürümez. Elimizden geleni yapacağız."

"Teşekkür ederim."

"Raporunuzu bekleyeceğim."

"En çok on beş gün izin istiyorum."

"Münasiptir. Fakat, gidişat hakkında haberimiz olsun."

"Üç gün sonra, gece, devlethaneye gelirim."

"Çok iyi... çok iyi..." Kapıya doğru yürüdü. Sonra döndü,

"Başınıza da bir kalpak alın. Size yakışacak."

"Emredersiniz."

"Durun bakayım... yok yok... şimdilik kalpak giymeyin. İstanbul içinde göze batar."

"Peki Efendim."

"Haydi allahaısmarladık." Kapının aralığından baktı. Sonra çıktı. Talip, bir zaman daha depoda kaldı. Kapının aralığından dükkânı gözetledi. Nazif Efendi, tezgâhın ardına oturmuş, defterine bir şeyler yazıyordu. Ortalıkta kimseler yoktu. Dükkâna geçti; küçük kapıyı çekti. Tam da kapıdan bir adam giriyordu. Talip, alışveriş yapıyormuş gibi,

"İki paket de tütün ver Nazif Efendi..." dedi. Tütünleri verirken bakkal,

"Babana söyle oğlum, iyi zeytinyağımız geldi. İsterse gelip bir baksın."

"Olur, söylerim..." dedi Talip, kapıya yürüdü. Sonra döndü, "Tütünün parasını vermeyi unuttum," diye seslendi. Bakkal,

"Ziyanı yok canım, deftere yazarım..." derken bir göz attı. Korkacak, çekinecek bir şey yok demek istedi. Adam, fasulye çuvalının başında, fasulyelere bakıyordu. Talip, küçük kapıdan çıkarken görmemişti. Ama ne de olsa şüphelendi mi acaba diye merak etmişti Talip. Bütün İstanbul'daki polisleri tanır, bilirdi. Bu öylesi değildi. Ne de olsa belli olmazdı. Peşine düşebilirlerdi. Hele neydi o hanım kızın sabahki sözleri... 'Babam, polisler sizi biliyor, uzaklaşın çabuk buradan' gibisine laf etmişti. Polislik etmiş, hem de Kısmı Siyaside çalışmış Talip gibisi zor yutardı bu lafı... Ama belli olmazdı ki... Kimseden, kimseciklerden korkusu yoktu. İçinde vatana, millete hizmet için büyük bir ateş vardı. Ya ölecek, ya da düşmanların hakkından geleceklerdi. Buna namusu, şerefi üzerine, kitaba el basarak yemin etmişti. Ama vazifesini başarmadan da ne ölmek, ne de yakalanmak istiyordu.

4

Talip, ertesi gün yokuşun altında genç kızı bekledi. Kız, bir gün önceki gibi köşkten çıktı, yavaş yavaş, çantasını sallaya sallaya yokuşu inmeye başladı. Delikanlıyı kendisini bekler görünce, çok şaşırdı. Şaşkınlığını belli etmemek için hızlı yürümeye başladı. Onu, görmezlikten geldi. Yüzünün pembeleşmesi, çok sürmedi. Talip, ümitsiz bir âşık hali takınmıştı: Boynunu bükmüş ona bakıyordu. Bu hali genç kızı, büsbütün şaşırttı. Elinde olmayarak duraklayıp, bir kere daha delikanlıya baktı. Ya Talip'in hali komiğine gitmiş, ya da acımıştı. Gülümsedi. Talip, durur mu; hemen yaklaştı. Yaklaşırken güya ezildi büzüldü. Kız, sağ eliyle çantasını sıkı sıkı tutuyor, solu ile başındaki ince örtüsünün uçlarını çekiştiriyordu. En sonunda kendisini iyice toparladı:

"Bakıyorum, korkmuyorsunuz?"

"Niçin? Kimden korkayım?"

"Babamdan, polislerden..." Talip, zaten ne de olsa biraz heyecanlanmıştı. Titreyen bir sesle,

"Ah... efendim, isterlerse kulunuzu assınlar. Sizi görmek için ölüme de razıyım..." diye mırıldandı. Kız, birdenbire duruverdi: İri siyah gözleri, Talip'in gözlerine takıldı. Pembe dudakları titrer gibi oldu:

"Cesur görünüyorsunuz."

"Niçin korkayım efendim, size karşı duyduğum temiz hislerimden başka bir kabahatim yok ki..." Kız, bu sefer ağır ağır yürümeye başladı. Biraz geriden gelen delikanlıyı gözünün ucuyla tetkik ediyordu. Kararını verdi; rahatlamıştı. Sakin bir sesle,

"Peki öyle ise, mademki korkmuyorsunuz, cesursunuz; kazandınız..." dedi, "Size doğruyu söyleyeyim: Ne babamın, ne de polislerin sizden haberi var. Bunu ben uydurdum. Birkaç kere böyle peşime ta-

kılanları korkutup kaçırmıştım. Sizinle arkadaşlık edebilirim. Namuslu bir gence benziyorsunuz."

"Bendenizi ihya ettiniz efendim." Kız, yine durdu. Etrafına bakındı. Çantasını Talip'e uzatıverdi:

"Mademki benimle arkadaşlık etmek istiyorsunuz, katlanacaksınız. Etraftan şüpheyi celp etmeyelim. Şakadan benim uşaklığımı kabul edeceksiniz." Talip, kaparcasına çantayı aldı.

"Kölenizim küçükhanım. Beni bu şerefe nail ettiğiniz için minnettarınızın!" Bir taraftan da kızın zekâsına hayran olmuştu. Kız,

"Birazcık da arkamdan yürüyünüz. Ha şöyle..." diye kıkırkıkır güldü. Talip, baygınlıklar geçiriyordu. İçinden, şimdi de hanımefendi, beni alaya mı aldı acaba diye düşündü. Ama çok terbiyeli bir uşak edasıyla, biraz arkasından yürümeye başladı. "Beni geçen yıla kadar mektebe böyle uşaklar götürürdü. Bu yıl, artık büyüdüm diye, babam kendi başıma gitmeme izin verdi. Uşaklıktan sıkılmazsınız ya?" Talip, biraz çabuk işe girişmiş olacağız ama ziyanı yok, diye düşündü. Yaradan'a sığınıp,

"Ölünceye kadar size uşaklık etmek, benim için bir şeref olurdu..." cevabını verdi. Baktı, kız pembeleşiverdi. Ona söz bırakmadan devam etti: "Adınızı bağışlar mısınız?"

"Müjgân efendim." Kızın sesi, adını söylerken ciddileşivermişti. Delikanlı, bir adım yaklaşıp,

"Bendenizin de Talip..." dedi. Müjgân, dönüp ona baktı. Şimdi sahilden yürüyorlardı.

"Siz, Darülfünuna gitmeyip buralarda nasıl vakit geçiriyorsunuz Talip Bey?"

"Daha derslere başlamadık, önümüzdeki ay başında Darülfünun açılacak." "Hangi kısımda okuyorsunuz?" "Mektebi Hukukta efendim." "Babam da vaktiyle Mektebi Hukuku bitirmiş. Ama Paris'te."

"Muhterem pederiniz, herhalde büyük bir mevki sahibi olsa gerek. Kendilerini bu sabah köşkten çıkarlarken gördüm. Çok kibar, nazik bir beyefendi. Yanılmayayım, siyah sakalı var değil mi?"

"İyi tahmin etmişsiniz... Ta kendisi. Her sabah Balta Limanı'na Sadrazam Paşa'nın yalısına gider. Akşam üzeri döner. Dediğiniz gibi, büyük bir devlet memurudur. Sadrazam Ferit Paşa Hazretleri'nin Serkâtibidir." Talip, zeki gözlerini yere indirdi:

"Desenize Müjgân Hanım, benim için bütün ümitler suya düştü..." Kız, hayretle ona baktı:

"Niçin? Ne demek istiyorsunuz?"

"Ah... efendim, ben fakir bir Mektebi Hukuk talebesiyim. Sizin yanınıza sokulabilmem bile talihsizlik..." Müjgân, gururlu bir sesle cevap verdi:

"Bugün fakir bir talebe olabilirsiniz. Ama mektebinizi bitirince, pekâlâ büyük bir mevki, siz de işgal edersiniz. İstikbaliniz var demektir."

"Anlayışınıza hayran oldum Müjgân Hanım. Bendenizi küçük görmediğiniz için teşekkürler ederim." Kız, omuzlarını silkti:

"Ben, cahil bir insan değilim. Bunca yıl kolejde okudum. Bu yandan müsterih olabilirsiniz. Arkadaş seçmesini de bilirim."

"Erkek arkadaş mı?"

"Erkek de kadın da insandır. Bir fark göremiyorum. Bilgiçlik taslādığımı sanmayınız, çok kitap okudum; okurum. İngilizce, Fransızca birçok kitaplarım var."

"Fikirleriniz beni şaşırtıyor. Bu kadar münevver bir hanım arkadaş kazanmakla ne kadar övünsem azdır. Demek hem İngilizce, hem de Fransızca biliyorsunuz?" "Küçük yaşımdan beri kolejde okuyorum. Hususi dersler de ayrı. Babam bile, bana yardım olsun diye, benimle çoğu zaman Fransızca konuşur. Ona yardım ederim. Sadrazam Paşa Hazretleri'nin emir buyurduğu işleri beraber yaparız. Birçok raporları, ya Türkçeye, ya da Türkçeden İngilizceye, Fransızcaya çeviririm. Tercümelerimi babam beğenir, bir de bana temize çektirip Paşa'ya götürür..." Biraz durakladı. Sonra alaylı bir sesle devam etti: "Ya! Siz, beni ne zannettiniz?" Talip'in içi titriyordu. Bunca zamandır çektiği zahmetlerin karşılığını görecekti. Bu Sırkâtibinin kızı, ona her şeyi, açık yüreklilikle sayıp dökmeye hazır görünüyordu. Bütün zekâsını kullanmalıydı. Kendisini bir hazinenin içinde sayıyordu.

"İtiraf ederim ki," dedi, "bilginizin, zekânızın cahili bulunuyorum. Sadece zarafetinizin, güzelliğinizin karşısından hayran olmuştum. Şimdi sevincimden ne yapacağımı bilemiyorum. Sizin gibi bir arkadaş İstanbul içinde hiçbir gence nasip olmaz. Bundan böyle sizi görmeme müsaade edersiniz değil mi?" Müjgân güldü. Uzanıp çantasını Talip'in elinden aldı:

"Emrime girdiniz ya... Böylece ara sıra beni mektebe götürürsünüz. Ama her zaman olmaz. Allahaısmarladık."

"Mektebe kadar beraber yürüseydik." Genç kız, büyük bir bahçe kapısını işaret etti:

"Geldik işte."

"Vah vah! Ne kadar çabuk..."

"Epeyce arkadaşlık ettik. Yetmez mi?" Talip, kızın gözlerinin içine baktı,

"Yeter mi?" Müjgân, çekingen, acele acele,

"Bugünlük yeter," dedi. Delikanlı, ona biraz yaklaştı:

"Bugün tanışmamızın, ilk konuşmamızın şerefine, müsaade ediniz; akşamüzeri sizi buracıkta bekleyeyim. Beni kırmayınız." Kız, tereddüt ediyordu. Fakat bu istek kendisini sevindirmişti. Gözlerinin içi gülerek,

"Peki," diye mırıldandı, "Öğleden sonra alafranga saat dörtte mektepten çıkarız." Döndü, hızla kapıdan girdi.

Talip, bir an arkasından baktı kaldı. Bebek'e doğru yürümeye başladı. İçi ezilmeye başlamıştı. Saf, temiz kalpli bu kızcağızı, nasıl aldatacağım, diye düşünmeye başladı. Hiç de başına böyle bir iş gelmemişti. Buna benzer vazife de şimdiye kadar almamıştı. Yapmamalıyım, bu kızı aldatmamalıyım düşüncesi, beynini tırmalıyordu. Ortalıkta aşk oyunu olmasaydı ne iyi olacaktı. Dürüst, namuslu bir kızın vebalini nasıl boynuna alacaktı? Müjgân Hanım, akıllı, zekiydi. Onun biraz daha emniyetini kazandıktan sonra belki de açık açık meseleyi söyleyebilir, yardımını isterdi. O da bir Türk kızıydı. Bu vatan, onun da vatanıydı. Bundan başka çıkar yol, göremiyordu Talip. Sabırlı olacaktı, kızın bütün fikirlerini anlayacak, ondan sonra harekete geçecekti. Eğer, bu yolu emin bulmazsa, ister istemez âşık rolü oynayacaktı. Kendi kendine, sen, akıllı bir adamsın Talip, diyordu; bu kıza âşık olamazsın. Sonu, evlenmeye kadar dayanır bu işin. Senin istikbalin belli değil. Memleketin bile geleceği bir ölüm dirim savaşına bağlı. Bu hengâmede hesapta ölmek de var. Böyle işin sonuna kadar Ferit Paşa'nın pis işlerinin arkasında koşacak değildi ya... Herkes Anadolu'ya, Mustafa Kemal Paşa'nın yanına kaçıyordu İstanbul'dan... Günlerden beri bu düşünce, Anadolu'ya geçmek zihnini altüst ediyordu. Dayanamayıp bu fikrini On dörde açmıştı. O, "sırası gelince ben, seni yollayacağım. Buradaki vazifelerimiz, oradakiler kadar önemli. Biz, Anadolu'ya güveniyoruz, Anadolu da bize..." demişti. Talip'in içine iyice bir sıkıntı bastı: Şimdi bu kızla ne halt edeceğim diye, aklı fikri karışıyordu. İstanbul içinde dolaşmayı pek ciddiye alamıyordu. Görünmemek, bakkal Nazif Efen-

di'nin dükkânında gizli konuşmalar, adları yerine numaraların kullanılması. Bu kadar büyük bir tehlike içinde miydiler? Düşündü. Bu fikir ona, karşısındakileri ciddiye almamaktan geliyordu. Fakat ne olursa olsun, bir taraftan da işi ciddiye almak gerektiğini doğru buluyordu. Bütün korkusu, buralarda dolaşırken, tanıdık birine, eski polis arkadaşlarına rastlamaktı. Etraftan bile sık sık görünmesi, şüpheyi davet edebilirdi. Doğrusu Müjgân Hanım'ın zekâsına hayran olmuştu: Neydi o uşak oyunu... Cin gibi kızdı ha! Ne olursa olsun, her işinde tedbirli, dikkatli olacaktı.

Kendisini düşüncelere kaptırmıştı. Alabildiğine yürüyordu. Saat dörde kadar ne yapmalıydı? Sirkeci'ye kadar bir uzanıp, terziye uğrardı. Oralarda bir yerde öğle yemeğini yiyip dönerdi.

***

Tam dörde on kala, mektebin kapısına geldi durdu. Uşaklık oyunu çok hoşuna gitmişti. Kapının karşısında üç dört tane fayton bekliyordu. Arabaların içinde dadı oldukları anlaşılan kadınlar vardı. Birkaç uşak da arabacılarla cigara içiyorlardı. Bahçeden, ağaçların arasından birden sesler gelmeye başladı. Genç kızların gülüşmeleri, konuşmaları duyuluyordu. Cıvıl cıvıl çocuklar büyük parmaklıklı kapıda göründüler. Arabalara binenler, yolu tutup yürüyenler, uşaklarına çantalarını verenler, birbirlerine karıştı. Küçük kızların dadılar, yaşlı uşaklar, ellerinden tutuyorlardı. Müjgân, üç akranı kızla kapının önünde göründü. Talip'i görünce, heyecanlanır gibi oldu. Yüzünden bir renk dalgası geçti:

"Beni almaya seni mi geldin Ahmet?" dedi. Sesinde biraz alay vardı. Talip, köylü ağzı ile,

"Beyefendi Hazretleri böyle emir buyurdular küçükhanım," karşılığını verdi. Müjgân, çantasını uzatırken, yan gözle arkadaşlarına bakıyordu. Ama onlar, dönüp Talip'e bakmadılar bile... Müjgân'la biraz daha yürüdüler. Dersleri konuştular. Hocalarını çekiştirdiler. Sonra birisi, ortalıkta kalan en son arabaya doğru yürürken, ötekileri de davet etti. Müjgân'a veda edip, ters istikamete arabayla çekip gittiler. Talip, genç kızın iki adım arkasından yürüyordu. Etraf tenhalaşınca, yaklaştı.

"Sabahtan beri iyisiniz inşallah Müjgân Hanım? Dersler nasıl gitti?" Kız, dönüp ona bir baktı:

"İyiyim. Dersler de her günkü gibi oldu bitti. Siz, sabahtan beri ne-

ler yaptınız?" Talip, sesini alçaltarak attı:

"Mecnunlar gibi buralarda sizi bekledim." "İnanayım mı?"

"Allah şahidimdir efendim." Talip, hem kendisine, hem de kızın bu serbestliğine şaşıyordu. Düşününce, Müjgân'ın aldığı terbiye, gittiği mektep icabı, serbestliğini yadırgamıyordu. Ama kendisine ne olmuştu? Çok hızlı gidiyorum gibi diye bir düşünce aklına geldi. Fakat Müjgân, onun bu halini yadırgamıyor gibiydi. Daha çekingen, sözlerini daha hesaplı sarf etmeye karar verdi:

"Babanız, erken mi dönerler?" Halbuki, bu sualinin cevabını, Talip, dakikası dakikasına bilirdi. "Biraz geç döner. Paşa Hazretleri'nin yalısında şu sırada çok işleri varmış. Paşa, çok sinirli, öfkeliymiş şu sırada..."

"Tabii efendim, devletin büyük işleri üzücüdür." "Babam çok sakin, soğukkanlıdır. Ferit Paşa'nın öfkesine hiç aldırmaz. Dün akşam, bizim köşke iki bey geldi. Onlar gittikten sonra babamın ilk defa öfkeli olduğunu gördüm. Anneme, 'bana ne efendim; yüklenenler, mesuliyetlerini müdrik olmalıdırlar. Ben, nihayet bir kâtip kırıntısıyım..' diyordu."

"Estağfurullah efendim... Herkes bu mertebe kâtip olamaz."

"Ya... ben de şaştım. Babam anneme, bana, işlerinden hiç bahsetmez. Nasıl oldu dün gece bu kadar kızdı anlayamadım."

"Ben olsaydım, sorardım."

"Öfkesi biraz yatışınca sordum." Talip'in yüreği hop etti.

"İnşallah mühim bir şey değildi herhalde?"

"Babama göre çok mühim... Damat Ferit Paşa Hazretleri, sulh konferansı için gittiği Paris'ten eli boş dönmüş. Bütün kabahati Anadolu'da isyan eden Mustafa Kemal Paşa'ya yüklüyormuş. 'Bu paşa, altı yüz yıllık Devleti Osmaniye'nin itibarını iki paralık etti! Padişahımız Efendimizi Avrupa'ya karşı küçük düşürdü!' diye, dün, yalısında herkesi birbirine katmış!"

"Kemal Paşa, niçin isyan etmiş acaba?"

"Gazetelerde okumadınız mı?"

"Gazetelerden hiçbir zaman hakikatler öğrenilemez... Bilhassa şu sırada..." Müjgân, durup Talip'in yüzüne dikkatli dikkatli baktı. Delikanlı, bu sözleri söylediğine pişman olmuştu. Aksi bir tesir yaparsa kızın üstünde, düzeltmek çok zor olacaktı. Müjgân,

"Şimdi Mektebi Hukuk talebesi olduğunuza inandım," dedi.

"Anlayamadım efendim?"

"Niçin kalpak giymiyorsunuz?"

"Beni şaşırtıyorsunuz."

"Bütün Kemalistler kalpak giyiyorlarmış..." Delikanlı balmumu gibi sarardı. Gözleri dumanlandı. Kız, birazcık önünde yürüyordu. Dişini sıkıp kendini topladı:

"Bana kalpak yakışır mı dersiniz?" Müjgân, gülümsedi:

"Çok yakışacağını sanıyorum. Babamın bile fes giymesi hoşuma gitmiyor. Ne o öyle kırmızı kırmızı..."

"Kalpak giymek tehlikeli olsa gerek. Baksanıza neler söylüyorsunuz..."

"Maceradan çok hoşlanırım. Çok macera romanı okurum. Haklı mı, haksız mı bilmem ama, Padişah'a, Sadrazam Paşa'ya, devlete kafa tutan Mustafa Kemal Paşa'ya tutkunum. Roman gibi adam... Asi jeneral! Genç midir bu paşa?"

"Nereden bileyim?"

"Benden korkmayınız Talip Bey," diye, birdenbire genç kız, delikanlının elini tutuverdi "ben, sır küpüyüm. Babamın nice bildiği devlet sırlarını ben de bilirim. Ne çok raporlar yazdım, temiz ettim bir bilseniz. Babam, beni anlamaz sanıyor. İtimat ediyor. Ben de oralı olmuyorum. Ama ağzım da sıkıdır. Bu işleri macera romanlarına benzetiyorum. Sonra biliyorum ki, durun bakayım, nerede okumuştum... Bir tarih kitabında olacak.. Fransızların tarihinde olacak... Jeneraller, isyan edince, asi olurlarmış. Başarırlarsa kurtarıcı, kahraman! İster misiniz, günün birinde Kemal Paşa, sadrazam olsun..." Talip, ister istemez güldü: "Muhayyileniz ne kadar geniş..." Müjgân, rahat rahat konuşuyordu. Kendi kendince sanki bir masal kuruyordu:

"İltifat ediyorsunuz. Ben, bu çeşit işleri düşünmekten hoşlanırım. Erkek olsam, sizin yerinizde olsam, gizlice Anadolu'ya kaçarım. Mustafa Kemal Paşa'nın yanına giderim. Ah... ne macera olurdu ne macera... Babama geçenlerde böyle söyledim de gülmekten kırıldı... Seni, Nemrut Paşa divanına vermeli diye takıldı."

Talip'in başı dönmeye başlamıştı. Nasıl konuşacağını, ne diyeceğini şaşırmıştı. Bu fırtına gibi kıza ne yapmalıydı, onu nasıl idare etmeliydi? Daha bu sabah tanışmışlardı. Anlıyordu ki, Müjgân, kendi ken-

dine kalmış bir kızdı. Mektepteki arkadaşları ile konuşmak onu tatmin etmiyordu. Babası, onun için büyük işlere açılmış bir pencereydi. Bu fikrinin doğru olup olmadığını anlamak istedi:

"Müjgân Hanım, sizin mektebin çok iyi bir mektep olduğunu sanıyorum. Size neler öğretmişler. İtiraf ederim, ben, sizin kadar çok kitap okumadım. Sonra yabancı dil de bilmem. Sultanîde çok Arapça, Farsça okuduk; ama bu dillerden bana bir fayda yok. Bütün arkadaşlarınız, sizin kadar bilgili midirler?"

"Bakın bunu hiç düşünmemiştim. Fakat şu sizinle konuştuklarımızı, arkadaşlarımla konuşmayız. Sıkılırlar. Babamla konuşmak isterim; hep bana takılır, benimle şaka eder."

"Buna çok sevindim." Genç kız, dönüp hayretle delikanlıya baktı:

"Anlayamadım?"

"Bu şu demek oluyor ki, sizinle çok iyi arkadaş olacağız. Ben, sizi her zaman, istediğiniz kadar dinlemeye hazırım. Sırası gelince, ben de istediğiniz kadar konuşacağım." Müjgân, sevinçle ellerini çırptı:

"Çok... çok sevindim. Sizinle konuştuğuma pişman değilim... Ama söyleyin bana, neden benim gibi hemen konuşmuyorsunuz da sırasını bekliyorsunuz? Bana inanmıyorsunuz demek; beni çocuk buluyorsunuz. Ben, on yedi yaşındayım. Böylece bilin..."

"Affınızı dilerim efendim, bunu demek istemedim..." dedi Talip. Dedi ama durakladı. Ne söylemesi gerektiğini kestiremedi. Müjgân, onun duraklamasından faydalandı:

"Haklısınız. Daha benimle bu sabah ilk defa konuştunuz. İyice tanımıyorsunuz. Galiba, ben de çok geveze bir kızım. Benim arkadaşlığımdan hoşlanmadınız..." Talip, çok telaşlandı:

"Ne diyorsunuz Müjgân Hanım... Sokak ortasında olmasak, kendimi affettirmek için ayaklarınıza kapanırdım." Bir an sustular. Şimdi kırlara doğru yürüyorlardı. Köşkün yokuşuna yaklaşmışlardı. Evler, seyreliyordu. Talip, bu kadar çabuk açılmak istemiyordu. Fakat işler öyle bir baş döndürücü süratle yürümüştü ki, fırsatı kaçırması işten değildi. Kızın, bu kadar zeki, serbest, anlayışlı olabileceğini hiç aklına getirmemişti. Kararını birden verdi. Yolun kenarındaki bir ağacın gövdesini siper alarak durdu. Genç kız da durakladı. İçinden gelen tuhaf bir hisle ona yaklaştı Talip, alçak bir sesle fısıldadı:

"Müjgân Hanım, hemen istediğiniz gibi konuşacağım. Ama beni, her şeyden önce ciddiye almanızı rica edeceğim..." Kızın yüzü pembe

pembe oldu. Dudakları titredi:

"Sizi dinliyorum Talip Bey..." dedi.

"Yine, size karşı olan samimi duygularımdan emin olmanızı dileyeceğim." Müjgân, çabuk çabuk,

"Darılmayınız. Size inanıyorum. Emin olabilirsiniz," karşılığını verdi. Talip, ağır, tok bir sesle konuştu:

"Beni ele vermeyeceğiniz için, namus ve şerefiniz üzerine söz verir misiniz?" Müjgân'ın iri siyah gözleri iri iri açıldı. Yüzünde büyük bir heyecan belirdi:

"Size, Talip Bey," dedi, "bütün mukaddesatım, namus ve şerefim üzerine söz veriyorum. Benden size bir kötülük gelmeyecek. Gerekirse, kendimi öldürürüm!" Talip, çantayı yere bıraktı. İki eliyle genç kızın ellerini tuttu. Sesi titreyerek:

"Ben, Kemalistim... Kuvayı Milliyeciyim!" dedi. Kızın, delikanlının gözlerinin içine bakan gözlerinde yaşlar belirdi. Sonra yanaklarından inci taneleri gibi yuvarlandı. Tıkanmıştı; konuşamıyordu. Bütün kuvvetini toplayarak mırıldandı:

"Bilmiştim bunu..." Müjgân, utanmasa, Talip'in boynuna sarılacaktı. Onun heyecanının Talip, davayı iyi bilmesinden, inanmasından ileri geldiğini sanmıyordu. Belki bir seziş, macera hisleri, bir delikanlıya birdenbire bağlanıverişten heyecanlanmıştı, öylece, birbirlerine bakıp uzun zaman kaldılar. Talip, tekrar konuştu:

"Aramızda ne geçerse geçsin, ne olursa olsun; size karşı olan hislerimden, duygularımdan arkadaşlığımdan hiçbir zaman şüphe etmemenizi yalvaracağım." Kız, elinin tersi ile yanaklarını sildi: "Hiçbir zaman," dedi. Talip, kendini tutmaya çok çalıştığı halde dayanamadı. Elinde olmayarak, içinden gelen bir duygu ile,

"Sizi, Müjgân Hanım," dedi, "memleketim kadar, Türkiye kadar sevdim. İnanınız..." Hâlâ bırakmadığı kızın sağ elini dudaklarına götürüp öptü. Avucunun içindeki elden, Müjgân'ın titrediğini hissediyordu. Sonra, kız, yavaşça elini çekti önüne bakarak:

"Ben de Talip Bey, aynı hislerle mütehassisim..." dedi. Söylediği sözden utanmıştı. Birdenbire döndü, yürümeye başladı. "Allahaısmarladık.. Eve geç kalmayayım..."

"Güle güle..." diye, arkasından seslendi delikanlı, "Yarın sizi yine buraya bekleyeceğim..." Müjgân, döndü yaklaştı:

"Biraz ötelerde bekleyin rica ederim köşkten burası görünüyor. Ah... bilmem ki bundan böyle nasıl konuşabileceğiz... Sadrazam Paşa'nın kabinesi düşmek üzereymiş. Babam söylüyordu böyle olursa, babam evde bir zaman istirahat ederim diyordu..." Bu sözleri duyan Talip'in kafasının içinde bir şimşek çaktı. Her şeyi unutuverdi:

"Konuşmak için elbette bir çare buluruz. Ferit Paşa, istifa mı edecek dediniz?"

"Kendisi babama söylemiş. Bu Kemal Paşa yüzünden işler sarpa sardı. İstifa etmek zorunda kalacağım. Ama alacağı olsun buna sebep olanların, demiş."

"Bu çok mühim bir haber." Genç kız yine neşeli halini almıştı. Gülerek:

"Mühimse, ne duruyorsunuz? Hemen Kemal Paşa'ya bildirin." Talip, boş bulundu. Düşünceli düşünceli mırıldandı:

"Elbette bildireceğiz." Ne söylediğini, ağzından çıkanı kendisi de anlayınca, suçlu, kızın yüzüne baktı; beriki oralı değilmiş gibi,

"Bildirin," dedi... bir kahkaha atarak, "aman ya Rabbi... ben de maceranın içine girdim... içindeyim..." Talip, gülümsedi:

"Peki, girdiniz. Kemalistsiniz artık. Bizdensiniz."

"Kemalistim. Kuvayı Milliyeciyim!"

Talip, yarı şaka yarı ciddi,

"Peki Kuvayı Milliyeci küçükhanım, Mustafa Kemal Paşa'nın size bir emrini bildiriyorum!" Kız, gülümseyerek:

"Kumandanım emrederler!" cevabını verdi.

"Kabine çekilirse, Ferit Paşa'nın yerine kimin sadrazam olması muhtemeldir? Kim olacak? Bu hususun tahkiki..."

"Ooooo! Bunu öğrenmekten kolay ne var? Akşama babamı yemekte bülbül gibi söyletirim."

"Ama çok dikkatli olmalı... Babanız bir şeyler sezerse, bütün işlerimiz altüst olur."

"Talip Bey! Ben o kadar cahil bir kız değilim... İşi bana bırakınız. Adabı erkânı ile konuşmasını bilirim."

"Göreyim sizi. Sizden eminim."

Müjgân, çantasını sallaya sallaya köşkün yokuşunu tırmanmaya başladı. Dönüp dönüp Talip'e bakıyordu. İyice uzaklaştı. Talip, hızlı

hızlı Bebek'e doğru yürümeye başladı. Bu gece On dörde vereceği rapor, o kadar mühimdi ki... bütün günlerden beri çektiklerinin karşılığıydı, öte yandan da 'şaka maka derken, vallahi bu kıza âşık oldum... Şimdi ne halt edeceğim?' diye söyleniyordu. Bu kız, ya deliydi, ya da çok akıllı. Kendisini ele vermeyeceğinden emindi Talip. Cıva gibi bir kızdı. Macera delisiydi. Üstelik onun kalbini de kazanmıştı. Bir günde aldığı bu büyük sonuç, şaşkına çevirmişti Talip'i. Zihnine iyiye benzer birçok ihtimaller geldiği gibi, en kötüleri de geliyordu. En iyisi, kapıldığı rüzgâra uymaktı. Ama istikametini şaşırmadan uymaktı. Talip'e gelip, yüz kişi memlekette böyle hanım kızlarımız da var, deseydi, dünyada inanmazdı. Ama bir düşündü. Neden bulunmasın böylesi... İzmir'in işgali üzerine Sultanahmet Meydanı'nda kürsüye çıkan, bütün milleti verdiği nutukla ağlatıp coşturan Halide Edip Hanım'lar yok muydu? 'Bu millet, kadını ile erkeği ile ölmedi. Dimdik ayakta..' diye, mırıldandı. Tramvaya yetişmek için koştu. Yürüryen arabaya atladı. Biletçi, ters ters kendisine baktı. Talip, aldırmadı. Bilet parasını uzattı.

5

Mûjgân, dadısının kapıyı çekip gitmesini bekledi. Onun iyice uzaklaştığını, ayak seslerinin artık duyulmadığını anlayınca yatağından fırladı. Karanlıkta, odasının pencerelerinin perdelerini çekti. Başucundaki lambayı yaktı; alıp yazı masasının üstüne yerleştirdi; fitilini biraz daha açtı. Çekmeden hatıra defterini çıkardı. Al al lamba ışığında, ipekli beyaz geceliğinin içinde, masası başında oturan düşünceli, bu güzel kız, bu haliyle, eski ressamların tablolarını hatırlatıyordu. Kalemi elinde, uzun uzun düşüncelere, hülyalara daldı. Yazacaklarını kimsecikler bilmemeliydi. Bu hatıraları; bugün başından geçenleri, bütün ömrünce, unutamayacağını, bundan sonraki günlerine renk, ışık verecek hatıralarını, yalnız yalnız kendisi için yazacaktı. Hâlâ eli, Talip'in elinin içindeymiş gibiydi. Delikanlının dudaklarının elinin üstüne dokunduğu noktayı, parmaklarının ucuyla okşuyordu. Yazdıklarını, bundan sonra bu defterine yazacaklarını kimsecikler bilmemeli, okumamalıydı. Dadısı, okur yazar değildi. Fransız mürebbiyeden bir yıl önce kurtulmuştu. Ama belli olmaz diye düşünüyordu; umulmadık birisi, odasına girer, çekmecesinden bu defterini bulabilirdi. Defterini iyice saklamalıydı. Hem, Türkçe yazmamak daha hayırlı olurdu. Kararını verdi. Sayfanın başına, 25 Eylûl 1919, tarihini koydu. İngilizce olarak, altına ilk cümlesini yazdı: (I fell in love...)

İnce, düzgün yazısı ile yazdı, yazdı: Ta sabahtan başladı. Talip, nasıl karşısına bu sabah tekrar çıkmıştı. Neler demişti. Kendisi ne cevap vermişti. Mektepte, akşamı heyecanlar içinde nasıl beklemişti. Sonra Talip'le tekrar buluşmasını yazdı. Onun, boyunu posunu, ince bıyıklarına dek anlattı. Geçti hislerine, duygularına... Akşam yemeğinde, kuşkulandırmadan babasına nasıl söylettiğini yazmaya başladı: "Bilmem," diye yazıyordu "Tevfik Paşa'nın ya da Salih Paşa'nın sadrazam olmala-

rı ihtimali, Talip'in hoşuna gider mi, Mustafa Kemal Paşa, bu işe ne der? Ben, haber vereyim de onlar düşünsün... Damat Ferit Paşa: 'Kim kabineyi kurarsa kursun, kim sadrazam olursa olsun, Padişah'ımızın bütün işlerini yine ben çevireceğim. Tahta yakınlığım var bugüne bugün. Padişah'ın hemşirelerinin zevci bulunuyorum. Tahtı korumak en mukaddes vazifemdir. Padişah olmazsa, milletin ne hükmü var? Padişahımız Efendimize, elimden gelen her türlü imkân ve vasıtaları kullanarak hizmette kusur etmeyeceğim...' demiş. Acaba bu sözlerin önemi var mıdır? Neyse, ben, Talip'e söyleyeyim de o, düşünür."

Yazmaktan yorulmuştu. Yazısını, "Ah! Ne olursa olsun, tomorrow will be a great day for me..." diye bitirdi.

İçi içine sığmıyordu. Yatağına girmek aklına gelmiyordu. Oturduğu iskemlenin üzerinde kendisini arkaya verdi. Gerindi, esnedi. Başucundaki küçük saate bakmak için döndü. Birden yerinden sıçrayıp kalktı. Yatağının karşısındaki koltukta, dadısı, ayaklarını altına almış, beyaz başörtüsünü sıkı sıkı çenesinin altından iğnelemiş, tespih çekiyordu:

"A... A! dadıcığım, sen daha yatmadın mı?" "Sen yatmadan ben nasıl yatarım kızım?" "Ne zaman buraya geldin?" "Epeyce oldu." "Hiç de duymadım."

"Nasıl duyacaktın. İşin başından aşkındı. Ne bu seni böyle yattıktan sonra kaldıran yazı?"

"Tam uyuyacağım zaman aklıma geldi. Bir dersimi hazırlamayı unutuvermişim de..." Yaşlı dadı, zeki gözlerini, loş köşeden Müjgân'a dikti, "Çok zor bir ders miydi bu?" "Oldukça."

"Eh... inanayım bari..." Müjgân koştu; dadısının boynuna sarıldı: "Ne olursun dadıcığım, bana inanıver." "Peki... peki kızım... Sen, istedikten sonra ben niçin inanmayayım? Bir şartla: Söyle bakayım bana, sende bir iş var? Kimse farkına varmadı ama, ben biliyorum: Bugün mektepten biraz geç geldin. Yüzün pembe pembeydi. Heyecanlı, telaşlıydın. Senin aklından geçenlerin hepsini bilirim. Bu sefer bilemedim?"

"Hiç... mektepte bizim o süpürge sopasına benzeyen Amerikalı hocayla biraz atıştık..."

"Halinde hiç de kavga etmiş bir renk yoktu. Basbayağı sevinçliydin. Kızım, ben ahmak kadınlardan değilim. Seni de bilirim. Nah şu kadarcıktan büyüttüm seni. Haydi bakayım, bana güzellikle doğruyu söyle?" Müjgân çaresiz dadısının yüzüne baktı. Zaten, macerasını, bu başlayan

macerasını, birisine anlatmayacak olursa, çatlayacaktı. Bütün arkadaşlarını, akşamdan beri, bir bir gözden geçirmiş, düşünmüştü. Hiçbirine inanamıyordu. İş, sadece aşktan ibaret olsaydı belki onlardan birine açılabilirdi. İşin, yalnız aşk tarafı ile ilgilenirdi dadısı. Onu da nasıl avlayacağını Müjgân, cin gibi zekâsı ile zaten çoktan ölçmüş biçmişti. Gitti, yatağının yanındaki etajerin üstünde, kitaplarının en üstünde duran Kuranıkerim'i aldı geldi. Bu onun eski bir taktiğiydi. Ne zaman dadısının elini kolunu bağlamak istese, bu çareye başvururdu. Dadısının koyu dindarlığını istismar ederdi. Onun yine kitabı getirdiğini gören dadının gözleri fal taşı gibi açılmıştı:

"Mademki istedin dadıcığım, koy bakalım elini Kuranıkerim'in üstüne..." dedi. İhtiyar kadın ağlamaklı:

"Kız, şeytan! Beni yine çürük tahtaya bastırmak istiyorsun... Eğer, olmayacak bir şeyse, vallahi cehennemlik olmayı göze alır, her şeyi annene, babana anlatırım."

"Öyleyse, hiç yemin etme. Ben de sana bir şey söylemem."

"Ah seni melek kılığındaki şeytan ah! Alıp götüremedi seni başımdan bir beyler paşalar çıkıp... Hep kabahatler Beyefendi'de... Neymiş o, küçükhanım iyice okuyacakmış... Okudu işte... Başıma haydut kesildi..." Genç kız, kıkır kıkır gülüyordu:

"Sen, yemin ediyor musun, etmiyor musun? Uykum var; yatacağım..." Dadının bir kere merakı kabarmıştı. Elini kitabın üstüne koydu:

"Ey ulu Tanrım, bu kızın bana işlettiği günahlarımı affet!" diyerek, Müjgân'ın sırlarını kimseye söylemeyeceğine yemin etti. Kız, koştu, kitabı yerine koydu. Geldi, dadısının dizinin dibine, halının üzerine oturdu. Hemen, birdenbire:

"Bugün, Talip Bey'le tanıştım," dedi Dadı, kavrayamadı:

"Kimmiş bu Bey?"

"Yakışıklı, kibar, zeki, okumuş bir genç." Dadı, yerinden sıçradı. Tespihi elinden düştü:

"Aman Allah'ım aklım fikrim sana emanet! Kız benimle böyle şaka etme, vallahi yüreğime iner, ölür kalırım. Ayol sen gâvur kızı mısın böyle kendi başına bilmediğin adamlarla düşüp kalkacak? Delirdin mi sen? Kalk bakayım, çabuk gir yatağına! Bir daha ağzından bu laflar çıkmasın. Seni gâvur mekteplerine yollayanlarda kabahat zaten... Yarından tezi yok, seni ya odanda kilitleyeceğim, ya da arkana bir uşak takıp eskisi gibi mektebe yollayacağım..."

"Ne bu telaş, heyecan dadıcığım... Ne oluyorsun? Sevmek günah mı?"

"Bak bak bak... Karşıma geçmiş de neler söylüyor? Kız, sende utanmak, sıkılmak yok mu? Bunca emeklerimiz yabana gitmiş... Bir genç kız, nasıl sevmek lafını ağzına alabilir... Utancımdan öleceğim şimdi..." Müjgân, ağlamaya başladı.

"Ben de dadımın beni sevdiğini sanırdım... Beni evlendirip saadetimi görmek, paylaşmak ister sanırdım..." Dadı, yumuşadı:

"Kızım, istemez miyim senin saadetini. Ama kızları kendi başına bırakırsan ya davulcuya ya da zurnacıya giderler. Elbette evleneceksin Ama, evleneceğin beyi, baban, annen seçecek." "Onlar mı evlenecek, ben mi?" "A... a... a... Bu ne demek kız, hiç de böylesini duymamıştım. Haydi haydi, gir yatağına bakayım, neredeyse sabah olacak... Yarın konuşuruz. İcap ederse, ben, yarın gider bu Talip Bey'i senin hatırın için görürüm. Annesini bize, 'Allah'ın emri' dedirtmeye yollamasını söylerim. Oldu mu?"

"Sen, dadıcığım, bu işi bana bırakacaksın. Ben, aklı başında bir kızım. Hiç bir falso yapmadan, kimseyi üzmeden, bu işin içinden çıkacağım. Yemin ettin, unutma. Benim, suç ortağımsın. Sırrımı saklayacaksın." Dadı, dövünmeye başladı. Ağlıyor, Müjgân'a yalvarıyordu. Genç kız, şımarıp onun dalına biniyor:

"Ah... dadıcığım, bir görsen, ne yakışıklı, ne akıllı bir genç... Hem de Darülfünun talebesi... Büyük adam olacak... Sen, hiç üzülme dadıcığım: Hele biraz daha konuşalım; göreceksin, hemen evleneceğiz..." İhtiyar dadı inanmayan gözlerle ona bakıyordu. Sonra zorla Müjgân'ı yatağına soktu; öfkeyle:

"Uyu şimdi. Uyu da rüyanda başımızın belası Talip Bey'i gör..." dedi. "Ah... başıma bunlar da mı gelecekti..." diye kapıya doğru yürüdü. Müjgân, arkasından seslendi:

"Belki uyur kalırım... Beni erken uyandır e mi dadıcığım..." Dadı, homurdana homurdana kapıyı çekti gitti. Yorganın içinde Müjgân kıkır kıkır gülüyordu

Dördüncü Bölüm

1

"Osmanlı hükûmetine, Osmanlı padişahına ve müslimin halifesine isyan etmek ve bütün milleti ve orduyu isyan ettirmek lazım geliyordu... Bilmünasebe arzetmiştim ki, Yirminci Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa, Kongre namına, bazı mukamerat ve tertibat ittihaz eylemişti. Ali Fuat Paşaya, Kongrece (GARBİ ANADOLU KUVA-YI MİLLİYE KUMANDANI) unvanı verildi."

Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*. s.120, 121

"Yaşa!.. Mustafa Kemal Paşa,
Asker koydun daga taşa!"

Yirminci Kolordu Erkânıharp Reisi Binbaşı Halis Bey, karşısında dimdik duran, yirmi dördüncü süvari alayı ağır makineli tüfek bölük kumandanının yüzüne dikkatle bakıyordu. Mülazım, o kadar gençti ki, Erkânıharp Reisi, ona vereceği önemli vazifeyi, bir an, versem mi, vermesem mi, diye düşünmekten kendini alamadı. Gözlerini delikanlının yüzünden pencereye çevirdi. Akşamın perdelerden geniş odaya dökülen pembe ışıklarını seyretti. Ankara'nın akşam saatleri başlıyordu. Bu sefer, gözleri, duvardaki takvime takıldı: '15 Eylül 1919'. Kumandan içini çekti. Masasının üstünde duran kâğıtları elinin tersiyle itti. Vakit kaybetmek istemiyormuş gibi kendisini toparlayıp birdenbire doğruldu. Oturduğu koltuğun arkasına dayandı. Tekrar Mülazım'ın yüzüne bakmaya başladı. Genç adam, şaşırmış bir halde emir bekliyordu. En sonunda Binbaşı, ağabeyce bir sesle sordu:

"Kaç yaşındasın bakayım Seyfi?"

"Yirmi üç Kumandanım." Halis Bey gülümsedi:

"Yurdumuzun içinde bulunduğu bu karanlık günler, senin gibi genç, ateşli, imanlı zabitlerin gayreti ile aydınlanacak. Memleket, bize güveniyor. Şimdi sana vereceğim vazife, itiraf ederim ki, senin tecrübenin, askerlik görgünün tahammülü içine sığmaz. Fakat, senden eminim: Aklını fikrini, bütün cesaretini toplayacaksın. Vazifeni başarırsan, kahraman olursun. Vazifenin uğrunda ölürsen, bil ki, yine kahramansın." Kumandan, bir an sustu. Seyfi, durduğu yerde, kumandanın masasının birkaç adım gerisinde, gözlerini iri iri açmış, bakıyordu. Şaşkınlığının yerine, üstüne bir dirilik gelmişti. Önemli bir vazifeye gideceğini anlamıştı. Binbaşı, masasının çekmesini çekti. Büyücek bir zarf çıkardı. Zarfı Mülazım'a uzattı. O, iki adımda yaklaşıp, zarfı aldı:

"Zarfın yalnız üstünü okuyacaksın," diye Erkânıharp Reisi, bu sefer amir bir sesle söylendi, "içinde vazifen yazılıdır. Üstündeki emre göre zarf açılacak." Seyfi, zarfı cebine koydu: "Baş üstüne Kumandanım."

"Sana şunu da söyleyeyim. Ankara, Kolordu Kumandanımız Ali Fuat Paşa, ben, bütün bizlerin üstünde Mustafa Kemal Paşa, senin başarını bekliyoruz. Anlaşıldı mı?"

"Anlaşıldı efendim. Elimden geleni yapacağımdan emin olmanızı dilerim." Bu sözleri, Mülazım Seyfi, askerce söyledi. Söyledi ama, kavradığı işinin büyüklüğü karşısında, kaşına doğru inik kalpağının altında alnının terlediğini hissetti. Kumandanın sesi yine yumuşamıştı. Ayağa kalkmış onun elini sıkıyordu:

"Göreyim seni oğlum... Bu konuşmamızdan, hareketlerinden en yakın arkadaşlarının bile haberi olmayacak. Bu, bir emirdir. Yolun açık olsun..."

"Sağ ol Kumandanım."

Seyfi, Kumandanın odasından çıktı. Kolordu binasından fırladı. Sokakta birdenbire durakladı. Ne yapacağını bilmiyordu. Beyni durmuş gibiydi. Heyecandan eli ayağı titriyordu, önce acele Sarıkışla'ya gitmeyi düşündü. Hızlı hızlı yürüyordu. Hemen Alay'a gitmeyi doğru bulmadı. Kuyulu Kahve'ye girdi. Tenha bir köşeye çekildi. Bir zaman etrafına bakındı. Kahvede pek kalabalık yoktu. Kimse de onunla meşgul görünmüyordu. Cebinde bomba gibi ağır gelen zarfı, yokladı. Sonra kendisini toparlayıp sükünetle çıkardı. Zarf, mühür mumu ile kapatılmıştı; üstünü okudu:

(16 Eylül, şafakta, Ağır Makineli Tüfek Takımı ile Ankara'dan hareket edilecek. Çankırı Boğazı yolu ile yirmi kilometre yürünecek. Yirminci kilometredeki Değirmenler mevkiinde, zarf açılacak, vazife okunacaktır. Zarfın daha önce açılması yasaktır.)

Mülazım Seyfi, zarfı dikkatle iç cebine yerleştirdi. Önünü ilikledi. Düşünmeye başladı: Önce, Erkânıharp Reisi'nin, karar verdikten sonra bile vazifeyi kendisine verirken geçirdiği tereddüt, kendisini üzmüştü. Belliydi ki, şu sırada çekilen tecrübeli zabit sıkıntısı, ona bu vazifeyi verdirmişti. Ama delikanlıyı teselli eden taraf, yine de kendisinin seçilmesiydi. Bu vazife, bütün yaz aylarında aldıkları öyle ufak tefek vazifelere benzemiyordu: Ankara köylerinde Kuvayı Milliye'ye muhalif bazı kimseleri takip etmek, tevkif etmek, kendisine, alaydaki arkadaşlarına, küçük gezintiler gibi gelmişti. Hem bu çeşit vazifelere gönderildiklerinde, yapacakları, edecekleri, önceden söylenirdi. Bir ara da Ankara'nın Padişahcı valisi Muhittin Paşa; kazaları, köyleri Kuvayı Milliye'ye karşı ayaklandırmak için, teftişler yapacağını bahane ederek, geziye çıkmıştı. Onun da peşine düşmüşlerdi. Bu iş de pek zor olmamış, Muhittin Paşa, dikiş tutturamayacağını anlayarak, kapağı İstanbul'a atmıştı. Gelgelelim delikanlı Mülazım, askerlik hayatında biraz önce kendisine verilen vazife gibi önemli bir işle ilk defa karşılaşıyordu. Meraktan çatlayacaktı. Ama zarfı şu anda açmasına imkân yoktu. Kararını verdi: Şimdiden bölüğe gidip hazırlığa başlamak, doğru olmazdı. Bölüğün kaynaşması, alayda dikkati çekebilirdi. İçtiği çayın parasını kahveciye verip kalktı, doğru evine gitti.

***

Sabahın sessizliği içinde uzanan Çankırı Boğazı yolları, doğan güneşin pembe ışıkları ile boyanmıştı. Ankara'nın kuru, serin havası, bu sonbahar sabahında, Seyfi'nin iki ağır makineli tüfekten ibaret süvari takımını sarmıştı. Atların nallarından toz kalkmıyordu. Yer, takır takırdı. Takır takır topraktan, toprak yoldan, atların ayakları, takır takır sesler çıkarıyordu. Takımın önünde Mülazım Seyfi, kalpağını kulaklarına kadar çekmiş, kaputunun yakasını kaldırmış, sırtı biraz öne eğik, atının üstünde gidiyordu. Arkasında neferleri de sessiz sedasız, kaputlarının yakası kalkık, atlarının üstünde azimli yürüyorlardı. Ara sıra birinci tüfekteki katırlardan biri, her zamanki aksiliği çıkarıyor, atlara ayak uydurmak istemiyor, duraklıyor, kendi kendine ürkme sebepleri

icat ediyordu. O zaman neferler, basıyordu kalayı... Makineli tüfeğin çavuşu Derviş, yine nasihate başlamıştı:

"Oğlum Hızır!" diyordu, "Bırak şu cilveyi... adam gibi yolumuza gidelim... Ne geçer eline sanki... Senin hatırın için vazifeden dönecek değiliz. Biliyorsun, koca Ankara valisi Muhittin Paşa bile bizi yolumuzdan çeviremedi. En sonunda kendisi pes dedi. Hadi sende gâvur inadı var diyeceğim, ama biliyorum, ne kadar namussuzluk etsen yine de bizden yakadasın. Seni dövmek de, ayıbıma gidiyor..."

Bu sözleri, Seyfi gülümseyerek dinliyordu. Atının üstünde doğrulup döndü. Yemen bakayası Derviş Çavuş'a baktı. Çavuş'un genç Mülazım'a gözlerinin içi güldü, sonra tebessümü, posbıyıklarının ucuna kadar dökûldü.

"Hızır, senin bu nasihatine kulak asıyor mu Derviş Çavuş?"

"Baksana Kumandanım, ne de olsa katırların efendisidir. Sözümü kırmaz, bana hürmeti, riayeti vardır." Genç Mülazım, Hızır'a da bir göz attı. Hızır, kapkara kulaklarını dikmiş, hem yürüyor, hem de kapkara gözleriyle uzaklara, yola bakıyordu. Derviş Çavuş, onun boynuna eliyle vurup okşadı. Hızır, Çavuş'a bir göz attı. Yoluna devam etti. Neferler gülüştüler.

Çankırı yollarında sisler dağılıyordu. Yavaş yavaş yükselen güneş, ortalığı ısıtır gibi oluyordu. Takım, yürüdükçe, uzaklarda, kıraç toprakların ötesinde, tek tük ağaçlar görünmeye başladı. Sonra ağaç kümeleri belirdi. Daha sonra da iki yakalarından, yol kenarlarından akan ince su yolları göründü. Bir saat kadar yürüdüler. Ağaçlarla kaplı Değirmenler mevkiine geldiler. Mülazım Seyfi Efendi'nin merakı, son kertesine gelmişti durup durup atının üstünde giderken, eliyle cebindeki zarfı yokluyordu. Atından indi. Takımına istirahat verdi: Ağır makineliler, katırlardan indirildi. Tüfekler çatıldı. Nöbetçiler çıkarıldı.

Seyfi, neferlerden uzak bir ağacın altında oturdu. Bir zaman elini cebine atamadı. Ama birden kararını verdi: Parmaklarının arasında dönen zarfı, yırttı. Zarfın içinden iki büyük esericedit kâğıdı çıktı. Kâğıtlardan biri, Kolordu emriydi, ötekinde, uzun bir Beyannamenin kopyası vardı. Seyfi, önce dikkatle Kolordu emrini okudu: (Kolordu Kumandanlığı tarafından Kastamonu'ya Kuvayı Milliyemizin teşkili için Miralay Osman Bey gönderilmiştir. Fakat padişah taraftarı olan Kastamonu Valisi, Jandarma Kumandanı, Posta Telgraf Başmüdürü'nün teşviklerine, iğfallerine kapılan Kastamonu Piyade Alayı, Ankara'nın, Ko-

lordunun emirlerine isyan ederek, Osman Bey'i tevkif etmiştir. Ankara ile muhabere kesiktir. Süratle Kastamonu'ya giderek, Vali'yi, Jandarma Kumandanı'nı, Posta Telgraf Müdürü'nü tevkif edip Osman Bey'i hapisten kurtaracaksınız. Kastamonu ve havalisi kumandanı Miralay Osman Bey, vazifesine başladıktan sonra, müsaadesini alarak, mevkufları, Ankara'ya getireceksiniz. Emri okur okumaz süratle, Çerkeş üzerinden Kastamonu'ya hareket ediniz. Yollarda vazifenizden kimseye bahsetmeyecek; icap ederse, asker kaçaklarını, eşkıyaları takip ettiğinizi söyleyeceksiniz. Kalacağınız köy ve kasabalarda, müsait zemin bulduğunuz takdirde, sureti ekli, Veliaht'ın Padişah'a verdiği, memleketin bugün içinde bulunduğu durumu anlatan, kurtuluş için muhakkak milli bir kıyamın gerektiğini bildiren mektubu okuyacaksınız. Halkın, Kuvayı Milliye'ye katılmasını temin edeceksiniz.)

Mülazım Seyfi, gözlerini aça aça emri, bir daha okudu. Bir, elindeki emre, bir de ilerdeki ağaçların altında istirahat eden takımına baktı. İyi ama niçin Ağır Makineli Tüfek Takımı? Vazife son derece büyük, zor, tehlikeliydi. Koca bir vilayetin valisi, jandarma kumandanı, isyan etmiş, vilayetteki alayı da isyan ettirmişti. Alayın mevcudu pek kalabalık olmasa da alaydı işte... Delikanlının aklı fikri karışmıştı. Bir an kendisini, İstanbul'da Sultanahmet Meydanı'nda asılıyormuş gibi gördü: Göğsüne, 'Taklibi hükümet ve Padişah'a isyandan ötürü' diye beyaz levha asmışlardı. Alayın, koca bir vilayetin üstüne bir takımla –takım da eksikti– giden adamın encamı bu olurdu elbette. Ama bu çeşit düşüncelerden Seyfi'yi, gençlik ateşi, imanı, 'Ya ölüm, ya İstiklal' duygusu, çabuk kurtardı. Kendi kendine, 'iki makineliyi bir kurdum mu, iki yakasından Kastamonu'yu kalbura çeviririm...' diye düşünmeye başladı. Aldığı vazifenin, emre göre, bütün planı kendisinin dirayetine bırakılmıştı. İlk aklına gelen, planın ilk başlangıcı elbette ki baskın olacaktı. Bu kararının ayrıntılarını düşünmeden önce, biraz su içmek içinden geldi. Boğazı kurumuştu:

"Çavuş! Derviş!" diye seslendi. Yaşlıca Derviş Çavuş koştu:

"Buyurun Kumandanım!"

"Şu değirmenlerin suyundan bir içelim."

"Baş üstüne..."

Derviş gitti. Biraz sonra bir matara ile döndü. Genç Mülazım'ın su içişini, oğlunun su içişi gibi seyretti. Sonra çekine çekine sordu:

"Eşkıya ardına mı düşüyoruz Kumandanım!" Çavuş, Kuvayı Milliye'ye karşı olanlara eşkıya derdi. Padişah taraftarlarının 'eşkıya' diye anılması çok hoşuna giderdi. Balkan Harbi'nden beri, şöyle köyüne varıp, gönlünce bir oh diyememişti. Bunu da hep Padişah'tan biliyordu. Bugün bile başlarına bu dertleri, Padişah açmıştı. Düşmandan yana olan Padişah'tı. İşin bu yönünü Derviş Çavuş, Mülazım'ı sayesinde kavramıştı. Bütün takımı, o uyarmıştı. Seyfi'ye karşı bir evlat sevgisi duyardı. Onun bu genç yaşta birçok işlere akıl erdirmesine de çok şaşardı. Girdikleri birkaç müsademede çarpışmayı unutacak kadar genç kumandanına göz kulak olmuştu. Seyfi, çavuşunun sorusuna, kısaca cevap verdi:

"Bu seferki eşkıyalar, büyük eşkıya Derviş Çavuş... Sırası gelince emrimi vereceğim!" Çavuş, matarayı aldı. Posbıyıklarını her zamanki gibi bir kere daha sıvazladı, bir 'Evvel Allah!' çekti, yürüdü. Bu, çavuş için, bu işi de başarırız demekti. Onun arkasından Seyfi, bir zaman baktı. Derviş, şu son zamanlarda çok rahattı. Köye gidememekten, İmparatorluğun, sonra da memleketin dört bir köşesini dolaşıp durmaktan, artık şikâyet etmiyordu. Seyfi, ona, bir gün: "Tut ki Derviş Çavuş, benim gibi zanaatın, mesleğin askerlik. Böyle düşünürsen, köye gittiydim, gidemediydim diye canın sıkılmaz. Günün birinde elbette hepimiz rahata, huzura kavuşacağız..." demişti, önce Derviş: "Ama ben çiftçiyim Kumandanım..." diye mırıldandı. Sonradan mesleğinin askerlik olduğuna kendini alıştırmaya başladı.

Ağır Makineli Tüfek Kumandanı, saatine baktı. İçine bir sükûnet, yüreğine bir ferahlık gelmişti. Sadece, vazifeyi nasıl yerine getireceğini düşünmeye, plan kurmaya başladı. On dakika sonra, hemen yola çıkmalıydı. Hâlâ dizlerinin üstünde duran emri, katlayıp zarfa koydu. Beyanname biçimine sokulan Veliaht'ın mektubunu da bir kere daha okudu. Onu da zarfa koyup, cebine yerleştirdi. Kalpağını düzeltti. Tabancasını tutan palaskasını sıktı. Tam, çizmelerinin burnuna basıp doğruluyordu ki, yolun yan tarafındaki tümseğe konan bir nöbetçi, koşarak Derviş Çavuş'un yanına geldi. Çavuş'a bir şeyler söyledi. Derviş de acele acele onun yanına yürüdü:

"Ankara tarafından bir süvari müfrezesinin geldiğini nöbetçi görmüş Kumandanım..."

Seyfi, önde, Çavuş arkada yola, oradan tümseğe çıktılar. Uzaklarda atlı bir kafilenin geldiğini gördüler. Takım Çavuşu, parmağı ile boğazın

derinliklerini gösteriyor, "Bak bak bak... Bak Kumandanım..." diye söyleniyordu. Seyfi, Ankara'dan bu tarafa gelen süvari kıtasının hangi birlik olduğunu merak etmeye başladı. Onları beklemeye karar verdi. Vazifesi hakkında bir şey söyleyecek değildi. Kıtanın belki de aldığı başkaca bir vazife vardı. Çok süratli, bayağı atlarını tırısa kaldırmış geliyorlardı. Ağır Makineli Takımı da merak içinde ayağa kalkmış bakıyordu. Seyfi, yirmi dakika tümseğin üstünde bekledi. Kıta, gittikçe yaklaşıyordu. Tümsekten yavaş yavaş yola indiği vakit, en önde at koşturanı Seyfi, tanıdı: Ankara'daki alaylarının ikinci süvari bölüğü kumandanı Mülazımıevvel Atâ Efendi'ydi. Arkasına bölüğünü almış geliyordu. Mülazımıevvel Atâ, yolun üstünde Mülazım Seyfi'yi görünce, atını durdurdu. Bölüğüne, dur, istirahat kumandasını verdi. Selamlaştılar. Manastırlı Mülazımıevvel Atâ, enine boyuna, geniş omuzlu bir adamdı. Kalpağını iyice, her zaman sağ kaşının üstüne yıkardı. Ağaçların altında, neferlerden uzakça bir yere kadar yürüdüler. Atâ, yuvarlak yüzünü alan bir gülüşle,

"Ne o Seyfi? Sabah gezmesi mi?" dedi. Seyfi, farkında olmayarak elini, emrin bulunduğu cebinin üstüne koyarak:

"Bakıyorum, siz de gezintiye çıkmışsınız." Mülazımın cebinin üstüne giden eli, Mülazımıevvel'in gözünden kaçmadı:

"Bende de kapalı, burada açılacak bir zarf var... Siz, kendinizinkini okudunuz mu?" Seyfi, şaşırdı. Sonra kendisini toplayarak:

"Eğer, siz de emrinizi burada açacaksanız, beraber olduğumuzu tahmin etmek zor olmasa gerek..." karşılığını verdi. Atâ, hemen cebinden zarfı çıkarıp açtı. Seyfi, zarftan iki büyük esericedit kâğıdı çıktığını görünce:

"Benim aldığım vazifenin aynı olacak..." diye, geniş bir nefes aldı. Mülazımıevvel onun yüzüne baktı, baktı:

"Bakıyorum ferahlamış gibisin?"

"E... Koca Kastamonu vilayetini bir makineli tüfek takımı ile tenkil etmek biraz benim için zor olacaktı..." Atâ:

"Ne diyorsunuz?" diye söylendi. Acele acele Kolordunun emrini okumaya başladı. Sonra bir ağacın altına oturup, Beyannameyi de okudu. Seyfi, ayakta duruyordu. Ona başını kaldırıp,

"Şimdi tamamlandık. Haklısınız, sadece ağır makineli takımı bu işin altından zor kalkardı. Bizim hayvanlar, neferler de bir soluk alsın-

lar hemen yola çıkarız," dedi. Seyfi, rütbesi icabı, derhal Mülazımıevvel'in emrine girmişti:

"Deminden beri, burada Kastamonu'yu basmak için planlar kuruyordum." Atâ dudaklarının arasına bir cigara koydu. Seyfi'ye de bir tane uzattı.

Yaktılar:

"Önümüzde uzun bir yol var. Fakat cebri yürüyüş yapmamız gerekiyor. Yolda planımızı kararlaştırırız. Bu gece Ravlı Köyü'nü tutabilir miyiz dersin?"

"Gayret edelim. En çok üç günde Kastamonu'yu tutabilsek."

"Çare yok tutacağız. Biz yetişmeden Miralay Osman Bey'i, herifler İstanbul'a yollarsa bütün işimiz altüst olur." Seyfi, güldü:

"İstanbul'a kadar uzanıp, Osman Bey'i kurtarmak gerekir."

"İstanbul'a varmadan bu işi hallederiz." Seyfi, ağaçların altında istirahat eden askerlere bakıyordu. Daha ileride küme küme atlar vardı. Birdenbire gözüne bir ağacın altında oturan dört beş sivil ilişti. Gözleri hayretle açıldı. Oturanlar sivildi ama tepeden tırnaklarına kadar silahlıydılar. Bellerinde, omuzlarında boydan boya fişeklikler asılıydı. Tüfeklerini kucaklarına koyup oturmuşlardı. Atları, başuçlarında duruyordu. Askerler de onlara uzaktan uzağa bakıyorlardı. Mülazım:

"Neler görüyorum? Bunlar da kim?" diye söylendi. Atâ, birden yerinden fırladı:

"Tuh! Ayıp ettik... Nasıl da unutuverdim..." Birkaç adım yürüdü, seslendi:

"Yusuf Bey! Yusuf Bey!" Sivillerin içinden biri dönüp baktı. Mülazımıevvel Atâ, tekrar seslendi: "Yusuf Bey, buyurunuz rica ederim... Buraya geliniz..." Yusuf, oturduğu yerden kalktı. Ayağındaki külot pantolon, üstüne çektiği uzun konçlu yün çoraplar, boyunu büsbütün uzun gösteriyordu. Tüfeği elinde, fişeklikleri omzunda, biraz toz topraktan grileşmiş üstü başı ile heybetli görünüyordu. Kalpağını düzeltip, hafif hafif aksayarak yaklaştı. Seyfi, büyülenmişti. Sevinçli bir sesle mırıldandı:

"Gözlerime inanamıyorum; tam Kuvayı Milliyeci..."

Atâ:

"Ne zannettin ya... Yunanla çarpışanlardan. Salihli cephesinden dün akşamüzeri Ankara'ya geldiler. Dinlenmeden bize katıldılar. Bölük için beş kişi, beş kişidir."

"Ben de onun gibi Yunanla dövüşmek isterdim."

"Sırası gelecek elbette..."

"Baksanıza biz, hâlâ kendi kendimizin, kendi vali, paşalarımızın peşindeyiz."

"Millet ihtilali bu..." Yusuf, yaklaşmıştı. Atâ:

"Tanıtayım," dedi, "Mülazım Yusuf Bey... Salihli cephesinden... Ama bize katılacak. Gittiğimiz vazifeden Ankara'ya dönünce asker elbiselerini giyecek. Bu sabah vaktimiz yoktu." Seyfi heyecanla Yusuf'un eline sarıldı:

"Hoş geldiniz kardeşim!" Yusuf, aynı samimiyetle Seyfi'nin iki elini tuttu:

"Hoş bulduk..." Atâ:

"Bu da" dedi, "Mülazım Seyfi..." Yusuf'un sakalları uzamış yüzünde durgun bir memnuniyet parıltısı vardı. Genç Mülazım, heyecanlı heyecanlı:

"Salihli, İzmir dolaylarında olup bitenleri duyduk. Ama hepsini de bilmiyoruz..." Onun ne demek istediğini anlayan Yusuf, kısaca:

"Anlatırım," dedi.

"Neden geri dönmeyip Ankara'da kalacaksınız?" Bu soruya, Yusuf'un yerine Atâ cevap verdi:

"Kolordunun emri böyle..." Seyfi, bir pot mu kırdım diye endişelendi:

"Doğrusu, hizmet, memleketin her yerinde hizmettir. Emir de emirdir..." Genç mülazımın bu heyecanı karşısında, Yusuf'un yüzündeki tebessüm gittikçe büyüyordu:

"Önce, ta Alaşehir'den Ankara'ya kadar geleceğimizi bilmiyorduk. Afyon'daki Fırkaya çok önemli bir rapor getirdik. Fırka kumandanı, bu raporla beraber Ankara'ya gidip Kolorduya şifahi olarak da cephe hakkında izahat vermemi münasip gördü. Geldik. Dün gece Erkânıharp Reisi Halis Bey'e uzun uzun Salihli cephesi hakkında rapor verdim. Cephe ile, Afyon, Ankara arasındaki bağlar bundan böyle tam tanzim edilecek."

"Salihli cephesindeki Kuvayı Milliyeciler hep sizin gibi mi giyiniyorlar? Hepsi gönüllü mü?" Yusuf, şakacı bir sesle:

"Yok..." dedi, "sizin gibi zabitler de var aramızda..." Gülüştüler. Mülazımıevvel Atâ, birden ciddileşen bir hal aldı:

"Burada pek vakit kaybetmeyelim. Yolda konuşuruz. Bu gece Ravlı Köyü'nü tutmalıyız." Seyfi, hemen fırladı. Çavuşları çağırdı. Silah başı, emrini verdi.

Zabitlerin ayaküstü yaptıkları bu kısa konuşma sırasında çavuşlar, askerler de Salih Efe'nin, Parsalı Rasim'in, Niyazi'nin, İlyas'ın etrafını almıştı. Salih Efe, onlara kısaca kendilerini tanıttı:

"Salihli cephesinde; gâvuru, artık kestik, anasını ağlattık. Olduğu yere mıhladık. Kıpırdayacak takat kalmadı deyyuslarda..." dedi, "Sonra da Efendicağızım, cavurun anlıkabağına sağlam arkadaşları koyup, vazifeyle size yardıma geldik." Derviş Çavuş sordu:

"Çok cavur öldürdün mü Efe?" Salih, iyice uzayan sakalını karıştırdı. Her zamanki dipdiri gözlerini Çavuş'a dikti:

"Vallah hesabını pek tutmadım..." dedi. Neferlerden biri,

"Çok mu cavur temizlediniz?" diye bir kere daha sorunca Efe, kızdı:

"Çok olmasaydı, herhalde hesabını bilirdim be kızan..."

Parsalı Rasim, Salih Efe'nin yanı başında durmuş, bıyık altından gülüyordu. Niyazi, onun kulağına,

"Yaptık ettik ama Efe'nin dediği kadar değil..." diye fısıldadı. Parsalı, aldırma gibisine ona bir göz attı.

2

Mülazımıevvel Atâ Efendi, Yusuf ve arkadaşlarına misafir olduklarını söyledi. Yusuf'u yanına aldı. Yusuf'un solunda da Mülazım Seyfi, yürüyordu. Bu üç atlının on beş yirmi metre gerisinden, Bölük, Ağır Makineli Takımı geliyordu. Beş yüz metre öne iki gözcü nefer çıkarmışlardı. Hızlı fakat rahat bir yürüyüşe geçilmişti. Atâ, Yusuf'un dört arkadaşını da bölüğün en önüne koymuştu. Böylece, kıta Kuvayı Milliye'nin hakiki sembolü olmuştu. Zabitler, sevinçli sevinçli, dönüp dönüp arkalarına bakıyorlardı. Salih Efe, atının üstünde tepeden tırnağa silahlı, kocaman sakalı, kocaman kalpağı ile –başına çoktan bir kalpak uydurmuştu– kıtaya ayrı bir heybet veriyordu. Atâ, Yusuf'un mülazım rütbesini daha dikkate almıyor, ona efendi demesi gerekirken, asker elbisesini giymediği için, Yusuf Bey, diye hitap ediyordu. Yusuf, iki yeni arkadaşının isteğini yerine getiriyordu. Önce, İzmir'in işgalini, Hasan Tahsin Recep Bey'in kahramanlığını, gözleriyle gördüğü gibi anlattı. Yunanın yaptığı mezalimi, bu mezalimin İzmir dolaylarında halk üzerindeki tepkisini, nasıl köylünün kentlinin silaha sarıldığını söyledi. Her yerde, Müdafaayı Hukuk Cemiyetleri, Kuvayı Milliye Müfrezeleri kurulmuştu. Bu müfrezeler, boy boydu. Kuvvetlerine göre, ellerinden geldiği kadar düşmana direniyorlardı. Yörük Ali Efe, bir ara, 28 Haziran'da Yunanı perişan edip, Aydın'a girmişti. Fakat 4 Temmuz'a kadar Aydın'ı elinde tutabilmiş kalabalık, üstün düşman kuvvetleri tekrar Aydın'a girmişlerdi. Ee... bu da muvaffakiyet sayılırdı. En sonunda Demirci Mehmet Efe, Nazilli cephesini kurmuştu. Atâ,

"O cepheye Miralay Refet Bey'in kumandan tayin edildiğini duyduk..." dedi. Yusuf, tökezleyen atının gemini çekip, tekrar yürümesini sağladıktan sonra,

"Mustafa Kemal Paşa, milleti toparlıyor. Ali Fuat Paşa'nın Garbi Anadolu Kuvayı Milliye Kumandanlığı'na tayinini öğrenince çok sevindim. Ankara'ya dün geldiğimde Kuvayı Milliye'nin pek yakında, Kuvayı Milliye ruhu ile bir büyük ordu olarak ortaya çıkacağına bir kere daha inandım," dedi. Seyfi,

"Ama hâlâ ihtilali tamamlayamadık. Anadolu'da Kuvayı Milliye, merkezi hükümete karşı vilayet vilayet çarpışıyor! Sanki, dışardan gelen düşmanlar yetmiyormuş gibi... Konya'yı bir hale yola koyduk. Şimdi de başımıza Kastamonu çıktı," diye söylendi. Ağzından Kastamonu, kelimesi çıkınca durakladı. Atâ, hemen sözü aldı:

"Siz de aramızda zabitsiniz, Yusuf Bey," dedi, "kimse bilmiyor, bilmeyecek de... Kastamonu, valisiyle, jandarma kumandanı piyade alayı ile, Mustafa Kemal Paşa'ya, Ankara'daki Kolordumuza isyan halinde. Kolordunun gönderdiği, Kuvayı Milliye Kastamonu ve Havalisi Kumandanı Miralay Osman Bey'i tevkif edip hapse koymuşlar... Vazifemizi anlıyorsunuz ya?"

Yusuf'un yüzünde küçük bir değişme bile olmadı:

"Çok iyi anlıyorum."

"Öğleyin mola verdiğimizde baskın planımızı müzakere ederiz."

Bir zaman konuşmadan ilerlediler. Atlarının nal sesini dinlediler sadece... Seyfi, döndü, gözlerini yola dikmiş Yusuf'a yan yan baktı:

"Salihli cephesini anlatacaktınız," dedi. Yusuf, ileriye bakmakta devam ederek,

"Evet, Salihli cephesine gelince... Yunanlılar, şimdilik İngiliz kumandanından aldıkları emir üzerine hareketsiz duruyorlar. Bilinmez ne zamana kadar duracakları. Birtakım siyasi dolaplar dönüyor herhalde. Tekrar harekete geçmek için İngilizlerden emir bekliyorlardır. Ama cephe boş değil. Birçok müfrezelerin katılmasıyla, Ethem Bey, Salihli'de sağlam duruyor. Hani Yunanlıların oradaki kuvvetlerini çok yıldırdı. Düşman iyice takviye almadan tekrar harekete geçemez gibime geliyor." Atâ, atının üstünde dönmüş, at başı yanında giden Yusuf'u dikkatle dinliyordu:

"Size, ihtiyat zabiti değil, erkânıharp zabiti diyesim geliyor..." diye latife etti. Yusuf, gülümseyerek arkadaşlarına, iki yakasına baktı:

"Size, İlyas'ın hikâyesini... Şu bölüğün önünde, sol başta at süren delikanlıyı anlatayım..." İki zabit, dönüp arkalarına, İlyas'a baktılar.

Yusuf'un söze başlamasını beklediler. Fakat Yusuf, susuvermişti. İlyas'ın başına gelenleri hatırlayınca, kendisinin başına da gelen feci olay karşısına dikilivermişti. Zaten o günden beri, Yusuf'un iler tutar tarafı kalmamıştı. İşgalin ilk günleri aklına geldikçe yüreği duruyor, boğazı düğümleniyor, beynini bir kin, yenilmez bir intikam ateşi yakıyordu. Böyle anlarında –ki bu anlar, bazen onun için günlerce sürüyordu– insanlığını, her şeyi unutuyor, gözlerinin önünde sevgili kız kardeşi, bir ipin ucunda durmadan sallanıyordu. Onun çıplak bedenini saran kan, gözlerini boyuyordu Yusuf'un... Salihli cephesinde, Alaşehir'den kurulan Kuvayı Milliye Müfrezesiyle yaptıkları bir baskında kalabalık, üstün düşman kuvvetlerinin önünde, bir kere çekilmek zorunda kalmışlardı. Bu çekilme sırasında, Yunanlılar, altı Türk zabitini, bir o kadar da gönüllüyü esir etmişlerdi. Yusuf'un da arkadaşları ile esir olmasına kıl payı kalmıştı. Yusuf, bir hendeğin içinde, süngülü bir Yunan neferi ile nasıl boğuştuğunu rüya gibi hatırlıyordu. Hendeğe ilk önce atlayan düşman neferi, harekete vakit bulamadan Yusuf'u gırtlağına sarılmış görünce şaşırmıştı. Yetişen arkadaşları Yusuf'un, arkadan gelenleri ateşle oyalamışlar, hep beraber geri çekilebilmişlerdi. Boğuşan Yusuf'a yardım edecek vakitleri yoktu. Bir ara Salih, onun ayaklarının ucuna sivri bıçağını fırlatmış, Yusuf da kaptığı bu bıçakla Yunan askerinin icabına bakmıştı. Sonradan, duydular ki, Yunanlılar, esir aldıkları altı zabiti ve gönüllüleri, Salihli'ye götürüp, kurşuna bile dizmeye tenezzül etmeyerek, çarşısının ortasında asmışlardı. Bu olay, günlerce Alaşehir-Salihli dolaylarında söylendi. Türklerin kinini intikam ateşini körükledi. Yusuf'un hendeğin içinde öldürdüğü Yunanlı, İzmir'in işgali gecesi üstüne yine süngü ile hücum eden fakat tabancası ile öldürdüğü ikinci Yunanlıydı. Uzaktan uzağa müsademede vurduklarını pek zihninde tutamıyor, bütün ayrıntıları ile hatırlayamıyordu. Yalnız, vurulunca, ölümün ne kadar kolay, kolay olduğu kadar insan için feci olduğunu biliyordu: Salihlili Mevlüt, bir çarpışmada dizlerinde can vermişti...

Yusuf'un uzun uzun susup kalması, iki zabit arkadaşını şaşırttı. Onun yüzünün aldığı karanlık deyişi anlamaya çalıştılar. O, toparlanıp, ağır ağır, kısaca, İlyas'ın başına gelenleri anlattı:

"Şimdi iyi, çocuk epeyce kendisini toparladı gibi. Cephede de kıyasıya, cesurca dövüştü. Benim gibi..." dedi. Susuverdi. "Benim gibi..." sözü, istemeyerek ağzından çıkmıştı. Gülümseyerek "Yanlış anlamamanızı rica ederim, cesaretimden söz edecek değilim. Benim de başıma İlyas'ın başına gelenlere benzer felaketler geldi," dedi.

Onun bu felaketleri söylemek istemediğini iki arkadaşı hemen anladılar. Yusuf, devam etti:

"Ölümden korkmuyorum. Namus ve şerefime inandığınız kadar buna inanmanızı rica ederim... Fakat düşmanlarımızı yurdumuzdan kovuncaya kadar da ölmek istemiyorum. Tabii talihim varsa sağ kalırım. Onların mağlup, perişan, haksızca gelip almak istedikleri bu topraklardan kaçtığını görmek istiyorum. Hem de kaçarlarken, fitil fitil yaptıklarını burunlarından getireceğiz... İngiliz emperyalizmi, onun uşağı Yunan vahşeti, kafasını Anadolu'nun kayalarında parçalayacak." Atâ da, Seyfi de Yusuf'un kapıldığı bu ani heyecana kendilerini kaptırıverdiler. Onun, kendilerinden daha çok şeyler gördüğünü, hakiki düşmanla günlerce karşı karşıya dövüştüğünü iyice anlıyorlardı. İzmir'in işgalinden beri Yusuf'un başına çok şeylerin geldiği besbelliydi. Seyfi,

"Ben de bir iki akılsız valinin peşine düşüp, birkaç ahmak merkezi hükümetçiyi yakalayınca, kendimi bir iş yapmış sanıyordum," dedi. Yusuf, kendisini toparladı. Kendisini zaman zaman tutan bu çeşit nöbetten kurtulmaya çalıştı. Atının üstünde doğruldu:

"Size de iş görmek için sıra gelecek..." diye Seyfi'ye karşılık verdi: "Bakın asıl meseleye gelelim. Kuvayı Milliye Salihli cephesini nasıl kurdu onu anlatayım... Tabii benim bildiğim, içinde bulunduğum meseleleri anlatacağım..." Atâ ile Seyfi, merakla ona bakmaya başladılar. Atlarını yavaşlatmadan, Yusuf'un atına ayak uydurdular:

"İzmir'den iki kişi çıkmıştık. Niyazi, ben... Yolda bize, Salih Efe, Parsalı Rasim katıldı. Anlattığım gibi İlyas'ı da beraberimize aldık. Doğrusunu isterseniz, Kasaba'dan sonra ne yapacağımızı pek bilmiyorduk. Kasaba'nın işgali muhakkaktı. Oradan geri çekilen zabit arkadaşlara katıldık. Salihli'de duramayacaktık. Alaşehir, daha iyi hazırlanabileceğimiz bir yerdi. Yüzbaşı Süleyman Süruri, Rıza, Zühtü, Şakir Bey'lerle Alaşehir'e geldik. O sırada Eşme'de karargâh kuran On Yedinci Kolordu Kumandanı Vekili Miralay Bekir Sami Bey, Yüzbaşı Süleyman Süruri Bey'i, Alaşehir irtibat zabitliğine tayin etti. Gelince Alaşehir'e öğrendik ki, Kaymakam Bezmi Nusret Bey'in gayreti ile kazanın ileri gelenleri, Hacı Ali, Hasan Hüseyin oğlu Mehmet, Hasağası Zade Ömer, Kuşakçızade Reşit Efendiler, Müdafaayı Hukuk Cemiyeti'ni kurmuşlar, gönüllüleri yazıyorlardı. Hüseyin Paşazade Mustafa Bey adında genç, levent bir arkadaş, Kuvayı Milliye müfrezesinin başına

geçmişti. Biz, hiç düşünmeden Mustafa Bey'in Kuvayı Milli müfrezesine katıldık. Salih Efe'nin keyfine diyecek yoktu. Daha 29 Mayıs gecesi, Alaşehir'in Ulu Camisi'nde Süleyman Sürüri Bey'in önayak olduğu bütün Alaşehirlilerin katıldığı bir toplantı yaptık. Maksadımız, Salihli'de düşmana karşı duran Kuvayı Milliye müfrezelerine destek olmak, bir an önce Mustafa Bey'in müfrezesinin hazırlıklarını tamamlayarak, düşmanın karşısına çıkmaktı. Bir taraftan da Alaşehir'deki dedikoduları, tereddütleri yok etmeyi düşünüyorduk.

Tıklım tıklım dolan camide, ilk önce Süleyman Bey, söz aldı. Biz, arkadaşlarla ön saflarda oturuyorduk. Yüzbaşı Süleyman Bey, kısaca bu vatanın bu anda içinde bulunduğu tehlikeyi anlattı. Milli teşkilat kurmanın, kurulan teşkilatın kuvvetlenmesi için çalışmanın vatanseverlik olduğunu belirtti. Halkı heyecanlandıran nutkunu, gayret bizden, tevfik Allah'tandır, diye bitirdi. Arkasından tam Askerlik Dairesi Reisi, Binbaşı Muhtar Bey söz almıştı ki, kalabalığın arasından bir ses duyuldu. Bütün başlar, sesin geldiği tarafa dönmüştü. Etrafımızda, 'Mütevellizade...' diye bir mırıltı başladı. 'Tevfik Bey... Tevfik Bey...' uğultusu duyuldu. Sonradan öğrendik ki, kazanın zengin eşrafından biriymiş bu zat... Binbaşı Muhtar Bey'in sözünü kesti:

'Çok güzel konuşuyorsunuz Muhtar Bey,' diyordu. 'Süleyman Bey de güzel konuştular. Düşmana karşı elbette teşkilat kurmak gerek. Hakkımızdır; boynumuza borçtur. Fakat öğrenmek istediğim bir nokta var: Hükümet bu işe ne der? Ne diyor?' Camide derin bir sessizlik oldu bir an. Kuvayı Milliye Kumandanı Mustafa Bey, yerinden fırladı:

'Hükümet mi? Hangi hükümet?' diye bağırdı. Salih, kulağıma eğilip,

'Mustafa Bey, bu herifi cami mami demeden şuracıkta temizlerse hiç şaşmam...' diye fısıldadı. Bu adamı tanımıyordum. Fakat işleri karıştırmak istediği belliydi. Yüzbaşı Süleyman Bey, hemen ortalığı yatıştırdı: Eliyle, ortalıkta, oturanların arasında, dimdik ayakta duran delikanlı Mustafa Bey'e işaret etti. Mustafa Bey'in kalpağının altındaki yüzü, kıpkırmızı kesilmişti, sanki mabedin bütün kandilleri gözlerinde yanıyordu. Süleyman Bey, 'Müsaade buyurunuz Mustafa Bey... Alaşehir'de hükümeti temsil eden bir Kaymakam vardır kendileri de aramızdadırlar. Tevfik Bey'in sualine cevap verirler...' dedi. Tevfik Bey, zorla gülümseyerek konuştu:

'Mustafa Bey'in heyecanını hoş görürüm. Gençtir, ateşlidir. Fakat bizim gibi yaşlılar her ihtimali hesaba katmak zorundayız.' Bütün göz-

ler, Kaymakam'a dönmüştü. Kaymakam Bezmi Nusret Bey, ağır ağır doğruldu. Herkes merakla onun ne diyeceğini bekliyordu:

'Evet...' diye söze başladı, 'hükümeti merkeziyeden aldığım emirlerden, onun da tamamen bizimle birlik olduğu anlaşılıyor. Mustafa Kemal Paşa'yı büyük yetkilerle Üçüncü Ordu Müfettişliğine tayin eden Merkezi Hükümettir. Merkezi Hükümet, İtilaf Devletleri'ne karşı, mütareke şartlarına uyar görünmek zorundadır. Fakat Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Havza'dan bütün kumandanlara, valilere çektiği telgraflar çok manidardır. Paşa, milli birliklerin kurulmasını, İtilaf Devletleri mümessillerine işgalin protesto edilmesini emir buyuruyorlar. Bu husus, Eşme'de karargâh kuran Miralay Bekir Sami Beyefendi'den de sorulabilir. Arkadaşlar! Vatan bizden celadet bekliyor!'

Kaymakam Bezmi Nusret Bey, hakikaten güzel konuşmuştu. O, ayağa kalkarken bayağı heyecanlanmıştım. Alaşehir'e yeni geldiğimiz için, Kaymakam'ı pek iyi tanımıyorduk. Onun bu konuşması, milletin yüreğine su serpti. Halkın imanını tazeledi. Sonradan öğrendim ki, Mütevellizade Tevfik Bey'in, başa geçmekten başka isteği yokmuş. Müdafaayı Hukuk Cemiyeti Reisi de oldu. İyi de hizmet etti. Bütün işlerimizde arkamızı Kolorduya dayıyorduk. Ama sadece Kolordu sözüne. Kolordunun ortalıkta sadece kumandanı Bekir Sami Bey, bir de eksik karargâhı vardı. O da Salihli cephesindeki Kuvayı Milliye müfrezeleri iyice gelişince, Ethem Bey, duruma hakim olunca, Kolordusunu iyice hazırlamak için Bursa'ya geçti. Daha camide toplantı yaptığımız gecenin sabahında, askeri depoyu açıp, silahları çıkarmakla işe başlamıştık. Yine 27 Mayıs'ta Miralay Bekir Sami Bey, emir zabiti Yüzbaşı Rasim Bey'i, Yunana harp ilan edildiğine ilişkin uydurma bir iradei seniye ile Ödemiş'e yollamıştı. Yüzbaşı Rasim Bey, Ödemiş'e varmadan zaten Ödemişliler düşmana karşı ayaklanmışlar... Ödemiş Kaymakamı Erzurumlu Bekir Sami Bey, İtilaf Devletleri mümessillerine protesto telgrafları çekmiş, Kozanzade Tahir Bey'le bir Kuvayı Milliye Müfrezesi kurmuştu. Jandarma Yüzbaşısı, bu Tahir Bey, Kayaköy'de cephe tutmuş, düşmanla kahramanca dövüşmüştü. Yunanlıların çok üstün kuvvetleri, Ödemiş'i ele geçirdiler. Fakat hâlâ Kuvayı Milliyeciler, efeler, dağlarda çarpışıyorlar."

Yusuf, durakladı. Hem at sürmek esen rüzgâr altında sesini arkadaşlarına duyurmak için hem de yüksek sesle konuşmak onu yormuştu. Atâ, atını biraz daha Yusuf'a yaklaştırdı:

"Ama bize, dövüşleri anlatmadınız Yusuf Bey?" Yusuf'un gözlerindeki parıltı sönüverdi:

"Dövüşleri... evet dövüşleri anlatmalıyım... Fakat nesini anlatayım. Dövüş, kavga nasıl anlatılır? Dövüştük... hâlâ da o yakalarda dövüşüyorlar. Memleketin dört bir yakasında dövüş var... Kuvayı Milliye, Urfa'dan, Antep'ten, Adana'dan tutun Nazilli, Salihli cephelerine, Bursa dolaylarına kadar her yerde dövüşüyor... Biz de buralarda dövüşüyoruz. Her yerde dövüştük, dövüşüyoruz, dövüşeceğiz... Yavaş yavaş da bu dağınık dövüşler toparlanıyor. Yakındır ordular halinde savaşa gitmek! Ama durunuz, size, dövüşlerden bir dövüşü, Ödemişli Gökçen Efe'nin dövüşlerini, nasıl şehit olduğunu anlatayım... "

Mülazım Seyfi, atını hafifçe mahmuzladı. Atâ gibi, Yusuf'a yaklaştı. Heyecanlı bir sesle,

"Efeler... Evet, efeler!" diye mırıldandı. Yusuf, yine yüzüne gelen bir aydınlıkla, Gökçen Efe'yi, efelerin efesini anlatmaya başladı...

3

Ravlı'ya akşam karanlığında vardılar. Asker, köyün harman yatağında ordugâh kurdu. Hayvanlara yem, su verildi; dinlendirildi. Harman yerinin ortasında büyük bir ateş yakıldı. Ateşin etrafında erler, köylünün verdiği bir lenger yoğurdu ayran edip içine peksimetlerini doğradılar. Köyün ağası, zabitleri, köyodasında ağırladı. Yemekten sonra hafifçe tutuşturdukları ocağın etrafında toplandılar. Ocağın bir tarafında, Atâ, Seyfi, Yusuf; öteki tarafında Köyün Ağası, Muhtar, İmam oturuyordu. Odanın üst başına, kapıya kadar köylüler dolmuştu. Bir zaman yabancıları, köylü, gözleriyle ölçtü biçti. Sessizce oturdular. Ağa, kahve fincanını eline aldığı sırada sordu:

"Ee... Kumandanlarım, herhal Ankara'dan geliyorsunuz?" Atâ,

"Ankara'dan..." karşılığını verdi.

"Ne var ne yok Ankara'da?"

"Ne olsun, güzellik." Köy ağası, sipsivri püsküllüz fesinin üstüne renkli bir sarık sarmıştı. Ocağın üstünde duran gaz lambası, oldukça büyüktü. Ortalığı iyi aydınlatıyordu. Fakat Ağa'nın sarığının rengini bir türlü belirtemiyordu. Ağa, sakalını kaşıdı. Yüksek perdeden konuştu. Sanki tanışırmış, tanıyormuş gibi,

"Muhittin Paşa ne ediyor? İyi mi?" diye kaçak Ankara valisinin hatırını sordu. Atâ, kendisini zor tuttu. Az kalsın, 'Afiyetinize duacıdır efendi hazretleri...' diyecekti. Ağanın, onun etrafındaki köylünün keyfini bozmamak için,

"Ne yapsın Paşa Hazretleri, memleket, millet için çalışıyor," cevabını verdi. Seyfi, bıyık altından, gülümsüyordu. Yusuf, gözlerini ateşe dikmişti. Hareketsiz oturuyordu. Birdenbire Ağa'ya döndü. Ocaktaki ateşin kızıllığı yüzüne vurmuş, yüzünü bayağı yumuşatmıştı:

"Bu yıl mahsul nasıl Ağa?"

"Bizim mahsul ne olacak... Biçtik, dövdük, bir hafta önce kaldırdık. Samanımızı da damlara koyduk. Azıcık bir şeydi zaten."

"Harman yerinden belli... azmış..." Ağa, ters ters Yusuf'a baktı. Arkasından köylü, gözlerini belertti. Muhtar, bir ayağının üstünden kalktı, öteki ayağının üstüne oturdu. Yusuf, boş bulunmuştu. Mahsulden başlayıp millet, memleket işlerine girmek istemişti. Köylünün bamteline bastığını birden kavradı:

"Bizim yakalarda toprak daha verimlidir de..." diye sözü çevirdi. Muhtar sordu:

"Sen ne yakalardansın Bey?"

"İzmir'den..." Köylüden biri,

"İzmir'de deniz varmış..." diye mırıldandı. Yusuf, fırsatı kaçırmadı:

"Var, deniz var ya, şu sırada gâvur da var. İzmir'i Yunan bastı." Oturanlar, gölgeler halinde sallandılar. Kalabalığın içinden bir ses,

"Vay namussuzlar vay..." diyecek oldu Muhtar, boru gibi bir sesle, homurdandı:

"İzmir, bize çok uzak."

"Ne olursa olsun, İzmir de memleketimiz." Yusuf'a,

"Orası öyle... öyle ya..." diye mırıldandılar. Yusuf, kızdı:

"İyi ağalar, sizden İzmir uzak, keyfinize bakın. Zaten keyfinizi bozacak değiliz. Sırası gelince sizin memleketi, bizim memleketi sorarım ben size." Köyodasında uzunca bir sessizlik oldu. Aldı Yusuf öfkeyle sözü, 'Ben size sorarım...' diye başlayıp, Yunanı, vatanı, milleti anlattı. İçinde bulunulan tehlikeleri saydı döktü. Ortalık yatışmış, hatta köylü biraz da heyecanlanmış gibiydi. Sözü, Mustafa Kemal Paşa'ya getirdi. Onun yaptıklarını, nasıl milletin başına geçtiğini; düşmanı memleketten kovmak için nasıl önayak olduğunu anlattı. Muhtar, çarpık ağzını büsbütün çarpıttı. Tekrar, bir ayağının üstünden kalkıp, öteki ayağının üstüne oturdu:

"Efendimize ne olmuş ki de iş Kemal Paşa'ya kalmış?" diye sordu. Sözü, hemen Mülazımıevvel Atâ aldı,

"Tam üstüne bastın Muhtar Efendi, onu da anlatalım..." Mülazım'a döndü, "Seyfi Efendi, oku şu Beyannameyi..." emrini verdi. Seyfi, Veliaht'ın Padişah'a yazdığı mektup suretinden hazırlanan Beyannameyi okumaya başladı. Köylünün gözü dört açılmış dinliyordu. Veliaht,

düşmanın, İngilizlerin memleketi parçalamak istediğinden söz açıyordu. Bu yüzden bütün İtilaf Devletleri; Fransızlar, İtalyanlar, üstelik Yunanlılar, İngilizin teşviki ile yurdumuzun üstüne saldırmıştı. Bu şartlar içinde İngilizlerle anlaşmaya çalışmak faydasızdı. Bunun için Veliaht, Padişah'tan Milli Kuvvetler'e yardım, Mustafa Kemal Paşa'ya el uzatmanın gerektiğini söylüyordu.

Seyfi, ağır ağır okuyor, bazı yerlerde, cümleleri, köylünün anlayacağı biçime sokuyordu. Daha bitirmemişti ki, odanın dip tarafından bir ses geldi:

"Bu Veliaht da kim oluyormuş?" Atâ,

"Kim olacak, Padişah'ın oğlu," cevabını verdi. Köy ağası, yüksek perdeden konuştu:

"Babasına karşı geliyor demek. Oğlu da olsa Padişah'ımızın işine kimse karışamaz." İş anlaşılmıştı. Fakat kıyamet de kopmuştu. İmam ayağa kalkmış bağırıyordu:

"Neuzübillah! Halife-i Ruyu Zemin'e, Efendimiz Hazretleri'ne dil uzatmak ha! Adam kâfir olur..." Zabitler, bir an şaşırdılar. Köylüyü yatıştırmak istediler, önce tartışmalar başladı. Muhtar'la İmam,

"Bu herifler asi! Bunlar zındık!" diye bar bar bağırıyorlardı. Ağa, Atâ'nın yakasına yapışmış, tartaklıyordu. Nihayet Atâ, sabrı tükenince Ağa'yı bir itti. Herif yuvarlandı. Fakat köylü onun üzerine çullandı. Atâ, birkaç yumruk yedi. Seyfi'yi de bir köşeye sıkıştırmışlardı. Yusuf'un üstüne yürüyeceklerdi ki, o, birden tabancasını çıkarıverdi. Bir el tavana ateş etti. Patlayan tabanca sesiyle hepsi durakladılar. Yusuf, bağırdı:

"Geri durun ulan cahiller! Kıpırdayanı vururum!" Ortalıkta çıt kalmadı. Seyfi, dışarı fırladı. Atâ, tartaklanan ceketini, üstünü başını düzelterek, geldi, kapının ağzında, Yusuf'un yanında durdu. Öfkeden kan beynine çıkmıştı. Sinirinden, eli ayağı tir tir titriyordu. Kalpağını yerden alıp başına koydu. Yusuf, tabancası elinde bekliyordu. Köylüler, on beş kişi kadardı. Mülazımıevvel Atâ Efendi sordu:

"Bunlara ne yapalım şimdi? Ne ceza verelim Yusuf?"

"Siz, ne emrederseniz Kumandanım!" Kapı hızla açıldı, içeriye Seyfi girdi. Arkasında Derviş Çavuş, Salih Efe, İlyas, birkaç nefer vardı. Seyfi:

"Odayı asker sardı Kumandanım. Emriniz?" dedi. Atâ çok kızgın-

dı. Hele köylüden yediği birkaç tokadı, yumruğu bir türlü onuruna yediremiyor, rütbesine, üniformasına hakaret sayıyordu. Dişlerini sıkarak Seyfi'ye cevap verdi:

"Ben de şimdi Mülazım Yusuf Efendi'ye bunları ne yapalım, diye soruyordum." Salih Efe, o herkesi korkutan sakalı, tepeden tırnağa silahlı haliyle, korkmaya başlayan, lambanın pembe ışığı altında bile yüzlerinin sarardığı belli olan köylüye doğru birkaç adım yürüdü; sonra Atâ'ya dönüp sordu:

"İzin verirseniz bir çift sözüm var Kumandanım... Şu hergele sürüsüne bir diyeceğim var..." Atâ, yatışıyordu. Efe'ye,

"Söyle Efe, ne söyleyeceksen de... Sonra hesaplarını görelim. Cezalarını verelim," dedi Salih, elini bir ceketinin içine attı; kocaman bir saldırma çıkardı. Köylüye,

"Siz hepiniz demek Padişahçısınız?" Kimse sesini çıkarmadı "Siz, hiç eşkıya gördünüz mü?" Yine Efe'ye korkuyla baktılar. "Görün işte... Ben, yirmi yıl önce Padişah'a karşı dağa çıkmış bir eşkıyayım... Bu kumandan beylerin sizin o alçak Padişah'ınızın, vatan, millet düşmanı olduğu yeni akıllarına geldi de toptan orduyla Padişah'ınızın üstüne yürüyoruz. Hem, gâvurun, hem de o Padişah olacak herifin, şu bıçakla hakkından geleceğim. Ama önce sizin... Dışarıda askerler, çukur kazıyorlar. Hepinizi birer birer koyun gibi boğazlayacağım. Bizim kumandanlara kalsa, kurşuna dizelim, derler ama, kurşunlar da çok kıymetli şu sırada... Acırım kurşunlara..." Salih, konuştukça, Muhtar'ı, İmam'ı, Ağa'yı bir titremedir alıyordu. Yusuf, için için gülüyordu. Efe'nin, huyunu suyunu çoktan öğrenmişti. Salih, ancak çarpışırken, müsamede ederken düşman öldürebilirdi. Yoksa tavuk kesecek adam değildi. Onu artık iyice biliyordu Yusuf. Yalnız, onun iyi bir yüreği, Padişah'a sonsuz bir hıncı, Yunana sınırsız bir düşmanlığı vardı. Bu hisleri için kafası da her zaman doğru işlerdi. Salih Efe, Mülazımıevvel'e dönüp sordu:

"Kumandanım, emret hangisinden başlayayım..." Yusuf, Atâ'ya bir göz attı. O da işi anlamıştı:

"Bana kalırsa Efe, şu İmam'dan başlasan iyi olur!" İmam, koştu, Atâ'nın ayaklarına kapandı. Salih, İmam'ı ensesinden yakalayıp ayağa kaldırdı. Bu sırada hiç umulmadık bir şey oldu: İlyas, bir adım ileriye çıkarak, bağırdı:

"Dur! Dur Salih Efe!" Herkes ona döndü. İlyas, çok heyecanlı, göz-

leri yaşlıydı: "Bunlar cahil... bunların köyüne daha Yunan girmedi de bilmiyorlar. Bunların gebe karılarını daha karnından süngüleyip öldürmediler. Kızlarının, karılarının ırzına, gözlerinin önünde geçmediler. Koy verin bu ahmakların arkasını; günün birinde bizim arkamızdan dövüşmeye yalvar yakar olur gelirler..." Şimdi İlyas'ın dolu dolu gözlerinden yaşlar yanaklarına iniyordu. Elindeki tüfeği sımsıkı tutmuş, yaşlı gözlerle karşısındaki kalabalığa bakıyordu. Köylülerin en ardından bir ses duyuldu. Dağ gibi iri yarı bir genç adam, önündekileri itti, ileriye çıktı:

"Ben, sizden yanayım!" Salih, başında yağlı bir festen saçları alnına, kulaklarına sarkmış, gözleri ışıl ışıl yanan delikanlıya şöyle bir baktı:

"Adın ne senin?"

"Mehmet."

"İyi öyleyse... Şu yakaya, İlyas'ın yanına geç." Odada, uzun bir sessizlik oldu. Zabitler, gözlerinin içi parlayarak Mehmet'e bir zaman baktılar. Salih sordu:

"Ee... başka gönüllü yok mu?" Hiç ses çıkmadı: "Demek içinizde namusu bütün adam bir kişi varmış..." Atâ,

"Efe," dedi, "istersen bunları bırakalım bu odada sabaha kadar düşünsünler. Kuvayı Milliye'ye girecekleri affederiz."

"Kumanda senin." Atâ,

"Seyfi Efendi!" diye seslendi. Seyfi, gösterişli bir şekilde dimdik durdu:

"Buyurun!"

"Sabaha kadar oda askerle sarılı kalacak. Nöbet tutulacak. Başını kapıdan, pencereden dışarı uzatanı vurun. Siz de Beyannameyi üç defa tekrar tekrar okuyup bunların kalın kafasına sokacaksınız."

"Baş üstüne efendim." Yusuf'a döndü, "Gidelim..." dedi. Yusuf, bir kere daha köylüye baktı:

"Biz, sizin padişahınız ne kadar ahmak olursa olsun, yine de onu, düşmanın elinden kurtarmak istiyoruz. Ne de olsa namusumuz sayılır. Ama sizde nerede bunu anlayacak kafa..." dedi, Atâ, Köy Ağası'na yaklaştı:

"Bizi iyi ağırladınız. Askere de verdiğiniz yoğurda teşekkür ederiz. Sabaha hesaplaşalım..." dedi. Üç neferle Seyfi kaldı, ötekiler, çıktılar. Odayı bir manga asker sarmış, bekliyordu. Harman yatağına doğru yürüdüler. Salih,

"Sabaha kalmaz, hepsi Kuvayı Milliyeci kesilir..." dedi. Atâ,

"Sabaha kadar akılları başlarına gelir. Yoksa kendileri düşünsünler..." Yusuf,

"Galiba Ilyas'ın hakkı var," diye söylendi, "günün birinde bize katılacaklar." Neferler, Salih, Ilyas biraz geride kaldılar. Atâ ile Yusuf, önden yürüyorlardı. Konuşmadan köyün harman yatağına geldiler. Asker, ince battaniyelerine sarılmış, yatmıştı. Çatılan silahların, ilerdeki atların etrafında nöbetçiler dolaşıyordu. Mülazımıevvel Atâ, durdu. Arkasına döndü:

"Nerede o Mehmet?" Salih,

"Yanımızda..." karşılığını verdi. Mehmet, yaklaştı. Yıldızların hafif ışığı yüzünü belli belirsiz aydınlatıyordu. İri yapısı, karanlığın içinde büsbütün irileşmişti. Zabit, bir an ona sessizce baktı:

"Tüfeğin var mı senin Mehmet?"

"Babamdan kalma bir mavzerim var. Ama hiç kurşunum yok."

"İyi öyleyse. Ben, sana mermi veririm. Var git şimdi evine yat. Sabah gün doğmadan tüfeğini alıp benim yanıma gel."

"Olur." dedi Mehmet. Salih, delikanlının arkasını okşadı.

Battaniyesi olan, battaniyesini, olmayan kaputunu başından çekip yatıyordu. Yusuf'la Salih harman yerinin biraz ilersindeki bir ağacın altına doğru yürüdüler. Parsalı Rasim'le Niyazi oradaydı, Ilyas, daha önceden onların yanına gelmişti. Arkasını ağaca dayamış oturmuş, cıgara içiyordu. Cıgarasını her çekişte, yüzü aydınlanıyordu. Bir zaman ona baktı. Köyodasında biraz önce gözleri yaşlı konuşan bu cahil çocuk, aklını fikrini altüst etmişti. Ona, cahil demeye dili varmıyordu. Kendi kendini, bu toprağın köylüsünün ruh halini ne kadar açıklıkla deyimlemişti. Arkasından Salih Efe'nin sesi geldi kulağına,

"Battaniyeni şu yakaya serdim Bey..." Yusuf, gösterilen tarafa yürüdü. Battaniyesinin üstüne oturdu. İstiklal, hürriyet duygusunun anlamının adamına göre değiştiğini düşünmeye başladı. Ilyas için vatan; namus, hürriyet, istiklal, köyünden başlıyordu. Sonra, memleket kurtulmayınca, köyünün kurtulamayacağı anlamına kadar dayanıyordu. Türk köylüsünün istiklal anlayışı ile kendisinin istiklal anlayışı arasında bu açıdan bir fark göremiyordu Yusuf: Kendisi, bir hamlede bilgisine dayanarak Vatan, millet şuuruna varabiliyor; Ilyas, köyünden başına gelenlerden başlayarak aynı şuuru ediniyordu. Yusuf'un içi bu dü-

şüncelerden sonra çok ferahladı. Hasan Tahsin nasıl bilerek, memleketi için öldüyse, bu andan sonra İlyas'ın da hiç düşünmeden, fakat bilerek vatanı için ölüme kendini atacağını çok iyi anlıyordu. Köyodasında üstlerine saldıranlara hiç de bu yüzden kızmamıştı. Onların da akılları başına nasıl olsa gelecekti. Şimdiye kadar, binlerce köy, düşmana, padişaha karşı çoktan silaha sarılmıştı. Bundan sonra da bu köydeki karşı gelmeye benzer çatışmaların yenileri, daha büyükleri olacaktı. İşte Kastamonu'ya gidiyorlardı. Ama zafer, her zaman Kuvayı Milliye'nin olacaktı. Hak milletindi.

Yanına, Salih geldi:

"Sen yatmadın mı Efe?" Efe, çöktü oturdu.

"Uykumu kaçırdın Bey!"

"Allah Allah... ne oldu?"

"Neydi o ettiğin laf?"

"Hangi laf?"

"Hani canım, köylüye söylediğin?"

"Ne dedim?"

"Yok Padişah namusumuzmuş da onu düşman elinden kurtaracakmışız." Yusuf, gülmeye başladı:

"Padişah, ne de olsa padişahtır." Salih Efe, öfkesini yatıştırmak için kendisini zorladı;

"Eğer, bu akıldaysan, ben bu işte yokum. Vallah Billah, şimdi beygirime atlar, köyüm Nif'in yolunu tutarım."

"Gâvurla bunca dövüştükten vuruştuktan sonra, yine gâvur içine mi gideceksin?"

"Ne yapalım öyle olacak."

"Niko, seni kör bıçakla keser."

"Sıkıydı!"

"Nedir bu sendeki padişah düşmanlığı?"

"Biz efeler, toptan padişah düşmanıyız. Fukara babası Padişah değil, efelerdir. Halk üstüne candarma yollayan padişah değil mi? Hem lafı çevirme, ben, orduyla düşman üstüne, düşmanla birlik olan Padişah üstüne yürüdüğümüzü biliyorum, öyle mi, değil mi?" Yusuf, kendisini tutamadı. İyiden iyiye gülmeye başladı. Efe'nin öfkesi büsbütün artıyordu. Nihayet onu yatıştırdı:

"Sende de hiç akıl yok Efem. Bu cahilleri başka türlü nasıl yola getireceksin, Padişah, düşmanla birlik oldu, demektense, Padişah düşman elinde dersin. Onu kurtaracağım, dersin... Yola gelirler. Hele başları da bir kere düşmanla belaya girdi mi, senden, benden koyu Kuvayı Milliyeci kesilirler." Salih, gözlerini iyice açarak karanlığın içinde Yusuf'un yüzünü görmeye çalıştı: "Tuh be..." dedi, "bunu nasıl da anlayamadım..." "İçin rahat etti mi şimdi? Senin gibisi memlekette çok azdır Salih, bu millet yüzyıllardan beri Padişah'a, onun kuvvetine, manevi varlığına alışmıştır. Padişah duygusunu, cahillerin kafasından, Padişah korkusunu insanların zihninden çıkarmak zordur. Biliyor musun, Mustafa Kemal Paşa'yı bile idama mahkûm etti."

"Bizi de etmişti bir vakitler."

"Ne oldu sonra, sizi idam edebildi mi?"

"Zora gelince affetti. Düze indik."

"Göreceksin, Mustafa Kemal Paşa da bildiğini işleyecek. Onu da affetmeye kalkacak ama, Kemal Paşa, bilirsin, sana bana pek benzemiyor. Üstelik bütün ordu ile millet de arkasına düştü Kemal Paşa'nın. Sırası gelince Kemal Paşa, elbette kendi adına olsun, bizim adımıza olsun, Padişah'tan hesap soracak. Hem bu sorgu sual, sizin sorduklarınıza pek benzemeyecek. Milletin sorgusu olacak bu!

"Aslan be Kemal Paşa!" Salih Efe, heyecanlanmıştı, "Ah! şu gâvur, Padişah ardında koşarken, dövüşürken ölmesem de, günün birinde Kemal Paşa'nın elini öpmeyi cenabı Mevlam bana kısmet etse..."

"İnşallah..." dedi, Yusuf, "hiç telaş etme... Padişah'la büyüklerimiz hesaplaşacak... Yunanla da... Biz, onlarla birliğiz. Bak Efe, senin ağzın sıkıdır. Kumandan tembih etti ama, sana söyleyeyim. Nereye gidiyoruz biliyor musun?"

"Bilmem, kimse de bilmiyor."

"Sırası gelince hep öğrenecekler. Şimdi, Kastamonu Padişahçıymış. valisini, kumandanını tevkif etmeye gidiyoruz."

"Ben de muharebeye gidiyoruz sandımdı..."

"Zannetmiyorum bütün Kastamonu, halk, oradaki zabitler bize karşı olsunlar. İleri gelenler Kemal Paşa'ya, Kolorduya isyan etmiş olacaklar."

"Kolay... hesaplarını çabuk görürüz..." dedi Salih, "Baksana şu askere..."

"Vaktinde yetişebilsek bari..."

"Yetişiriz."

"Kuvayı Milliye kumandanı olarak oraya giden Miralay Osman Bey'i de hapsetmişler."

"Kolay kolay... hemen kurtarırız, olur biter."

Yusuf'un Salih Efe'nin en çok sevdiği tarafı, her zaman her işi, çok kolay bulması, kendisine, arkadaşlarına sonsuz bir inanç duymasıydı:

"İçin rahat etti ya?"

"Etti. Yorgunluktan ölüyorum, varıp yatayım. Allah rahatlık versin."

"Sana da..." Salih birkaç adım yürüdü; durup döndü:

"Sahiden Ankara'ya dönünce asker elbisesini giyecek miyiz?"

"Mustafa Kemal Paşa'nın emri böyle..."

"Emir ondansa, akan sular durur."

"Sakalını da kesersin gayri..." Salih'in yüzü karanlığın içinde parlar gibi oldu:

"Vakit bulsaydım, şimdiye kadar çoktan keserdim. Keseriz. Ben ihtiyar değilim ki... yaptığımız işler, genç işi..."

***

Şafak sökmeden, süvari bölüğü, makineli tüfek takımı, yürüyüşe geçmek için hazırdı. Mülazımıevvel Atâ Efendi, atına binmiş, tam kumanda verecekti ki, elinde tüfeği ile Mehmet çıktı geldi. Atâ, atından indi. Çavuşlardan birine seslendi:

"Mehmet'e on beş adet mermi verin." Getirdiler. Kumandan,

"Sen, köyde kalacaksın Mehmet. Seni, Ravlı Köyü'ne Kuvayı Milliye kumandanı tayin ettim. Muhtar, Ağa, İmam, toptan köy senin emrindedir. Bize köyünüzden, iki saat önce katılan, dört kişi daha var. Onlarla beraber köyü gözaltında tutacaksın. Emirlerim sana gelecek ben burada yokken. Dönüşte de icap ederse sizi Ankara'ya götüreceğim. Anladın mı?" Mehmet, göğsünü kabarttı, silahı omzuna astı, mermileri cebine koydu: "Baş üstüne," dedi.

4

Mülazımıevvel Şevket, pencerenin önünde ayakta duruyordu. Pencerenin perdeleri, sıkı sıkı kapalıydı. O, sık sık perdeyi aralayıp dışarıya bakıyordu: Evin önündeki küçük bahçe karanlıktı. Bahçe kapısının ardında bir gölge kıpırdanıyordu. Şevket'in sabrı tükenmişti ki, kapının ardındaki gölge, harekete geldi. Kapıyı açtı. İçeriye bir gölge daha girdi. Şevket, odayı dolduran heybetli görünüşü ile, köşedeki karyolanın kenarına ilişmiş sessizce cıgara içen Tüfekçi Yakup Efendi'ye döndü: Konsolun üstünde yanan lamba ışığı, gözlerini şimşeklendirdi:

"Doktor, gelebildi..." dedi. Odanın kapısına yürüdü. Evin iç kapısında Doktor İbrahim Bey'i karşıladı:

"Merak ettik doktor?" "Merak edilecek bir şey yok." "İşler yolunda demek?" "Öyle görünüyor."

"Buraya gelirken sizi kimse görmedi ya?" "Sanmam. Bütün Kastamonu uykuda desem olacak." Zabit, emirberine döndü,

"Ahmet," dedi, "sen, yine de bahçede, kapıya, etrafa göz kulak ol!" "Baş üstüne Kumandanım." Odaya girdiler. Tüfekçi doğruldu. Doktor "Merhaba..." dedi Yakup'a. Mülazımıevvel Şevket, Tüfekçi Yakup, öylece İbrahim Bey'in yüzüne bakıyorlardı. Şevket, ceketinin önünü, önce yakasına kadar ilikledi, sonra çözdü. Onların bu haline Doktor gülümsedi:

"Hepsini, anlatacağım," diye, söze başladı: "Defterdar Ferit Bey'le temas edebildim. Tatlızade Emin Bey, beni onun evine akşamüzeri götürdü. Tabii Şevket Bey'in planı var diye konuşmadım. Hamiyetli zabitlerimiz bu işi ele aldı dedim. Çok sevindi. Bizim bildiklerimize çok şeyler ekleyen bir konuşma yaptı. Sizin 58. Alay Kumandanınız Osman Nuri Bey Vali vekâletine tayin edilince biraz ne oldum delisi ol-

du, diye söze başladı; dedi ki: Osman Nuri Bey, sivil idareden anlamıyor. Vilayet Konağı'nda işlerin nasıl döndüğünü bilmiyor. Vilayetin en büyük, validen sonra gelen memuru ben olduğum için, bütün işler benim elimde. Her çeşit evrak, muamele önce benden geçiyor. Üstelik memurların bir çoğu da Kuvayı Milliyeci. Osman Nuri Bey'in evinde ne yemek pişirildiğini bile biliyoruz. Bugün, elebaşılar, bir araya gelip harekete geçtiler. Alay Kumandanlığı vekâletini alan Mevki Kumandanı Kaymakam Mustafa Bey, Posta Telgraf Müdürü Şeyh Ramiz Efendi İstanbul'a, Dahiliye Nezareti'ne telgraf çekerek, Kastamonu'ya Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle, Ankara'daki Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa tarafından bir Kuvayı Milliye Kumandanı gönderildiğini bildirdiler. Kumandanın yarın Kastamonu'ya varacağını söyleyip, tevkifi için emir aldılar." Doktor İbrahim Bey durakladı. Şevket, kalpağını başından çıkarıp, yatağın üstüne attı. Ortadaki masanın öte tarafında oturan Doktor'a sandalyesini çekip yaklaştırdı:

"Miralay Osman Bey'i, tevkif edeceklerini Ferit Bey biliyor demek?"

"Telgrafların birer suretini telgrafçılar gizlice Ferit Bey'e ulaştırmışlar." Mülazımıevvel Şevket, birden ayağa fırladı. Sanki az kalsın başı tavana çarpacaktı. Uzun boyu, büsbütün uzamış, omuzları daha genişlemişti:

"Tamam," dedi, "iş, tahmin ettiğim gibi gelişiyor. Aldığım tertibat uygun düşecek. Benim İkinci Bölük, kendini yarın gece gösterecek. O, Şeyh bozuntusu Ramiz Efendi, sanıyor ki, Alay Kumandanı olan Vali Vekilini, Mevki Kumandanlığından Alay Kumandanlığı vekâletine gelince ne oldum delisi olan Kaymakam Mustafa Bey'i elde edince, Kastamonu'ya hakim oldum. Öldü mü Kastamonu? Kastamonu, adını, kolay vatan hainine çıkarır mı? Görecekler günlerini..." İbrahim Bey,

"Belki bize iş düşmez... Miralay Osman Bey, Ankara'dan arkasında bir alayla geliyormuş." Şevket güldü:

"O, bizim uçurduğumuz, Kuvayı Milliyecilerin balonu... Osman Nuri Bey'le, Osman Bey, iki adaş karşı karşıya... Osman Nuri Kastamonu'daki alayı, Ankara'dan gelecek alayla, aklınca dövüşe hazırlanıyor. Biz, alayı içinden kendi tarafımıza çevirdik bile. Mülazım Saip, Talât, Aptullah Efendiler, emrimi bekliyorlar. Ankara'dan arkasında bir alayla gelen Kumandan yaylı arabaya binmez. Ankara'nın bir alay gönderebileceğini sanmıyorum. Bir bölük, bir takım belki... O da ne zaman Kastamonu'ya ulaşır bilinmez, iş bize düşüyor." Doktor,

"Nedir aldığın tertibat Şevket?" diye, sordu. Şevket, "Ne olduğunu söylemezsem bana darılır mısın?"

İbrahim Bey,

"O kadar ahmak değilim," karşılığını verdi.

"Teşekkür ederim. Herkese alacağı vazifeyi söyleyeceğim. Yetmez mi?"

"Doğrusun."

"Miralay Osman Bey'i herhalde şehre girince tevkif edecekler."

"Öyle görünüyor. Ferit Bey anlattı: Osman Bey'i, önce merasimle karşılayacaklarmış. Sonra da tevkif edip, İstanbul'dan birkaç güne kadar gelecek yeni valiyi bekleteceklermiş. Yeni vali de onu İstanbul'a Nemrut Mustafa Paşa Divanı'na sevk edecekmiş."

"İyi. Bırakacağız Miralay'ı tevkif etsinler. Sonra da kurtaracağız." Yakup Efendi,

"Ne diyorsun?" diye hayretle doğrıldu. Şevket, "Bak, Yakupçuğum, senin vazifen, yarın, kimse farkına varmadan, alaydaki dört ağır makineli tüfeği işlemez hale getirmek."

"Bu kolay... Başka?"

"Sonra da sabah erkenden Beşdeğirmenler'den öteye yola çıkıp, Miralay Osman Bey'i karşılayacağız. Tabii Osman Nuri Bey, resmen karşıya çıkmadan önce."

"Peki sonra?"

"Daha ötesini sırası gelince söylerim." İbrahim Bey,

"Ben ne yapacağım?" diye sordu. Mülazımıevvel, masanın etrafında ağır ağır dolaşmaya başlamıştı:

"Siz, Doktor Bey, Defterdar Ferit Bey'e yarın akşam yemeğe davetlisiniz. Ona, bu kadar söyleyin. Yarın gece size göndereceğim haberi, Ferit Beyefendi'nin evinde bekleyeceksiniz."

"Ona olan biteni söylemeyecek miyim?"

"Haberim gelinceye dek, oyalayacaksınız."

"Bu kadar mı?"

"Bu kadar." Doktor ayağa kalktı:

"Ben gideyim öyleyse." Yakup,

"Erken değil mi doktor?"

"Çoluk çocuk bekler."

Doktor İbrahim Bey'i geçirdiler. Odaya döndüklerinde Tüfekçi Yakup Efendi soyunmaya başladı. Geceliğini giyip karyolasına uzandı. Şevket, dolaşmasına devam etti. Onun gidiş gelişine, masanın etrafında dolaşmasına Yakup, bir zaman baktı.

"Tamam işte... Yat şimdi. Yarın erken kalkacağız.." dedi. Şevket, masanın üstündeki paketten bir cigara aldı yaktı. Kendi yatağının üstüne oturdu. Düşünceli, dalgındı:

"Bak Yakup, düşünüyorum da.." Sustu.

"Ne düşünüyorsun?"

"Hiç... mühim değil."

"Memleketi... diyeceksin her zamanki gibi..." Şevket'in geniş adaleli yüzüne bir rahatlık dağıldı:

"Memleketi düşünüyorum diyecektim..."

"Hep düşünüyoruz."

"Bir şeyler yapmamız gerek."

"Yapıyoruz işte! Günlerden beri niye çırpınıyoruz?"

"Doğrusun. Düğüm noktasına geldik. Yarın gece ne olacaksa olacak. Kararım karar. Ya beni yakalar asarlar, ya da başarırsam memlekete birazcık olsun hizmet edebildiğime inanarak rahatlarım. Ama imanım var, bu işi başaracağım."

"Başaracaksın."

"Başaracağız... Bu işler, iş değil gibi geliyor bana... Asıl düşmanla dövüşmek istiyorum."

"Bunlar, düşmanın ekmeğine yağ süren akılsızlar. Bize düşmandan düşman... Baksana şu Şeyh hazretlerine..."

"Eh! Ondan bir hesap soracağım ki..."

"Hesap sormak bize düşer mi?"

"Doğrusun. Bizim büyüklere teslim etmek vazifemiz."

"Haydi, ben yatıyorum. Allah rahatlık versin." Şevket de geceliğini giydi. Lambayı söndürüp yatağına girdi. Bütün çeşit çeşit düşünceleri kafasından kovdu. Sadece planının ayrıntılarını düşünmeye başladı.

Yakup, uyandığı zaman, ortalık daha pek ağarmamıştı. Bir de baktı, Şevket, elini yüzünü yıkamış, giyinmiş, masanın başına oturmuş çay içiyor. Emirber Ahmet, eğilmiş, ekmek kesiyor masanın üstünde!

"Beni niye uyandırmadınız?" Şevket, "Daha erken. Ben, uyuyamadım da kalktım," dedi. Yakup,

"Vakit, vakittir..." diye kalktı. Hazırlanmaya başladı. Çay içmek için masanın başına oturduğu zaman, Şevket, Emirber Ahmet'le konuşuyordu:

"Bak Ahmet oğlum, bugün vereceğim emirleri başarırsan, seni onbaşı yapacağım. Yarın sabah kendini onbaşı bil. Ama gözünü dört açmalısın, işin ucunda idam var. Ya beraber bizi idam ederler ya da memlekete büyük hizmet eder, rütbemizi büyütürüz. Bizimle berabersin değil mi?"

"Sen, sadece emret Kumandanım.

"Şimdi, biraz sonra Yakup Bey'le alaya gideceksin. Yakup Bey'in orada ufak bir iş var. Sen, o işini bitirinceye kadar, bizim bölüğün çavuşlarını gör. Benim hasta olduğumu, alaya gelemeyeceğimi söyle. Onlar, tabura haber verirler. Doktor İbrahim Bey'i ara, ötekine berikine, İbrahim Bey'in nerede olduğunu sor. O, elbette alayda vazifesi başında olacak. İşi bitince buraya gelmesini söyle. Yakup Efendi, işini bitirince hemen beni, belki İbrahim Bey'den önce gelir bulur. Biz, çıkıp gideceğiz. Akşama kadar, ortalıkta görünmeyeceğiz. İbrahim Bey, gelince, ona sadece, Mülazımıevvel dediğimi yapsın, diyor, dersin. Alayda da benim evde yattığımı, bana ilaç verdiğini şöyle bir duyursun. Anladın mı?" "Anladım Kumandanım."

"Tekrar et emrimi." Ahmet, birden toparlandı. Kumandanın emrini, eksiksiz tekrarladı. Ona, Şevket'ten önce, Yakup, 'aferin'i bastı. Şevket,

"Ahmet akıllıdır," dedi. Ağır ağır çaylarını içiyorlardı. Uzun zaman konuşmadılar. Ahmet masayı toplayıp çıkınca, Şevket, bir zaman arkadaşının yüzüne baktı. Yakup da,

"İzin verirsen bir diyeceğim var..." diye onun yüzüne baktı.

"Söyle... dinliyorum."

"Makineli tüfekleri sabahtan işlemez hale sokmak biraz tehlikeli olur gibime geliyor. Kurcalayacak olurlarsa, şüphelenebilirler. Bu işi Osman Bey, Kastamonu'ya girdikten sonra yapmalıyız. Ne dersin?"

"Daha iyi, ben, emir verince de, hemen işleri hale koyarsın. Ama ne de olsa, sen bir kere alaya kadar gidip bir görün. İyi olur. Taburdaki bizim arkadaşlar, tetikte bulunsunlar. Benim hastalığımı başkalarından duyarlarsa, belki şaşırırlar. Tamam mı?" Yakup kalktı:

"Tamam."

"Gecikme. Çabuk gel. Osman Bey'in ne vakit geleceğini bilmiyo-

ruz. Kendisini göremezsek, işimiz bozulur. Belki de akşama kadar, kırlarda dolaşmamız gerekir."

"Yarım saate kalmaz gelirim."

"Kışlada senin yokluğun belli olmasın?"

"Tüfekçiyi kim arar kim sorar. Tamirhanede... o kadar."

Yakup Efendi, kışladan dönünceye kadar Mülazımıevvel Şevket, odanın içinde dört döndü. Cıgara içti; uzun uzun yine planını düşündü.

Arkadaşı gelince, arka yollardan geçip Kastamonu'nun dışına çıktılar. Beşdeğirmenler adı verilen yerdeki Yusufhanı'na doğru yürümeye başladılar. Ankara'dan gelen yol, bu yoldu. Sabahın bu erken saatinde ortalıkta kimsecikler yoktu. Hava iyice serindi. Sonbaharın bu sertçe gününü, yükselen güneş, ısıtmaya çalışıyordu. Yakup, kalpağını kaşlarına indirmiş, karşıdan sertçe esen rüzgâra göğsünü vermişti. Şevket'in çizmeli ayaklarının geniş adımlarına uymaya gayret ediyordu. Yolun iki yakasındaki ağaçların dallarında kuşlar kıyametler koparıyordu. Onların ayak seslerinden yakın dallardakiler, kaçışıyorlardı. Bir hayli yürüdükten sonra, Yusufunhanı'nı da geçtiler. Kastamonu'dan çok uzaklaşmışlardı. Yolun bir dönemecinde Şevket,

"Şu ağaçların altında bekleyelim," dedi. Yoldan geçenlerin kendilerini göremeyecekleri bir yere oturdular. Birer cıgara yaktılar. Yolu, gözetlemeye başladılar. Vakit, kolay geçmiyordu. Cıgara üstüne cıgara içiyorlar, yolun üstünden zaman zaman gelip geçen, yaya, atlı, köylüleri seyrediyorlardı. Ara sıra bir kağnının gıcırtısı, dağlarda taşlarda yankılar bırakıyor, ses alıp ses veriyordu. Bu sesleri sık sık bir kalın erkek sesi, öküzlerine 'Deeoo!' diye bağırarak düzenliyordu.

Şevket, sabırsızlanıyor, kıpır sapır ediyordu. Böylece, pek konuşmadan bekleşerek öğle vaktini etmişlerdi ki, yolun üstünde, uzaklardan ince bir toz kalkmaya başladı. Toz, tozun çizgisi, öyle atın, kağnının yavaş yürüyen bir şeyin kaldırdığı toz çizgisine benzemiyordu. Yolun kenarına inip beklemeye başladılar. Toz çizgisi gittikçe yaklaşıyordu. Biraz sonra iki atın çektiği araba iyice görünmeye başladı. Yaklaştıkça arabacının yanında oturan bir neferi, fark ettiler. Şevket,

"Miralay, geliyor..." diye kalpağını, üstünü başını düzeltip, eliyle arabacıya durmasını işaret etti. Araba, yavaşlayıp durdu. Şevket önde, Yakup arkasında arabanın perdeleri açık penceresine yaklaştılar. İçeride iki zabit oturuyordu. Biraz daha yaşlı, şişmanca olanının Miralay olduğunu hemen kestirdi. Daha yaklaşınca, öteki zabitin bir yüzbaşı ol-

duğunu üniformasından anladı. Şevket, pencerenin önünde durup sert bir hareketle selam verdi: "Kastamonu'ya hoş geldiniz Miralayım!" Osman Bey'in yüzünde biraz şaşırmış bir ifade vardı. Tepeden tırnağa Şevket'i, sonra da Yakup'u şöyle bir süzdükten sonra, selamlarını aldı:

"Hoş bulduk," diye mırıldandı. Şevket, kendisini tanıttı,

"58. Alay, İkinci Bölük Kumandanı Şevket, Kastamonu'ya girmeden, izin verirseniz, size bir diyeceğim var."

Kumandan bu sefer karşısında oturan yüzbaşının yüzüne baktı. Kalktı arabadan indi. Yüzbaşı da onu takip etti. Ağaçların altına doğru yürüdüler. Miralay, birdenbire Şevket'e döndü:

"Şevket Efendi, bizi karşılamaya pek uzaklara gelmişsiniz?"

"Her şeyden önce, askerlik şerefim adına bana itimat buyurmanızı rica edeceğim Miralayım." Miralay Osman Bey, yumuşar gibi oldu. Şevket'in yan yan yüzbaşıya bakmasından anladı:

"Erkânıharp Yüzbaşı Mehmet Ali Bey, Sinop için vazifelidir. Ben, askerin namus ve şerefine itimat ederim Mülazımıevvel Efendi."

"Teşekkür ederim Efendim. Size Kastamonu'daki durumu arz etmek için arkadaşım Tüfekçi Yakup Efendi ile buraya kadar geldik." Osman Bey, merakla Şevket'in yüzüne baktı:

"Kim vaziyete hakim?" diye birdenbire sordu. Yakup, Miralay'ın zekâsına şaştı kaldı. Kendilerinin Kuvayı Milliyeci olduğunu hemen anlamıştı. Osman Bey'e Şevket izahat verdi:

"Maalesef efendim, şu sırada, idareye merkezi hükümetçiler hakimdirler. Alay Kumandanı Osman Nuri Bey, vali vekili bulunuyor. Mevki Kumandanı Mustafa Bey, koyu Padişah taraftarı. Posta Telgraf Müdürü Şeyh Ramiz Efendi, elebaşıdır. Dün İstanbul'a sizin geleceğinizi bildirip, tevkifiniz emrini almıştır. Fakat Defterdar Ferit Beyefendi bizimle beraberdir. Bütün Kastamonu'nun gençleri, İhtiyat Zabitler Cemiyeti, halk da bizimledir. Fakat baskıdan ortaya kimse çıkamıyor."

Miralay Osman Bey, düşünceli düşünceli etrafına bakındı:

"İstanbul'un gönderdiği yeni vali geldi mi?" diye sordu.

"Daha gelmedi. Yolda olduğunu söylüyorlar." Osman Bey, bu sefer yanındaki yüzbaşıya döndü:

"Ankara'ya bizim tevkif edildiğimiz dedikodusu gitmiş bile. Dünkü konakta, tertibat alındığını öğrendik. Nedir acaba?" Şevket cevap verdi:

"Postane Şeyh Ramiz'in elinde olduğu için Ankara ile Kastamo-

nu'nun ilişiği kesiktir Kumandanım. Bizim aldığımız tertibattan haberleri olmasa gerek. Hem nereden olacak? Ben, çok gizli tutuyorum." Miralay'ın yüzüne bir gülümseme dağıldı:

"Siz, tertibat, mı aldınız?"

"Evet. Taburdaki arkadaşlarım, sizin tarafınızdadır. Karşı taraf, sizi Beşdeğirmenler'de önce merasimle karşılayacak. Sonra tevkif edecekler. Bu gece, biz de hükümete el koyup, sizi kurtaracağız. Yarın sabaha kalmaz, bütün Kastamonu, Kuvayı Milliye'ye katılmış olur." Miralay Osman Bey, dikkatle Şevket'i dinliyordu. Yüzündeki gülümseme, büyüdü. Endişeli sordu:

"Bak Şevket Efendi oğlum..." Sesi titriyordu Osman Bey'in, heyecanlanmıştı. Kumandanlığını bile unutup, Şevket'e oğlum diyordu; "Bu işi beceremezsen, hakkımızda çok kötü olur. Tertibatın sağlam değilse, ben, dönüp, kuvvet alarak askerle Kastamonu'ya geleyim." Mülazımıevvel Şevket Efendi'nin gözlerinin içi ateş aldı:

"Emin ve müsterih olunuz Kumandanım. Siz, dönerseniz, tehlikenin daha da büyüyeceğini sanıyorum. Sizin bir alayla geldiğinizi etrafa duyurduk. Onun için karşı taraf, ne de olsa çekingen. Mevki Kumandanı sizinle gelen alaya karşı muharebeyi bile göze almış. Müsaade ederseniz, bu işi kan dökmeden halledeceğiz." Miralay Osman Bey, biraz düşündü:

"Peki, İkinci Bölük Kumandanı. Emrinizdeyim..." diye yarı şaka yarı ciddi tekrar gülümsedi. Sonra birdenbire aldığı tertibatı Şevket'ten sordu. O, kısaca anlattı. Sözünü bitirirken,

"Sizden ricam, bugün Kastamonu'ya mümkün olduğu kadar geç, akşama doğru gelmenizdir. Beşdeğirmenler'de istirahat buyurunuz. Akşama doğru, geldiğinizi bildirirsiniz. Sizi karşılamaya çıkarlar."

"Hani tevkif ederler demek istiyorsun." Şevket, güldü.

"Uzun sürmeyecek efendim. Size söz veriyorum: Gece saat on ikide Kastamonu'nun Hükümet Konağı'nda olacaksınız..."

"Haydi bakalım, göreyim sizi..."

5

Gece, saat on. Kastamonu, karanlıklar içinde uykuda. Şehrin kenarındaki kışlada derin bir sessizlik var. Koğuşlarda neferler uykuya yatmış. Yalnız İkinci Bölük ayakta. Koğuşlarında hazır bekliyor. Bölük odasında, masanın üstünde yanan fitili kısılmış lambanın önünde Mülazımıevvel Şevket Efendi, dimdik ayakta bekliyor. Karşısında üç çavuş, hareketsiz, Kumandanlarının gözünün içine bakıyorlar. Kapının önünde dördüncü çavuş, bölükle irtibatı temin etmek için beklemekte. Böyle on dakika geçiyor. Odanın kapısı yavaşça açılıyor, içeriye, Tüfekçi Yakup Efendi giriyor. Vazife başındadır:

"Ağır makineliler tamam. İşlemez halde..." diyor. Şevket çavuşlardan birine:

"Fırla bakalım Musa Çavuş. Çarşıdaki o, konuştuğumuz demirci dükkânının ardındaki samanları ateşle. Neferlerin gözlerini dört açsın. Çarşıyı yakmayın. Polisler, kalabalık, yangın var diye, toplanınca, sezdirmeden kaçın. Seni, neferlerle postanenin önünde bulacağım. Anlaşıldı mı?"

"Baş üstüne Kumandanım." Çavuş, odadan fırlıyor. Kapıdaki çavuş da bir manga asker süngü takmış bir halde, kapının önüne gelmiş bile. Şevket, öteki iki çavuşa,

"Koğuşta emrimi bekleyin..." diyor, Yakup'a dönüp, "Kışlada kalan, nöbetçi olan arkadaşların yanına gidelim," diye kapıya yürüyor. Kışlanın karargâh binasının üst katına yürüyorlar. Çavuş, askerler onları takip ediyor. Merdivenleri gıcırdatmamaya çalışıyorlar. Merdivenin hemen başındaki odanın kapısını açıp Şevket, arkasından Yakup içeri giriyorlar. Birinci Bölük Kumandanı Mülazımıevvel Nail, arkadaşı Şevket'i elinde tabanca karşısında görünce, hiç şaşırmıyor. Geceliğinin ete-

ğini yorganın içinden çekip, yataktan kalkıyor. Kısık lambanın fitilini açıyor. Sakin bir sesle,

"Kuvayı Milliyeci mi olduk Şevket?" diye soruyor.

"Öyle gerekiyor Nail."

"İyi. Ne yapacağız? Vazifem ne olacak?"

"Bölüğünü hemen hazırla, nizamiyede beni bekle." Nail, acele acele giyinmeye başlıyor: "Biliyorsun, benim bölüğümün mevcudu çok az..."

"Yeter..." Şevket, geri dönüyor. Kapıdan çıkacağı vakit, Yakup'un yüzünün asıldığını görünce,

"Nail'den şüphen mi var?"

"Öyle bir şey söylemedim."

"Yürü öyleyse..." Arkalarından Nail'in güldüğünü duyuyorlar:

"Doğrusu senden bekliyordum Şevket, harekete geçmeni."

"Elini çabuk tut."

Koridorda Şevket,

"İş Ali Bey'de," dedi. Yakup,

"Çaresine bakarız..." karşılığını verdi. Ağır Makineli Dördüncü Bölük Kumandanı Ali Bey, karşısında Şevket'i görünce, tabancasına bir baktı. Yüzü bembeyaz oldu. Oturduğu yatağının içinden doğrulamıyordu. Ona durumu kısaca anlatınca Şevket,

"Aman kardeşim, bölüğüm emrindedir..." karşılığını verdi. Acele bölük çavuşlarını yaka paça getirdiler. Adamlar, yarı giyinmiş bir haldeydi. Yüzbaşı Ali Bey, onlara,

"Şevket Bey'in emrindesiniz!" emrini verdi. Çavuşlarla, Yakup, makineli tüfeklerin başına koştular. Ali Bey, bir şeyler söylüyor, ne dediğini Şevket pek anlayamıyordu. Kısa kesti:

"İyi... iyi... Anlaşıldı Yüzbaşım. Biz işi bitirinceye kadar tevkif ediliniz..."

"En doğrusu bu... sizinle beraberim... beraberim ya, malum çoluk çocuğum var..." "Olur canım... Bize zaten makineler lazım." Şevket, kapıya seslendi bu sefer. Çavuş, karşısına dikildi: "Yüzbaşının kapısına iki süngülü dik. Ben, emir vermeden, dışarı çıkamayacak."

"Baş üstüne Kumandanım." Şevket, odadan çıkarken,

"Kusura bakma Ali Bey... seni de böyle idare edelim," dedi. Yüzbaşı, rahat bir nefes aldı:

"En münasibi bu Şevketçiğim..." diye yatağının üstüne çöktü.

Şevket, arkasında askerleri ile Alay Kumandan Muavini Binbaşı Şerif Bey'in odasının önüne geldiği zaman, hem de tabur kumandanı olan Binbaşı'yı, kapısının önüne çıkıyor buldu. Tabancasının namlusu ile onu iterek odasına soktu. Ama meram anlatamadı. Binbaşı Şerif Bey, avaz avaz, alay... tabur... nöbetçi... isyan gibi kelimeleri bağırmaya başladı. Şevket'in kaybedecek vakti yoktu. Hemen Çavuş'a seslendi:

"Dik bakalım Binbaşı Bey'in kapısına da iki süngülü..." dedi, "Binbaşı başını kapıdan uzatırsa vurun."

Şerif Bey, öfkeden, sinirden, tir tir titriyordu. Çekti kapıyı Şevket, çıktı. Çavuş'a, kışlanın muhafazası vazifesini verdi. Her tarafa nöbetçiler diktirdi. Nizamiye kapısına geldi. Kapının iç tarafında kendi bölüğü, onun yanında Ağır Makineli Tüfek Bölüğü, silah başı yapmış bekliyordu. Önceden anlaştığı Mülazım Saip, Talât, Aptullah Efendiler vazife başındaydı. Kışladan çıktılar. Yolar çok karanlıktı. Sokaklarda fenerler çok aralıklıydı. Mülazımıevvel Şevket Efendi, planının ikinci kısmını uygulamaya başladı. Şehri, postaneyi, Kastamonu'nun can damarı yollarını kontrol altına almak için iki ağır makineli tüfeğe Sığırpazarı Köprüsü'nde tertibat aldırdı. Oradan süratle Hükümet Konağı'nın önüne geldiler. Ağır makinelinin birini de buraya yerleştirdi. Daha sonra Askerlik Dairesi'nin önüne vardılar. Sonuncu tüfek de burada hazırlandı. Yollar tutulmuş, önemli binalar çevrilmişti. Bu sırada Yakup, Hükümet Konağı yanındaki jandarma koğuşuna bir manga askerle varmış, nöbetçinin ağzını ani bir hücumla bağlatmış, uyuyan jandarmaların silahlıktaki tüfeklerinin mekanizmalarını çıkarıp toplamıştı. Oradan acele postaneye gitmiş. Muhabere memuru Tevfik Efendi, durumu anlayınca Yakup'u çok iyi karşılamış, derhal İstanbul'la ilgiyi kesip, maniple başında Ankara'yı aramaya koyulmuştu. Yakup, orada da nöbetçiler bırakıp, Şevket'in yanına dönmüştü. O döne dursun. Şevket, önce Askerlik Dairesi'nin alt katındaki odada uyuyan, Yüzbaşı Muhittin Bey'i uyandırmıştı. Bu arada da çavuşlar, bütün zabit ve neferlerin yattığı odaların kapılarına nöbetçileri dikmişlerdi. Burada sıkı tertibat almak zorundaydı Şevket, Mevki Kumandanı Kaymakam Mustafa Bey, üst katta yatıyordu. Şu elebaşılardan Mustafa Bey...

Şevket, üst kata çıkınca, koridorda bir idare kandilinin yandığını gördü. İdare kandili Mustafa Bey'in emirberinin elindeydi. Emirber Hasan, bir elinde de yüz havlusunu tutuyordu. Kaymakam Mustafa

Bey, bu sırada tuvaletten çıktı. Şevket'i, elinde tabanca karşısında görünce, idare lambasının ışığında bile yüzünün kıpkırmızı kesildiği görüldü. Kendisini toparlamaya çalışarak, bir taraftan da ellerini kurulayarak konuştu: "Ne o Şevket, gece vakti hayrola?" Şevket, sakin bir sesle,

"Kuvayı Milliye namına tevkif edildiniz Kumandan Bey!" dedi. Mustafa Bey, iki yakasına bakıyor, yavaş yavaş odasına doğru ilerliyordu. Onun maksadını Şevket, hemen anlamıştı. Kaymakam, tabancasına ulaşmak için vakit kazanmak istiyordu. Önüne geçti. Mustafa Bey, öfkeyle bağırdı:

"Kim oluyormuş bu Kuvayı Milliye!" Şevket, onun bağırdığı kadar bağırdı:

"Millet! Kumandan Bey! Türk Milleti!" Mustafa Bey, birdenbire Şevket'in üstüne hücum etmek istedi. O, bir an tetiğe dokunuvermeyi aklından geçirdi. Fakat vazgeçti. Kumandanı, göğüsledi. Merdivene kadar itiştiler. Sonra Şevket, birdenbire kurtulup, çekiliverdi. Mustafa Bey, merdivenden aşağıya yuvarlandı. Yuvarlanırken de Şevket'in ayağına sarıldı. Şevket, kendini kurtardı ama, birkaç basamak düştü. Kaymakam, ta aşağıya kadar gitti. Son basamakta, bir çavuşla, birkaç nefer bekliyordu. Şevket, toparlanıp, Çavuş'a seslendi:

"Getirin oğlum Kumandan Bey'i, odasında istirahat etsin."

Kaymakam Mustafa Bey'in, sırtına iki süngü dayandı. Recep Çavuş,

"Buyur Kumandanım, çıkalım..." diye, merdiveni gösterdi. Emirber Hasan, idare kandili elinde Şevket'in yanına gelmiş, merdivene ışık tutuyordu. Mustafa Bey, merdivenin yarısına geldiğinde kendisini ancak toplamış, avaz avaz bağırmaya başlamıştı:

"Padişah hainleri... Alçaklar... Devlete, halife-i ruyu zemine isyan ha! Görürsünüz siz!" O kadar çok küfretti ki odasına gelinceye dek, Recep Çavuş, dayanamadı:

"Ağzını topla Kumandanım... Bu, milletin emri," dedi. Kolundan tutup Mustafa Bey'i, odasına sokmak zorunda kaldı. Kapıya diktiği iki süngülüye, "Açın gözünüzü. Kumandan Bey'in yanına kimse girmeyecek," diye ekledi.

Askerlik Dairesi'nin içinde son kopan bu gürültü üzerine, dairede yatan zabitler, neferler, odalarının kapılarına fırlamışlardı. Bir de gördüler ki, kapıları süngülüler tutmuş. Seslerini çıkarmadan içeriye girip kapıları kapadılar. Askerlik Dairesi, koridorlar, çevresi, sıkı bir kordon

altına alınmıştı. Şevket, alt kattaki dairenin yazıcılar odasına geldi. Orada Yakup, kendisini bekliyordu. Bir manga askerle Jandarma Bölük Kumandanı Yüzbaşı Emin Bey'i tevkif edip evinden getirmiş. Yüzbaşı Emin Bey, heyecanla Şevket'in boynuna sarıldı:

"Beni tevkif edemezsin Şevket kardeşim... Ben de Kuvayı Milliyeciyim," dedi. Şevket, onun gösterdiği bu heyecana şaştı. Yüzbaşı Emin Bey, hemen cebine davrandı. Birtakım kâğıtlar çıkardı:

"Bak... bak..." diyordu, "gizlice aldığım Heyeti Temsiliye kararları... Kongrenin emirleri... Defterdar Ferit Beyefendi'nin de haberi var..." Şevket, birdenbire çok sevindi:

"Peki Yüzbaşım... Hemen bölüğünüze silah başı yaptırın, Hükümet Konağı'nın avlusunda emrimi bekleyin. Şu sırada rütbeme bakmadan emir verdiğim için kusuruma bakmazsınız değil mi?" Emin Bey,

"Ne diyorsun Şevket! Memleketin içinde bulunduğu tehlike karşısında elbirliği edeceğiz." Şevket, Emin'e iyice inanmıştı. Yakup'a dönüp emir verdi:

"Jandarmaların mekanizmalarını geri ver." Yüzbaşı Emin, kapıya doğru hızla yürürken, "Şimdi jandarmalar vazife başında olacaklar..." diye söylendi. Şevket, seslendi:

"Bir dakika Yüzbaşım." Emin Bey döndü. Mülazımıevvel devam etti: "Size hemen bir vazife veriyorum. Derhal Vali Vekili olan Jandarma Alay Kumandanı Osman Nuri Bey'in evini saracaksınız. Emir gelince tevkif eder, Hükümet Konağı'na getirirsiniz." Yüzbaşı güldü: "Bak bu iş çok hoşuma gitti." Yakup, biraz sonra,

"Emir verdim, jandarmaların mekanizmalarını veriyorlar," diye döndü. Hemen arkasından da Mülazım Talât Efendi, Polis Müdürü Halil Bey'i getirdi. Halil Bey, çok kısa konuşan Şevket'e hemen iltihak edeceğini, polislerin emrinde olduğunu söyledi.

"Ama," diyordu, "çarşıda yangın çıktı. Bekçiler, polisler, halk o yana koşuşuyorlardı." Şevket, gülümseyerek,

"Ya... eh ne yapalım, hemen hükümetteki dairenize buyurun Halil Bey... Yangın söner. Kastamonu'nun, Kuvayı Milliyeci Kastamonu'nun asayişinden sorumlusunuz." Talât Efendi söze karıştı:

"Posta Müdürü Şeyh Ramiz Efendi'yi Hükümet'te bir odaya kapattık. Adamı, bir manga asker zor zaptetti. Deli midir nedir..." Şevket, Halil Bey'e döndü:

"Bu adamın muhafazasından da siz sorumlusunuz."

"Peki..." dedi, Halil Bey, odadan çıktı. Mülazım Talât Efendi'yle hükümet Konağı'na gitti. Yakup,

"Şimdi ne yapacağız?" diye sordu. Mülazımıevvel Şevket Efendi, kalpağını düzeltti. Tabancasını masanın üstünden alıp belindeki kılıfına yerleştirdi.

"Başardık Yakup. Bu andan itibaren Kastamonu, biz, Kuvayı Milliye Kumandanı Miralay Osman Beyefendi'nin emrindeyiz. Gidip kendisini alarak Hükümet Konağı'na getirelim." Saatine baktı: "On ikiye çeyrek var, vakit," diye söylenerek Askerlik Dairesi'nin kapısı önüne çıktı. Aldıkları tertibatı, zabitlerin, neferlerin bulundukları yerlerden emir almayınca bir yere ayrılmamalarını bir daha haberciler göndererek emretti. Dairenin karşısında, meydanın öte yakasındaki Miralay Osman Bey'in misafir edildiği eve doğru yürüdüler. Evin kapısında merkezi hükümetçilerin diktiği iki jandarma, alık alık karanlığın içinde etraflarına bakıyorlar, her tarafın tutulduğunu gördükleri halde bir şey yapmadan bekliyorlardı. Şevket, yaklaşınca jandarmalardan biri,

"Olanı biteni öğrendik. Biz de Kuvayı Milliyeciyiz... Emir sizin Kumandanım..." diye, selam verdi. Şevket,

"Varın bölük kumandanınızın yanına..." diye onları yolladı.

Eve girdikleri zaman. Miralay Osman Bey'i, giyinik, onları bekler halde buldular. Şevket, selam verdi:

"Kastamonu emrinizdedir Kumandanım. Kuvayı Milliye'ye ilhak etti!" dedi. Miralay Osman Bey, çok heyecanlanmış, gözleri yaşarmıştı. Bir an ne diyeceğini bilemedi. Sonra babaca, kollarını açıp Şevket'i kucakladı:

"Sizin gibi, senin gibi vatanperver zabitler oldukça, bu milletin, Türk milletinin sırtını kimse yere getiremez. Sağ ol oğlum," dedi. Şevket, yapılan işler hakkında raporunu verdi. Osman Bey,

"Hemen postaneye gidelim. Sonra Hükümet'e döneriz," dedi.

Göz altındaki postaneye geldiler. Her yerde gördüğü tertibat Osman Bey'i çok sevindirmişti:

"Aferin... aferin... Kan dökülmeden başardınız...." diye, bir adım gerisinde yürüyen Şevket'e söyleniyordu. Postanenin bütün lambaları yakılmıştı. Muhabere memuru Tevfik Efendi maniple başındaydı. Miralay'ı görünce ayağa kalktı:

"Ankara ile teması temin ettim efendim," dedi. Osman Bey, masanın başına otururken emir verdi:

"Ben, Ankara'ya rapor yazarken, sen, Sivas'ta Mustafa Kemal Paşa'yı ara..."

Tevfik Efendi, manipleye sarıldı. Makine tıkırdamaya başladı. Memurun heyecanı belliydi. Dudakları da makineyle beraber kıpırdıyordu. "Kastamonu, Sivas'ta Peri'yi arıyor... Kastamonu Sivas'ta Peri'yi arıyor..." Peri, Kuvayı Milliyeci telgrafçılar arasında Mustafa Kemal Paşa'nın parolasıydı. Bu arama on beş dakika kadar sürdü. Nihayet, makinenin cevap tıkırtısı duyulmaya başladı. Tevfik Efendi, kaleme sarıldı. Yazmadan, hızla Osman Bey'e döndü:

"Mustafa Kemal Paşa Hazretleri, Sivas'ta makine başında!" dedi. Bu sözler, Osman Bey'i, onun arkasında emir bekleyen Şevket Efendi'yi, onlardan öteye bütün orada bulunanları harekete geçirdi. Osman Bey, kaleme sarılıp bir telgraf yazdı. Memura uzattı. Tevfik Efendi, Sivas'a telgrafı yazdırmaya başladı:

(Bugün Kastamonu'ya geldim. Hükümeti merkeziyenin adamları ve vali vekili ve jandarma kumandanının dessaslığı ile hanemde tevkif edildim. Timsali hamiyet zabitanımızın himmetleriyle şimdi kurtuldum. Ben de vali vekilini ve jandarma alay kumandanını beraber tevkif ettirdim. Telgrafhaneyi işgal ettim. Buradaki vaziyet mühimdir. Kongreye istirham ederim, bütün mukarreratından burayı haberdar ederek Kastamonu ahali muhteremesini tenvir buyursun. Yeni valinin İnebolu'ya indiği müstahberdir, hakkında ne muamele yapılacaktır? Burada vali vekili ve saire tayini hakkında milli kongrenin bana salahiyet vermesine ve işbu istirhamımın cevabına makine başında intizar eylediğim maruzdur.)

Bu telgrafı çektikten üç dakika sonra makine başında Sivas'la konuşma başladı. Mustafa Kemal Paşa sordu:

(Elyevm orada vaziyete hakim misiniz? Ne kadar kuvvetiniz var? Orada erkânı vilayetten şayanı itimat kim vardır? Yeni tayin olunup İnebolu'ya geldiği haber alınan valinin ismi nedir?')

(Halen vilayete hakimim, herhalde, kongrenin müzahir olarak beni tenvir etmesi lazımdır. Tayin olunan vali, Konya valiliğinden mütekait, gayet eski bir zat olduğu rivayet olunuyor. İsmi Ali Rıza'dır. Kuvvetim, iki yüz elli kişi çıkarır bir tabur ve dört tüfekli bir mitralyöz bölüğünden ibarettir. Halk ile henüz görüşülmemiştir. Erkânı vilayetten

Defterdar Ferit Bey vardır.) Mustafa Kemal Paşa, emir verdi: (Şimdi bizzat vali vilayetin deruhte buyurunuz ve bütün Kuvayı askeriye ve mülkiyeyi elinize almaya tamamen salahiyettarsınız. Gelmekte olan valiyi derhal tevkif ettirecek tedabiri serian ittihaz buyurunuz, icraatınıza fiilen mümanaat edenlere karşı bilâtereddüt silah istimal ettiriniz. Vilayet defterdarı, benim Diyarbakır'dan tanıdığım Ferit Bey ise size muavenet etmesi lazımdır. Bolu mutasarrıfına, aldığınız vaziyet ve salahiyeti, şimdi, bildirerek onun da İstanbul'a karşı aynı veçhile hareket etmesini tarafımızdan söyleyiniz. Sinop Mutasarrıfı Mazhar Tevfik Bey'e de benim tarafımdan aynı talimatı veriniz. Yanınızda hangi şifre miftahı vardır?)

(Vali vekâletini Defterdar Ferit Bey'e vereceğim, kendim deruhte edemeyeceğim. Bildiğiniz Ferit Bey'dir. Sinop mutasarrıfı bildiğinizdir, kendisi azledilmiştir. Vekâlet, Jandarma Tabur Kumandanı Remzi Beydedir. Mazhar Tevfik Bey'in Sinop'ta olduğu bildiriliyor. Şifre miftahı mevkuf alay kumandanındadır, talep edildi, alacağım cevabata göre arzederim efendim.)

(Yanınızda başka şifre miftahı var mıdır? Ferit Bey şimdi nerededir, vaziyetten malumattar mıdır?)

(Vaziyetten malumatı yoktur, şimdi çağırıldı, gelecektir. Ben hiç şifre miftahı almadım; çünkü tevkif edileceğimi biliyordum, makam şifresiyle yazarım ümidindeydim.)

(Oradaki jandarma tabur kumandanı kimdi, ne kadar jandarma kuvveti vardır, emriniz altına girdi mi?)

(Jandarma Kumandanı Emin Bey, yanımda ve benimle teşriki mesai etmiştir, merkezde jandarma mevcudu otuz beş kadardır. Polis müdürü Halil Bey de yanımda ve benimle teşriki mesai etmiştir, mevcudu kırk tanedir. Piyade Tabur Kumandanı Şerif Bey, kendisi biraz budala olduğundan şimdilik tevkif edilmiştir. Jandarma Tabur Kumandanı Emin Bey yüzbaşıdır. Defterdar Ferit Bey geldi, yanımdadır.)

(Emin Bey'i biraz anlatır mısınız?)

(318 neşetli, Üsküplü Emin, tanırsınız. Mahsus ellerinizden öpüyorlar.)

(Emin Efendi'yi tanırım, teşekkür ederim. Ferit Bey'e vaziyeti anlattınız mı? Mühim hususat makam şifresiyle bildirilebilir. Sinop mutasarrıf vekili olan Jandarma Kumandanı şayanıemniyet olmadığı takdirde onun yerine sizce tensip olunacak münasip istikmali düşünülmelidir. Muavenete ihtiyaç görüyor musunuz?)

(Kuvvetçe ihtiyaç görüp görmediğimi bilâhare arzedeceğim; Jandarma Tabur Kumandanı, yeni geldiği için ahvali malum olmamıştır Efendim.)

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri, Miralay Osman Bey'den Defterdar Ferit Bey'in durumunu da öğrendikten sonra, şu telgrafı yazdırdı:

Osman Bey ve Ferit Beyefendiye,

(Tedabir ve icraatınızda muvaffakiyet, temenni ederim. Bizi vaziyetinizden ve gelmekte olan valinin tevkif edildiğinden haberdar buyurmanızı intizar eyleriz.)

Mustafa Kemal[2]

***

Bu konuşmadan sonra Miralay Osman Bey, Hükümet Konağı'na gidecek zamanı bulamadı. Şimdi postane arı kovanı gibi kaynaşıyordu. Polisler, askerler, bütün vazifeliler, sağa sola koşuşuyorlar, Osman Bey'in emirlerini yerine getiriyorlardı. Önce, Miralay, vali vekâletini üstüne alan Ferit Bey'le, hemen baş başa verip, Kuvayı Milliyecilere iş taksimi yaptılar. Ferit Bey, sivil idareyi düzenlemek için Hükümet Konağı'na gitti. Miralay Osman Bey, Mülazımıevvel Şevket Efendi'nin getirdiği tutukluları, birer birer sorguya çekmeye başladı. Gün ışırken Miralay, bu soruşturmadan, sigaya çekmeden hiçbir şey çıkaramayacağını anladı. Şeyh Ramiz Efendi,

"Padişahım... Halifem... Dinim, iman! İmansızlar..." diye yine bağırmaya başlamıştı. Kumandanın kafası kızdı. Döndü Şevket'e,

"Götür şu sersemleri... tık deliğe... gözüm görmesin! Adamın elinden zorla kaza çıkartacaklar. Hay Padişahınız, padişah gibi kafanızda paralansın... Basın bakalım... Ankara'da hesabınızı görsünler..." dedi. Dedi ama çok öfkelenmişti. Kumandanın öfkesi çok ömürdü. Şevket, için için sevincinden gülüyordu. Kapıdaki süngülüleri çağırdı. Şeyh'in kollarına girmek zorunda kaldı neferler. Ramiz Efendi, bu sefer de giderken, yüksek sesle Arapça dualar okumaya başladı. Osman Bey, arkasından baktı kaldı. Mülazımıevvel'le göz göze gelince sordu:

"Bu herif deli mi Şevket?" Şevket, gülmesini artık tutamadı:

"Müsaade buyurun Kumandanım, aklını başına getirmeye çalışacağım." Osman Bey de gülmeye başlamıştı. Bir lahavle çekti.

2. Parantez içindeki yazılar: Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk* s.118,119,120.

Muhabere memuru Tevfik Efendi, var kuvveti ile makine başında çalışıyordu. Kastamonu'nun ahvali, Kuvayı Milliye'ye iltihakı, bütün yurda duyurulmuştu. Miralay Osman Bey'in başı tenhalaşır gibi olunca, *Açıksöz* gazetesi başyazarı Hüsnü Bey, yanına geldi. Gazetenin sahibi Hamdi Bey, onun hemen arkasındaydı. Hüsnü Bey,

"Beyanname hazır Kumandan Bey..." diye, elindeki kâğıdı uzattı. Kumandan Beyannameyi gözden geçirip imzaladı. Gazeteciler, acele acele odadan çıktılar.

***

Sermürettip Hüseyin Efendi, elinde küçük bir lamba, hurufat kasalarının etrafında dört dönüyordu. Durmadan da söyleniyordu:

"Oğlum Emrullah, gözünü aç oğlum. Yanlış yapma... Tashih yapacak vaktimiz yok..."

Mürettip Hüseyin Hilmi, elinde lambası, başlık için iri harfleri ayırmaya uğraşıyordu. Dayanamadı:

"Ne oluyorsun be ustam? Bu ne telaş, bu ne heyecan?"

"Sen, önüne bak adaşım. Bugünü gördüm ya... ölsem de gam yemem."

"Biz, uyuyormuşuz be usta... Memlekette neler dönüyormuş da haberimiz yokmuş..." Emrullah başını kaldırdı işinden:

"Hem de gazeteciyiz..."

"Oğlum Emrullah, gözünü aç... Tashih yapacak vaktimiz yok..."

"Meraklanma ustam. Gün doğarken, Beyannameyi bütün Kastamonu okuyacak."

"Okuyacak ya!"

Hüseyin Efendi, şimdi de baskı makinesiyle uğraşmaya başlamıştı. Makineyi gözden geçirdi. Kâğıtları hazırladı. Bu işleri yaparken, sevinçten, etekleri zil çalıyor, eli ayağı titriyordu. Fesine kadar mürekkebe batmıştı. Mürettipler, bütün gayretleriyle çalışıyorlardı. Hüseyin Efendi, Beyannamenin altındaki imzanın harflerini beğenmedi. Küçük düştüklerini söyledi. Kastamonu Havalisi, Kuvayı Milliye Kumandanı Miralay Osman, ibaresini bozdurup, tekrardan daha büyük puntoyla dizdirdi: 'Bu iş, ince iştir oğlum Emrullah!' diye söyleniyordu.

"Peki Usta... öyle olsun... Dediğin gibi olsun..." En sonunda Beyanname baskı makinesine verildi. Ortalık iyice aydınlanmıştı. Lambaları

söndürdüler. Hüseyin Efendi, pencereleri açtı. Matbaaya serin bir hava doldu. Beyanname, basılıyordu.

Hüsnü Bey'le Hamdi Bey göründüler. Arkalarında Kastamonu'nun ne kadar simit satan çocuğu varsa sökün etti. Bu çocuklar, haftada iki gün çıkan *Açıksöz* gazetesini de satarlardı. Hamdi Bey,

"Beyannameler dağıtılacak... göreyim sizi çocuklar... Var kuvvetinizle bağırın. Bütün Kastamonu duysun, okusun..." dedi. Kapının önünde toplanan çocuklara Hüseyin Efendi, deste deste Beyannameleri vermeye başladı, ilk kapan çocuk, fırladı. Sesi çıktığı kadar bağırdı:

"Kastamonu, Kuvayı Milliye'ye katıldı! Yazıyor!"

Güneş artık Kastamonu'nun yüzünü aydınlatıyordu. Yarım saat geçti geçmedi, bütün Kastamonu halkı, sokaklara dökülmüş, çarşıda, mahallede, her yerde kucaklaşıyordu.

6

Ilgaz Dağları'nı durup dinlenmeden aşmışlardı. 17 Eylül gününü, 18'e bağlayan gece, konakladıkları ormanda ancak üç saat kadar istirahat edebilmişlerdi. Artık Kastamonu'ya varmış sayılırlardı. Gece yarısından iki saat sonra Bölük, Ağır Makineli Takımı, tekrar yürüyüşe geçmişti. Herkes çok yorgundu. Üç gündür sırtında ağır makineli taşıyan Hızır'ın bile katır inadı yumuşamıştı. Yusuf ta ilk günlerin, at üstünde dolaşmanın sıkıntısını çoktan geçirmişti. İzmir'den ilk çıktığı günleri, ne zaman atının üzengisine bassa hatırlardı. Şimdi, arabada rahatça oturur gibi atının üstünde oturuyordu.

Alacakaranlıktı. Yürüdükleri dar, ağaçların arasında uzanan yolun iki tarafını saran büyük dallar, rüzgârla uğulduyordu. Bu uğultuya bölüğün nal sesleri, tıpırtılar halinde karışıyordu. Yerde yığın yığın dökülmüş yapraklar vardı. Ortalık bayağı soğuktu. Yusuf, kalpağını kulaklarına kadar çekmiş, paltosunun yakasını kaldırmış. Biraz önde Atâ'nın atlı gölgesi, yanında Seyfi yürüyordu. Yürüyüş kolu, sessizdi. Osman, içten içe onlara sesleniyor, kurtlar kuşlar uzaktan uzağa konuşuyor gibiydi. Seyfi, atının gemini çekti, Yusuf'un yaklaşmasını bekledi:

"Şu ormanın rutubeti, iliklerime kadar işledi. Hani bir bardak çaya neler verirnezdim." Yusuf, gülümsedi.

"Eh... birşey kalmadı. Kastamonu'da demlemişlerdir. Varınca içeriz."

"Bakalım... Kastamonu'ya bizi sokacaklar mı?"

"Her ne kadar törenle karşılamayacaklarsa da, eninde sonunda gireceğiz."

"Şu bilgisizlik can sıkıcı. Kastamonu'da neler olup bitiyor, bir türlü öğrenemedik. Rastladığımız yolcular da bir şey bilmiyorlar. Sanki yer yarılmış, Kastamonu içine batmış."

"Bana kalırsa, bu ahval, şehirde bazı dolapların döndüğünü gösteriyor. Allah vere de Kumandan Osman Bey'i İstanbul'a yollayacak vakit bulamasalar."

"Kumandanın da ne zaman şehre vardığını, iyice bilmiyoruz ki.. Daha Ankara'dayken, tevkif edildi dendi."

"Bırak şimdi bunları Seyfi, Kıta Kumandanımızın planı güzel. Üst tarafı hiç bilinmez."

"Doğrusun. Bakalım bizim Derviş Çavuş ne haber getirecek."

"Şimdiye kadar onun geri gelmesi gerekmez miydi?"

Seyfi saatine baktı:

"Karakol oldukça uzak, aklımda kaldığına göre. Ancak bir saat sonra Derviş'le karşılaşacağız. Daha dönemez. O da işler yolunda gittiyse..."

"Çavuş, tecrübeli asker ne de olsa..."

"Hem de nasıl..."

Şimdi ağaçlar seyreliyordu. Tepeden eteklere doğru iniyorlardı. Arkalarında koca koca dağlar olduğundan, güneş, bir türlü doğamayacak gibi görünüyordu. Ortalık hep alacakaranlıktı.

Atâ, oldukça telaşlıydı. Fakat belli etmek istemiyordu. Bu yüzden kıtanın önünde ilerisinde yürüyordu. Süvari bölüğünün hemen önünde Salih, zeki gözlerini iyice açmış, ta uzaklardan at koşturan Mülazımıevvel Atâ'nın gidişatını kolluyordu. Bir laf edememekten neredeyse çatlayacaktı. Ama ne yapsın ki, emir emirdi. Yusuf'tan öğrendiği vazifenin ne olduğu, aslı hakkında ağzını açmaya yetkili değildi. Anlıyordu ki, Mülazımlevvel'in telaşından anlıyordu ki, Kastamonu'ya yaklaşmışlardı. İçin için, 'ne olursa bugün olup bitecek...' diye seviniyordu. Sevincinin en büyük sebebi: Orduyla bir şehrin üzerine, hem de Padişah'ın bir vilayetinin üstüne yürünmesiydi. Günlerden beri durup durup,

"Bak şu orduya be!" diye söyleniyordu. Yine bu sözleri tekrarlayınca, Parsalı Rasim dayanamadı. Atının üstünden ona doğru uzanıp, kimsenin duymamasına dikkat ederek,

"Ne ordusu be Efe, eksik bir süvari bölüğü, birkaç da makineli tüfek..." dedi. Salih, ters ters ona baktı.

"Sen ömründe bu kadar askeri bir arada gördün mü?"

"Salihli cephesinde epey vardık. Sonradan da daha çoğaldık. Şimdi orada da ordu olmuşlardır."

"Ben sana asker diyorum, asker..."

"Biz de, oradakiler de asker sayılmaz mı?"

"Sayılmasına sayılır ya... Ama ne de olsa asker elbisesinin rüzgârı başka..."

"Ne demek istiyorsun? Açık söyle... Biz, asker esvabı giymeden de dövüştük, dövüşüyoruz."

"Kızma be yahu... Yoktu da giyemedik. Şimdi iş değişiyor."

"Şunu açık açık söylesene?"

"Bil öyleyse, Ankara'ya dönünce hep asker esvabı giyeceğiz. Oldu mu?" Rasim, ister istemez güldü:

"Canın sıkılmışa benziyor... Hem Ordu... Ordu dersin... Hem de iş başa düştü mü asker olmaktan kaçarsın..."

"Aslını sorarsan Rasim, ben anadan doğma asker kaçağıyım..."

"Biliyorum."

"Nereden biliyor muşun?"

"Her gün bir başka türlü anlatırsın ama, senin askerden kaçıp dağa çıktığını, bal gibi biliyorum."

"... ne olacakmış?"

"Bir şey dediğim yok. Şimdi kuyruğu kıstırdın."

"Ülen o senin dediğin masal kaç yıllık bilir misin? Sen, daha ananın karnında bile yoktun. Şimdi iş değişti."

Sustular. Efe'yi kızdırdık diye, kıs kıs güldüler.

Mülazımıevvel Atâ, uzaklaştığı yolun üstünde atını çevirdi, önce yan taraftaki bir çıkıntının üstüne sürdü. Oradan aydınlanmaya başlayan yolun bir dere içine düşen ucunu gözetlemeye başladı. Sonra döndü, Seyfi ile Yusuf'un yanını geldi. Onlara bir şeyler söyledi. Üçü de atlarını mahmuzladılar. Dereye doğru indiler. Dereden çıkıp tekrar yola sardıkları zaman, Derviş Çavuş'un atının kişnediğini duydular. Yol, önüne çıkan büyük bir kayanın arkasına dolanınca, Çavuş'la karşı karşıya geldiler. Gemler çekildi. Derviş, selam verdi. Atâ sordu:

"Ne haber?"

"Hiçbir haber yok Kumandanım."

"Ne demek o?"

"Diyeceğim, ortalıkta in cin top atıyor."

"Üç kişiyle gittin, bir kişiyle döndün."

"İkisini Ilgaz Jandarma Karakolu'na bıraktım. Ne olur ne olmaz."

"Karakolda kimse yok mu?"

"Bir onbaşı ile iki nefer vardı. Herifleri, karakolu basıp kesseler olacak. Kütük gibi uyuyorlardı. Uykudan kaldırdım. İki günden beri Kastamonu'dan ne gelen var, ne de giden, dediler." Zabitler, birbirinin yüzüne baktılar. Atâ,

"Bu da ne demek?" diye mırıldandı. Seyfi,

"Sana oyun etmesinler Derviş? Jandarmalar birliklerini saklamasınlar?" Çavuş, bıyıklarının altından yüzüne dağılan bir gülümsemeyle genç takım kumandanının yüzüne baktı. Seyfi, anlamıştı. Derviş, gereken tahkikat, tetkikat ve işlemi yapmıştı. Seyfi'nin düşüncesi de doğru çıktı. Bir buçuk saat sonra, sıkı, cebri bir yürüyüşle Ilgaz Jandarma Karakolu'na geldiklerinde, iki jandarmayı onbaşıları ile karakol odasında hapsedilmiş buldular. Derviş'in bıraktığı iki nefer, karakolun etrafında nöbet bekliyordu. Jandarmaları bir de Mülazımlevvel Atâ, sorguya çekti. Onbaşı, yemin billah ederek hiçbir şey bilmediğini tekrarladı. Kumandan, onbaşıyı, jandarma neferlerini beraberlerine aldı. Karakolda kendi adamlarından bir onbaşı ile iki nefer bıraktı. Bütün hızları ile yola düştüler. Güneş doğarken Kastamonu şehrini baştan başa gören bir sırta geldiler: Bu yamaç, bağlık bahçelik bir yerdi. Dağlarda, bahçelerde hiç kimseye rastlamadılar. Askerler, ağaçlarla etrafı çevrilmiş bir bağ kulübesinin arkasında atlardan indi. Zabitler, bağdan öte, bir çalılığın içinden şehri gözetlemeye başladılar: Yeni doğan güneşin altında Kastamonu, sisler içinde, beyaz pembeli tüllere sarınmış, daha yapraklarını pek dökmemiş ağaçları ile, yeşil gözlü bir güzeli andırıyordu. Yamacın hemen alt başından şehrin ahşap evleri sıralı bir sokağa uzanıyordu. Yusuf,

"Ne olmuş bu Kastamonu'ya, ortalıkta kimsecikler yok," dedi. Atâ, "Allah Allah..." diye söyleniyordu. Seyfi,

"Bacalardan tüten dumanlara bakarsak Kastamonu, yaşıyor." diye mırıldandı. Bomboş sokağı bir zaman daha seyrettiler. Atâ, doğrulup arkadaşlarına döndü:

"Vakit kaybetmeyelim. Konuştuğumuz gibi işe girişelim: Yusuf, sen arkadaşlarını, bir manga süvari ile makinelinin birini al. Kastamonu'nun öte başına şu sırtlardan dolan. Tam bizim karşımız, şehrin öte tarafındaki kışlanın arkasıdır. Orada mevzi alırsın. Seyfi'den haberci bekleyeceksin. Haberci gelmez de silah sesi duyarsan kışlayı saracak-

sın. Ben, bütün hızımla soluğu senin yanında, Kastamonu'nun içinden geçerek alacağım. Seyfi, Hükümet Konağı'nı tutacak. Eğer bir engele rastlamadan kışlaya kadar gidebilirse, yine sana haberci yollar. Ben de onun haberini bekleyeceğim. Silahlı çatışma olursa, biz de onun arkasından şehre dalarız. Her şey, kararlaştırdığımız gibi olacak. Seyfi, zorluk karşısında kalırsa, birini yakalayıp, silah atmadan buraya dönecek. Sen, bizden haber bekleyeceksin. Yirmi dakika sonra, biz, sen mevzie girince, harekete geçeceğiz. Tamam mı?" Yusuf,

"Peki," diye fırladı, önceden haberli manga, onu karşıdan gelir görünce atlarının üstüne atladılar. Salih, Rasim, Niyazi, İlyas askerlerin arasına karışmıştı. Atları mahmuzladılar. Yusuf, atının üstünde bir kere tabancasını yokladı. Arkasından gelen Çavuş'a, seslendi:

"Kimseye görünmek yok. Sessiz, gürültüsüz yürüsünler."

Onlar uzaklaşırken, Atâ, bir zaman arkalarından baktı. Sonra elindeki saatini cebine koydu. Seyfi'ye,

"Yakalanmamaya bakalım Seyfi," dedi, "yakalanıp idam edilmek hiç de hoşuma gitmeyecek. Vuruşup, kurşunla ölmek daha iyi. Ama bu en son düşüneceğimiz iş. Baskından önce sen Kastamonu'ya yapacağın keşif dalışında çok dikkatli olmalısın. Bu sessizliği beğenmiyorum. O Jandarma Alay Kumandanı olan vali vekili Osman Nuri Bey, vaziyete hakim, piyade alayını da eline aldıysa, çok uğraşacağız demektir. Bizim bir üstünlüğümüz var: Süvariyiz. Kastamonu'dakiler piyade. Daha süratli hareket edebiliriz. Zorluk çıkar da geri çekilecek olursan, şehirden herhalde birini yakalayıp getir. Bu, kör kör yürümek çok zor." Seyfettin, –asıl adı buydu, arkadaşları ona, kısaca Seyfi, derlerdi– çalıların içinde oturmuş, tabancasını yokluyordu. Kaşları çatık, gözleri şimşekliydi.

"Yusuf'la helalleşmeyi unuttuk," dedi. Atâ onun yüzüne dikkatle baktı. Genç gözlerinde hiçbir korku yoktu. Ayağa kalktılar. Birdenbire kucaklaştılar. Seyfi, bir şey söylemeden askerlerin yanına gitti. Derviş Çavuş, bir manga seçme nefer ve onbaşıları hazırlamıştı. Mülazım'ın atını getirdiler; bindi. Dönüp askerlere bir baktı. Hepsi, dimdik atlarının üstünde kumandanlarına bakıyorlardı. Kalpağını düzeltti. Elini tabancasına atıp çekti. Kumandasını verdi: Neferler, kılıç çektiler. Ağır ağır yamaçtan inmeye başladılar. Atâ'nın biraz ötesinden geçerken, Seyfi, dönüp ona baktı Atâ, bir kere daha saate göz attıktan sonra,

"Vakit!" diye seslendi. Seyfi, ağır ağır biraz daha yamacı indikten sonra atını dörtnala kaldırdı. Süvariler, dörtnala önlerindeki sokağa

girdiler. Şakır şakır yalın kılıç atlılar, Kastamonu'yu uyarır gibi oldu. Gürültüyü duyanlar, pencerelere, kapılara koşuyor, askeri görünce hemen perdeleri indiriyor, kapıları kapıyordu. Bu hal, Seyfi'yi büsbütün huylandırdı. Her sokak başında bir toplu ateş üstlerine açılacak diye bekliyordu. Mahalleleri, sokakları hızla geçiyorlardı. Şehrin ortasına yaklaştıkları halde ortalıkta hâlâ kimsecikler yoktu. Büyük bir camiye yaklaştıkları sırada, caminin üstbaşındaki büyük yeni bir binanın önünde birkaç sivil görünce Seyfi'nin içi ferahlar gibi oldu. Ortalıkta isyan eden askerden kimseler görünmediğine göre ümitlenmek istiyordu. Binanın önüne yaklaşıp geme asıldı. Atı iki ayağının üstünde kalktı, durdu. Siviller, bir an tepeden tırnağa silahlı askere, eli tabancalı zabite baktılar. Yaşlıca biri,

"Hoş geldiniz evlat!" diye Seyfi'ye seslendi.

Ötekiler de,

"Hoş geldiniz!" dediler. Seyfi, şaşaladı. Ama kendisini çabucak toparladı:

"Hoş bulduk!" karşılığını verdi. Yaşlıca adam sordu:

"Ankara'dan gelen Alay siz misiniz? Alay nerede?" Seyfi'nin kafasının içinde bir şimşek çaktı: 'Bunlar Ankara'dan yardım bekliyorlar...' diye düşündü.

"Biz, öncüyüz..." dedi, "Alay, Kastamonu'ya girmek üzere..." Adam,

"Çok şükür Allah'ıma... Kurtulduk..." diye bağırdı. Bir genç, fesini düzelterek, Seyfi'ye yaklaştı. Onun kıpır kıpır yerinde duramayan atının yelesini okşadı:

"Dünden beri, duruma Kastamonu'da Kuvayı Milliye hakim. Miralay Osman Bey, iş başına geçti. Ama şehrin içinden, kışladaki askerin içinden muhalifler çıkmasından korkuyorduk. Hep dört gözle sizi bekliyorduk dünden beri. Dün sabahki sevinç kaynaşmasından sonra herkesi bir korku almıştı. Kimse, evinden bile çıkamıyordu. Değil mi ki geldiniz, artık Kastamonu ferahlayacak..." dedi. Seyfi, az kalsın dayanamayıp bizim geleceğimizi nereden biliyordunuz, diye soracaktı ama hemen vazgeçti.

"Peki ortalıkta hiç asker, zabit göremiyorum," dedi

"Mülazımıevvel Şevket Bey, onların çoğunu kışlaya hapsetti. Ondan tarafa olanlar da vazifeli. Şimdi herkes, Hükümet Konağı'nda çalışıyor."

"Kışlaya nereden gidilir?"

"Bu yol, Dereboyu'ndan, doğru kışlaya çıkar..."

Seyfi, atını mahmuzladı. Süvari mangası, yalın kılıç onu takip etti. Kışlanın kapısına geldiklerinde, nöbetçiler sevinçle koştular, kapıları açtılar. Nizamiye nöbetçileri güler yüzlü, sevinçliydiler. Kışladaki askerler, küme küme avluda toplanmışlardı. Süvarilerin nizamiyeden girdiklerini görünce, koştular. Basbayağı, atlıları, atlarının üstünden kucaklayıp indirip, sarmaş dolaş oldular. Seyfi, atından atladı. Onu üst kattan yuvarlanırcasına inen bir yüzbaşı karşıladı. Boynuna sarıldı. Tekrar merdivenleri çıktılar. Kışlanın üst katındaki odaların birçoğunun kapılarında süngülüler bekliyordu. Yüzbaşı,

"Bunlar, Şevket Bey'in mahpusları," dedi. Seyfi'yi bir odaya götürdü. Yüzbaşı, sevinçle konuşuyordu, "Bu kadar mısınız, yoksa daha gelen var mı?"

"Bir süvari bölüğü ile bir de Ağır Makineli Takımı..."

"Neredeler?"

"Benden rapor bekliyorlar."

"Ne duruyorsun kardeşim... Haberci gönderelim..."

Seyfi, kaleme kâğıda sarıldı. Yüzbaşı,

"Gösterişli, ama çok gösterişli girsinler Kastamonu'ya... Halk, sizi bekliyordu. Hızır mısınız nesiniz? Şevket'in içine doğmuş geleceğiniz herhalde... Yalanımız, balonumuz boşa çıkmadı..."

Rapor, gereken şekilde yazıldı. Nizamiye kapısından fırlayan bir atlı, Atâ'ya, ulaştırdı. Atâ, gözlerine inanamıyordu. On beş dakika zor bekledi. Yusuf, adamları ile şehrin dışından dolanıp yanına geldi. Hep beraber halkın maneviyatını yükseltmek, muhalifleri büsbütün sindirmek için Süvari Bölüğü, arkasından Ağır Makineli Takımı Kastamonu'nun sokaklarında ortalığı birbirine katarak kışlaya doğru yalın kılıç at sürdüler. Dosdoğru gitmiyorlardı: Mahalleleri, sokakları dolambaçlı geçtiler. Çarşıyı, başka başka bölüklermiş gibi iki kere heyecana kattılar. Kastamonu, bir kere daha yollara döküldü. Kaynaşmaya başladı. Atâ, askerle kışlanın avlusuna girince, kışla yerinden oynadı. Kışladaki piyadelerin de dinlediği, askerlerine heyecanlı bir nutuk söyledi Atâ. "Yaşasın Vatan! Yaşasın İstiklal! Yaşasın Türk Milleti!" diye sözlerini bitirdi. Kışlanın avlusunu dolduran askerler, bütün varlıkları ile bağırdılar:

"Yaşasın İstiklal!" Atâ, üstünde dimdik durduğu atından indi. Asker, istirahata çekildi

Kışladaki Kuvayı Milliyeci zabitler, Atâ İle Yusuf'un etrafını aldılar.

Onları bir odaya götürdüler. Çay ikram ettiler. Karşılıklı, birbirlerine anlatacak çok şeyler vardı. Ama acele acele çaylarını yudumladılar. Yusuf, Seyfi'ye takıldı:

"Demedim mi ben sana arkadaşlar çayı hazır etmişlerdir diye..." Seyfi,

"Haklıymışsın..." cevabını verdi. Yine hep beraber kışlanın avlusuna çıktılar. Atâ, Yusuf, Seyfi Hükümet Konağı'na Osman Bey'i, Şevket Bey'i görmeye gideceklerdi. Onlar, durum hakkında hemen bilgi edinmişlerdi. Avluya çıkınca, askerlerin bir tarafta büyük bir halka olduğunu gördüler. Merakla o tarafa yürüdüler. Askerlerin gülüşmesinden merak edilecek bir şey olmadığı anlaşılıyordu. Millet toplanmış, çeşmenin taşına oturan Salih'i seyrediyor, dinliyordu. Salih, tepeden tırnağa silahlı, sakalı, kalpağı ile heybetli görünüyordu. Durmadan askere bir şeyler anlatıyor, ara sıra da küfrediyordu. O sövüp saydıkça, asker, kahkahayı basıyordu. Zabitlerin onu bilmeyenleri, hayretler içinde bakakaldılar. Ötekiler gülümsüyorlardı. Yusuf, yaklaşıp sordu:

"Ne oluyor, ne anlatıyorsun Efe?" Salih'in artık sabrı tükenmişti. Başından kalpağını çıkarıp yere vurdu:

"Ne olacak..." dedi, "dünyada bizden açıkgözler de varmış. Kastamonu'yu zaptetmişler. Biz de enayiler gibi ta Ankara'dan kalktık geldik Padişah'ın vilayetini fetih edeceğiz diye..." Kalabalık, zabitler bir daha kahkahayı bastı, Yusuf, onun haline için için gülmesini yendi:

"Efem," dedi, "bizden açıkgözler ne demek... Kastamonu'da bizim gibi yurtseverler varmış o kadar..." Efe, kalpağını yerden aldı, başına koydu:

"Doğrusun..." dedi, "yurdunu, memleketini kim sevmez..." Asker, bir kere daha dalgalandı. Bu sefer, yüzler çok ciddi, gözler yaşlı yaşlıydı...

7

İzmir'den çıktığı günden, geceden beri, dört ay oluyordu. Fakat Yusuf, at sırtında, dövüş, didinme içinde, bu mücadele günlerinde bir türlü İzmir'i düşünmek istemiyordu. Ona, İzmir, Nemide'yi; Nemide, İzmir'i hatırlatıyordu. İzmir'in işgal günlerini aklına getirmek istemiyordu. Aksi gibi, ne zaman Nemide'nin ince yüzü, ışıldayan güzel gözleri hayalinde canlansa, hemen arkasında İzmir'in silueti beliriyordu. Bu siluet, Yusuf'a yüreğini altüst eden bir üzüntü veriyor, üzüntüsü büyüye büyüye kocaman bir öfke halini alıyordu. Her seferinde o, işgal gecesi, perişan bir halde, eve giderken, karanlık bir sokak içinde üzerine süngüsü ile hücum eden Yunan askeri, karşısına dikiliyor, tam süngüyü Yusuf'un göğsüne saplayacağı sırada, tabancasından çıkan kurşunun bu mütecavizi nasıl yere yıktığını görür gibi oluyordu. Şimdi çok seçik olarak hatırlıyordu ki, süngü ile Yunanlı, sanki onun üstüne değil, memleketin üstüne yürümüştü. Yusuf, tabancasının tetiğini çekerken, kendini değil, İzmir'i, memleketini düşünmüştü. Bir anlık tereddüdün kendisini öldürebileceği, hiç de aklına gelmemişti. İşte, Yusuf, ne zaman Nemide aklına gelse, bu hislere benzer hislere kapılıyor, gözünün önüne kan, kan, kan... ölüm, ölüm, ölüm... geliyordu: Hasan Tahsin Bey, gözlerinin önünde paramparça ediliyordu. Sonra, daha sonrasını düşünmeye tahammülü kalmıyor, gözlerinin önüne, Manisa'daki evin kömürlüğünün tavanında sallanan bir ipin ucundaki kız kardeşi geliyordu. İşte böyle anlarında insanlığını unutuveriyordu. Her zamanki o sakin, soğukkanlı görünüşü, fırtınalı, dalgalı, kudurmuş bir denizin halini alıyordu. Arkadaşlarını kırıp geçiyor, günlerce bazen ağzını bıçak açmıyordu. Bu kâbuslardan, rüyalardan kurtulmak için büyük bir gayret sarf ediyordu bazen. Elini, göğsünün üstüne,

boynundaki ince altın zincirin ucundaki Nemide'nin resminin üzerine koyuyordu: İzmir içinde sevgilisi vardı. İzmir, kurtulacaktı! Bu fikir onu, sakinleştiriyordu. Onun bu çeşit nöbetlerinden kurtulması için birkaç kere Salih, yardım etmişti! Onu kolundan tutup sarsmıştı: "Ne oluyorsun Bey?" demişti. Hele Salihli cephesinde giriştikleri müsademelerde, Yusuf'un gözü kapalı bir ölüme gidişi vardı ki, Efe'yi çok korkutuyordu. Salih Efe, sözünü sakınmaz bir adamdı. Bir vuruşmadan dönerken,

"Bana bak Yusuf Bey," demişti, "nasıl sağ kaldığına şaşıyorum. Seninkisine cesaret demezler, budalalık derler. Haydi kendini düşünmüyorsun, biz, arkana düşen kızanlarını düşün be yahu..." Yusuf, hayretle Salih'in yüzüne bakmıştı:

"Ne olmuş ki?"

"Daha ne olsun. Bıraksaydım, tek başına gâvurun üstüne tabancayla yürüyecektin. Heriflerde mitralyöz olduğu hiç de mi aklına gelmez. Sakınmadan taştan taşa, çukurdan çukura koşuyorsun."

"İyi ya işte, heriflerı az çok geri püskürttük."

"Arkandan biz gelmeseydik görürdün gününü. Zabit olacaksın, çıkış yaparken bari bize de haber ver de hep beraber ölelim."

"Oldu bir kere Efe, bazı bazı kendimi kaybediveriyorum. Bir daha tedbirli hareket ederiz."

"Değil mi ya? Muharebenin de bir adabı erkânı olduğunu ben mi sana öğreteceğim?"

Yusuf, düşünüyordu: Bazı bazı da olsa, ölçüsüz hareket ederse, İlyas'tan ne farkı vardı? İlyas'ın bile aklı başına gelmişti. Neyse, bu sabah vakit, şu ormanın serinliğinde ilerlerken, kendisini zorlayıp, başka şeyleri karıştırmadan sadece Nemide'yi düşünmeye karar verdi Yusuf. Atının nallarının sesine, ayaklarının yere basışına kafasının içindeki kelimeler uyuyordu: İz-mir, Ne-mi-de; İz-mir, Ne-mi-de...

On beş gün Kastamonu'da kalmışlardı. Kastamonu'nun Kuvayı Milliye'ye katılmasından sonra, Samsun, Amasya'dan ta Trabzon'a kadar komşu vilayetlerin maneviyatı çok yükseldi. Sinop, Çankırı mutasarrıflıklarının Kuvayı Milliye için çalışma hızları arttı. Karadeniz kıyılarında bir Pontos devleti kurma sevdasına düşen Rum azınlığının bütün ümitleri suya düştü. Kuvayı Milliye bütün hızı ile teşkilatını geliştiriyordu.

Atâ'yı bölüğü ile bir zaman daha Kastamonu'da alıkoymak gerekmişti. Fakat Seyfi'nin Ağır Makineli Takımı, Yusuf ve arkadaşları, Ankara'ya dönüyorlardı. Emir, böyleydi. Onlara katılan Mülazım Talât Efendi, zabit arkadaşlarının kulağına,

"Ankara'dan bu sefer Eskişehir üzerine yürüyeceğiz. Ali Fuat Paşa, oradaki İngiliz mümessilini, güya, mütareke hükümlerini tatbik için bulunan İngiliz kıtasını, kovmaya karar vermiş," demişti. Ama şu sırada Yusuf'u asıl ilgilendiren mesele, kendi şahsi his, duygu, endişelerinden sıyrılınca, zihnini yoran mesele, şu tutukluları, sağ salim Ankara'ya teslim etmekti. Seyfi, yola çıktıkları gece yarısından beri, atının üstünde durmadan ter dökü yordu. Talât, yürüyüş kolunun gerilerini kollamak için en arkadan bir manga ile geliyordu. Yusuf, Seyfi ile, dört bir tarafı sımsıkı kapalı, perdeleri inik tutukluların arabasının hemen arkasındaydılar. Derviş Çavuş, öncü çıkmıştı. Arabanın iki yanında askerler, Salih, Yusuf'un öteki arkadaşları gidiyorlardı. Bu kadar sıkı emniyet tertibatı alınmasına sebep, geçecekleri köylerde kasabalarda, Padişahçıların bulunması ve bilhassa bir duyarlarsa, Şeyh Ramiz'i kurtarmaya kalkışacaklarıydı. Emir de çok sıkı, sert verilmişti. Bu işten en çok sorumlu, Seyfi'ydi.

Ilgaz'ları yine tırmanmaya, geçmeye başlamışlardı. Kafile sessizce ilerliyordu. Arabadan on, on beş metre geride yürüyen Seyfi, Yusuf'a atını yaklaştırdı:

"Ah... Yusuf," dedi, "bu götürdüğümüz herifleri Ankara'da idam edecekler mi, etmezler mi bilmem ama, eğer bu yollarda bir elimizden kaçıracak olursak, sağlama bizi idam ederler." Yusuf, saatlerden beri, aklını fikrini karıştıran düşüncelerden kendini sıyırdı:

"Düşündüğün şeye bak... Kolay mı o elimizden kaçsınlar. Sonra, köylerin kasabaların semtine de uğramayacağız. Hiç merak etme.... Ölülerini dirilerini hem de sağ salim(!) Ankara'ya teslim edeceğiz."

"Aman bu çeşit laflar et, ferahlıyorum. Muharebeye girsek, bu kadar heyecanlanmam."

Yusuf, sözü değiştirdi. Fakat devam edemedi. Yanlarına Salih, at koşturdu:

"Bıktım bu Şeyh'ten yahu!"

"Ne oluyor yine?" diye Seyfi, sordu.

"Ne olacak, şimdi ille arabayı durdurun namaz kılacağım diye tutturdu..." Seyfi, öfkelendi;

"Söyle o kerataya, şimdi bana namazından başlatmasın!" Salih, atının başını çevirdi. Arabaya doğru mahmuzlarken,

"Hay aklınla bin yaşa Kumandanım. Ben de hazrete böyle dedim." dedi. Yusuf, onun arkasından baktı:

"Eh... Efe'ye iş çıktı. Tam onun için biçilmiş kaftan bu muhafızlık."

"Biliyor musun, şu Salih Efe'yi çok sevdim. Onu onbaşı, en iyisi çavuş yapmalı. Şimdiden asker sözünü dinliyor."

"Doğrusu hakkıdır da..."

Bir zaman daha yürüdüler. Yine Salih, at koşturdu geldi. Yusuf, sordu:

"Ne, yine efendi hazretlerinin bir arzusu mu var?"

"Gelin dinleyin Allah aşkına Kumandanlarım... Bakın neler söylüyor..." Atlarını arabaya yaklaştırdılar. Arabaya ayak uydurdular. Arabanın içindeki tutuklular dört kişiydiler; Kastamonu isyanının elebaşıları: Arkada Jandarma Alay Kumandanı, Vali Vekili Osman Nuri Bey, onun yanında Posta Telgraf Müdürü Şeyh Ramiz Efendi. Onların karşısında arabanın 'evet efendim' tarafında Mevki Kumandanı Kaymakam Mustafa Bey, onun yanında Tabur Kumandanı Binbaşı Şerif Bey oturuyorlardı. Perdenin aralığından göründüğüne göre, bu yüksek rütbeli zabitler, oturdukları yerde, önlerine bakıyorlardı. Ama Şeyh'in çenesi durmuyordu. Arabanın perdesini açıp açıp bağırıyordu. Seyfi ile Yusuf'un yaklaştığını görünce yine başlamıştı:

"Hainler! Reziller! Alçaklar! Padişahımız, Şevketmeap Efendimiz Hazretlerine karşı yaptığınız bu isyanın cezasını çekeceksiniz. Padişah, Halife düşmanları! Asılırken inşallah ipinizi ben çekeceğim!" Seyfi, parlamamak için kendini zor tutuyordu. Yusuf, gülümseyerek Şeyh'e bakıyordu. Onun yüzündeki bu alayı fark eden Ramiz Efendi, büsbütün çileden çıkıyor, bağırdıkça bağırıyordu. Salih, sakin sakin Seyfi'ye,

"Buyur bakalım, sustur Kumandanım..." dedi. Arabanın etrafındaki parmakları tetikteki atlı askerler, öfkeli öfkeli Mülazımlarının yüzüne bakıyorlardı. Baktı ki, durum iyi değil Yusuf, söze karıştı:

"Ankara'ya varıncaya dek, Ankara'ya vardıktan sonra, şu arabadaki muhterem kumandanların bizden koyu Kuvayı Milliyeci kesileceklerinden hiç şüphem yok. Ama Şeyh Ramiz Efendi, iflah olmaz gibime geliyor. Biraz daha sabırlı olalım. Belki öfkesi yatışır da aklını, fikrini başına toplar. Şimdilik bekleyelim." Yusuf'un bu sözleri, askeri, Salih'i

yatıştırdı. Ama Ramiz Efendi, yine açtı ağzını yumdu gözünü. Onu, yanındakiler dürtmek zorunda kaldılar. Bu sefer de onlara çıkışmaya başladı. Salih Efe'nin tahammülü kalmamıştı:

"Allah Lillah aşkına Kumandanım..." diye Seyfi'ye yalvardı, "yetti be gayri. Ne olursun şu kınalı sakallı herifi ver bana... Şu derenin içinde Padişahına kurban edeyim. Allah da hoşnut kalır, kullar da..." Seyfi de Yusuf da gülmemek için kendilerini zor tuttular. Seyfi, baktı ki muhafız neferler, Salih'in bu teklifini ciddiye alıyorlar:

"Şimdilik Yusuf Bey'in dediğini yapalım Salih..." dedi, "eğer, bir iki saate kadar efendi hazretleri aklını başına almazsa bildiğini işlersin." Salih, elini ceketinin içine attı. Bir sıyırışta saldırması yeni doğan güneşin ışığında parıldadı:

"Bu herifin iflah olacağı yok. Bunca hakareti, bıçak temizler..." dedi. Sıyrılan saldırmadan atlar bile ürkmüştü. Şeyh Ramiz, bir zaman siner gibi oldu Seyfi,

"Sırası değil Efem. Ben sana söylerim vakti gelince!" dedi. Salih, sordu:

"Emir mi bu Kumandanım?"

"Emir."

"Kumandanın emri emirdir," diyen Salih, saldırmayı yerine, ceketinin altına yerleştirdi. Arabaya döndü:

"Duydunuz ya Şeyhler.. Kumandanlar..." diye söylendi. Sonra arabayı sürene, "deh de oğlum atlara... daha yeni yola çıktık..." diye seslendi. Yusuf, gemi çekip yavaşladı. Arabanın biraz uzaklaşmasını bekledi. Yanından Seyfi mırıldandı:

"Yaman şu bizim Efe ha... Yamandır. Şimdi gör bak, Şeyh hazretleri, Ankara'ya kadar kuzu gibi gider."

"Sahiden, gider mi gider ha..."

Bugün, Yusuf'un üstünde tuhaf bir hal vardı. Bu olup bitenleri hemen bir yana bıraktı. Yol boyunca, yine İzmir'i, İzmir'deki sevdiğini, Nemide'yi düşünmeye başladı: 'Bir mektup yazsam... Ona bir mektup yazsam... Acaba eline ulaşır mı?' diyordu kendi kendine...

Bir ormana giriyorlardı. Yeşil, yüksek ağaçların üstünde bulutlar uçuşuyordu. Sakat ayağı hafiften sızlamaya başlamıştı: Bu yağmur demekti. 'Öf...' diye etrafına bakındı. Yusuf, melankoliyi hiç sevmezdi. Atını hafif mahmuzladı. Kendisinden uzaklaşan Seyfi'ye yetişti.

Beşinci Bölüm

1

"...Her tarafta, rüesayı memurini mülkiye ve askeriye başta olmak üzere, teşkilata mermi verildi. Memlekette, bilcümle teşkilatı milliyenin, aynı unvan altında, Heyeti Temsiliyeye merbutiyeti esası takip olunuyordu."

Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk* s.171-172

Onbaşı Rahmi, sordu:

"Saat kaç?" Mehmet, Osman'ı dürttü.

"Osman, saat kaç?"

"Ne bileyim ben?"

"O da ne demek?"

"Karanlıkta göremiyorum." Onbaşı kızdı:

"Saat bende de var. Kibrit yok. Kafanı işlet be Osman..."

Mehmet, çukurun içinde doğruldu; avucunun içinde saklayarak kibriti yaktı. Osman, saati uzattı:

"On ikiye on var." Hasan, uzandığı yerde sağ omzunun üstüne döndü,

"Daha on dakika bekleyeceğiz." Mehmet

"Heriflerin lafını iyi anladın mı bari? Kafadan atma."

Osman,

"Domuzuna anlıyor İtalyancayı. Nasıl da öğrenmiş hep şaşıyorum." Hasan'ın övünen sesi, karanlığın içinde homurdandı:

"Siz, ananızın karnındayken ben, beş yıl Trablus'ta İtalyanların yanındaydım."

"Esirdim, desene dûpedûz."

"Esirdim, ne olacakmış?"

"Şimdi de İtalyanların casusu olmayasın."

"Hep şüpheleniyor memleket senden zaten."

"İster misin bizi buraya getirip İtalyanlara teslim etsin." Karanlığı yırtarcasına Hasan, patladı:

"Şimdi bana başlatmayın yedi ceddinizden, sülalenizden!" Delikanlılar gülüştüler. Rahmi,

"Rahat bırakın Hasan'ı..." dedi, "Sırası mı şimdi?" Sustular. Karanlığın içinde, önlerindeki büyük plajın beyaz kumları donuk donuk görünüyordu. Denizin durgun sulan, yıldızların ışığında kıpır kıpırdı. Plajın sol yakasındaki küçük, üstünde bir tepecik bulunan yarımada, Kuşadası Körfezi'nin şehirden tarafa olan kısmını örtüyordu. Hasan, öfkesini yendi:

"Kocagözoğlu," dedi, onbaşıya, "nerdeyse ay doğacak. Herifler gecikmese." Rahmi Onbaşı,

'Sözlerinde duracaklar mı bakalım?' diye söylendi.

"Şimdiye kadar hep durdular."

"Amma bu iş, büyük iş. Hiç de böylesine girişmemiştik." Mehmet,

"Hiç de aklım kesmiyor Rahmi Bey..." dedi, "Elli adet sahra telefon makinesi, tel, pil... olur iş değil doğrusu. Hem de bunları bir harp gemisinden, kendi harp gemisinden bir çavuş çıkaracak da bize getirecek. Bizimle alay etti herhalde. Neymiş o, neferleri de onunla birlikmiş..." Rahmi,

"Dur bakalım Mehmet... Benim anladığıma göre, bir çavuşla bu iş olmaz. Zabitleri de birlik."

"Haydi birlik diyelim; bizimle o kadar az paraya pazarlık edip razı olmuşlar. Bu para hangisine yeter?"

"Anlayabilirsen anla... Ama adamların geleceğine inanıyorum. Nedense bizim silahlanmamızı istiyorlar. Yunana karşı... Siyaset bu... Biz de istifade edelim..." Osman,

"Gelmeye gelirler gibime geliyor ama, getirecekleri malzeme, muhakkak bozuktur." Kocagözoğlu Rahmi, gülümsedi. Karanlığın içinde dişleri göründü:

"Bana da bedava Söke Jandarına Karakolu telefon onbaşısı demediler ya... anlarız elbette..."

Mehmet, bir zaman etrafına, başını çukurdan çıkarıp karanlığa uzun uzun baktı. Hepsinin gözü, plaja, denize dikilmişti:

"Alan hoşnut, satan hoşnut... Ne saklanıyoruz sanki." Onbaşı,

"Öyle deme Mehmet, yerli Rumlar bir haber alırlarsa, işimiz iştir. Sonra resmen alışveriş yapmıyoruz ki..."

"O da doğru."

"Hasan ne yapıyor acaba?" Osman, boş bulundu:

"Ne yapacak, yanında yüzükoyun yatıyor."

"O Hasan değil, ötekini soruyorum."

"Develeri derenin içinde ıhtırdı. Kenker kesiyordu yesinler diye. Çoban Hüseyin de devecilerin başında nöbet bekliyor."

"Deveciler hani ya vatan, millet, yaparız, ederiz, demişlerdi?"

"İçlerinde bir ihtiyar vardı ya... mırın kırın etmeye başlamış da... Ama öteki genç deveci kavi." Hasan,

"Beş deveye üç deveci..." dedi. Osman,

"İhtiyar babaları..."

"Ya!"

"Kaçamazlar canım. Deve dediğin nasıl yürür. Sonra öteki bizim kızanlar, Ali, Recep, Lütfi yolların başını tuttular."

Onbaşı sordu yine,

"Saat kaç?" Mehmet, kibriti çaktı. Osman saati uzattı:

"Gördün mü işi sen..." diye bu sefer Hasan, telaşlandı, "görünürde kimseler yok." Mehmet,

"Az yol değil. Kürek çekecekler."

"Doğru, bekleyelim." Beklediler: Üzüntüden, sıkıntıdan, telaştan patlayarak beklediler. Yirmi dakika sonra Mehmet, birdenbire doğruldu.

"Şuraya bakın!" Plajın ta uzaklarından, denizin ortasından bir ışık geliyordu. Bir fener, üç kere yandı söndü. Mehmet, fırladı. Küçük tepeyi hızla indi. Plajın kumları üstünde koşmaya başladı. Biraz sonra küçük bir ateş yandı. Çalı çırpıyı beş dakika söndürmedi. Önceden hazırlanan çalıları, kumun üzerindeki ateşe bir bir attı. Bu sırada Rahmi, Hasan, Osman yanına geldiler. Denizin kenarına kadar yürüdüler. Beklemeye başladılar. Yavaş yavaş, sakin denizden kürek sesleri duyulmaya başlamıştı. Onbaşı,

"Fırla Osman, arkadaşlara haber ver. Malzemeyi taşımaya hazırlanalım," emrini verdi. Osman, koştu. Yıldız parıltısında yaklaşan iki ka-

yığın beyazlığını gördüler. Çok germeden iki kocaman sandal, plajın kumlarına oturuverdi. Aralarında on metre ya vardı ya yoktu. Sandalın birinden bir gölge, suya atladı. Çizmelerinin boyunu tutan suda ağır ağır yürüdü. Hasan, İtalyanca,

"Akşamlar hayır olsun Çavuşum," dedi. İri gölge, onlara yaklaştı. Elindeki tabancayı, belindeki kılıfına soktu.

"Akşamlar hayır olsun..." karşılığını verdi. Tam bu sırada, arkalarındaki uzak tepelerin üstünden ay, başını çıkardı. Kuvayı Milliyeciler sevinç içindeydi. Osman, arkasında öteki arkadaşlar, sökün etti. Hepsi, İtalyan çavuşun önünde durdular. Çavuş, Hasan'la şakalaşıyordu. Rahmi,

"Sor bakalım Çavuş'a Hasan, makineler geldi mi?" Hasan, sordu. Çavuş, yüzünü aydınlatan ay ışığında bir dizi dişini gösterdi:

"Hazır, hepsi sandalda."

"Durmayalım. Haydi arkadaşlar. Acele yükü taşıyalım." En önden denize doğru, sandallara koşmaya hazırlanan Mehmet'in kolunu İtalyan, tutup, durdurdu. Hasan'a, bir şeyler söyledi parmakları ile 'Para!' işaretini yaptı. Hasan,

"Sökül Kocagözoğlu paraları. Yoksa herif getirdiklerini vermeyecek..." Hepsi durakladılar. Rahmi, hemen elini iç cebine attı. Parayı çıkardı. Çavuşa uzattı. İtalyan, parayı dikkatle saydı. Üniformasının üst cebine yerleştirdi. Eliyle Mehmet'in arkasını okşadı ve itti. Hepsi, Osman, Ali, Lütfi, Hasan şapur şupur denize yürüdüler. Tercüman Hasan'la, Onbaşı Rahmi, Çavuş'un yanında beklediler. Sandalın birindeki kürek çeken dört nefer, telefon sandıklarını bir bir gelenlerin sırtına yüklüyordu. İlk gelen sandık kumun üstüne konunca telefoncu Rahmi Onbaşı, kapağını açıp baktı: Pırıl pırıl telefon makineleri. Sandıklar, kangal kangal teller kumun üzerine taşınırken, İtalyan çavuşla Rahmi, Hasan'ın yardımı ile konuşmaya başladılar:

"Bizde para çok. Her türlü telefon malzemesine, pillere, tabanca, tüfeğe de çok ihtiyacımız var." İtalyan, pervasız, bir cigara yakmış, çalışanları seyrediyordu:

"Doğrusu," dedi, "bizimkilerden, karaya çıkmadan geminin içindeki bu malzemeyi çalmak çok zor oluyor. Herkese rüşvet vermek lazım."

"Fiyatlarda anlaşırız."

"Düşünelim."

"Canım Çavuş, sen becerikli bir adamsın."

"Gayret ederiz. Yarın Söke'de her zamanki meyhanede buluşur, hem içer, hem de konuşuruz. Olacak gibiyse size söylerim. Ama bir zaman beklemek gerekecek."

"Nasıl istersen." Çavuş, gülümsedi:

"Ama olursa, bu sefer altın para isteyeceğim."

"Altın mı?"

"Öyle... altın olacak. Memlekete bir ay sonra izinli gidebileceğimi sanıyorum. Orada altın para lazım."

"Merak etme Çavuş, senin hatırını kırmayız. Ama sen izinli gidersen iş yarım kalmaz mı?"

"Siz de merak etmeyin. Gitmeden bir hal çaresine bakarım." Tercüman Hasan, dayanamadı. Tercümeyi bırakıp kendisi sordu:

"Bir yakalanırsan, asarlar seni!" Çavuş, bir kahkaha attı:

"Sen, beni ne zannettin? Arkam kuvvetli. Şu körfezdeki bizim harp gemisini görüyor musun?"

"Buradan görünmüyor."

"Kaçmadı ya, orada. Onun kumandanı bile benimle birlik."

"Amma da yaptın ha!"

"İstersen inan...." Hasan, acele acele bu sözleri Rahmi'ye tercüme ettikten sonra Çavuş'a,

"Öyleyse, bize istediğimiz kadar harp malzemesi verebilirsiniz." Çavuş, ayaklarının üstünde yaylandı:

"Söyle Sinyor Rahmi'ye, bizim kumandanın selamı var. Saklayacak yerleri varsa, iyi para verirlerse, Kuşadası Körfezi'ndeki Muhrip'i de satabiliriz." Rahmi, okur yazar, aklı eren, varlıklı bir ailenin çocuğuydu. Kendisine Hasan, bu sözleri tercüme edince, Çavuş'un güldüğü kadar güldü:

"Sor bakalım Hasan, Sinyor'a," dedi, "vereceklerine karşılık, bizden paradan başka ne istiyorlar?" Çavuş'un yüzü bu soru karşısında birdenbire ciddileşti. Ağır ağır, kelimelerin üstünde durarak,

"Bizim de sizin gibi Yunanlılarla aramız pek iyi değil. Onları, Söke, Kuşadası sınırından içeriye sokmazsanız, memnun oluruz." Hasan, dayanamadı:

"Öyleyse, siz de bizimle beraber onlara karşı dövüşün."

"Şimdilik, siyaset, onlarla dost olmamızı icap ettiriyor. Anlarsınız ya..." Ay ışığında Rahmi'ye göz kırpan Çavuş'a Onbaşı,

"Anlaştık," dedi. Sonra Türkçe anlamadığı için Hasan'a rahat rahat,

"Bunlar da sanki Yunanı kovduktan sonra kendilerini burada bırakacağız sanıyorlar. Kim bilir, o kadarına da akılları erer ya... Başka bir hesapları olsa gerek..." Çavuş, Hasan'a sordu.

"Ne diyor senin sinyor?" Hasan, hemen lafı çevirdi:

"Yarın Söke'de meyhanede buluşuruz diyor." Güldü Çavuş,

"Bundan sonraki işlerde altın para ha... Yoksa, ben de yokum."

"Elbette... altın... altın..." karşılığını verdiler.

Mehmet,

"Sandalın birini boşalttık, ötekini elletmiyorlar. Çavuş'u işaret ediyor askerleri..." diye, yanlarına geldi. Hasan, İtalyan'a sordu. Çavuş, neşeli bir adama benziyordu. Gülmeye başladı. Neden sonra Hasan'ın arkasını okşadı:

"Size söz verdiğimiz malzeme tamam. Bir sandalda getirdik. Ötekinde de yine satılık malımız var. Paranız varsa alırsınız..." dedi. Bütün Kuvayı Milliyeciler, Çavuş'un etrafını almıştı. Hasan, bu sözleri tercüme edince, herkes ay ışığında birbirinin yüzüne baktı. Sonra bütün yüzlerde bir sevinç rüzgârı esti. Rahmi, heyecanla,

"Sor bakalım Hasan Sinyor'a... Neler varmış öteki sandalda?" dedi. Çavuş, saydı:

"Yirmi adet tabanca, elli adet piyade tüfeği, bir adet hafif makineli tüfek. Hepsi de yüzer adet mermileriyle..."

Daha tercüman Hasan'ın lafı bitmemişti ki, öteki Hasan, saçını sakalını yola yola kendini kumların üstüne attı:

"Tuh... Allah kahretsin! Biz, Germencik baskınına giderken, bu herif neredeydi?" Sevinçten, gülmekten bir hal oldular. Çavuş'un arkasını okşayan okşayana... Denizdeki iki sandaldaki İtalyan neferlerinin dördü de çıkmış gelmiş, çavuşlarının arkasında duruyorlardı. Sırıtarak, Kuvayı Milliyecilerin sevincini seyrediyorlardı. Rahmi Onbaşı,

"Durun bakalım yahu..." dedi, "adamlar, bu verecekleri silahlara karşılık ne isteyecekler?" Tercüme edildi. Çavuş,

"Bu," diye karşılık verdi, "sizin beklemediğiniz bir sürpriz... Görün bakın İtalyanlar Türkleri ne kadar seviyor..." Hasan'a,

"Söyle çavuşa yahu... Biz de İtalyanları çok severiz!" dediler. Çavuş, devam etti.

"İşte bu dostluğun, sevginin hatırı için, bütün bu silahlara karşılık, sizden sadece yüz Türk lirası isteyeceğim."

Rahmi Onbaşı, hemen elini cebine attı. Sonra üzüntülü,

"Yarın meyhanede versek olmaz mı? Sor bakalım. O kadar çıkışmayacak galiba..." Çavuş, karşısındaki kalabalığı işaret ederek,

"O..." dedi, "bu kadar kişisiniz, yüz liranız yok mu?"

Onbaşı, ceplerini karıştırmaya başladı. En önce iç cebinden çıkardığı bir miktar paraya, öteki ceplerinden çıkanları ekledi. Ay ışığında hep beraber saydılar.

"Seksen lira çıktı... Bakın bakalım siz de ceplerinize," dedi Rahmi. Mehmet, bağırırcasına, söylendi:

"Bende beş lira var." Osman da,

"Üç buçuk da bende var..." diye ekledi. Millet, ceplerini karıştırıyordu. Nihayet, Hasan'ın cebinden çıkan yetmiş beş kuruşla, yüzlüğü tamamladılar. Rahmi,

"Yarın sabah, Müdafaayı Hukuk Cemiyeti'nden paralarınızı alır sizlere veririm," dedi.

"Olur canım, kolay..." karşılığını verdiler. Çavuş, neferleri, gülümseyerek Türklerin bu halini seyrediyorlardı. Rahmi, parayı, Çavuş'a uzattı. O, parayı almadı. Arkasında duran askerlerini işaret etti. Neferlerden biri yaklaştı, parayı aldı. Çavuş gülerek,

"Bu onların hissesi," dedi. Hasan, sordu:

"Şimdi sandalı boşaltabilir miyiz?"

"Durduğunuz kabahat."

Hasan, Mehmet, Osman, Ali, Lütfi, Recep yüzercesine denize daldılar. Karıncalar gibi tüfekleri kumsala taşımaya başladılar. Osman, bir ara gitti. Çoban Hüseyin'i, develeri aldı geldi. Hüseyin, gözlerine inanamıyordu. Kumların üzerine yığılan sandıkların, tellerin, tüfeklerin etrafında fır fır dönüyordu. Elbirliği ile, develeri çöktürüp, malzemeyi acele acele sarmaya başladılar. İtalyan Çavuş, kısa bir zaman Kuvayı Milliyecilerin bu kaynaşmasını seyretti. Sonra, Rahmi Onbaşı'nın elini sıktı. Tercüman Hasan'a

"Söyle Sinyor'a, dediklerimi unutmasın. Gereken büyüklerine de duyursun," dedi. Döndü, denize, sandallara yürüdü. Sonra, birden geriye döndü. Alaylı bir sesle,

"Bundan sonraki alışverişimiz altın olacak ha!" diye, gülümsedi. Ona,

"Altın... altın..." diye seslendiler. Bombacı Hasan –adı Germencik baskınından beri böyle kalmıştı– tercüman Hasan'a sordu:

"Deli mi bu İtalyanlar?"

"Neden deli olacaklarmış?"

"Bu tüfeklerin birini yüz liraya bulamazsın..."

"Bulamazsın ya..."

"Kerataların topu hırsız. Devletlerini soyuyorlar vallah billah..." Onbaşı, lafa karıştı:

"Hasan, böyle laf ettiğini duyarlarsa, bir daha sefere herifler, bize bir şeycik vermezler. Çeneni tut. Onların da kendilerine göre bir hesapları var elbette." Hasan, kollarını sarkıtıp durdu:

"Söyle bakalım Kocagözoğlu, bunca tüfeği bizim kara gözümüze mi veriyorlar?" Biraz önce tercüman Hasan, Rahmi ile İtalyan Çavuş'un arasında geçen konuşmadan hiçbirinin haberi olmadığı için, hepsi, işi bırakıp, Onbaşı'nın vereceği karşılığı beklediler. Rahmi,

"Adamlar, bize silah vermek istiyorlar, veriyorlar... İşte o kadar..."

"Anlayamadım?"

"Canım Yunanla dövüşmemiz hoşlarına gidiyor..."

Hasan,

"Anladım," dedi, "bizimle ittifak ediyorlar..."

"Tamam!"

"İyi be Onbaşım, niye paramızı alıyorlar?"

"Hem de aldıkları para, para olsa." dedi biri uzaktan.

"Kitaba uydurmak için. Günün birinde siyasi bir çatışma olursa, yüksek katları, kumandanları, ne yapalım, çalınmış, satılmış... diyecekler." Hasan, döndü arkasını develere doğru yürüdü:

"Bak, bu kadarına aklım ermediydi doğrusu..." diye söylendi.

"Ee..." diye Mehmet sordu, "bu Çavuş, bir de altın diye tutturdu şimdi de." Rahmi,

"Bu da Çavuş'un halt etmesi. Yarın Müdafaayı Hukuk Cemiyeti'ne durumu anlatacağım. Çavuş'un gönlü olsun. Kâğıt parayı altına çevirir veririz."

Develer yüklenmişti Çoban Hüseyin'in kumandasında, daha dört Kuvayı Milliyecinin muhafazasında. Söke ile Kuşadası arasındaki yolun dışından, sabaha kadar yürüyebildikleri kadar yürüyecekler, günü bir dere içinde saklanarak geçireceklerdi. Sonra yine ertesi gece, Söke'nin dışından dolanıp, Menderes Nehri'ni bulacaklardı. Bir kere ovaya indiler mi iş kolaydı. Menderes'ten geçip, Burunköy'de emir bekleyeceklerdi, ötekiler bu geceden Söke yolunu tutacaklardı. Rahmi,

"Aman gözünü seveyim Hüseyin, dikkatli ol. Yerli Rumlar bir haber almasınlar, vallah İtalyanlara şikâyet edip, onların bize verdikleri bu malzemeyi, yine onlara müsadere ettirirler. Yazık olur."

"Sen, hiç meraklanma."

"Yüklerin üstünü de iyi örtün, saklayın."

"Hele şu dereye bir girelim. Çalı çırpı çuvallarla gizleyeceğiz."

Develer, kumsaldan çıkmış, yolun ötesindeki zeytin ağaçlarının arasına doğru ilerliyordu. Ay iyice yükselmişti. Atların yanına geldikleri zaman, Rahmi, çömeldi; dizinin üstünde, küçük bir defterin yaprağına bir şeyler karaladı. Sadece kâğıdın beyazlığının üzerinde kalemini yürütüyordu. Pek iyi göremiyordu. Sonra yazdıklarını okur gibi, aklından söyledi. Ayın ışığında da olsa yazmak, okumak zordu. Bu yazılan, biraz önce, İtalyanlardan aldıkları malzemenin listesiydi. Kâğıdın altını, 'teslim aldım' diye Çoban Hüseyin imzaladı. İmza da imza değildi ya... Çoban okumak yazmak bilmezdi. Kendine göre imza yerine kullandığı bir işareti vardı. Hasan, durup durup sızlanıyordu:

"Canım, birkaç tüfek eksik yazsak ne lazım gelir? Olmazsa, hiç olmazsa, bizim eskilerle bu yenilerden değişelim." Kuvayı Milliyeci gençler de hani ne de olsa, Atâ, tüfeğe meraklı çocuklardı. Bombacı Hasan neredeyse haklı bulacaklardı. Onbaşı, kestirdi attı:

"Hiç mırın kırın etme Hasan. İtalyanlardan bu gece ne aldıksa, kasasının tahtasına varıncaya dek, hepsi Kuvayı Milliye'nin, Müdafaayı Hukuku Milliye Cemiyeti'nindir. Daha daha Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nindir. Senin hatırın için Divanı Harp'e çıkmaya hiç de niyetim yok. Anladın mı?"

"Allah Allah... amma da büyük laf ettin ha..."

"Sen, bu yaptığımız işleri küçük mü sanıyorsun?"

"Biz de dövüşüyoruz. Tüfek bize de lazım."

"Omzundakine ne olmuş?"

"Çok eski be Kocagözoğlu..."

"Keşke herkesin elinde seninki gibi bir tüfek olsa."

"Dur be yahu kızma... Doğrusun diyelim. Ama az önce bu tüfeklerin parasını hep beraber denkleştirmedik mi?"

"Cebimizdeki para da şu sırada milletindir. Bunu böylece bil." Mehmet, söze karıştı:

"Rahmi Bey haklı."

"Haklı... haklı..." dediler. Ortalık yatıştı. Onbaşı, yumuşayan bir sesle:

"Hele şu telefonlar, Ankara'ya o kadar lazım ki..." diye söylendi. "İtalyanları kandırıp, çok çok telefon almaya bakalım..." Hasan da tüfek sevdasından vazgeçiyordu.

"İstesek karargâhlarındaki telefonları bile söker alırız. Gık bile demezler." Osman, güldü:

"Demezler vallah billah..."

Çoban Hüseyin, atına atladı. Onun ardından Ali Recep, Lütfi de at koşturdular. Develere yetiştiler.

Mehmet,

"Deveci ihtiyar akıllandı galiba, develerin çanını bağlamış..." dedi.

2

Mehmet ahırın kapısında durdu. Dönüp Kırat'ına keyifli keyifli baktı. At da kulaklarını dikmiş zeki gözleriyle ona bakıyordu.

"Yamansın be Kırat!" At başını şöyle bir salladı ön sağ ayağını yere vurdu. Mehmet elindeki kaşağıyı götürüp rafa koydu.

"Ee... temizlendin, tarandın... Şimdi de karnını doyur bakalım..." Yem torbasına biraz ıslattığı yulafı koydu. Kırat'ın başına geçirdi. Bir zaman daha onun yem yiyişini seyrettikten sonra ahırdan çıktı. Avludaki kuyudan bir kova su çekti. Ellerini sabunladı. Karşıdan evden anası seslendi:

"Yürü Mehmet, sütün soğuyacak." Mehmet, ahırın karşısındaki, avlunun çiçekli yakasındaki iki göz evlerine yürüdü. Ocağın başına çöktü. Ana, büyük bir tasın içindeki sütü, büyük bir parça tepsi ekmeği ile önüne koydu. Kaşıkla şeker hokkasını getirdi.

"Bu sabah Kırat'ın keyfine diyecek yok..." Anası Mehmet'e sevgi dolu gözlerle baktı. Başındaki beyaz örtünün uçlarını çekiştirdi: "Senin attan başka işin yok mu?"

"Çoookkk!"

"Neymiş o çok çok işlerin bakayım?"

"Memleket işleri. Her gün bir yenisi çıkıyor."

"O işini biliyorum. Zaten baban da değirmene, bu yüzden uğramadığın, kendisine yardım etmediğin için, sesini çıkarmıyor. Ben, sana bu işi sormuyorum. İşin gücün Kırat..."

"Kırat olmazsa halim dumandır ana... Hiçbir iş göremem."

"Gözün Kırat'tan başka bir şey görmüyor."

"Anlamadım?"

"İki yakana bir bak biraz."

"İki yakamda senden başkasını göremiyorum anacığım."

"Haydi oradan geveze! Benden önce Kırat gelir." Mehmet, sütüne ekmek doğruyordu. Başını kaldırıp, patates soyan anasına bir baktı. Gözlerinin içi güldü:

"Anam," dedi, "sen bir yana. Kırat öte yana... Canı cehenneme Kırat'ın." Kadının yüzünden bir pembe dalga geçti:

"Akıllısın Mehmet; her zaman gönlümü alırsın. Ben bir yana Kırat öte yana; ama Naciye ne olacak? Kırat'a düştüğünden beri, Naciye'yi gözün görmüyor." Mehmet, durakladı; lokmasını zorla yuttu.

"Sen, meraklanma... O, hep aklımda."

"Nasıl aklında? Kapı komşumuz. Kapılarının önünden geçerken dönüp bakmıyorsun bile. Ayıp değil mi? Bütün Söke, sizi nişanlı biliyor. Kız, kahrından ölecek."

"Kahrından öleceğini de nereden anladın?"

"Eşek değilim ya... anlarım elbette." Mehmet, birdenbire elindeki kaşığı bırakıverdi. Sesine bir acılık geldi:

"Şimdilik bu evlenmem işi, kaldı." Ana, telaşla doğruldu.

"Ne diyorsun Mehmet? Bu kızdan nasıl vazgeçersin?"

"Naciye'den vazgeçmek mi? Allah yazdıysa bozsun."

"Peki neden şimdilik olmuyormuş bu iş? Mehmet, oturduğu yerden kalktı. Çoraplı ayakları ile odanın içinde, klimin üstünde bir zaman gitti geldi. Sonra anasının önüne diz çöktü.

"Bak ana," dedi, "belki yakında Ankara'ya gideceğiz. Düğün işini gelince düşünürüz." Yaşlı kadının gözleri büyüdü.

"Ne diyorsun Mehmet? Ne işin var Ankara'da?"

"Mustafa Kemal Paşa'ya asker gerek. Ee... benim yaşımda herkes de askerlik yapar." Ana'nın yüzü sapsarı oldu. Dolu dolu gözlerle oğlunun diz çöktüğü yerde bile belli olan uzun boyuna, geniş omuzlarına, yakışıklı yüzüne, ipince, uçlarını kıvırdığı kumral bıyıklarına baktı.

"Askerlik ha?" diye mırıldandı.

"Askerlik ya..." Mehmet, sıkıntılı havayı dağıtmak için çınlayan bir sesle devam etti, "biz, arkadaşlar, Ankara'ya atlı gideceğiz. Gönüllü süvari..." Ana, mırıldandı:

"Babanın haberi var mı?"

"Yok daha... Zaten ne zaman gideceğimizi biz de bilmiyoruz. Buradaki işler bitmedi. Yüzbaşı İbrahim Bey, dedi ki, Söke dolaylarında çalışmak iyice zorlaştı. Buradaki işlerimiz bitiyor. Yakında kalkar, dövüşmeye Kemal Paşa'nın yanına gideriz. Doğrusu da bu anam." Bu sözleri söylerken Mehmet, anasının yüzüne bakıyordu. Kadın sordu:

"Gideceğim diye mi Naciye'nin yüzüne bakmıyorsun?

"Öyle gibi."

"Gidersen, gidersin. Kızın ne suçu var?"

"Gidip de dönmemek var ana. İyisi mi şimdiden ümidini keser. Ne benim gözüm arkada kalır, ne de o yoluma bakar."

"Olmaz böyle şey oğlum. Yanlışsın. Hem kendine eza bu, hem de Naciye'ye cefa! Allah büyük, gazi oğlum diye seni günün birinde bağrıma basacağım." Mehmet, hayretle anasına baktı. Biraz evvelki sapsarı kesilen kadın değildi sanki anası. Ne diyeceğini şaşırmıştı.

"Sen, böyle konuşursan..." diye mırıldandı, "İş değişir. İçim rahat giderim. Zaten çok sürmeyecek. Ölmez sağ kalırsam, çabucak döner gelirim."

"Ha şöyle konuş. Naciye'ye de söyleyeyim. Yoluna baksın. Seni beklemeyip de kimi bekleyecek? Senden başkasında gözü yok." Mehmet, tekrar ayağa kalkmıştı.

"Bilmem," dedi, "isterse, bekleyebilirse beklesin."

"Bekleyebilirseymiş... Lafa bak... Cahillik etme."

"Hani bu Yunan da bize saldıracak tam zamanını buldu. Bütün yaptıkları, ettikleri bir yana, asıl bu yüzden bu gâvura çok kızıyorum. İşini çabuk bitirmek için, ne lazımsa yapacağım. Bir an önce Ankara'ya varmalı." Ana, yine kederli bir yüz, dolu dolu gözlerle oğluna bakmaya başlamıştı. Mehmet, kapıya yürüdü,

"Biz yedik. Kırat da yemini yemiştir. Varıp bakayım." Konuştukları meselenin üzerinde fazla durmak istemiyordu. Çıktı, ahıra doğru avluyu geçmeye başladı.

Mehmet, anası ile böyle, biraz önceki gibi, pek seyrek konuşurdu. Bu konuşma, aklını fikrini karıştırmıştı. Eli, durup durup, alnına, kaşının üstüne, Germencik baskınında kurşunun değdiği yere gidiyordu. Kırat'ın yanına gelince hepsini unutur gibi oldu. Onunla vakit geçirmeye başladı. Bu sırada, avludaki sokak kapısının ipi çekildi. Mehmet, ahırdan çıkınca, Osman'ı avluda gördü. Osman, selamdan sabahtan önce,

"Nerelerdesin be yahu?" diye çıkıştı.

"Görüyorsun, Kırat'ın yanındayım."

"Attan başka derdin yok mu senin?"

"Ne var, ne oluyorsun be Osman?"

"Yürü, Yüzbaşı İbrahim Bey, bizi bekliyor."

"Hayırdır, yine bir iş mi çıktı?"

"Çıktı gibi."

"Neymiş iş, biliyor musun?"

"Pek söylemediler ama, Yürük Ali Efe, geliyormuş."

"Deme... Ne yapmaya geliyor acaba?"

"Bilir miyim ben... Herhalde beylerle, ağalarla konuşacak. Söke içinde geleceği kulaktan kulağa yayılıyor. Yüzbaşı, pek telaşlı görünüyordu. Jandarmalar, bizler, seferber oluyoruz gibi. Hem Efe'yi karşılayacağız, hem de emniyet tertibatı alacağız."

"Bana bak Osman, ağzındaki baklayı çıkar: Anladık, Efe geliyor. Haydi karşılayacağız, ama emniyet tertibatı ne oluyor?"

"Söke içinde dost var, düşman var. Bir sürü de Rum var. Anladın mı şimdi?"

"Yürük Ali Efe, öyle yerli Rumlara metelik verecek adam değil. İtalyanlarla aramız iyi olunca, Yunan askeri de gelemez. Efe, elini kolunu sallaya sallaya Söke'de gezer."

"Benim bu kadarına aklım ermez. İbrahim Bey'in bir düşündüğü var ki, hazırlık yapıyor."

"Ne zaman geliyormuş?"

"Belli değil. Bilseler de söylerler mi?"

Mehmet, eve doğru yürüdü. Ayağındaki yemenileri çıkarıp, kapının yanında duran çizmelerini çekti. Kalpağını düzeltip, sol kaşının üstüne yıktı. Osman'a,

"Gidelim," dedi. Kapıdan çıktılar. Osman

"Şu Efe'yi çok merak ediyorum. Nasıl adam acaba?"

"Nasıl olacak.. Senin benim gibi bir adam. Ama yaman adam!"

"Yamanlığına yaman adam ha!"

"Bak şimdi sen... Efe'nin geleceği iyice duyulsun. Bizim Sökeli Rumların hepsi sokulacak sıçan deliği arar."

"O gidince de, astıkları astık, kestikleri kestik. Bizden çok İtalyanlara düşman keratalar. İtalyan askeri bir çekilse Söke'den, hemen Yunan gelecekmiş. Morali Köyü'nde askerleri alesta bekliyor."

"Zor biraz. İster misin, İtalyanlar bizimle beraber dövüşmeye başlasınlar!"

"O kadarına aklım ermez."

Hakikaten Söke'nin yerli Rumları ile Türklerin arası çok gergindi. İzmir'e Yunan askeri çıkalı beri, ne bir Rum elini kolunu sallaya sallaya Türk mahallelerine girebiliyor, ne de bir Türk elini kolunu sallaya sallaya Rum mahallesine geçebiliyordu. Şehrin ortasından geçen çay, sınır haline gelmişti. Bu çayın üstündeki biri demir, ötekisi tahta köprüden, ancak her iki tarafın en itibarlı kişileri geçebilir olmuştu. Bu da görünüşte Türklerle Rumların ilişkilerini yapmacık bir şekilde devam ettiriyor gibiydi. Suç işleyen Rumları, Yüzbaşı İbrahim Bey, Rum mahallesinden bulup çıkaramıyor, yakalayamıyordu. Söke'nin Rum mahallesi, sanki Yunanlıların bir cephesi haline gelmişti. Bu yüzden her gün, her gece, bir hadise çıkıyordu. Palikaryalar, Türklere tecavüz ediyorlardı. Bir keresinde bir Türk'ü, öldüresiye dövmüşlerdi. Suçlular biliniyordu. Fakat, Rum mahallesi, tepeden tırnağa silahlanmış, suçluları vermiyordu. Hüseyin Çavuş dört atlı ile güpegündüz, Çınardibi'ndeki kahveyi basıp, iki suçluyu yaka paça Hükümet Konağı'na getirdi, Yüzbaşı İbrahim Bey'e teslim etti. Bu olay, Rumları deli divaneye çevirdi. Türkler de bir hayli sevindiler. Maneviyatları düzeldi.

Şimdi, Mehmet'in de Osman'ın da bütün bu olayları düşünüp, Yürük Ali Efe'nin Söke'ye gelmesini tehlikeli bulmaları doğruydu. En azından olmayacak bir it, bir palikarya, bir pencereden, bir sokak köşesinden Efe'ye bir kurşun atar, bütün işleri altüst edebilirdi.

Söke içindeki bu olaylar, küçük sayılırdı. Asıl, Rum mahallesi, silah deposu haline gelmiş, eşkıya yatağı olmuştu. Bütün civarın Rumları, ta Sisam Adası'ndan gelip, bu mahallede silahlanıyorlardı. Dağlarda yaptıkları soygunculuklara, adam öldürmelere, yol kesmelere, Yunan kıtalarına yardım adını veriyorlardı. Buna Yüzbaşı İbrahim Bey, elinden geldiği kadar direniyordu. Ama elindeki on beş yaşlı jandarmayla ne yapabilirdi? Kuvayı Milliyeci gençler, gayretlerini bu sırada daha çok, önce Ankara'ya, sonra da Nazilli cephesine faydalı olmaya harcıyorlardı. Müdafaayı Hukuk Cemiyeti, Türkiye Büyük Millet Meclisi açılalı beri, üç aydır Ankara ile, bütün yurdun her tarafındaki Müda-

faayı Hukuk Cemiyetleri gibi, sıkı temastaydı. Kaymakam, Ankara'yı temsil ediyordu. İzmir'den Aydın'a kadar Söke kazasının önü, düşmanla çevrilmişti. Söke'nin Ankara ile ilişiği, Çine, Denizli, Sandıklı, Afyon yolu ile temin ediliyordu. Telgraflar, güç bela bu yoldan geliyor, Söke'nin, Kuvayı Milliyecilerin İtalyanlardan temin ettiği –az da olsa– malzeme bu yoldan gidiyordu. Yunanlılar, şimdilik, Bursa'dan güneye doğru; Salihli, Ödemiş, Nazilli cephelerinde, hareketsiz duruyorlardı. Bu cephelerde Kuvayı Milliye vardı Yunanın karşısında. Salihli'de Ethem Bey, Nazilli'de Demirci Mehmet Efe, Yürük Ali Efe tetikteydi. Ankara'nın, Milli Orduyu kurma, toparlama gayretleri biliniyordu. Yine Kuvayı Milliyeciler, güney cephesinde, Urfa, Maraş, Antep'te Fransızlara duman attırıyorlardı. İtalyanlara gelince, Kuşadası, Söke, Antalya ve havalisinde, sanki Türklerle sarmaş dolaştılar. Türkler için, Kuvayı Milliyeciler için, onların varlığı yok gibiydi. O zaman da İtalya'nın müttefikleri ile çekişme halinde olduğunu kimse iyice bilmiyordu. Bir de İtalya, güzellikle Türklere kendini sevdirebileceğini ümit ediyordu.

Ne Mehmet, ne de Osman, işin bu kadar inceliğini bilemezlerdi. Olaylara zaman zaman öfkeleniyor, seviniyor, ümitleniyorlardı... O kadar. Hükümet Konağı'na yaklaştıkları vakit, sokak başlarının arkadaşları, jandarmalar tarafından tutulduğunu gördüler. Kahvelerdeki, sokaklardaki halkta bir kaynaşma vardı. Herkes, hükümete yakın kahvelere koşuyordu. Sokaklarda toplanmayı Yüzbaşı doğru bulmamıştı. Mehmet'le, Osman karakola koştular. Yandaki telefon santralinde Rahmi Onbaşı, makinenin başında bağıra bağıra Burunköy'le bağlantıyı sağlamaya çalışıyordu. Karakolun kapısından çıkarlarken, İbrahim Bey'le karşılaştılar. Yüzbaşı, acele acele,

"Siz," dedi, "Hükümet Konağı'nda Kaymakam Beyi'n odasına çıkan merdivenlerde nöbet tutacaksınız. Kaymakam Bey'in, yanına, Kuvayı Milliyecilerden, Müdafaayı Hukuk Erkânından başka kimse giremez. Bir de gelecek misafir efeler. Anlaşıldı mı?"

"Sen hiç merak etme Yüzbaşım..." dediler.

Hükümetin bütün dairelerinde işler durmuş gibiydi. Memurlar, masalarının başında çivi üzerinde oturur gibiydiler. Ortalıkta korku ile karışık sevinç havası esiyordu.

Sonunda duyuldu ki, Burunköy'le telefon konuşması yapılabilmiş, Yürük Ali Efe'nin bir bölük kızanı ile köyden geçtiği öğrenilmişti, Söke içinde bu haber yıldırım hızı ile yayıldı. Yüzbaşı İbrahim Bey, Hü-

kümet Konağı'nın üst kata çıkan merdivenlerini bu arada beş altı kere çıkıp indi. Müdafaayı Hukuk Cemiyeti idarecilerinin, kasabanın eşrafının, birer ikişer gelip Kaymakam Bey'in odasında, toplandıkları görüldü.

Mehmet, Osman dikkat kesilmişlerdi merdiven başında. Hiç konuşmuyorlar, pürsilah bekliyorlardı. Böylece dakikalar geçtikçe ortalığa ağır bir sessizlik yayılmaya, heyecan artmaya başlamıştı ki, Mehmet'le Osman, yukarıdan gelen birtakım seslere kulak kabarttılar. Sonra merdivenlerden önde Kaymakam Server Ali Bey inmeye başladı. Arkasında Yüzbaşı İbrahim Bey, vardı. Onları Müdafaayı Hukuk Cemiyeti idarecileri, eşraf takip ediyordu. Konağın iç kapısından çıkıp, bahçesinde biraz oyalandılar. Oyalanmaları, beklemeleri yirmi dakikadan fazla sürdü. Sonra Söke'yi inletircesine Hükümet Konağı'na çarşı içinden gelen caddede nal sesleri duyuldu. Atların kişnemeleri, nal sesleri, konak meydanını çınlattı. Hükümet'in kapısı önünde Yürük Ali Efe, atının gemini çekti. Etrafına şöyle bir baktı; gözleriyle beraber, cepkeni, omzundaki filintası, pırıl pırıl yandı. Kaymakam Server Ali Bey, bir adım öne çıktı. Karşılayıcılar, dalgalandı. Dış kapıda nöbet tutan Bombacı Hasan'la Ali birbirlerine baktılar. Ali, koştu, Efe'nin atının yularını tuttu. Yürük Ali Efe, atından yere atladı. Ali'nin genç, çocuk yüzüne şöyle bir baktı. Onun,

"Hoş geldin Efem!" sözüne,

"Hoş gördük kızan!" diye karşılık verdi. Ali Efe, orta boylu, tıknazca, yuvarlakça yüzlü bir yiğitti. Başının oyaları, sırmalı cepkeni ile göz alıyordu. Bıyıkları, genç yüzüne ayrı bir vekar, ayrı bir güzellik veriyordu. Atından inince, o, Kaymakam'a, Kaymakam ona yaklaştı. Tokalaştılar. Efe, eşrafı ayrı ayrı, bir bir biliyordu. Hepsine dilince iltifat etti. İltifatlarına karşılık gördü. Arkasından gelen efeler, o dakika, atlarından inmişler, önceden aldıkları emre göre olacak, Hükümet Konağı'nın dört bir yakasında bekleyen jandarma ve Kuvayı Milliyecilerin aklının köşesine gelmeyen köşeleri tutuvermişlerdi. Yürük Ali Efe'nin arkasında sadece iri yarı, gösterişli bir kızanı kalmıştı. Onun gelişini, bütün Söke, meydana bakan kahvelerden, sokak aralarından, pencerelerden seyrediyordu. Efenin bir yakasında Kaymakam, bir yakasında Yüzbaşı, arkasında eşraf, konağın iç kapısına yürüdüler. Merdiven başında, Efe, Mehmet'in boyunu posunu iyice süzdü. Osman'a baktı. Gülümseyerek İbrahim Bey'e döndü:

"Bakıyorum Yüzbaşı, senin kızanlar yağız, yavuz," dedi. Durmuşlardı. İbrahim Bey,

"Yavuzdurlar. Çok işler gördük beraber..." karşılığını verdi. Ali Efe, cin gibi gözlerini Mehmet'e dikti.

"Ee... sırası geldi gayri, bunları da efe yapalım. Cepken giydirelim..."

"Edelim Efe..." İbrahim Bey, bu 'edelim...' sözünü pek isteyerek söylemedi. Yürük Ali, hemen anladı. Yüzbaşı'ya takıldı.

"Olur olur... Kızanların sana gerek... Korkma elinden almam. İyi dövüşüyorlar mı bari?"

"Hem de nasıl..."

"Duydum, Germencik işiniz biraz ters gitmiş."

"Öyle oldu Efe..."

"Olur... Cenk hali bu..." Efe'nin bilmediği yoktu. Anladılar ki konuşmasından, Germencik baskınını bütün ayrıntıları ile biliyor. Ölenleri, kalanları bile...

Merdivenleri çıktılar. Çıkarken Yürük Ali Efe, büyük bir nezaketle, yaşlı eşrafa, önden yol vermek istedi.

Mehmet, kalabalık uzaklaşınca, Osman'a bir göz attı:

"Ne dersin be Osman, bize cepken yaraşır mı?" Osman, biraz şaşkın:

"Yüzbaşı, bizi Efe'ye veresi değil," dedi.

"Verir mi hiç... Ben, anlayıp duruyorum Yüzbaşı bizi asker edip, Ankara'ya yollamak niyetinde."

"Bana kalırsa Ankara'ya gidelim daha iyi."

"Efe'den korkmuşa benziyorsun."

"Amma da yaptın ha..."

Kaymakam'ın odasına girdiklerinde, Yürük Ali Efe, şöyle bir, iki yakasına baktı. Server Ali Bey, geniş masasının arkasındaki koltuğunu göstererek,

"Şöyle buyur Efem..." diye kendi yerini ikram etti. Efe'nin yüzüne yine bir tebessüm dağıldı:

"Yooo... Kaymakam Bey benim kâtipliğe aklım ermez," diye, yürüdü, masanın karşısındaki köşede duran geniş koltuğa, bağdaş kurup oturdu. Kızanı oturmadı, koltuğun arkasında ayakta durdu. Efe'nin filintası kucağındaydı. Fırıl fırıl dönen gözleri ile, karşısındaki koltuklara dizilen sandalyelere yerleşen ağalara, beylere bakıyordu.

Yürük Ali Efe, yorgunluk kahvesini içinceye dek, hatır sordu, merhabalaştı. Sonra birdenbire yüzüne bir sertlik, bir ciddiyet geldi. Kucağındaki tüfekle oynamaya başladı. İş konuşmaya hazırlandığı belliydi. Birden tüfeğini kaldırıp omzuna dayadı. Kaymakam'ın arkasındaki pencereden dut ağacının dallarına nişan alıyormuş gibi yaptı. Odayı, derin bir sessizlik almıştı. Efe, bu sefer namlusunu, karşısında oturan Müdafaayı Hukuk Cemiyeti Reisi Mehmet Ağa'nın tam alnına çevirdi. Herkes, şaşkın şaşkın birbirine, cesaret edebilenler Efe'ye bakmaya başladılar. Namlu, Mehmet Ağa'dan Hacı Halil Paşazade Ali Rıza Bey'e döndü. Sonra Tevfik Bey'in göğsünde karar kıldı. Müdafaayı Hukukçular büsbütün şaşkına döndüler. Şimdi de filintanın namlusu Kocagözoğlu Ahmet Ağa'ya bakıyordu. Ahmet Ağa'nın yanında, Kaymakam'ın sağ tarafında bir sandalyede oturan büyük oğlu, kıpkırmızı kesilmişti. Fakat öfkesini yendi. Bıyıklarını, sonra fesini eliyle düzeltti. Elinden geldiği kadar sesini yumuşatarak:

"Efe," dedi, "filintan çok güzel..." Efe, şöyle bir baktı, yüzünün sert hatları yumuşadı.

"Filintamın üstüne yoktur Şükrü Bey..." diye gülümsedi. Herkesin yüreği önce hop etti. Şükrü Bey'in vereceği karşılık, ya ortalığı karıştıracak, ya da yatıştıracaktı. Babası bile ak sakallı yüzünü oğluna endişe ile çevirdi. Şükrü Bey,

"Peki Efe," diye sesine daha hakim olarak karşılık verdi, "tüfeğini gördük. Hele senin eline pek yaraşmış. Koy bakalım tüfeği bir yana da arzu ettiğin işleri konuşalım."

Yürük Ali, bakabildiği kadar sert bir bakışla Şükrü Bey'in gözlerinin içine baktı. Baktığı adamın da aynı sertlik ve azimle kendisine baktığını görünce, yumuşadı. Güldü:

"Senin ne yürekli adam olduğunu bilirim Kocagözoğlu," dedi. "Ben, sadece filintamı, bir yokladım."

"Birbirimizle niye çekişelim Efe, bütün emelimiz elbirliği ile memlekete hizmet değil mi? Sen, ne istedin de biz, Sökeliler sana vermedik?" Şükrü Bey'in, bu çok sakin söylediği sözlere, soğukkanlılığına şaşmak sırası Efe'ye gelmişti. Kararını, korkutma kararını değiştirdi. Filintasını yine kucağına bıraktı.

"Ama bu sefer sizlere çok dargınım."

"Kusurumuzu bir öğrensek."

"Bilirsiniz. Siz bilirsiniz..." Yine herkes birbirinin yüzüne bakıyordu. Yürük Ali Efe, "Bilirsiniz sizler..." diye tekrarladı: "İtalyanlardan aldığınız bütün tüfekler bize gelmiyor gayri. Telefon makinelerini Ankara'ya yollamışsınız. Hepsini öğrendim Şükrü Bey, senin küçük birader, son defa bir sürü öteberi almış yine İtalyanlardan. Bizim yakamıza hiçbiri gelmedi. Hepsini biliyorum." Kaymakam Server Ali Bey, Şükrü Bey'in vereceği karşılığı kendisinin söylemesi gerektiğini hesapladı:

"Takdir, teslim edersin ki Efem, bu sırada Ankara'da kurulmakta olan, toplanmakta olan ordumuza telefon makineleri çok lazım. Sen, ne yapacaksın telefonu?"

"Neyse... bu işi pek kurcalamayalım Kaymakam Bey. Ama Nazilli cephesini bizim tutuğumuzu unutmayın. Gâvur bugünlerde yine kıpırdamaya başladı. Hazırlanıyorlar. Onların karşısına kuru kuru mermisiz tüfekle mi çıkalım? Kızanlar düşman karşısında aç aç mı dövüşsünler? Hani para meselesi ne oldu?" Müdafaayı Hukuk Cemiyeti Reisi Mehmet Ağa,

"Yolladık ya Efe..." diye karşılık verdi. Efe, ona döndü.

"O, bir ay önceki mesele. Ben, kaç kişiyidoyuruyorum biliyor musunuz? Diyeceksiniz ki, bütün Nazilli Cephesi'ne Söke mi dayanacak, öte yakalar, Demirci Efe'nin kumandasında. Ama mesele o değil, siz şimdi Ankara'yı düşünüyorsunuz."

Kaymakam, alçak sesle,

"Ankara'yı sen de düşünürsün Efe..."

"Düşünmeye elbette düşünürüm. Bize Milli Kuvvetler'e Ankara da el uzatacak. Meclis toplanmış. Ama daha bir haber çıkmadı. Çıkasıya dek, dövüşenlere göz kulak olmak sizin boynunuzun borcu." Ahmet Ağa, konuşmayı, tatlıya bağlamak için,

"Yürük Ali Efe haklı!" dedi. Efe, döndü şöyle bir baktı.

"Ağamın ne ağa olduğunu bilirim zaten," diye söylendi.

"Güzel laf etti." Efe'nin filintası ile gösteri yaparak girdiği konuşma, istediği noktaya gelmişti. Ahmet Ağa'nın üst başında oturan Hacı Halil Paşa, Kocagözoğlu'nun sözünü tamamladı:

"İyi, meseleye geldik Efe," dedi, "bu sefer, kızanlarına ne masarif lazım?" Yürük Ali Efe, kılını kıpırdatmadan,

"Bu seferlik beş bin altın olsa, idare ederiz..." karşılığını verdi. Halil Paşa, Mehmet Ağa'ya döndü:

"Cemiyetimizin kasasında bu kadar para toplandı mı?" diye sordu. Efe, güldü de güldü.

"Aman paşam, hiç gülesim yoktu. Şuradaki ağalar, beyler, paşalar, ellerini yelek ceplerine atsalar, bu paranın on mislini çıkarırlar." Paşa, öfkelenir gibi oldu:

"Canım Efe. Yok demedik. Kasada var mı, dedik. Senden bu parayı sakınacak değiliz. Çaresine bakacağız. Yunanın karşısına aslanlar gibi dikilmiş duruyorsun. Sana da, kızanlarına da bu para gerek." Döndü Kocagözoğlu Ahmet Ağa'ya "Öyle değil mi?" dedi. Ahmet Ağa,

"Helal olsun vatan için dövüşenlere..." karşılığını verdi. Bu sözler, hazır bulunanların gözlerini yaşarttı. Yürük Ali Efe doğruldu.

"Sağ ol ağam... Sağ olun paşam... Sizler arkamızda oldukça, sizler bizlere destek oldukça, biz, her zaman gâvurun canına okuruz."

"Sen de sağ ol Efe..." dediler. Ali Efe, Şükrü Bey'e döndü.

"Bey," dedi, "haydi telefonları Ankara'ya yolladınız, yolluyorsunuz. Tüfekleri de konuşuruz. Ama bu makarnacı İtalyanlardan bir daha sefere mermi alırsanız, bize lazım." Şükrü Bey'in yüzü iyice yumuşamıştı:

"Emredersin Efem, ta Sultanhisar'a kadar getirir, kendi elimle teslim ederim." Efe, keyiflendi:

"Değil mi ya? Biz, kahvenizi içmeye geldik. Sen de o gidenlerden bizim bir acı kahvemizi içersin."

"Hayhay..." karşılığım verdi Kocagözoğlu.

Bundan sonra, Müdafaayı Hukuk Erkânı, Yürük Ali Efe ile Aydın'daki düşmanın durumunu, Milli Kuvvetler'in ahvalini gözden geçirdiler. Efe, sözünü,

"Evvel Allah, Mustafa Kemal Paşa hazretleri, ordu ile İzmir'e dayanıncaya dek, biz Nazilli Cephesinde gâvura bir adım attırmayacağız..." diye bağladı.

"İnşallah... İnşallah..." dendi.

Yürük Ali Efe'nin ziyaretinin resmi olan kısmı sona ermişti, öğle vakti yaklaşıyordu. Müdafaayı Hukuk Cemiyeti Reisi Mehmet Ağa, evinde kuzular kestirmiş, Efe'ye, kızanlarına yemek hazırlatmıştı. Efe ile beraber hazır bulunanları yemeğe davet etti. Kaymakam Bey'le Yüzbaşı İbrahim Bey, daveti vazife icabı kabul etmek zorundaydılar. Ötekiler, bir an önce, Efe'den uzaklaşmayı tercih ediyorlardı. Vazifelerini yapmışlardı. Yapmakta da devam edeceklerdi. Hacı Halil Paşa,

"Efe, yemeğini yesin. İstirahat buyursun. Kendisini taciz etmeyelim. Gideceği vakit elbette uğurlamaya geleceğiz..." dedi. Onu, hepsi tasdik ettiler. Ali Efe, bu 'uğurlama'nın ne demek olduğunu hemen anladı. Memnun oldu. Beş bin altın meselesi halledilmişti.

3

Barba Yorgi, Demirköprü başında Ahmet'le Osman'ın yolunu kesti.

"Selam vire palikaryalar!" İki delikanlı Yorgi'nin bir fıçıyı andıran kalıbına durup şöyle bir baktılar. İkisi de Yürük Ali Efe için nöbet tutmaktan yorgundu. Geceyi de uykusuz geçirmişlerdi. Sonunda Efe'yi bu sabah uğurlamışlar, yirmi dört saatlik yorgunluklarını çıkarmak için evlerine gidiyorlardı. Mehmet:

"Selam çorbacı... ama biz, palikarya değiliz. Bunu sana kaç kere söyledim..." karşılığını verdi. Yorgi, dostça Mehmet'in arkasını okşadı:

"Bizim dilde her yiğit kişi palikaryadır be Mehmet." Mehmet, alay etti.

"Vay! sizin millette yiğit kişi var mı?" Yorgi'nin yüzü, şiş şiş yanakları pespembe oldu. Kırarmış bıyıkları titredi.

"Belli olmaz," dedi. "Bırak bu lafları şimdi. Kavga edecek değilim. Biliyorum, birbirimize şu sırada içerliyoruz; ama bunda hiçbirimizin kabahati yok. Kader kısmet böyleymiş ne yapalım..." Osman,

"Bakıyorum Yorgi Efendi, işler olmuş bitmiş gibi konuşuyorsun."

"Yok be canım... Olan olmuş, ne olacaksa olacak. Ben, kendi işlerime bakarım. Sadece ortada dönen dolapları seyrediyorum. Ama şu da var ki, Yürük Ali Efe'niz, bizim orduyu durduramayacak."

"İş sadece Efe'ye mi kaldı sanıyorsun?" Mehmet'in bu sözüne Barba Yorgi, gülümsedi:

"Bırakın siyaseti be yahu... Hepsini, Mustafa Kemal Paşa'nızı da biliyorum. Bakalım önümüzdeki günler ne gösterecek... Benim lafım bu değil. Osman'a bir diyeceğim vardı." Osman hiç oralı olmadı:

"Diyeceğini biliyorum. Geç..." Yorgi,

"Bir kahvemi içmez misiniz?" diye köprünün başındaki kahveyi gösterdi. O kadar ısrar etti ki, çorbacının bir kahvesini içmeye delikanlılar razı oldular.

Kahvehanede hep yaşlı Rumlar, birkaç da yaşlı Türk vardı. Şehir içinde iki taraf da zaman zaman böyle bir arada görünmekle güya dost geçinirlermiş gibi bir hal alırdı. Aslında böyle bir arada oturanlar, her şeye karşı ilgisiz görünenler, yahut da karşılıklı dalavere çevirenlerdi. Çoğu da karşılıklı casuslardı.

Yorgi bir sandalyeyi gıcırdatarak oturdu. Köprüye bir zaman gözlerini dikti. Köprünün altında akan çay, mevsim ilerlediği için kurumaya yüz tutmuştu. Çayın geniş yatağından, rüzgârla kalkan toz bulutu, zaman zaman çarşının üstüne iniyordu. Yorgi gençlere birer sigara verdi. Kahveler gelinceye kadar önüne bakıp düşündü. Mehmet, Osman, yorgun, ilgisiz etraflarına bakınıyorlardı. Çorbacının ne söyleyeceğini biliyorlardı. Şişman Rum, bir iki masanın üstünden fincan aldı, ağzına götürdü; tekrar yerine koydu. Ikındı sıkındı, söze bir türlü başlayamadı. Mehmet, Osman'a bir göz attı.

"Demek kavgasız konuşacağız," dedi Yorgi, telaşla,

"Ne kavgası be... alışveriş kavgayla olmaz." Osman, şaşmış gibi doğruldu:

"Alışveriş mi dedin? Ne alıp satıyoruz?"

"Yapma Osman... Biliyorsun işte... Şu tarla işi... Menderes başındaki sizin tarlayı almak istiyorum."

"Bizde satılık tarla yok."

"Var, var ya... Naz ediyorsunuz... Sen, bir kere daha babana söyle, anlaşacağız elbette..."

"Tarlamız bizim geçimimiz Barba. Bunu sana kaç defa söyledim. Babam satacak olsa, ben sattırmam. Burasını böylece bil."

"Güzel para vereceğim."

"Hazineleri versen iş yok." Mehmet, söze karıştı.

"Koca Balat Ovası'nda başka tarla mı yok? Neden bu adamların tarlasına asıldın kaldın be Yorgi Efendi?"

"Benim tarla ile yan yana. Ötekilerin hepsini aldım. Bunlarınki bir sokuntu gibi benim tarlanın içinde kaldı."

"Kalır kalır... Elinde dünyanın tarlası var. Ha Osmanların bir karış tarlasını almayıver." Yorgi, içini çekti:

"Yok sen bilmezsin..." dedi, "bu tarlada ahtım var. Ne olursa olsun alacağım." Osman, yine ilgisiz,

"Biz de satmayacağız..." diye kestirdi attı. Şişman, fıçı gibi Rum, göbeğine eliyle bastı. Yüzü, bir kere daha pespembe oldu. Soluya soluya,

"Pişman olacaksınız..." dedi.

"Neden pişman oluyormuşuz?" Yorgi, doğruldu. Bir şey söyleyecekti. Fakat vazgeçti. Mehmet, kendisine ters ters bakıyordu. Osman cevap bekliyordu. Çorbacı, sadece,

"İyi para verecektim de..." diye mırıldandı.

"İş parada değil. Para, yenir biter. Tarla, çalışırsan her yıl adamın karnını doyurur."

"Başka iş tutarsınız."

"Ben çiftçilikten başka iş bilmem."

"Demek inat ediyorsunuz."

"Ediyorum." Yorgi, sözü çevirdi. Sesini iyice yumuşatarak,

"Bak vire Osman..." diye konuştu, "ben, size göre gâvurum mavurum amma namuslu adamım. Size para vermek istiyorum. Alın bu paramı. Akıllılık edersiniz. Satın tarlanızı..."

"Satmıyoruz."

"Ah be cahiller... pişman olacaksınız..."

"Anladık pişman olacağız. Paraların senin olsun."

"Sarı sarı altınlar verecektim."

"Hiç kendini üzme çorbacı, altın da istemem."

"Sen bilirsin vire Osman... Sonunda bu tarla yine benim olacak." Mehmet,

"Nasıl olacak bu iş? Doğrusu merak ettim, diye sordu. Yorgi Efendi, iyice öfkelenmişti artık:

"Bre cahiller... yakında bizimkiler gelecek..." Osman, anlamamış gibi,

"Kimmiş bu sizinkiler?" diye homurdandı.

"Kim olacak, Yunan askeri."

"Yok canım!"

"Eh görürsünüz. Ben, size namuslu adamım diyorum. Altın teklif ediyorum. Yoksa tarlanızı yakında bedava elinizden alacağım..." Osman, dondu kaldı. Mehmet, sinirli sinirli güldü:

"Ha mesele bu demek. Baklayı ağzından çıkardın be Yorgi..."

"Ne yapalım, istediniz. Ben, işi dürüstçe düzeltmek istiyorum. Pazarlığa bile yanaşmıyor Osman." Osman'ın şaşkınlığı geçmişti. Bu sefer benzi kül gibi oldu. Eli ceketinin altına, beline gitti. Ucu sivri bir bıçak, elinde göründü:

"Sıkıysa, ordunla gel, tarlayı al, gâvur oğlu gâvur..." diye homurdandı. Yorgi, pabuç bırakmak istemedi:

"Yok kavga be Osman... Tarlayı alacağız..." dedi. Osman, oturduğu yerden bıçak elinde uzandı:

"Sen, şuradan karnın deşilmeden kalkar gider misin?" Yorgi'nin kırçıl bıyıkları, diken diken oldu. Gözlerinin akı göründü. Yüzü bu sefer mosmor kesildi. Yiyecekmiş gibi Osman'a baktı Osman, kılını bile kıpırdatmadan, bıçağını Çorbacı'nın karnına uzatmış bekliyordu. Kahvenin içi tıs kesildi.

Kahveci, tezgâhının arkasında taş gibi duruyordu. Kimse de onlara yaklaşmak cesaretini gösteremiyordu. Yorgi, sonunda kendini toparladı. Ağır ağır ayağa kalktı:

"Gidiyorum," dedi, "Amma sanma ki korktuğumdan. Kasabanın içinde kan dökülsün istemiyorum da onun için. Rumlar, Türkler, birbirine burada da girecek, girecek ya... sırası değil daha..." Kapıya doğru yürüyordu. Osman, bıçağını yerine koydu. Gidenin arkasından baktı. Mehmet, sakin bir sesle,

"Yorgi Efendi..." diye seslendi, "ısmarladığın kahvelerin parasını vermeyi unuttun." Yorgi, sallana sallana döndü geldi. Masanın üstüne parayı koydu. Rengi öfkesinden bu sefer beyaza dönmüştü. O her zamanki bıyık altından gülümsemesi, şu sırada dudaklarından silinmişti. Üstelik, Mehmet'in kendisine alaylı alaylı bakması, sinirlerini daha da bozuyordu. Parayı koyarken bir şeyler söylemek istedi. Ama vazgeçti. Yusyuvarlak gövdesiyle, kahveden yuvarlana yuvarlana çıktı.

Osman'la Mehmet, bakıştılar. Yüksek sesle Mehmet,

"Bizim Çorbacı'yı korkuttun be Osman..." dedi. Onun öfkesi de yatışmıştı. Kahvenin içindeki birkaç yaşlı Rum, hırslarından tir tir titriyorlardı. Osman, iki yakasına şöyle bir baktı. Kendisine dik dik bakan bir Rum'a o da gözlerini dikerek, yüksek sesle Mehmet'e karşılık verdi:

"Yok be Mehmet, bizim Yorgi Efendi'ye şaka ettim..."

Bu alaya kahvedeki yaşlı Rumlar dayanamadılar. Hepsi çıkıp gittiler. Kahveci Nazif, yaklaştı:

"İyi ettiniz çocuklar ama, beş dakika sonra kirişi kırın. Başımıza bir iş gelmesin. Olur da heriflerin toplanıp şimdi buraya gelecekleri tutar. Memleket karışır..." Ona,

"Haklısın Nazir Usta..." dediler.

***

Osman, yatağına uzandı. Küçük, basık odanın penceresinden ilerdeki çayın setleri görünüyordu.

On iki yaşındaki küçük kardeşi, çıplak ayaklarını oturduğu setin üstünden sallamış, elindeki uçurtmanın sicimini çekiştiriyordu. Yattığı yerden, Osman uçurtmayı göremiyordu. Kardeşi Hasan, keyifle uçurtması ile oynuyor, öte yanındaki çocuklarla bağıra bağıra konuşuyordu. Osman, bir zaman yattığı yerden kardeşini seyretti. Seyrettikçe, keyfi kaçıyordu. Çeşit çeşit düşünceler zihnini kurcalıyordu. Bu küçücük evinde çocukluğunu tıpkı küçük kardeşi Hasan gibi geçirmişti. Küçük tarlalarına babası onu atının arkasına bindirip götürdüğü günler, en güzel günleriydi. Yine, kalkıp babası ile tarlaya gitmeliydi. Ortada bir zaman görünmemeliydi. Harman zamanı babasını bu yıla gelinceye dek yalnız bırakmamıştı. Kuvayı Milliyecilik çıktığı için, babası onun yardımını ağzını açıp istemiyordu. Mehmet'le konuştuğu gibi biraz önce, bu Rumlar azdıkça azıyorlardı. Cepheye gitmeden, Söke'nin içinde yakında bir vuruşma beklenebilirdi. Yerli Rumlar, birer birer ortadan kayboluyorlardı. Bunların ta İzmir'e kadar bütün şehirlerden kalkıp giderek, Yunan Ordusu'na asker yazıldıkları biliniyordu. Türkler de boş durmuyorlardı. Gidenler gitmişti. Kuvayı Milliye'de çalışanlar, emir bekliyorlardı. Osman, 'bu yakalarda işin tadı kaçtı... yarın Ankara'ya gitmeli' diye düşünüyordu. Mehmet, haklıydı: "Burada ne kadar uğraşsak, faydası yok..." demişti. "Tarla da, değirmen de elden gidecek. Alacaklar. Amma toptan dövüş sonunda geri alacağız. Önce memleketi, sonra tarlaları kurtaracağız."

Mehmet'e, de, Osman'a da meseleleri açıklığı ile anlayabilmeleri için içinde bulundukları Kuvayı Milliye ruhu, arkadaşları, yardımcı oluyordu. Hele bu Yorgi'nin tarla işi gibi işleri, hepsinin, bütün meselelerin üstüne tüy dikiyordu.

Osman, çok yorgundu. Zorla yemek yemiş, ortanca kız kardeşi kahvesini yatağına kadar getirmişti. Fakat bir türlü uyuyamıyordu. Düşünceleri, olup bitenler, aklını fikrini iyice karıştırıyordu. Şimdi de bir

şey düşünmeden, pencereden uçurtma uçuran kardeşini uzandığı yerden seyrediyordu

Kız kardeşi, yemenili başını kapıdan uzattı:

"Uyumadın mı ağa?" diye geldi boş kahve fincanını aldı. Osman, bu sefer bu kardeşine dikkatli dikkatli baktı. Genç kızın ince pembe yüzü, parlak siyah gözleri ağabeysine bakıyordu. "Anam sor dedi... Bir kahve daha ister misin?" Osman, sevgiyle kardeşine durmadan bakıyordu. Sonunda,

"İstemem. Sen, şu pencereyi iyice ört, perdelerini de çek. Uyuyacağım." Kız, telaşla ağasının emrini yerine getirdi. Karanlık oluveren odadan çıktı. Kapıyı iyice çekti. Osman, karanlıkta içi burkula burkula anasını, babasını, kardeşlerini bir zaman daha düşündü. Yorgi'nin yedi ceddine, sülalesine küfretti, sövdü saydı. Bir kere daha sövdü. Biraz yatışır gibi oldu. Sonra uyuyakaldı.

Altıncı Bölüm

1

"Davamızın meşruiyeti ve kutsiyeti, bu müşkül zamanlarda, Cenab-ı Haktan sonra en büyük zahîrimizdir."

Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, s.298

"Vardım ki yurdumun ayak göçürmüş"
"Yavru gitmiş issiz kalmış otağı"

Müjgân, nefes nefeseydi: Arnavutköy İskelesi'nden Bebek'e basbayağı koşmuştu. Talip ona, ancak Akıntıburnu'nu dönünce yetişebildi. Şimdi hiç konuşmadan Mısır Sefareti'nin arkasındaki koruya tırmanıyorlardı.

1920 yılının, insanın içine kasvet veren, karanlık, sisli, üşütücü bir kış günüydü. Ta Kavaklar'dan Bebek'e kadar Boğaz, ıslak ıslaktı. Sultan Mehmet'in hisarları, kolları iki yakasına düşmüş yaşlı bir adam gibi, tepelerden İstanbul'a bakıyordu. İstanbul, delikanlı oğlunu yitirmiş yaşlı bir ananın kederleri içindeydi. Karadeniz'den kopup gelen sert bir rüzgâr, İstanbul'un üstüne çöken ne sisi, ne kederi, ne de felaketleri silip süpürüp götürebiliyordu. Sadece, Müjgân'ın başını, boynunu, omuzlarını saran, büyük bir yün atkının açıkta bıraktığı yanaklarını üşütmüş pembe pembe etmişti. Genç kızın dudaklarının rengi çekilmiş, siyah gözleri dolu doluydu.

Talip, uzandı, genç kızın elinden çantasını aldı. O da az eskice paltosuna sıkı sıkı sarılıyordu. Müjgân, çantayı verdikten sonra delikanlının koluna girdi. Islak yerde, bir yığın, sonbahardan kalma çürümüş

yaprak vardı. Bu yaprak yığınlarının üzerinde sessizce korunun yokuşunu tırmanıyorlardı. İkisinin de yüzlerinde üzüntünün, kederli düşüncelerin yorgunluğu vardı. Talip, düşünüyor, bir türlü bu genç kızın, yurt için girişilen kavgayı böyle bütün ayrıntıları ile nasıl kavradığını anlayamıyordu. Onun içinde yaşadığı insanlar, etrafı, görgüsü, Talip'i anlamasına engel olmalıydı. Ama olamıyordu. Müjgân'ın şu son altı yedi aydır yaptıklarını, ettiklerini, Anadolu'ya hizmetlerini düşündükçe, delikanlının aklı durur gibi oluyordu. Onun yanında Talip, kendisini basbayağı küçük, beceriksiz hissediyordu: Geçen yazdan beri, Müjgân'ın Ankara için elde ettiği bilgileri, hiçbir gizli ajan elde edememişti. En kıymetli bilgileri, günü gününe Talip'e getirmişti. Bu iş için çok basit, çok kolay görünen bir usulü vardı; Damat Ferit Paşa'nın serkâtibi babasının evrak çantasını karıştırmak... Kıymetli evrakın, raporların birer kopyasını almak... Bu işi o kadar ustaca, sezdirmeden, soğukkanlılıkla yapmıştı ki, Baltalimanı'ndaki yalı, birbirine girmişti. Sadrazam Ferit Paşa, hırsından, telaşından deli oluyordu. İstanbul'un Padişahçı polisleri zaten acizdi, büsbütün aciz kalmışlardı. Müjgân, 2 Ekim 1919'da Damat Ferit'in istifa etmesine rağmen, çevirdiği bütün dolapları öğrenmişti. Tertip ettiği bütün toplantıların ne maksatlar güttüğünü, kimlerle konuşulduğunu, neler konuşulduğunu hep Talip'e bildirmişti. Anadolu'ya gönderilen Damat Ferit'in casusları, daha İnebolu'ya, Samsun'a, Antalya'ya ayak basarken yakalanmışlardı. Kuvayı Milliye, Ferit hainlerinin general Harrington'la, general Şarpi ile, General Monpelli ile, Miralay Nelson'la, Kumandan Benet'le, Kont Carpini ile yaptığı konuşmaları hep öğrenmişti. Planlar elde edilmiş, bütün konuşmaların ayrıntıları Ankara'ya bildirilmişti. Baltalimanı'ndan kışın Teşvikiye'deki konağına taşınan Ferit'in çevirdiği dolaplar, yine gizli kalamamıştı. Müjgân'ın babası, bu sefer Bebek'ten Teşvikiye'ye taşınıyordu. Bazı geceler, işlerinçokluğu yüzünden Bebek'e dönemiyordu. Döndüğü zaman da bir yığın bilgilerle geliyordu. Kızından şüphelenmek aklının köşesine bile gelmiyor gibiydi. Damat Ferit, adamları, gizli bilgilerin tamamen her zaman öğrenilmeleri karşısında ne kadar titiz davranırlarsa davransınlar yine divane oluyorlardı. Ama Müjgân kimin aklına gelebilirdi? Gerçi babası Müjgân'a son aylarda, raporları temiz ettirmekten, birtakım yazıları tercüme ettirmekten vazgeçmişti. Sofrada eskisi gibi konuşmuyordu ya kızından veya karısından şüphelendiği için değil, can sıkıntısında. Bıkmış usanmıştı adam Ferit'in huysuzluklarından. Anadolu hareketi geliştikçe, Kuvayı Milli-

ye onun bütün gayretlerini boşa çıkardıkça, vatan hainliğini Ferit, büsbütün ortaya koyuyor, durmadan, 'Millet ne demek? Millet, Padişahımızın, Halifemizin sürüsüdür. Önce padişahı, saltanatı kurtaracağım!' diye bar bar bağırıyordu. Müjgân'ın babası, Ferit'ten, Ferit'in bu sözlerinden iğreniyordu. Elinden gelse bırakıp kaçacaktı. Ama nereye? Bu işlere öyle bir bulaşmıştı ki, kızına bile işinden bıktığını, bu işten nefret ettiğini söylese, inandıramazdı. Bu yüzden sonsuz bir ümitsizliğe düşmüştü. Ağzını bıçak açmıyordu. Üzüntüler, kederler içindeydi. İşlerine bir alışkanlıkla, makine gibi devam ediyordu. Gözü hiçbir şeyi görmüyordu. Müjgân'ın geceleri, küçük köşkte el ayak çekildikten sonra yazı odasına girip, çantasını karıştırdığını, kâğıt sepetine attığı müsveddeleri aşırdığını hiçbir zaman anlamamış gibiydi. Kız da akıllıca hareket ediyordu. Dadısına ilk zamanlar açtığı aşk laflarını kapamış, yalandan bir keresinde dadısının dizine kapanıp ağlamış, sevdiği adamın artık ortadan kaybolduğunu söylemişti. Kadın da buna çabucak inanmıştı. Talip'le buluştuğu günler, mektepten çıktığı zaman, eve geç dönüyordu. Fakat Amerikan Mektebi'nin o bitip tükenmez toplantılarını bahane ediyor, kimsecikler de şüphelenmiyordu evinde. Uşaklık oyununu da sık sık tekrarlıyorlardı. Talip, kaşla göz arasında Müjgân'ın sık sık eline sıkıştırdığı kâğıtları, gizli bilgileri alıp ortadan kayboluyordu. Talip, son zamanlarda Bebek'e geliş gidiş yolunu değiştirmişti: Bir kere Arnavutköy Merkez Memuru Hacı Kemal'e rastlamıştı. Onu, bir bahane uydurup bir seferlik atlatmıştı. Ama bir kere daha rastlarsa, işler karışabilirdi. Onun için şimdi, Arnavutköy'ün üstünden Büyükayazma'ya çıkıyor, oradan ıssız fundalıkların arasından Yahudi Maşatlığı'nı tutuyor, tuğla harmanlarının yanından dolanıp, Zincirlikuyu'ya, oradan da Mecidiyeköy'e geliyordu. Şişli'de kendisini tramvaya attı mı ötesi kolaydı. Bu yol, onun çok vaktini alıyordu. Ama başka da çare yoktu.

Biraz önce de Müjgân'ın mektepten çıkmasını heyecan içinde beklemişti. Deniz kenarından yürüyüp bu koruya gelinceye dek ikisi de büyük korku geçirmişlerdi. Bereket versin, bu kış kıyamette, ortalıkta kimsecikler yoktu. Ayaklarının altındaki kuru yapraklar, yaşlıktan ses, çıtırtı bile çıkarmıyordu. Talip, genç kızın elini elinin içine aldı:

"Çok üşüdün. Titriyorsun Müjgân..."

"Üşümek mi? Hayır. Seni gördüğüme sevindim. Kaç gündür nerelerdeydin?"

"Bilirsin, sensiz geçen her dakikam benim için ölüm. Ne yapayım ki, elimde değil. O kadar çok işimiz var, o kadar çok... Bu yorgunluğa, bu heyecana, nasıl dayandığıma şaşıyorum. Benim kusuruma bakmazsın, beni affedersin değil mi?"

"Kusuruna bakmak mı?" diye, genç kız gülümsedi, "Bilmiyor muyum Talip... Elinden ne gelir? Ah ne olurdu sulh içinde olsaydık... Memleketimize bu alçak düşmanlar gelemeseydi..."

Talip, eğilip Müjgân'ın yüzüne baktı. Onun kara gözleri durgun, yaşlı yaşlıydı. Uzun uzun bakıştılar,

"Bir yuvamız, evimiz olurdu..." diye mırıldandı. Bu sözler, kızın göz pınarlarındaki yaşı taşırıverdi:

"Ah!" diye yutkundu, "bu rüyalarımız artık bir gerçekleşse. Ama imkânsız."

Her zaman bu koruda saklanıp konuştukları yere gelmişlerdi. Sık ağaçların arasındaki bir büyük kayanın altına, Müjgân, kendisini yere bırakıverdi. Dizlerinin üstünde durarak yanına diz çöken Talip'in boynuna sarıldı:

"Bana hiçbir zaman," dedi, "bu savaş bitmeyecekmiş gibi geliyor. Biz, hiçbir zaman birleşmeyeceğiz. Bu alçak düşmanlarımız, sadece memleketimizin düşmanı değil, benim de düşmanım."

Talip gülmeye başladı:

"İlahi Müjgân, tuhafsın..."

"Ne var gülecek bu halimize?"

"Halimize gülmek mi? Senin sözlerine gülüyorum."

"Gülünecek söz mü ettim?"

"O kadar perişansın ki, o kadar perişanız ki. Ne diyeceğimizi, yapacağımızı bilmiyoruz: Düşmanlarımız, sadece memleketimizin değil, benim de düşmanım, diyorsun. Memleketimizin, yurdumuzun düşmanı, sana bana dost olacak değil ya! Düşman, düşmandır. Sadece yurdumuzu almaya değil, canımızı, saadetimizi de almaya geldiler. Ama alamayacaklar! Memleket, bütün varlığı ile çarpışıyor, dövüşecek de... Anadolu'da neler oluyor biliyorsun. Daha da neler olacak... Herkes, Anadolu'ya kaçıyor, koşuyor. Dövüşmek için."

Genç kız, şimdi delikanlının yüzüne dikkatli dikkatli bakıyordu. Birdenbire soğuktan kanı çekilmiş yüzüne renk geldi. Siyah, iri gözleri parıldadı: "Peki Talip, biz niye duruyoruz?" dedi. "Biz de Anadolu'ya geçelim."

Talip, bir an şaşırdı. Uzun uzun gene kızın gözlerinin içine baktı. Ne karşılık vermesi gerektiğini birden kestiremedi. Bir kere kendisi Anadolu'ya geçmeyi her zaman aklına getiriyordu. Ama Müjgân'ı da götürmeyi hiç düşünmemişti. İçi, bir tuhaf oldu. Sevdiği kızın bu sözleri göz pınarlarını doldurdu. Sonra toparlanarak,

"Gitmeye gideceğiz," dedi, "ama daha buradaki işlerimiz bitmedi."

Müjgân, birden değişiveren bir sesle emredercesine,

"Bana," dedi, "namusun, şerefin üzerine söz ver Talip..."

"Ne sözü?"

"Giderken, beni de götüreceksin." Talip'in dudakları titredi:

"Söz veriyorum; sırası gelince beraber gideceğiz."

"Sözünü tutacağını biliyorum. Sana inanıyorum." Talip, büsbütün şaşırdı. Müjgân'ın bu kadar azimli konuşması, davaya inancı, onu, çok sevindirmişti. Kendi kendine de söz verdi: Müjgân'ı düşman içinde, gâvur içinde bırakmayacaktı; götürecekti... Birdenbire içi ferahlar gibi oldu. Sevgilisini kollarının arasına aldı:

"Jeanne d'Arc'ım benim!" diye öptü.

Bir zaman sessizce kucak kucağa kaldılar. Yapraksız dalların arasından denizi seyrettiler. Müjgân, başını Talip'in göğsüne dayamış, atkısı ile onun da omuzlarını dolamıştı. Neden sonra konuştu:

"Ben, Jeanne d'Arc filan değilim Talip, memleketime ne yapabildim şimdiye dek?"

"Yaptıklarının ne kadar kıymetli olduğunu bilmiyorsun. İnsan işin içinde olunca farkına varamıyor. Sorsam, nihayet kâğıt sepetinden birkaç kâğıt getirdim sana diyeceksin. Bu birkaç kâğıdın Anadolu'da ne kadar büyük sayıda vatandaşımızın canını kurtardığını, nice düşmanlarımızın yakalanmasına sebep olduğunu, düşmanlarımızı nasıl aciz bıraktığını, Milli Kuvvetlerimizin birçok defalar nasıl yolunu aydınlattığını bir düşünsene..."

"Şu sırada hiçbir şey düşünemiyorum. Biliyor musun şu ayakkabılarımızın ucunda duran çantanın içinde neler var? Anzavur'un nasıl tekrar harekete geçirileceği... Bu vatan hainlerinin Anadolu'ya nereden çıkarılacağı. Nerelerde Kuvayı Milliye'ye karşı isyanlar hazırlandığı. Başarabilirse, hangi yoldan Anzavur Ahmet'in Ankara üzerine yürüyeceği... Ferit Paşa'nın İstanbul'un İngilizler tarafından işgal edilir edilmez tekrar sadrazam olacağı... Bu alçak adamın Hilafet Ordusu adı altında bir ordu hazırlamayı tasarladığı... Daha neler neler..."

Talip, doğrulmuş, dimdik oturmuş, taş kesilmişti. Gözleri az daha yuvalarından fırlayacaktı. Müjgân, dümdüz, heyecanını belli etmeden konuşuyordu. Delikanlı kendini tutamadı:

"Ne duruyorsun Müjgân!" diye bağırırcasına çantaya uzandı, "ver şu kâğıtları bana..."

Bir tomar kâğıdı acele acele koynuna gömleğinin içine sokmaya başladı. Bunlar, yarı yırtılmış müsveddeler, Müjgân'ın acele acele incecik yazısı ile defter yapraklarına çektiği kopyalardı. Hepsini gömleğinin içine yerleştirdikten sonra, kısık bir sesle söylendi:

"Sen... sen, dehşet bir kızsın Müjgân..."

Kız gülüyordu. Talip'in heyecanına, şaşkınlığına, sevincine gülüyordu. Biraz da övünme vardı bu gülüşün içinde. Bambaşka bir şeyden söz ediyormuş gibi,

"Yalnız," dedi, "Anzavur, Kuvayı Milliye'nin Salihli cephesi kumandanı Ethem Bey'den çekiniyor." Talip, birdenbire anlayamadı:

"Ne dedin?"

"Canım, koynundaki kâğıtlarda, Anzavur'un Ferit Paşa ile konuşmasının bir yeri var. Bana Kemal Paşa vız gelir diyor. Ethem'in hakkından geleceğim, diye Ferit Paşa'ya söz veriyor."

"Ha... şu mesele... Cahil herif, öylece bilsin..."

"Şimdi hemen kalkıp gitmek aklından geçiyor değil mi Talip?"

"İyi bildin. Beni bağışlar mısın?"

"Bir mesele daha var."

"Nedir bu mesele?"

"Bütün Ferit Paşa'nın yapacağı bu işlerin, İngilizlerin İstanbul'u ne zaman işgal edeceklerinin tarihlerini tespit edemedim. Elindeki evrakta da yok."

"Birkaç güne kalmaz, öğreniriz. Aman dikkatli ol güzelim. Seni yakalarlarsa, kendimi hiçbir zaman affetmem. Öldürürüm kendimi..." Müjgân, kayıtsız,

"Babam, yakalasa da beni ele vermez. Hiç sıkılma."

"Babandan korkum yok. Yakalayacak bir başkası olabilir. Köşke casus koyarlar."

"Şimdilik köşkümüzde yabancı bir kimse yok."

"Hemen gideceğim; ama ortalığın kararmasını beklemek akıllıca bir iş olur sanıyorum."

"İyi. Biraz da kendimizden konuşalım."

"Seni hep ihmal ediyorum. Bu yüzden her zaman yüreğim eziliyor. Böyle karışık bir zamanda, karışık olaylar içinde, sevgimi sana ispat edecek elimde hiçbir çarem yok."

"Seni bilmem ama ben, seni çok seviyorum Talip..."

Genç kız, bu sözleri söylerken kızardı; önüne baktı. Talip ellerini avuçlarının içine tekrar aldı. Sonra üşümüş elleri dudaklarına götürdü. Müjgân'ın ürperdiği, içinin titrediğini hissetti. Kız, yine konuştu:

"Bir gün bizi, bu koruda, şuracıkta, suçüstü yakalayacaklar."

"Yakalanmamız için birinin gelip üstümüze basması gerek. Baksana etrafımıza. Yerimiz ne kadar gizli..."

"Yine de korkuyorum... Ah... Talip, bilsen nelerden, ne kadar çok şeyden korkuyorum..."

Talip, latife etti:

"Korkacak bir şey yok artık. Evrak benim üstümde."

"Üstümde evrak olmuş, evrak çalarken yakalamışlar... Bu, umurumda değil... Memleket hizmetinde kelleyi koltuğa almışım. Bundan hiç korkum yok. Benim korkum, günün birinde senden ayrılmak. İçinde bulunduğumuz ahval, o kadar karışık ki..."

"Ayrılsak da geçici bir zaman için ayrılabiliriz Müjgân. Şu memleketimiz bir kurtulsun, bütün bir gelecek bizim."

"Geçici bir ayrılmaya bile razı değilim Talip... Söz verdin, beni de Anadolu'ya götüreceksin. Hizmet, hizmet diyorsun. Yaptığım bu hizmetlerle Anadolu'ya gitmeyi, orada da dövüşmeyi, hak ettim sanıyorum."

"Benden çok hak ettin. Götüreceğim seni, beraber kaçacağız. Ama anlayalım, kimin için kaçacaksın bakayım?"

"Böyle şaka istemem Talip... Doğrusunu istersen, şu sırada seni mi, yoksa memleketimi mi daha çok sevdiğimi kestiremiyorum. İkiniz için Anadolu'ya gideceğim."

Müjgân'ın bu sözleri, Talip'i içlendirdi. Kızı göğsünün üstünde büsbütün sıktı. Sözü değiştirdi:

"Üşüyor musun?"

"Daha üşümeye vakit bulamadım."

"Seni eve götürmeliyim artık."

"Havanın kararınasını bekleyecektik?"

"Neredeyse kararacak."

"Telaşlandın birdenbire. Sana daha söyleyeceklerim vardı."

"Telaşım, inan bana, senin için... Evden şüphelenmesinler. Bütün korkum bu..."

"Kimsenin aklına bir şeycik gelmez. Mektepten çıktığımda, bir arkadaşımın evine gitmiş olurum. Bu tarafta bir arkadaşım var. Soracak değiller ya. Belki de mektepte bir toplantı vardı derim... Hem, sorsa sorsa babam sorar. O da bugünlerde eve geceleri geliyor." Müjgân, durdu; durduğu yerde yine pembeleşerek Talip'e dikkatli dikkatli baktı. Dudakları titredi. Uzunca bir tereddütten sonra devam etti: "Asıl sana söylemek istediğim bambaşka bir şey var..." Yine sustu. Talip, onun titreyen dudaklarına, gözlerinden kaçan gözlerine bakıyordu.

"Söyleyeceğin çok mühim bir söz olsa gerek. Çekinecek ne var? Beni neden yabancı gibi tutuyorsun? Birbirimizden gizlimiz yok..." Genç kız kararını verdi. Birden döndü:

"Bu bambaşka bir söz, istek Talip. Beni evine götüreceksin." Delikanlı, hızla doğruldu. Ağzı şaşkınlıktan açık kalmıştı. Neden sonra mırıldanabildi:

"Ne dedin? Ne dedin?"

Müjgân, gülmeye başladı:

"Yok yok... sandığın gibi değil... Sadece bir saat için. Anneni, babanı görmek istiyorum... Evinizi görmek istiyorum..."

Talip, bu sefer de başka türlü şaşırdı.

"İyi ama, bizim evin görülecek bir tarafı yok ki... Viran... kümes gibi bir yer... Babam hasta bir ihtiyar... Anneme gelince, bilmem nasıl anlatayım..."

Kız, yanan avucunu delikanlının dudaklarına koydu:

"Biliyorum... biliyorum Talip... Belki onları görmek bana hiçbir zaman kısmet olmaz. Onları, hasret kaldığım, sanki uzun zamandır göremediğim kendi anam babam gibi görmek istiyorum. Ellerini öpeceğim."

Delikanlı, kızın yüzüne baktı kaldı, sonra gözleri buluştu. Sevgiyle, heyecanla birbirlerini kucakladılar. Talip, kendisini toparlayınca şakacı bir sesle konuştu:

"Bu bizimkisi biraz alafranga bir tanışma olacak..."

"Olsun... benim görgüm, öğrendiklerim, bildiklerim, hep alafranga zaten... Bak, utanmadan, sıkılmadan sana nişanlım diyebiliyorum. Bizim memlekette duyulmuş, görülmüş şey mi bu?"

Gülüyorlardı. Kendilerini, unuttular. Nerede olduklarını, nasıl buluştuklarını unutup, uzun uzun sevgilerinden, geleceklerinden konuştular. Dakikalar geçtikçe, saatler geçtikçe, ortalık kararıyor, soğuk şiddetini arttırıyordu. Üşüdüklerinin farkına bile varmıyorlardı. En sonunda Talip,

"İyi ama bir münasip gün seçmeliyiz. Gidiş geliş bir hayli zor, tehlikeli olacak. Akıllıca davranalım. Sen, eski bir çarşaf bulup giymelisin. Peçen de iyice kalın olmalı. Yaşlı bir kadın gibi ağır, sallana sallana yürüyeceksin. Benim de bir iki adım arkamdan gelirsin. Sıkışacak, bizi görecek tanıyacak birisi olursa, 'valide'(!) diyebilirim. Tamam mı?"

"Tamam..." diye ellerini çırptı Müjgân, "çarşafım biraz bolca olmalı ki, yaşlı görüneyim. Annen olmak hoşuma gitti doğrusu... Sonra, ben mektepte verilen müsamerelerde rol almış bir kızım. Hiç falso yapmam..."

"Peki evden bu kıyafetle nasıl çıkacağını düşünmedik?"

"Kolay. Dadımla bu işi hallederim. Kandırmak biraz zor olacak ama ne yapalım. Bizim konuşmaya devam ettiğimizi bilmiyor. Yine buluştuk derim..."

"Ne gün olsun istiyorsun bu ziyaret?"

"Önümüzdeki cumartesi günü en uygun gün. Mektepte öğleden sonra toplantı var. O gün mektep tatil, ama toplanacağız. Toplantı saat alafranga ikide. Beni istediğin kıyafette Bebek tramvay durağında, tam saat ikide bulursun."

"Ya tanıyamazsam?" diye Talip, şaka etti.

"Siyah eldiven giyeceğim ellerime, peçemi de seni görünce çekiştirir, düzeltir gibi yaparım."

"Merak etme, seni, ne kılık kıyafette olsan tanırım."

"Öyle ya... serde gizli teşkilatçılık var..."

Yavaş yavaş korudan çıkmak için yürümeye başladılar. Ayağı kaymasın diye Talip, Müjgân'ın kolundan tutuyordu. Caddeye yaklaştıkça, rüyalarından uyanır gibi oluyorlardı. Ortalık iyiden iyiye kararmıştı. Yine de, bir ağacın altında Müjgân, durakladı.

"Siz burada kalın en iyisi," diye ciddiyetle konuştu. "Ben giderim.

Beraber görünmeyelim." Uzandı, titreyen dudakları ile Talip'in yanağından öptü. Uzandığı sırada, Talip'in gömleğinin altına sakladığı kâğıtlara, Talip'in göğsüne göğsü dayanmıştı. Göğüslerinin üstünde, kâğıtların sertliğini hissetti. Zihninde bu temas fırtınalar kopardı. Kendisini unutmuştu ama, Talip'in içinde bulunduğu tehlikeyi yüreğinin içinde bir ağırlık, bir taş gibi duydu: "Allah yardımcımız olsun Talip..." dedi.

Genç adam, kızı göğsünde sıktı:

"Allah hepimizin yardımcısı olsun..."

Bir ağacın karaltısına çekildi. Müjgân'ın caddeye çıkışını, alacakaranlıkta bomboş caddede hızlı hızlı yürüyüşünü seyretti. Akıntıburnu'nu dönünceye kadar bekledi. Sonra elleri göğsüne gitti. Kâğıtlar oracıkta, göğsünün üstünde duruyor, çıtır çıtır ediyordu. Bu bilgilerin, bir an önce yerine ulaşması gerekti. Paltosunun önünü iyice iliklediği. Fesini düzeltti. Kararan kır yollarından geldiği yollardan ta Mecidiyeköyü'ne tıkanıncaya dek koştu.

2

Çarşamba'nın dar, eğri büğrü sokaklarında yürüyorlardı. Ortalık tenhaydı. Talip, ta Bebek'ten buralara kadar geçen uzun yolculukta büyük korkular geçirmişti. Gerçi Müjgân, tramvayın kadınlar tarafındaydı. Ama bir kaçmak, gözden kaybolmak gerekse, onu bırakıp gidemezdi. Havanın oldukça soğuk olması bile yol boyunca Talip'in terlemesine engel olamıyordu. Üstelik paltosunun yakasını iyice kaldırmak, tanınmamak için elinden geleni yapmak zorundaydı. Fatih'e gelinceye kadar akla karayı seçmişti. Tramvaydan inerken, bütün cesaretini toplamış, kadınlar kısmının merdivenine yaklaşmış, ona,

"Tutayım valde..." diye bütün ciddiyeti ile elini uzatmıştı. Bu oyun etraftaki kalabalığı ya iyice avlamış, ya da ustaca oynandığı için, kimsenin dikkatini çekmemişti. Nihayet Çarşamba'nın sokaklarına sapınca Talip sordu:

"Ne dersin Müjgân, iyi gelebildik değil mi?" Genç kız, kalın peçesinin altından alçak sesle konuştu:

"Hem de nasıl... Aman bu oyun vallahi pek hoşuma gitti."

"Tehlikeli bir oyun."

"Hiç de değil."

Müjgân, Talip'in korkularını anlayamazdı. Oysa Talip, en tehlikeli işlere giriştiği zaman bile bu kadar heyecan geçirmemişti. Kendinden çok Müjgân'ın başına bir iş gelir diye aklı başından gidiyordu. Birdenbire yanında yürümeye başlayan genç kız,

"Talip, buraları nasıl yerler böyle... bu sokaklarda insan nasıl oturur?" diye soruverdi. Talip, ona dönüp baktı ama yüzündeki peçeden hayretini, şaşkınlığını, birdenbire böyle heyecanlanmasını gözleriyle göremedi. Sesinden anlıyordu. Biraz canı sıkılarak karşılık verdi:

"Görmek istedin, gör işte..."

Müjgân, kendisini toparlamış olacak ki,

"Bağışla Talip, hiç böyle mahalleleri görmemiştim de..." diye özür diledi.

"Beni, bizi, olduğumuz gibi görmek istedin. Göreceksin şimdi. Bizler fakir insanlarız Müjgân. Babam, emekli bir yüzbaşı. Ama iyi adamdır göreceksin. Annem kim bilir seni şimdi nasıl sabırsızlıkla bekliyor?"

"Ben de onları o kadar merak ediyorum ki... Bilir misin, seni de anneme, babama tanıtmak isterdim."

"İşte bu olamaz. O saat Ferit Paşa'nın adamları yakamıza yapışır."

"Orasını biliyorum; biliyorum da bunun için üzülüyorum."

"Aldırma... günün birinde nasıl olsa tanışacağız."

"İnşallah..."

Müjgân, biraz önce yaptığı yanlışlığı, Talip'in oturduğu bu yerleri yadırgadığını belli etmesini unutturmak istiyordu. Bunun için de içine bir üzüntü girmişti. Bir taraftan da aklı fikri almıyor; 'insan buralarda nasıl oturur' diye hep kendi kendine soruyordu. Bu düşüncelerle Taliplerin evinin kapısına gelmişlerdi.

Kapı, hemen açıldı. Talip'in annesi, kapının ardında bekliyormuş. Komşuların dikkatini çekmeden onları içeri almak istiyordu. Talip'in de annesinden isteği bu olmuştu.

Müjgân, kapıdan girince, hemen yüzündeki peçeyi kaldırdı. Saatlerden beri bunalmıştı. Alışık değildi. Anne,

"Maşallah kızım, hoş geldin..." diye güler yüzle arkasını okşarken, Müjgân, kendisini Talip'e büsbütün affettirmek için, hemen yaşlı kadının eline sarılıp öptü.

"El öpenlerin çok olsun..." duasını aldı.

Sofanın sağındaki oturma odasına aldılar Müjgân'ı. Burası tertemiz, sedirlerine patiska örtüler örtülmüş sevimli, küçük bir odaydı. Alçak pencereleri, sokağa bakıyordu. Orta yerde, saç bir mangal, kıpkızıl ateşleriyle insanın içine sıcaklık veriyordu. Müjgân'ı baş köşeye oturttular. Anne, şaşkındı. Her şeyi unutmuş, oğlunun, Talip'in, böylesine güzel, zengin bir kızla evleneceği sevinci içindeydi. Müjgân'a iltifatlar ediyor, hal hatır soruyordu. Genç kız, çarşafının başlığını omuzlarına atmıştı. Talip'in birden aklına geldi; kalktı, iki pencerenin perdelerini,

içerisi görünmeyecek bir şekilde çekti. Annesinin bu tedbir aklını başına getirdi; evlenme, düğün rüyalarından biraz uyanır gibi oldu. Kadının içi ezilmeye başladı. Karşısındaki şu genç kızın, onun hemen berisinde oturan delikanlı oğlunun, ne kadar büyük tehlikeler içinde yaşadıklarını, aklının erebildiği kadar düşünebiliyordu. Oğlunun yaptıklarını, ettiklerini tam anlamı ile bilemiyorsa da –Talip, her şeyi evde söylemezdi– gizli teşkilatta, memleketi için çarpıştığını pekâlâ biliyordu. Mahallede ağzını bıçak açmıyordu. Kafasını da kesseler, ağzından bir tek kelime alamazlardı. Oğlunun hayatı söz konusuydu. Ama bu dar sokağın, bu küçük mahallenin insanları, Talip'in olur olmaz saatlerde, gecenin geç saatlerinde gelip, yine olmayacak saatlerde evden çıkıp gitmesinden birçok şeyler sezmişlerdi. Önceleri onu, poliste çalıştığı için, İstanbul'a; hain hükümetine hizmet eder sanmışlardı. Fakat zaman geçtikçe, kulaktan kulağa Talip'in Anadolu'nun adamı olduğu anlaşılmıştı. Daha sonra da mahallenin ileri gelenleri, bir gece Talip tarafından gizlice toplanmış, bazı bakımlardan Anadolu'ya yardımları istenmişti. Bu adamlar, inanılır, namuslu kişilerdi. Zaten semt semt kaynayan, yüreği Anadolu için çarpan İstanbul'un bu tenha köşesi, Talip'in üzerine titriyor, onu her bakımdan elinden geldiği kadar koruyordu.

Bütün bunlar, bir saniyede Talip'in annesinin aklından geçince, yüzünü kaplayan bir kederle Müjgân'ın babasının, annesinin halini hatırını sormaya, havadan sudan laf etmeye başladı. Bu iki genci, böyle bir arada görmekten hem seviniyor, hem de üzülüyordu: Ya başlarına bir iş gelirse? Her gün, her saat tehlike içindeydiler. Talip'in bir keresinde annesine,

"Ne oluyorsun anne, tut ki, cephede düşmanla karşı karşıya çarpışıyorum. Orası daha mı az tehlikeli?" demişti. Talip'in hakkı vardı. İstanbul'da kalıyorsa, hizmet için kalıyordu. Yoksa, çıkıp cepheye gidecekti. Anne içini çekip, kendi kendine, 'kader bu çocukları neden bu kadar karışık bir zamanda karşı karşıya getirdi?' diye düşünürken, kapının arkasında bir öksürük duyuldu. Talip, hemen doğruldu. Kapıya yürüdü:

"Gel baba, gel," dedi. Müjgân, âdetlere uyarak çarşafını başına yalandan örter gibi yaptı. Gözleri kıvılcımlanarak kapıya bakmaya başladı. Kapıda, uzun boylu, posbıyıklı, beyaz saçlı bir ihtiyar göründü. Müjgân'ın gözleri, ihtiyarın yüzünden göğsüne, oradan ayakuçlarına

kadar inince, hayretle büsbütün açıldı: Talip'in babası, yıllarca sandıkta kaldığı belli olan, şimdi kendisine oldukça bol gelen, hâki bir asker elbisesi giymişti. Göğsünde beş köşeli bir yıldız, nişan vardı. Onun böyle giyinmesine, Müjgân'dan çok Talip, annesi hayret etmişlerdi. Talip, bir an şaşkın babasına baktı: İhtiyar, dimdik kapının içinde duruyordu. Delikanlı, hemen kendisini toparladı. Bir asker gibi babasının önünde o da dimdik durdu; Müjgân'ı başı ile işaret ederek,

"Yüzbaşım!" dedi. "İşte Mustafa Kemal Paşa'nın ordusundan bir nefer..." İhtiyar, önce tok, sonra gözlerinden yanaklarına inen yaşların boğduğu bir sesle:

"Allah vatana, millete bağışlasın..." dedi. Genç kızın, yüreği ağzına gelmişti. Çarşafının, etekleri ayağına dolaşarak birkaç adım hızla yürüdü. İhtiyar Yüzbaşı'nın elini öptü. İhtiyar, iri, kuru parmaklarını açarak ellerini, Müjgân'ın omuzlarına koydu. Uzun uzun yüzüne baktı Bir baba şefkatiyle kızı, göğsüne bastı. Heyecanı yatıştıktan, derin derin nefes aldıktan sonra sedire oturdu. Müjgân'ı da yanı başına oturttu. Sakinleşince, ağır ağır konuştu:

"Hizmetlerinizi Talip'ten dinledim kızım. Var olun, sağ olun... Oğlum diye söylemiyorum, Talip gibi gençleri, sizin gibi kızları oldukça, milletimizi değil yedi düvel, yetmiş iki buçuk düvel bir araya gelse, esir edemez!"

Yüzbaşı, ilk heyecanı yatıştıktan sonra, lokum yenip kahve içilirken, oğlunu, Talip'i sorguya çekmeye başladı. Böyle konuşmayı, gözleri Müjgân'dan çevirmek, genç kızı fazla sıkmamak için seçiyordu. Ama söz, hep Kuvayı Milliye üzerinde dönüyordu:

"Bu Meclis-i Mebusan'ın ahvalini beğenmiyorum. Hiç aklımın almadığı, memleketle ilişiği olmayan işleri konuşuyorlar. Hani sen oğul, bunların çoğu İstanbul'a gelirken, Ankara'ya gidip, Kemal Paşa'yı gördüler demiştin?"

"Görmeye gördüler... Ama görmek başka, inanmak başka. Bu mebusların içinde Kemal Paşa'yı görmeden davaya inananlar var. Gördükleri halde ona inanmayanlar, kendi aklını beğenenler var. Bunlar, Padişah'ı tutmasalar da onu öne sürerek, Kemal Paşa da kim oluyor diyorlar... Ne de olsa Kuvayı Milliyeciler ağır basıyor."

"Hiç de ağır bastıklarını göremiyorum."

"Misak-ı Milli'yi Meclis-i Mebusan'a kabul, tasdik ettirmeleri büyük bir başarıdır."

"Ne çıkar bundan? Duyduğuma göre, Kemal Paşa Hazretleri, Misak-ı Milli'yi daha önce hazırlamış. Yarın İstanbul'daki bu meclisi Padişah dağıtıverecek... Ne faydası olacak?"

Talip, iki yakasına bakındı:

"Daha fenası var baba," dedi, "Damat Ferit'in sadrazam olması yakındır. Dediğin de olacak. Daha daha fenası, İngilizler İstanbul'u resmen işgal edecekler!" Yüzbaşı, sapsarı kesildi:

"Ah ihtiyarlık ah... Şu bacaklarım bir tutsa, soluğu Kemal Paşa'nın yanında alacağım..."

"Gördün mü?" diye Talip zoraki gülümsedi, "Herkes senin gibi düşünüyor. Meclis-i Mebusan'daki namuslu adamlar bile... Sırdır ya... sizden çıkmaz, şimdiden Ankara'nın yolunu tutanlar var. Teşkilatımız, İstanbul Meclisi dağıtılır dağıtılmaz, Kemal Paşa'nın Ankara'da yeni bir meclis toplayacağını seziyor. Ona göre tertibatımız var."

"Ya İstanbul işgal edilirse?"

"Edilir, edilir... Bir şey değişmez ki... Zaten ha edilmiş, ha edilmemiş... Ankara, bence daha da kuvvetlenecek. İngilizler, Damat Ferit, daha bir sürü düşman çatlasın. Biz, Kuvayı Milliyeciler, hepsinin hakkından geleceğiz..."

"İnşallah... inşallah... İstanbul, ne zaman işgal edilecek acaba?"

Burada söze birdenbire Müjgân, karışıverdi:

"İşte orasını bilemiyoruz. Geçen akşam cesaret edip, bir yolunu bulup, sezdirmeden babamın ağzını aradım. Çok müteessirdi. Ama hakikaten bilmiyordu. Bilseydi, muhakkak o teessür anında söylerdi."

Talip, önüne bakarak,

"Yakın olsa gerek..." diye söylendi. Babasının tok sesi, emredercesine duyuldu:

"Peki siz, siz buralarda ne duruyorsunuz? Çok tehlikeli. Hem de İngiliz işgalinden sonra burada yapacak hiçbir işiniz kalmayacak..."

Müjgân, ona hak verircesine Talip'in yüzüne baktı. Talip, mırıldandı:

"İşimiz bitince zaten durmayacağız. Müjgân'la hemen Ankara'ya, Anadolu'ya kaçacağız. Gelgelelim, bunun için teşkilattan, büyüklerimizden emir almamız gerek. Onlar, bizi düşünüyorlar. Düşündüklerini de söylediler bana... Sırası gelince zaten onlar bizim nasıl, hangi yoldan gitmemiz gerektiğini söyleyecek, bizim kaçmamızı da temin edecekler..."

Şimdiye kadar Talip, Müjgân'a böyle uzun tafsilat vermemişti. Bu kısa konuşmayı biraz da onun için yapmak ihtiyacını duymuştu. Müjgân, pembe pembe olmuş onu dinliyordu. Bütün isteği, Anadolu'ya gitmekti. Hastanelerde hemşirelik etmek, yararlı askerlerin yarasını sarmak istiyordu. Bu yapacağı işi, hizmeti, aklınca İstanbul'da yaptıklarından daha büyük buluyordu. Talip'in sözlerinden kendisinin de Milli Mücadele Teşkilatı'nca önemli bir kişi olduğunu anlar gibiydi. Onu artık kendilerinden sayıyordu Kuvayı Milliye... Bu düşünceler, cesaretini arttırıyor, gururunu yükseltiyordu. Böyle anlarda hep annesi aklına gelirdi: Bir gün ona, "Benim Osmanlı kızım..." diye söz etmişti. Müjgân, hemen "Ben, Türk kızıyım!" karşılığını vermişti. Annesi şaşkın şaşkın onun yüzüne bakmış, hiçbir şey anlayamamıştı.

İstanbul'un işgal edileceği sözü, odada uzun bir sessizlik yaratmıştı. Ne olursa olsun Talip bile bu işe çok üzülüyordu. İzmir'in işgali hakkında neler neler dinlemişti. Yunanlıların İzmir'de yaptıklarını İngilizler İstanbul'da yapamazlar. Ama belli de olmazdı ki... Artık onlar da anlamışlardı ki, ne Vahidettin, ne Damat Ferit, ne onların kukla hükümetleri, Ankara ile baş edemiyordu. Meclis-i Mebusan'ın Misak-ı Milli üzerinde konuşması, karara varması, Mustafa Kemal Paşa'nın parmağının her yere girdiğini, memleketin kaderi üzerinde rol oynadığını gösteriyordu. İngilizlerin, bu iş artık kafasına dank etmişti. Padişah'ın, Mustafa Kemal Paşa'yı ölüme mahkûm etmesi bile fayda vermemişti. Millet, Kemal Paşa'nın ardındaydı. İşin böyle olması, İngilizler bir yana, öteki vatan hainlerini de çileden çıkarıyor, İngilizlerin satın aldığı bu alçaklar, yırtınıyor, yırtınıyorlardı: Her gün Ali Kemal alçağı, *Peyam Sabah*'da Anadolu aleyhine ağzından pislik saçıyordu. Bu adam aklına geldikçe, Talip'in, tüyleri diken diken oluyor, midesi bulanıyordu. İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin başında bulunan Sait Molla ile, Rahip Fru'nun Anadolu aleyhine çevirdikleri dolaplar, bunlara katılan Ali Kemal'in daha nazırken yaptıkları, ettikleri, hep biliniyordu. Teşkilatın, bu üç kişinin faaliyetlerine ilişkin sağlam vesikalar eline geçmişti. Sait Molla'nın gerek İngiliz casusu Fru'ya, gerekse Ali Kemal'e yazdığı mektupların müsveddelerinden birer kopyası ta Mustafa Kemal Paşa'ya kadar ulaştırılmıştı. Gizli Teşkilat, Molla'nın evine kadar girebilmiş, mektupları almıştı. Talip, bunları düşünürken, yüreğinin ağırlaştığını, işgalin artık bir oldu bitti olacağını hissediyordu. Bunları düşününce de İstanbul'da daha işinin bitmediğini, asıl işgalden sonra kendisini büyük

hizmetlerin beklediğini çok iyi anlıyordu. Vazife, hizmet kelimeleri zihninden geçince, hemen doğruldu:

"Müjgân, yolumuz çok uzun, gitsek mi?" diye sordu. Kız, hemen ayağa kalktı. Onları, ihtiyar ana baba, kapıya kadar geçirdiler. Kapının arkasında Müjgân, yine el öptü. Peçesini iyice yüzüne indirdi. Yüzbaşı, onları kapıdan çıkıncaya kadar, kısa bir nutuk geçti: "Temkinli olun, dikkatli olun... Bizden söz çıkmaz müsterih olun..." gibisine sözlerini bitirdi. Müjgân'ın, Talip'in arkasını okşadı. Sokaklardan nasıl geçtiklerini bilemediler. Talip, "Bu sefer başka türlü gideceğiz," diye fısıldadı Müjgân'ı Fatih'e kadar yürüttü. Orada zorlukla bir kapalı araba buldu. Arabacıya, kaldırımda duran Müjgân'ı işaret ederek:

"Valdeyle Bebek'e kadar gideceğiz. Romatizmaları var. Yürüyemiyor. Kaç para istersin... İstersen köprüye kadar pazarlık edelim, oradan öteye başka arabaya bineriz..." dedi. Arabacı ile anlaştılar. Binince, arabanın perdelerini de indirdiler. Müjgân, peçesini kaldırdı. Eldivenlerini çıkardı. Sıcak, ısınmış avucunu, Talip'in elinin üstüne koydu:

"Bu araba işini iyi düşündün."

"Eh... evimizi, bizi gördün. Memnunsun ya?"

"Annen baban, ne iyi insanlar... Hele baban..." Talip, gülümsedi:

"Onun asker elbiselerini giyip de senin yanına geleceğini hiç aklıma getirmemiştim."

"Bir işler görememekten çok sıkılıyor gibi. Bizim yaptıklarımızı yapmak istiyor. Dövüşmek, vuruşmak istiyor."

"İster... çok istiyor. Aklı başında her Türk gibi..."

Müjgân, yutkundu. Sesi titreyerek mırıldandı:

"Babamı, zavallı babamı düşünüyorum Talip... Bu kadar okumuş, bilgili bir adam, nasıl vatan haini olur?"

Talip şaşırdı. Düşünmeyevakit kalsın diye, arabanın perdesinin arkasından, nerelere geldik gibisine, dışarı baktı. Yutkundu:

"Babanın vatan haini olduğunu da nereden çıkardın?

"Görmüyor musun, kimlere hizmet ediyor?"

"Onunkisi, kâtiplikten ibaret. Kendisi karar vermiyor ki işler için. Hem bakalım isteyerek mi yapıyor bu işi? Bir kere bu işin içinde bulunmuş."

"Dolambaçlı söz etme Talip. İstese çekilebilir."

"Çekilemez. Çekilmek, belki de onun için en azından hapis de-

mektir. Hiç olmazsa göz altında tutarlar. Damat Ferit Paşa'nın bütün sırlarını biliyor. Bırakır mı yakasını? Ne biliyorsun, bakalım işinden memnun mu?"

"Anlıyorum. Halinden hiç memnun değil."

"Gördün mü?"

"Ama ne olursa olsun, çekilmeli."

Talip, bütün ciddiyeti ile kıza dönüp baktı:

"Çekilebilse de, çekilmesi hiç işimize gelmez."

Müjgân'ın gözleri doluverdi:

"Demek babam, vatan hainlerinin arasında kalmaya mecbur, mahkûm!"

Delikanlı, kızın elini okşadı:

"Orası öyle, öyle ama, bunu onun için bir vatan hizmeti olarak niçin kabul etmeyelim? Ondan, bütün sırları öğrenmiyor muyuz? Bizim kadar, belki de bizden çok Kuvayı Milliye'ye hizmet ediyor."

"Doğru ama bilmeyerek. Bilse, belki de içi rahat eder. Daha çok faydalı olur."

"Olabilir..." diye Talip mırıldandı, "fakat tehlikeli bir iş bu. Bize, ses çıkarmayabilir, ama bir de korkup engel olması da akla yakın."

"Ben, babamla baş başa, açık açık bir kere konuşsam."

Talip, hızla doğruldu:

"Sakın ha! İşlerimiz altüst olursa içinden çıkamayız. Sonra bu bizim kararımıza bağlı değil. Düşün Müjgân, sen de, ben de, emir kuluyuz. Memleketimizin mukadderatını eline almış büyüklerimiz var. Onların, senin babanla açık açık konuşmana müsaade edeceklerini sanmıyorum. Baban bizim için çok kıymetli, çok önemli. Onun yardımından olmak, teşkilatımızın hiç işine gelmez. Mustafa Kemal Paşa bile buna razı olmaz. Varsın, vatana ettiği hizmetleri baban, sonradan öğrensin. Göreceksin öyle bir sevinecek ki... Hem sana bir şey söyleyeyim mi? Ne biliyorsun babanın senin yaptığın işlerden haberi olmadığını?"

Genç kız, hayretle yüzünü delikanlıya yaklaştırdı, iri gözlerinin içi yanıyordu. Araba bu sırada sarsıldı. Yanak yanağa geldiler. Talip, onun yanağından yavaşça öptü. Müjgân, boğulan bir sesle sordu:

"Babamın yaptığımız işlerden nasıl haberi olabilir?"

"O kadar çok evrakını, sırlarını çaldık ki, Ferit Paşa'nın her Arıado-

lu'ya yolladığı casusu, daha karaya ayak basmadan, İnebolu, Zonguldak, Antalya limanlarında Teşkilatımıza yakalattık. Bu en küçük başarımız. Buna benzer daha neler neler... İstanbul'un hainleri, Ferit Paşa'nın konağı, adamları birbirlerine giriyorlar. Bu sırların nasıl ele geçtiğini, elimize geçtiğini bir türlü çözemiyorlar. Düşün bir kere babanın yaptıklarını... Onun durumu, bizden tehlikeli. Eğer anlarlarsa, kendisinin bu işlerde parmağı olmadığını dünyada anlatamaz. Nemrut Divanını hemen boylar. Baban böyle bir durumdayken onu niçin büsbütün bir çıkmaza sokalım?" Müjgân, içini çekti:

"Haklısın," dedi. Talip, sözü bırakmadı:

"Babanla konuşur da bir karışıklığa sebep olursak; İstanbul'dan yakamızı kurtarsak bile Ankara'da bizi mahkemeye verirler. Vazifemizi kötüye kullanmaktan suçlandırırlar..."

Müjgân'ın gözlerinden iki damla yaş yanaklarına yuvarlandı:

"Zavallı babacığım..." diye mırıldandı. Talip, onu uzun uzun teselli etti. Beşiktaş'ı geçerlerken genç kız, biraz sakinleşir gibi oldu. Talip, en sonunda,

"Söz ver bana Müjgân, işlerimizi eskisi gibi yürüteceğiz değil mi?" dedi. Müjgân, sesine gelen sakin bir teslimiyetle,

"Söz," dedi. Yolun geri kalan kısmında, Talip, kendisinin de nasıl olup söyleyebildiğine şaştığı, vatan, millet hizmeti üzerine bir konuşma yaptı. Basbayağı heyecanlanmıştı. Vatanın içinde bulunduğu bu zor durumda, bilerek veya bilmeyerek hizmetin ne kadar kıymetli olduğunu belirtti. Babası için Müjgân'ı yatıştıracak sözler sarf etti.

Müjgân, birdenbire sözü değiştirdi. Uzandı, dudakları titreye titreye, elleri Talip'in avuçları içinde,

"Peki... peki Talip... biz, kendimizi ne zaman düşüneceğiz?" dedi. Delikanlı, kızı kucakladı öptü:

"Sen, her zaman yüreğimin içinde, düşüncelerimdesin. Bir an aklımdan seni çıkarmıyorum. Hele bir aydın günlere, güzel günlere kavuşalım..."

Uzunca bir zaman kucak kucağa kaldılar. Sonra korku ile, etraflarına bakındılar. Arabanın içinde olduklarını unutuvermişlerdi. Bereket versin, arabanın perdeleri sımsıkı kapalıydı.

3

Akşam yemeğinden sonra, Müjgân'ın babası, salonda bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Bir köşede çıtır çıtır yanan çini sobanın gelip gelip önünde duraklıyor, gözlerini sobanın kapağından görünen ateşe dikiyor, sonra yine aşağı yukarı dolaşmaya devam ediyordu. Anne, sobaya yakın bir sedirde, elinde iğne iplik bir şeyler dikiyordu. Ama gözleri, kocasındaydı. Müjgân, bir koltuğa ayaklarını altına alıp oturmuştu. Sağ yanındaki masanın üzerinde üçüncü bir lamba yanıyor, beyaz porselen abajurundan genç kızın kucağına, elindeki kitabına pembe bir ışık dökülüyordu. Lambaların birincisi, salonun ortasındaki büyük masanın üzerinde, ikincisi, annesinin oturduğu sedirin yanı başındaki etajerin kenarında duruyordu.

Müjgân, elindeki kitabın sayfalarını durmadan, bakmadan çeviriyordu. Onun da gözleri annesi gibi, durmadan dolaşan babasındaydı. Zihni, hep gündüzkü macerasına takılıyordu. Düşünceleri perişandı. Talip'i, Talip'in evini, annesini, babasını düşünüyor, içine düştüğü karmakarışık hislerini tahlile çalışıyordu. Fakat bir ara kendisini alıp alıp bu salondan uzaklara götüren düşüncelerden kurtulmak istedi: Şu anda babasının halinde çok büyük bir değişiklik vardı. O her zamanki ufak tefek, kara sakallı babası, bu gece daha da küçülmüş, lambaların ışığında belli olacak kadar benzi sararmıştı. Birden Müjgân'ın içine bir şüphe girdi: Acaba babası, onun yaptıklarını öğrenmiş miydi? Bugün gittiği yer, ta Fatih, Çarşamba, çok uzaktı. Hafiyeler bir şeyler sezip, babasına haber vermiş olabilirlerdi. Belki de köşkteki uşaklar, dadısı, Müjgân'dan şüphelenip, efendilerine bir şeyler fısıldamışlardı. Kızın yüreği hızlı hızlı çarpmaya başladı. 'Biraz ileri gittim galiba...' diye düşünmeye başladı. Dadısından bir kötülük gelmezdi. İkiyüzlülük ede-

cek kadar bile akıllı bir kadın değildi. Bütün cesaretini toplayarak, babası oturduğu yere yaklaştığı sırada soru verdi:

"Babacığım, bugün bir şeylere canınız sıkılmış olacak?"

Adam, durdu, döndü. Boş, dalgın gözlerle kızının yüzüne bir zaman baktı. Başındaki siyah takkesini –evde hep bu takkeyi giyerdi– düzeltti. Sonra sakin bir sesle,

"Evet kızım, bugün birçok işlere canım sıkıldı. Paşa ile de az kaldı kavga ediyorduk..." dedi. Döndü, tekrar yürümeye başladı. Gitti geldi, gitti geldi. Salonun kapısını yokladı. Sonra da pencerelerin perdelerini düzeltti. Dışarıda, Bebek sırtlarında aç canavarlar gibi böğürerek bir rüzgâr dolaşıyordu. Müjgân, biraz ferahlar gibi olmuştu. Babası kendisiyle ilgilenmiyordu bile. Perdelerin, bir pencerenin önünü kapayan kocaman kadife perdelerin önünde durmuş, dışarısını, fırtınayı dinler bir hali vardı. Birdenbire anne konuşuverdi:

"Kurbü sultan, ateşi suzan! Sizin işleriniz pek iyi gitmiyor gibi Bey. Tatlı canınızı niye sıkıyorsunuz? Ferit Paşa Hazretleri yerinize yüz tane birden kâtip bulabilir. Sizi af buyursun. Biraz istirahat ediniz."

Müjgân, ümitle babasının yüzüne baktı: O, gülümsüyordu. Ağır ağır yürüdü. Ortadaki masanın kenarına elini dayadı:

"Haklısın hanım. Haklısın ya... gel geldim günahlar koy vermiyor..." dedi. Karısı, mahzun mahzun, mırıldandı:

"Allah encamımızı hayra tebdil eylesin Beyim..." Müjgân, hep babasına bakıyordu. Onun dudaklarına acı bir tebessüm gelmişti:

"Amin Efendim, amin!"

Yine dolaşmaya başladı. Biraz sonra da sırtındaki şık, evde giydiği pamuklu hırkasının önünü ilikledi:

"Ben, biraz çalışacağım. Kütüphaneye geçiyorum. Yatmak için beni beklemeyiniz. Allah rahatlık versin..." diye kapıya yürüdü. Müjgân, doğruldu:

"Yardıma ihtiyacınız var mı babacığım?"

Babası, eli kapının tokmağında, dönüp baktı:

"Yok.. yok ya... elinle bana bir kahve yapar getirirsen memnun olurum kızım."

Müjgân fırladı:

"Emredersiniz efendim!" Tam kapıdan çıkıyordu ki, annesi seslendi:

"Aman kızım, bana da dadını yolla. Yalnızlıktan çatlarım yoksa. Siz şimdi babanla yazılara kitaplara dalarsınız..."

Müjgân, elinde küçük kahve tepsisi ile kapıyı vurup odaya girdiği zaman biraz şaşırdı: Babasını her zamanki gibi masasının başında bulacağını sanmıştı. Halbuki o, orta yerdeki küçük sobanın yanına bir sandalye çekmiş oturmuş, gözlerini kitap raflarına dikmişti. Yazı masasının üzerinde duran lamba, kısıktı. Başı ile kızına kahveyi masanın üstüne koymasını işaret etti. Yerinden kalktı. Lambanın fitilini açtı. Masasının ardındaki koltuğa oturdu. Şaşkın şaşkın ayakta bekleyen kızına, karşısındaki koltuğu göstererek,

"Otur bakalım Müjgân..." dedi. Sonra uzun uzun onun yüzüne bakmaya başladı. Müjgân, önce sıkıldı, sonra korktu. Babasının yüzüne korka korka bakarak içinden, 'bakalım, babamda bir iş var ya... nedir?' diye geçirmeye başladı. Aklı fikri karmakarışık olmuştu. Yüreği hızlı hızlı çarpıyordu. Birden zihninde bir şimşek çaktı: Babası, muhakkak onun sırrını öğrenmişti. Kendi kendine, işi bu kadar ciddiye aldığını yersiz göstermeye çalıştı. Alay edercesine, mırıldandı: 'Kırk satır mı Müjgân Hanım, yoksa kırk katır mı?' Ama sesini kendisi bile duymamıştı. Babası hâlâ ona bakmakta devam ediyordu. Az kalsın patlayacaktı Müjgân. Ama bu sırada babasının sesini duydu; ağır ağır konuşuyordu:

"Bilsen kızım, Müjgân; seninle ne kadar iftihar ediyorum... Uzun yıllardan beri bir oğlum, erkek evladım olmadığı için üzülürdüm. Şimdi bu üzüntümün ne kadar yersiz olduğunu anlıyorum." Durakladı. Müjgân'ın güzel gözleri açılabildiği kadar açılmıştı. Oturduğu yerde dimdik doğrulmuştu. Babası tekrar söze başladı:

"Sen, bir erkeğin kolay kolay başaramayacağı işlerin hakkından geldin, geliyorsun. İlk önce, senin bir kopukla düşüp kalktığını, mektepten kaçıp, ne ailemize, ne de terbiyene yakışmayacak hallere düştüğünü sandım. Beni aldattığını sanıyordum. Ama babanın akıllı, zeki bir adam olduğunu, kızının aklından geçenleri bile bilebileceğini düşünmeliydin. Hemen yakana yapışabilirdim. Fakat kabahatini iyice ortaya çıkarmak için harekete geçtim. Hayretler içinde kalarak senin bambaşka bir yolda olduğunu öğrendim. Önce, gizli gizli buraya girdiğini, çekmelerimi, çantamı karıştırdığını anladım; seni kolladım. Sonra da dışarıda arkana bizim emektar Ahmet Ağa'yı düşürdüm. O, ser verir, sır vermez cinsten bir adamdır. Babamın uşağıydı bilirsin. Benim için

canını verir. Uzatmayayım, delikanlı arkadaşın da gözü pek bir adam. Benden çaldıklarını ta Ankara'ya kadar her seferinde ulaştırabiliyor ki, bizim, daha doğrusu İstanbul'un, Ferit Paşa'nın bütün planlarının çoğu oraca bilindi. Gönderilen casuslar bir bir yakalandı, Ferit Paşa, sonra da bütün Padişah'ın, İstanbul hükümetinin adamları birbirlerine girdiler. Benden, bizden şüphelenmek akıllarının köşesine bile gelmedi. Hâlâ da gelmiyor. Bilmem bu günlerde çözerler mi bu düğümü? Çözerlerse, hepimiz için felaket olacağı, muhakkak. Beni asarlar veya sürerler, hapse koyarlar. Kendim için bu yüzden hiç endişem yok. Ama senin için çok üzülüyorum. Yaptıklarına da bir taraftan sevinmiyor değilim. Hain, vatan haini bir babanın, vatansever bir kızı olursa, o babanın vicdan azabı biraz hafifler diye düşündüm..."

Sözün burasında Müjgân, yerinden fırlayarak hıçkıra hıçkıra koştu. Babasının boynuna sarıldı. Gözyaşları arasında:

"Babacığım... babacığım benim!" diye söyleniyordu, "bana malum olmuş... bugün senin sözünü ediyorduk..."

Kızının sözlerinden bir şey anlayamıyordu baba. Onun arkasını okşayarak, alnından öptü. Masanın arkasından kızını alıp yandaki büyük kanepeye oturttu. Kendisi de onun yanına oturdu. Müjgân, yatışmış, şimdi babasının yüzüne sevinçle, sevgiyle, heyecanla bakıyordu. Babası da heyecanlanmıştı. Yutkundu biraz düşündü, tekrar söze başladı.

"Mustafa Kemal Paşa Hazretleri haklı. Bu bir tek 'haklı' kelimesinin içindeki anlamı çok iyi kavrıyorum. Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin haklı olduğunu söylemek, milletin haklı olduğunu bilmektir benim için. Düşün kızım, böyle milletin, Türkiye'nin haklı bir dava peşinde savaştığını bile bile, Ferit gibi yürekten, insanlıktan yoksun bir adama hizmet benim için ölümden de beterdir. Onun için başıma gelecek, gelebilecek dertlerden korkmuyorum. Kader beni, bu işler böyle bir gidişat almadan bu adamın yanına atmış. Şimdi hani öyle bir durumdayım ki, adam hırsızı tuttum demiş, getir demişler, gelmiyor karşılığını vermiş. Sen gel diye bağırmışlar, bırakmıyor diye sızlanmış. Beni teselli etti senin yaptıkların. Karar verdim, Sana yardım edeceğim. Ama son bir defa daha... Sen de bana söz vereceksin, bir daha bu işlere karışmamak için... Zaten karışsan da karışmasan da bu işler bitiyor. Anadolu'ya, Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne bundan sonra, hani şu önümüzdeki günlerden sonra bir faydamız dokunamaz."

Müjgân, şimdi de şaşırmıştı. O kadar şaşkındı ki, ne diyeceğini, babasının bu kadar ani, birdenbire ortaya atıverdiği düşüncelerini kararlarını nasıl karşılayacağını bilemiyordu. Onun kopuk kopuk, yarım yarım anlatmaya çalıştığı hislerini, fikirlerini Müjgân, çok iyi anlıyordu. Yine babasının bu kısa konuşma için, kendisini çok hazırladığını da anlıyordu. İçi içine sığmamaya başlamıştı. O kadar sevinçliydi ki, babasının sözlerini güçlükle dinlemişti. O, zaten hep böyleydi. Kendinden söz etmekten hoşlanmazdı. Genç kız, 'babamın her cümlesini, her kelimesini ayrı ayrı düşünmeliyim' diye aklından geçiriyordu. Fakat babası, biraz yatışmış gibi görünüyordu. Sessizce bir zaman daha kızının yanında oturduktan sonra kalktı. Elleri arkasında sobanın etrafında birkaç kere dolaştı. Soğumaya yüz tutan kahvesi aklına gelmiş gibi, masasının başına oturdu. Kahveyi yudumladı. Müjgân, bir şey düşünemiyor, sadece onu seyrediyordu. Dışardan şimdi başlayan yağmurun gürültüsü gelmeye başlamıştı. Pencerelerin aralıklarından üfüren rüzgâr perdeleri hafif hafif kıpırdatıyordu. Adam, öne doğru masaya kapanırcasına eğilmişti. Elindeki kahve fincanını bıraktı. Başını kaldırıp kızına bir göz attı. Sonra yine önüne bakarak,

"Avrupa'nın hele Fransızların tarihini çok iyi bilirim," diye birdenbire söze başladı. "Fransız tarihi ibret verici hürriyet savaşları, ihtilallerle doludur. Başka milletlerin hürriyetlerine pek hürmet etmezler ama kendi hürriyetlerinin üstüne titrerler. İngilizler de öyledir. Fakat bu milletlerin dünya milletlerine öğrettikleri, yaydıkları hürriyet, müsavat, adalet, uhuvvet kavramlarını da inkâr edemeyiz. Demek, bu milletler için kendilerinden başkası insan sayılmıyor. Onların yaptıklarını, ettiklerini, hürriyet için savaşlarını, biz de yapıp bu kendilerini dünyanın efendisi sayanlara kabul ettirmemiz gerek.

Her gün, Ferit Paşa'nın yanına gelip giden o sürü sürü İngiliz, Fransız diplomatlara, zabitlere bakıyor, bakıyorum da midem bulanıyor. İçimden her birinin yüzüne ayrı ayrı tükürmek geliyor. O ne kurum, o ne caka... İnsana öyle bir yukarıdan bakışları var ki. Ferit Paşa ile bile konuşurlarken o kadar küstah tutumları var ki... Kendi kendime, bunlar mı hürriyet kavramlarının temsilcileri diye soruyorum... Bense, kendimi övmek gibi olmasın, bu heriflerin malı olan kitaplarda yazılı hürriyet fikirlerini, oturur her birine bir bir öğretebilirim. Ya bilmiyorlar, ya da bize karşı bilmez görünüyorlar. Yüreği olmayan insanlarda bilginin hiçbir değeri yok. Bir de düşünüyorum, bu insanlar mil-

letçe nasıl yüreksiz olabiliyorlar... Sadece kabahat onlarda mı? Hayır, kabahatin en büyüğü bizim İstanbul'daki idarecide. Aşağıdan alırsak, düşmanı yatıştıracağız sanıyorlar. Buna inanıyorlar mı bilmem ya... İnanmıyorlarsa, bile bile teslim oluyorlarsa, çok daha büyük ihanet. Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin İstanbul'dakilere verdiği her karşılık, yaptığı her protesto, her hareket, o kadar hesaplı, o kadar yerinde ki, bazen bu vatansızların hepsini birden korkuya, telaşa salıyor. Zaman zaman Ferit Paşa'yı deli gibi şaşkın, kararsız gördükçe, sevincimden yerimde duramıyorum...

Her ne hal ise kızım, maksadım böyle gelişigüzel konuşmak değildi. Nereden başlayıp, sözü, bak nerelere kadar getirdim. Zihnim o kadar perişan ki... Şimdi asıl diyeceğime geleyim..." Masasının ardından yine kalktı. Sobanın etrafında dolaşmaya başladı. Müjgân, hayran hayran babasını seyrediyor, içinden, 'Babam Kuvayı Milliyeci oldu... Bizden oldu... Babam, vatan haini değil.' diye söyleniyor, seviniyordu. Bu işe Talip de sevinecekti. Talip'in bağlı olduğu gizli teşkilat da... Kendisi de bu teşkilattandı. Ama birdenbire babasının sesini duydu. Tam karşısına dikilmişti.

"Bu konuştuklarımızı kimsecikler bilmemeli kızım. Kimseye söylemeyeceksin."

"Talip'e de mi?" diye kız, hızla doğruldu.

"Talip, şu arkadaşın olacak değil mi?"

"Evet."

"Ona da söylemene lüzum yok. Şimdi sana vereceğim çok mahrem, çok mühim bilgiyi, sen yine benim çantamdan aşırmış ol."

"Ama hiç olmazsa Talip'in bilmesini, seni tanımasını istiyorum babacığım."

"Bilse ne olur, bilmese ne olur? Bir şey fark etmez ki... Bilmesi belki de benim aleyhime olur. Sizin ikinizin aleyhine olabilir. Benim, yaptıklarınızı öğrenip de size tuzak kurduğumu sanabilirler. Yanlış bilgiler verdiğimi de söyleyebilirler. Zor bir duruma düşeriz. Ben, vatan haini Damat Ferit Paşa Hazretleri'nin adamı olarak kalmaya mecbur ve mahkûmum... Bana, senden başka kimsecikler inanmaz..." Durakladı, kızının yüzüne alaylı alaylı bakarak gülümsedi: "Senin gibi zeki, tecrübeli bir casusun bunları hep düşünmesi gerek..."

Doğrusu, bunları Müjgân düşünmüyor değildi. Gelgelelim, Ta-

lip'in öğrenmesini, babasının temize çıktığını bilmesini istiyordu. Onun iyi yürekliliğinden emindi:

"Ne olur babacığım, Talip'e söyleyeyim. O da kimseciklere söylemez..."

Bu sözleri söylerken bir de baktı ki Müjgân, babası kapıya doğru yürüyor, şaştı kaldı;

"Sen bilirsin," diyordu babası, "öyleyse ben bu işte yokum."

Müjgân, koştu, kapının yanında babasının önüne geçti:

"Peki babacığım, senin istediğin gibi olsun. Kimseciklere söylemem."

"Söz mü?"

"Söz."

"Geç şu masanın başına; bir kâğıtla kalem al." Müjgân, koştu masanın başına geçti. Kalem kâğıdı aldı. Tekrar sobanın etrafında dolaşmaya başlayan babasına bakmaya başladı.

"Lambanın fitilini biraz daha aç... ha şöyle... yaz bakalım!"

Müjgân, kaleme davrandı. Babasının sesi birdenbire değişivermiş, yumuşaklığını yitirmişti:

"Bir! Önümüzdeki hafta içinde Bahriye Nâzırı Salih Paşa, sadrazam olacak. Yeni bir kabine kuracak. Ancak bu kabinenin geçici olacağı muhakkak. Damat Ferit Paşa'nın uygun bir zaman beklediği, tekrar sadrazam olup istediği kabineyi kurmak için zaman kazanmak istediğini tahmin ediyorum."

"İki! Bu mart ayı içinde İngilizler İstanbul'u resmen işgal edecekler. Salih Paşa kabinesi, İngiliz işgalini kolaylaştırmak için bir oyundan ibarettir. Oyun, Damat Ferit Paşa'nın oyunudur tabii..."

"Üç! Ferit Paşa, önümüzdeki aylarda Ahmet Anzavur'u tekrar İzmit ve havalisinde isyanlar çıkarmak, Bolu, Düzce üzerinden yürütüp, Ankara'yı arkadan vurmak için hazırlanıyor."

"Dört! Anzavur'un tekrar ayaklandıracağı cahiller, Hilafet Ordusu diye tasarısı hazırlanan bir ordu tarafından takviye edilecek. Bu ordunun gayesi, güya Padişah'ın, dinin yolundan çıkanları bastırmak olacak. Asıl gayesi ise belli..."

"Beş! Bütün bu habaset, Ferit Paşa'nın başı altından çıkmaktadır..."

Müjgân, duyduklarına inanamıyordu. Gerçi önceden bu bilgilerin bazısını edinmişti. Acele acele yazarken, eli ayağı titriyordu. Babası ise çok sakin görünüyordu. Geldi, masanın önünde durdu:

"Yazdıklarını oku!" diye sert bir sesle kızına emir verdi. Müjgân, acele acele yazdıklarını okudu. Babası, bir kere daha okuttu. Sonra da kâğıda baktırmadan tekrarlattı. Genç kız, kelime atlamadan tekrarladı. Babası, birdenbire yumuşayıveren yüzüne gelen bir gülümseme ile uzandı, kızının saçlarını okşadı. Eli saçlarından masanın üstündeki kâğıda gitti. Onu buruşturdu. Avucunda sıktı. Döndü, sobaya yaklaştı. Kapağını açarak kâğıdı ateşe attı. Müjgân, babasını hayretler içinde seyrediyordu. Anlayamamıştı bu hareketi. Adam, sakalını karıştırdı, dimdik, bakan gözlerle kendisine baktı:

"Şimdi, bir daha tekrarla yazdıklarını..." dedi. Müjgân, eksiksiz tekrarladı. İri iri gözlerle baktığı babası, "tamam, şimdi tamam..." diye sözüne devam etti: "Aklında iyi tut. Yazılı kâğıtlar her zaman tehlikeli olur." Genç kız, derin bir nefes aldı. Ona babası dikkat etmiyordu bile. Yine sobanın etrafında dolaşmaya başlamıştı. Kendi kendine konuşuyormuş gibi önüne bakarak söyleniyordu:

"Bak, ben sözümü yerine getirdim. Sen de sözünü tutmalısın kızım. Sana verdiğim bu bilgiler, çok önemlidir. Bu bilgileri yerine ulaştırdıktan sonra, bir daha, o delikanlıyı... neydi adı onun?"

"Talip."

"Evet, Talip'i görmeyeceksin. Bunu kendim için değil, senin için istiyorum. Fakat memleketi de unutuyorum sanma: Anadolu'ya uçurulması gereken çok önemli bir bilgimiz olursa, onun da çaresine bakarız. Bu Talip Bey'le teması temin ederiz. Bunu da düşünüyorum. Ama sen, asla onunla yüz yüze gelmeyeceksin... sebepleri var.. Son bir kere gördüğünde istersen..." Durakladı, yavaş yavaş masanın karşısındaki koltuğa yürüyüp oturdu. Müjgân, hâlâ masanın başında oturuyordu. Babasının sözlerini büyük bir dikkatle dinliyor, hiçbir hareketini gözden kaçırmadan seyrediyordu. Baba, koltuğa oturunca, bir zaman önüne baktı. Sonra karar verdi; sözüne devam etti:

"Son bir defa gördüğünde, bu delikanlıya: işler, savaş bittiğinde tekrar buluşacağınızı söyleyebilirsin."

Babasının bu sözleri, Müjgân'ı çok heyecanlandırdı. Babasının çok anlayışlı olduğunu bilirdi. Bilirdi ya... bu kadarını düşünemiyordu. Odada uzun bir sessizlik oldu. Kız, ne diyeceğini, ne yapması gerektiğini şaşırmış gibi etrafına bakındı kaldı. Sonra kendisini toparlayarak, kalktı, babasının koltuğuna yaklaştı. Onun dizi dibine, yere oturdu. Gözlerini, babasının gözlerine dikerek,

"Ben de babamla iftihar ediyorum," dedi, "babam, büyük adam, namuslu adam, insan adam..." Babası, sözünü kesti:

"Haydi... haydi... acemi casus... beni kandırmaya, çalışma. Ben, senin gibileri çok gördüm. Melek kılığına giren şeytan, şunu iyice bil ki, böyle işe senin hatırın için değil, memleketim için giriyorum. Sonuna kadar da gideceğim. Yalnız unutma, bundan böyle senin kumandan altında değilim. Sen, benim kumandam altına gireceksin. Anadolu'ya, Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne hizmet edeceğiz. Ama benim dediğim gibi... Şimdilik dediklerimi yapacaksın, anladın mı?"

"Emredersin babacığım. Sözünden çıkmam. Talip'e de bir zaman beni görmemesini söyleyeceğim. Ona gizli haberleri uçurmaya devam edeceğiz değil mi?"

"Elbette... elbette... İstanbul işgal edilince pek söyleyecek bir şeyimiz kalmaz gibime geliyor. Oturup, Kemal Paşa'nın başarısına dua etmekten başka elimizden ne gelir?"

"Belli olmaz ki..."

"Olur, olacak... Anadolu ile bütün bağlar kopacak sanıyorum."

"Talip, buna inanmıyor. Hem biz..." Müjgân, susuverince, babası başını kaldırıp ona baktı:

"Peki, siz?"

Müjgân, birdenbire konuşuverdi:

"Biz, Talip'le, bütün işlerin bittiğine, İstanbul'da bir şey yapamayacağımıza inanınca, Anadolu'ya geçeceğiz."

Babası, onun yüzüne dikkatle bakarak mırıldandı: "Bunu tahmin etmiştim. Ama senin Anadolu'da ne işin var? Ne yapabilirsin? Asker olup cepheye gidecek halin yok ya?"

"Hastabakıcı olacağım. Askerlerimizin yaralarını saracağım. Talip, diyor ki, Mustafa Kemal Paşa, orduyu toparlıyor, tanzim ediyor. Yunanlıların Ankara üzerine yürüyecekleri muhakkakmış. İngilizler yürüteceklermiş. Büyük muharebeler olacak."

"Bak burası doğru..." diye, kızının saçlarını okşadı baba, "yalnız, bu büyük davayı kazanmak Mustafa Kemal Paşa, Türk Ordusu için bir mucize olsa gerek. Bütün kalbimle, bu mucizenin yaratılmasına dua ediyorum. Hastabakıcılığına gelince, sevinmem gerek. Fakat Anadolu'ya geçebilmek o kadar zor ki..."

"Değil... değil... Bizi, teşkilat, gizli teşkilat, sırası gelince Anadolu'ya geçirecek. Onun emri ile geçeceğiz."

"Ümit ederim. Teşkilatınız hakikaten kuvvetli, iyi işler başarıyor."

"Seni de götürürüz baba!"

"Beni mi?" diye birdenbire doğruldu, "Beni Anadolu'ya sokmazlar, kabul etmezler, bana kimsecikler inanmaz."

"Talip'e inanırlar. Sen de onu aldatacak değilsin."

"Cahil çocuk... Ben, bir kere belime kadar pisliğe batmış adamım. Düşünsene bir kere... Ferit Paşa'nın adamı! Bana inanmak ha... Bırak şimdi bu saçma sözleri... Sonra ben Ferit Paşa'nın yanında kaldıkça, size daha faydalı olacağıma inanıyorum. İhtilallerde, benim gibi hizmet edenler bulunur; ama onların sözü edilmeye değmez..."

Sustular; dışarıda yağmur şiddetini arttırmıştı. Damlalar panjurları takırdatıyordu. Yağmuru, rüzgârı dinlediler. Müjgân, karışan zihninde, duyduklarını, düşündüklerini bir sıraya koyamıyordu. Babası, koltukta arkasına yaslanmış, gözlerini yine kitap raflarına dikmişti. Neden sonra tekrar konuştu:

"Kemal Paşa, düşman çizmesi altında, düşmanların süngülerinin tehdidi karşısında bir ihtilal yapıyor. Bunun farkında olmamak için adamın budala olması gerekir. Paşa'nın İstanbul ile çekişmelerini, yazışmalarını, tartışmalarını yakından biliyorum. Hemen hemen bütün sözleri, fikirleri, tartışmaları elimden geçti; geçiyor. Kemal Paşa Hazretleri'nin kişiliği, yüce bir kişilik. Her jesti, her sözü, her hareketi, o kadar hesaplı, o kadar yerinde ki karşısındakileri şaşkına çeviriyor. Büyük bir ihtilalci lider. Bildiğim, tarihlerde okuduğum Avrupalı ihtilalci liderlerin hepsinden farklı. Ben, bütün tarihte, asker olup da, kralına, padişahına, devletinin otoritesine karşı, rütbelerini, asker elbisesini, nişanlarını çıkarıp atmış; 'Resmi sıfat ve salahiyetten mücerret olarak, yalnız milletin şefkat ve civanmertliğine güvenerek ve onun bitmez feyiz ve kudret membaından ilham ve kuvvet alarak, vicdani vazife...'[3]sine devam etmiş, edebilmiş bir ihtilalci tanımıyorum. Padişahın, paşalarının onun karşısında her gün, nasıl küçüldüklerini, nasıl çırpındıklarını bir görsen Müjgân...

Kemal Paşa Hazretleri ile aralarındaki fark açık: Bunların hepsi Osmanlı. Osmanlılığın o şanlı günlerinin her türlü değerini yitirmiş gölgeleri. Üstelik haysiyet, şeref, izzetinefisten yoksun kimseler. Kemal Paşa, Türk. Hem de batılı fikirlerin şahlandırdığı, bütün yüzyıllar bo-

3- Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, s.34.

yunca esareti her zaman kabul etmemiş Türkün hasletlerini temsil eden bir Türk. Milletinin şuurunun altında dipdiri duran özgürlük ilkesini bilen, kavrayan bir lider. Anadolu, bu büyük lideri bekliyordu. Öğrendiğime göre, Yunan askeri hangi köyümüze girdiyse, oradan silahını kapan, Kemal Paşa Hazretleri'nin yanına, ordusuna koşuyormuş. Dağlar taşlar düşmanla çarpışan milislerle dolmuş taşmış. Böyle haberler geldikçe, Damat Ferit Paşa, küplere biniyor, delilere dönüyor. "Padişahımız Efendimize isyan ha!" diye bar bar bağırıyor. Ben de o bağırdıkça, keyfimden, sevincimden mest oluyorum. Millet demek, Padişah demek değildir kızım. Gelgelelim, bunu Ferit Paşa'ya anlatamazsın. Anlatmak ne demek, söylemek bir mesele. Geçen gün, adını söylemediler, bir paşa, "Göreceksiniz, Kemal Paşa, memlekette Cumhuriyet ilan edecek..." demiş bir mecliste. Ferit Paşa bu sözleri duyunca çok kızdı. Ben de kendisine, 'yapar mı yapar!' karşılığını verdim. Onu, büsbütün çileden çıkarmak istedim. Çıkardım da... Bana 'nasıl böyle konuşabiliyorsunuz?' diye çıkıştı. İstediğim cevabı yapıştırdım: 'Kemal Paşa'dan her şey beklenir efendim...' Çok öfkeli olduğu için sözlerimdeki alayı anlayamadı. 'Öyle,' dedi, 'her şey beklenir... Ama yapabilirse... Elinden gelirse...'

Düşün bir kere Müjgân... Cumhuriyet... Cumhuriyet! Türkiye Cumhuriyeti..."

Müjgân, babasını hayran hayran seyrediyordu. Onun böyle memleket işlerini konuştuğunu ilk defa işitiyor gibiydi. Zihnini yoran bir sürü soru geliyordu dilinin ucuna. Dayanamadı:

"Padişah ne olur?" deyiverdi. Babasının dudaklarında acı bir tebessüm belirdi. Kısaca,

"Zaten ortalıkta padişah var mı? Düşmanların kuklası bir zavallıya padişah denebilir mi?" dedi.

"Kemal Paşa, Cumhuriyet ilan ederse, On altıncı Lui gibi Vahdettin'in başını keser mi?"

Müjgân, bu soruyu sorunca babası, büyüyen gözlerle birdenbire irkilip baktı. Sonra kendisini yine koltuğunun arkasına bıraktı:

"Bu," dedi "Kemal Paşa'nın, milletin bileceği bir iş. Hani böyle bir cezayı Padişah hak etmedi değil."

Genç kız, heyecanlanıverdi:

"Ama Meclis-i Mebusan'da Padişah'ın çok adamı var?"

"İstanbul, resmen işgal edilince, Meclis-i Mebusan mı kalır kızım? Kemalistlerin hepsi Anadolu'ya gider. Orada bir meclis kurulacağını tahmin ediyorum. Gelen haberler, Kemal Paşa Hazretleri'nin fikirlerinden, bunun böyle olacağını çok iyi anlıyorum. Ben, anlıyorum da bizim Osmanlı paşaları anlayamıyorlar. Anlamak istemiyorlar belki. Fakat bu işin Kemal Paşa için çok zor olacağını bilmiyor değilim. Çeşit çeşit düşmanla baş edilmesi gerek. Allah yardımcısı olsun."

"Biz de yardımcısıyız baba!"

"Evet, bütün millet yardımcısı..." Sakalını karıştırdı; saatine baktı. Vakit bir hayli ilerlemişti. Dışarıda yağmur hızını yitirmiş gibiydi. Köşkün içinde derin bir sessizlik vardı. Herkes yatmıştı. Müjgân, sordu:

"Yatmadan bir şeyler yer miydiniz babacığım? Size bir bardak süt, isterseniz çay getireyim?"

"Yalnız bir bardak soğuk süt içerim."

"Baş üstüne babacığım."

Müjgân, odadan çıktı. Döndüğü vakit, babasını bıraktığı koltukta buldu: Yine gözleri kitap raflarına takılmış kalmıştı. Sütü, koltuğun yanındaki küçük sigara masasının üstüne korken babası, kendisine geldi:

"Teşekkür ederim kızım. Artık sen yatsan iyi olur. Ben de sütümü içer yatarım."

"Allah rahatlık versin babacığım."

"Allah rahatlık versin kızım. Dediklerimi unutma. Sözlerimi tut."

Müjgân, sevgi, saygı dolu gözlerle babasına baktı. Sonra döndü, yavaş yavaş kapıya yürüdü. Tam çıkacağı sırada babası seslendi:

"Bak Müjgân, az kalsın en mühim haberi vermeyi unutuyordum: İngilizler, Ferit'le anlaştılar. Kuvayı Milliye'nin bütün İstanbul'daki ileri gelenlerini tevkif edecekler. Londra'da buna zaten karar verilmiş. Gizli Teşkilatınızın bütün ileri gelenleri ele geçebilir. Bunların yüksek kişileri zaten İstanbul'ca belli. Bilhassa Meclis-i Mebusan'dakiler: Rauf Bey ve arkadaşları. O, delikanlı arkadaşına söyle, bu haberi ciddiyetle yerine ulaştırsın. Bu belli kişiler, şimdiden Anadolu'ya geçerlerse iyi olur. Kemal Paşa Hazretleri'nin bu arkadaşlara herhalde ihtiyacı var. Tevkifin ne zaman, nasıl olacağını bilemiyorum. İşgalin gününü bilemediğim gibi..."

Müjgân, kapının ardında durmuş, dikkatle babasını dinliyordu. Lambanın pembe ışığında yüzünün iyice pembeleştiği belli oluyordu:

"Demek Anadolu'ya geçme zamanı geldi?"

"Hayır, bu gelen zaman, ancak göze batan büyük kişiler için. Sizin gibi alt kademelerde olanları daha Ferit Paşa'nın adamları bilemez."

Baba kız, bir zaman öylece uzaktan uzağa bakıştılar. Müjgân, bu gecenin, beraber geçirdikleri şu saatlerin, konuştuklarının, babasını çok yorduğunu çok iyi anlıyordu. Adamcağız, bir kere kendisiyle büyük bir savaş yapmıştı. Sonra da bütün içini dökerek biraz ferahlar gibi olmuştu. Şimdi yüzünde, yorgunluğunu silen bir rahatlık vardı. Bu rahatlık, içinin hafifliğinden, yüreğini sıkan vicdan azabının azalmasından ileri geliyordu herhalde... Yüzünden okunan yorgun rahatlıkta, geleceğinden hiç endişe etmeyen bir hal vardı.

Müjgân, yatağına girip, başucundaki lambayı söndürdüğü vakit, başını yastığa bırakıverdi. Başı, müthiş ağrımaya başlamıştı. Dişlerini sıktı, babasından öğrendiği, Talip'e ulaştıracağı bilgileri bir bir tekrarlamaya başladı. Başkaca hiçbir şey düşünemiyordu. Tekrarladığı bilginin, haberlerin dehşeti, kıpırdayan dudaklarını yakıyordu.

Bir zaman sonra sakinleşti. Önce gözlerinin yaşardığını, sonra yaşların yastığını ıslattığını hissetti:

"Hainler! Alçaklar! Demek İzmir'den sonra İstanbul'u da işgal edecekler... Ankara'ya yürümeyi düşünüyorlarmış... Allahım! büyük Allahım, sen Mustafa Kemal'in yardımcısı ol! Sen, milletime, Türk milletine elini uzat!"

4

Talip, koşmaktan tıkanmıştı. Sabahın bu erken saatlerinde, caddeler, sokaklar bomboştu. Bütün İstanbul, Talip'in gözüne görünmüyordu. Ortalıkta kimsecikler yoktu. Sanki Talip, bir çölün ortasında yapayalnızdı. Koşmaktan, ne düşünmeye, ne de görmeye vakit bulabiliyordu. Zaman zaman da kendisini, uçsuz bucaksız okyanusların ortasında batık bir gemiden tek başına kurtulmuş, boğulmamak için çırpınan bir kişi gibi hissediyordu. Oysa ki, İstanbul, 1920 yılının bu Mart ayının 16. günü, yüzyıllardan beri yaşaya geldiği günlerinden birine, bu sabah, yine sessizce uyanmış, sislerden karanlıklardan sıyrılarak kederli yüzünü, zaman zaman bulutlardan sıyrılan güneşe çevirmişti: Caddelerinde, sokaklarında insanlar vardı. Arabalar, tramvaylar vardı. Hatta kediler, köpekler dolaşıyordu. Fakat Talip'in gözü, hiçbir şey, hiçbir şeycikler, kimseleri görmüyordu. O kadar ki, sağa sola bölük bölük, takım takım, küme küme yürüyen, tüfeklerinin ucundaki süngülerine, altı yüz yıllık Osmanlı İmparatorluğu'nun şanını, şerefini takmış sürüyen İngiliz askerlerini bile göremiyordu. Bizans İmparatorluğu'nun da sonu böyle gelmişti. Bin yıllık Bizans'ı, Konstantin'in şehrini Türklerin elinden kurtaracak Anadolu'da kimsesi yoktu. Bizans, düşünceye dek, üç yüzyıldan fazla bir zamanda Anadolu, Türklerin yurdu olmuş, Anadolu'ya Türkler yerleşmişti. Bin yıllık Bizans'a Türk olmak, İstanbul olmak, tarihin yazdığı bir kader olmuştu. Fatih Sultan Mehmet'in 1453'te aldığı Bizans, o günden bugüne Anadolu gibi Türk yurdu olmuş, Türkleşmiş, İstanbul olmuştu. Bugün, ne Kostantin, ne de onun çocukları, torunları İstanbul'da bir hak iddia edemezlerdi. Fatih Sultan Mehmet'in torunu Vahdettin de bir hak iddia edemezdi. Ama, Türk milleti anasının ak sütü gibi kendisine helal, yüzyıllardan beri yurt edindiği İstanbul'da, her taşı, her karış toprağı Türk olmuş İstanbul'da

hak iddia edebilirdi. Bu hakkını koruyacak yüreği, Anadolu'da çarpıyordu. Bu hakkını koruyacak bileği, baştan başa Anadolu'ydu. Bizans, bir bakıma, Türklerin elinden, Anadolu daha önceden Türkün olduğu için kurtulamamıştı. Bu İngilizler acaba ne akıla hizmet ediyorlardı? İstanbul'un dört bir yakası Türktü. İçi, Türktü. Geçici bir zaman için Türklerin elinden silahı alındı ise, yürekleri sökülüp alınmamıştı ya... İngilizlerin hesap edemedikleri bir nokta, yüzyıllardan beri Türklerin istiklal ve hürriyet şuuruna varmış bir millet olduğunu bilmemeleriydi. Bilmez görünüyorlardı. Bilmiyorlardı ki, İngilizler, Napolyon'u yendikleri halde, ne o yendikleri Napolyon, ne de kendileri, –geçici politika, ekonomik başarıları bir yana– Türklere karşı bir tek askeri zafer kazanamamışlardı. Bunun en yakın örneği, en kötü şartlar içinde bile dövüşen Türkler, daha dört beş yıl önce, Dünya Harbi'nde, Çanakkale'den İngilizleri geçirmemişti. Hem de Çanakkale'ye ne geliş gelmişlerdi... Yedi düvelin bütün donanmasıyla...

Talip, ta Fatih'ten köprüye kadar koşmuştu. Bir adım daha atsa, bayılacaktı. Şimdi, Yeni Cami'nin merdivenlerine oturmuş, paltosuna sıkı sıkı sarılmıştı. Soğuk, sisli bir gündü. Talip, koşmaktan, yürümekten terlemişti. Şehzadebaşı faciası, bütün İstanbul'a bir saat içinde yayılmıştı. Talip'in aldığı emir, İngilizlerin İstanbul'u resmen işgal ettikleri bu günün olaylarını gözü ile görüp, rapor hazırlamaktı. Kendisi gibi, bildiği bilmediği birçok arkadaşının da vazifesi buydu. Ona, Meclis-i Mebusan'ın ne olacağı, ne yapacağı, Meclisi İngilizlerin işgal edip etmeyeceği meselesini anlamak düşmüştü.

Caminin merdivenlerinde biraz daha oturdu. Kendisine gelince, maneviyatını daha düzelmiş hissetti. Kendisini iyi şeyler düşünmeye zorluyordu:

'Bu alçak İngilizler' diye mırıldanıyordu, 'Mustafa Kemal Paşa'yı, Türk askerini, Çanakkale'de de yenemediler... Yine yenemeyecekler. Görürüz!'

Düşmanlar, Batı Anadolu'yu, Güney Anadolu'yu, Kuzey Anadolu'yu işgal etmemişler miydi? Bütün bir vatan düşman çizmesi altında olduktan sonra, İstanbul da işgal edilse ne çıkardı sanki? Talip, 'Kavga kızışır, kavgamız kızışıyor...' diye mırıldanıyordu. Milletin dövüşmek için hırsı, şevki artıyordu. Kendi kendilerini İngilizlere satan Padişah'ın adamları, Padişah, düşmandan ne bekliyorlardı? Süngülerini milletin kalbine saplayan yabancıları misafir sayan Harbiye Nâzırı ile, işgalin

geçici olduğunu halka, millete ilan edip inandırmaya çalışan sadrazamları ile tam bir hıyanet içindeydiler... (Nısfet ve merhamet niyaz etmekle millet işleri, devlet işleri görülemez; millet ve devlet şeref ve istiklali temin edilemez!)di.

Talip, caminin merdivenlerinden kalkmış, şimdi ağır ağır köprünün üstünde yürüyordu. Dikkatle etrafına bakmaya başlamıştı. Her şeyi görüyordu artık, simsiyah suratı ile Galata, kulesiyle birlikte köprünün üstüne yıkılacak gibi duruyordu. Haliç; suları, etrafı ile daha kirli, daha gamlıydı. Sarayburnu'na doğru denize yer yer vuran güneş, Üsküdar'ı alacakaranlıkta bırakmıştı. Talip'in sağından solundan acele acele insanlar geçiyordu. Köprünün ortasına yaklaşmıştı. Karaköy seçiliyordu ki, korkuluklara dayanmış denizi seyreden sıra sıra insanlar gördü. Dikkat etti: bunlar denizi değil, denizde olup bitenleri seyrediyorlardı. İçi ezilerek gördü: Tophane rıhtımına İngiliz gemileri yanaşmış, sıra sıra durmuşlardı. Rıhtıma durmadan asker çıkarıyorlardı. Birtakım gemiler, ta Kızkulesi'nden Boğaz'ın derinliklerine kadar dizilmişlerdi. Toplarının namluları, İstanbul'a çevrilmişti. Artık Talip de etrafındaki, yanındaki insanlar gibi, bir şeycik düşünemiyor, sadece olup biteni seyrediyordu.

Birdenbire Karaköy'den bir bando sesi duyulmaya başladı. Köprü üstündekiler, gözlerini o tarafa çevirdiler. Donmuş, hareketsiz, cansız, insanlardı İstanbullular şu sırada. Boş gözlerle, fakat yürekleri koparcasına çarparak İngiliz Bahriye Silah endazlarının bando mızıka ile köprü üzerinden geçişini seyrettiler. Talip'in dizlerinin bağı çözülüverdi. Eli ayağı titremeye başladı. Gözleri kararıyordu. Güçlükle köprünün korkuluğuna tutunabildi. Gözleri dolu dolu oldu. Bu sırada yanı başında, ihtiyar bir adam belirdi. Belki de çoktan beri yanındaydı da, Talip onu görmemişti. Yaşlı adamın gözleri çukurlarına kaçmış, seyrek sakalı tel tel, beyaz beyaz uzamıştı. Başında oldukça kirli, kalıpsız bir fes vardı. Sağ elindeki bir bastona dayanıyor, durduğu yerde, uzunca setresinin bol omuzları içinde ufak tefek görünüyordu. Sol elini uzatıp Talip'in kolunu tuttu. Talip, dönüp onun yüzüne baktı: Onun da Talip gibi elinin ayağının titrediğini Talip, koluna yapışan elinden anladı. Bir zaman bakıştılar. İngiliz bandosu, köprüyü sarsarak geçiyordu. İhtiyar, bir zaman eli Talip'in kolunda öylece durdu. Mızıkanın sesi biraz uzaklaşınca adam Talip'e birdenbire çıkışır gibi konuştu:

"Ne duruyorsun buralarda evlat? Çek git Anadolu'ya! Mustafa Ke-

mal Paşa'ya git. Dövüş Anadolu'da. Bunlar burada mızıka çala dursunlar!"

Talip zorlukla gülümsedi:

"Gideceğim... Gideceğim beybaba... elbette gideceğim!" karşılığını verdi. Sonra ihtiyarın kendisine hâlâ baktığını anlayınca, gözlerinden taşmak üzere olan yaşları göstermemek için hızla yürüdü.

İstanbul Merkez Postanesinin Telgraf Memuru Manastırlı Hamdi Efendi, bu sırada makine başında Mustafa Kemal Paşa'ya İstanbul'un İngilizler tarafından işgalini bildiriyordu:

(Ankara'da Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Bu sabah Şehzadebaşı'ndaki Mızıka Karakolu'nu İngilizler basıp oradaki askerlerle İngilizler müsademe ederek neticede şimdi İstanbul'u işgal altına alıyor. Berayı malumat maruzdur.)

Kemal Paşa etraflı bilgi istedi. Hamdi Efendi devam etti: (Bizim en emniyetli bir arkadaşımız var ki, yalnız o değil, herkes yani, gelen söylüyor. Şimdi de Harbiye'nin işgalini haber aldık. Hatta Beyoğlu Telgrafhanesinin önününde İngiliz askeri olduğunu fakat telgrafhaneyi işgal edip etmeyeceği meçhuldür.)

Mustafa Kemal Paşa'yı bu sefer Harbiye telgrafhanesinden memur Ali buldu:

(.....Şimdi İngiliz askerleri dolaşıyor. Şimdi, işte İngiliz askerleri nezarete giriyorlar. İşte içeri giriyorlar. Nizamiye kapısına. Teli kes! İngilizler buradadır.)

Tekrar Manastırlı Hamdi Efendi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerini buldu:

(Paşa Hazretleri,

Harbiye telgrafhanesini de İngiliz bahriye askeri işgal edip teli kat ettiği gibi bir taraftan Tophane'yi işgal ediyorlar. Bir taraftan zırhlılardan asker ihraç olunuyor. Vaziyet vahamet kesp ediyor Efendim. Sabahki müsademede 6 şehit, 15 mecruhumuz vardır. Paşa Hazretleri, emri devletlerine muntazırım. 16 Mart 1920)

Ankara'da telin öteki ucunda, makine başında Mustafa Kemal, kalpağını kaşına yıkmış, alev alev gözleri, önündeki pencereden vatan topraklarına dikilmiş, kılını bile kıpırdatmadan pembe, renkli bir heykel gibi canlı canlı dimdik duruyor, İstanbul'un sesini, İstanbul'u din-

liyordu. Arkasında yardımcıları, zabitleri emir bekliyordu. O, elini yavaşça kaldırıp, yanında makinesine eğilmiş tıkırdatan memura emir veriyordu:

"Sorunuz! Sorunuz... Sor!" Manastırlı Hamdi Efendi devam ediyordu:

(.....Beyoğlu cihetini ve Tophane'yi işgal edip bir taraftan da Harbiye Nezaretini işgal etmişler, hatta şimdi ne Tophane ne de Harbiye telgrafhanesini bulmak kabil olmuyor... İşte Beyoğlu telgraf memurları, müdürleri geldiler. Kovmuşlar. Bir saate kadar burası da işgal olunacaktır. Şimdi haber aldım efendim.)

Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'un işgalinin bütün memlekete, kumandanlara kendi imzası ile bildirilmesini emretti. Bir an önce de İstanbul'dan haberin atlayıp Trakya'ya, Edirne'ye ulaştırılmasını istedi. Hamdi Efendi makine başında Kemal Paşa'ya cevap veriyordu:

(Emri samileri infaz olunuyor, Edirne'ye yazıyorum ve hep merkezleri hazır ettirdik...)

Paşa sordu:

(Mebusan için bir haber aldınız mı? Mebusan telgrafhanesi muhabere ediyor mu?)

(Evet yapıyor...)[4]

***

Talip, Meclis-i Mebusan'ın önüne, Fındıklı'ya geldiği zaman, içeride mebuslar, çok hararetli, çekişmeli tartışma halindeydiler. Mebusan telgrafhanesi, çoktan muhabereyi kesmiş, süngülü İngiliz askerleri, kapıları, koridorları tutmuştu. Meclis binasının önünde, karşısında, caddenin öte yakasında bir kalabalık toplanmıştı. Inatla, çekinmeden kederli gözlerini halk, Meclis'in iç kapısına dikmişti. Dış kapının iki tarafında, caddenin üstünde bir askeri kamyon, iki otomobil bekliyordu.

Talip, önce bütün cesaretini toplayarak kalabalıktan ayrılıp, kapıya doğru yaklaşmak istedi. İç kapıda bir sürü asker vardı. Birkaç İngiliz zabiti, bir aşağı bir yukarı dolaşıyorlardı. Daha da yaklaşmak isteyince, kapının önünde çakılmış duran bir asker, süngüsünü uzatıp ucu ile karşı tarafı, caddenin öte yakasını gösterdi. Talip, döndü; caddenin öte tarafına geçti. Bekleşenlerin arasında durdu. Yanından güçlükle duyduğu bir ses, ona,

4. Parantez içindeki yazılar: Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, s.294-295.

"Deli misin, ne işin var orada?" dedi. Bir başkası,

"Burada bile durduğumuz kabahat. Ama merak ediyorum; içerdeki bizim mebuslar memleketi nasıl teslim edecekler."

"Edecekleri var mı?" diye ölgün bir ses duydu arkasında Talip, "Herifler bal gibi işgal ediyorlar..."

"İçerde hangi mebuslar var acaba?" diye Talip birdenbire soruverdi. Ona yanındaki adam karşılık verdi:

"Hepsi içerdeydi. İşgali konuşuyorlarmış..."

"Konuşulacak ne kaldı ki?"

"Bizi de şimdi bir toparlayacaklar, buralarda durmamalı..." Bu sözü söyleyen, söylüyordu ama, yerinden kıpırdamıyordu. İngilizlere gelince, bu topluluk umurlarında değilmiş gibi görünüyordu. Dönüp bakmıyorlardı bile... Oysaki buraya toplaşanların içinde bile bile, hani hiçbir ümitleri olmadığı halde, yine de bir şeyler bekleyenler vardı. Talip, içerde olup bitenleri öğrenmek için deli oluyordu. Sonuna kadar beklemeye karar verdi. Elbette İngilizler bırakıp gideceklerdi yapacaklarını yaptıktan sonra. O zaman harekete geçecekti. Fakat bu sırada Meclis'in iç kapısı önünde bir kaynaşma oldu. İki asker, Meclis-i Mebusan'ın üstü başı düzgün üç hademesini dış kapıya kadar getirip, yol gösterdiler. Adamlar, dış kapının önünde bir an sersem sersem etraflarına bakındılar. Sonra karşıya, kalabalığın tarafına geçip, yürüyüp gitmek istediler. Hemen dört beş kişi onların yolunu kesti, Talip de telaşla yaklaştı. Adamlardan biri,

"Bizi kovdular... gördünüz..." dedi kısaca.

"Mebuslar ne oldu?"

"Konuşuyorlar." Kalabalıktan bir ses duyuldu:

"Allah Allah... Daha ne, neyi konuşuyorlar?"

"Gelen İngiliz zabitleri, Meclis'i kapayacak değiliz. Ama şartımız, birkaç mebusu sorguya çekmek için götüreceğiz. Bu mebuslar teslim olmazlarsa, Meclis-i Mebusan'ı dağıtacağız demişler. Bu meseleyi konuşuyorlar. İngilizler yirmi dakika mühlet verdiler."

Talip, heyecanla sordu:

"İstedikleri mebuslar kimlermiş?"

"Rauf Beyefendi'yle, Vasıf Beyefendi. Daha birkaç kişiyi istiyorlar ama idare memurunun telaşından kimler olduğunu öğrenemedik..."

Talip, içinden tahmininin doğru çıktığını geçirdi. Kuvayı Milliyeci mebuslar tevkif ediliyorlardı. Bir taraftan da içini kemiren bir soruya karşılık bulmak için uğraşıyordu: 'Neden şimdiye kadar kaçmadılar. Neden Anadolu'ya şimdiye kadar geçmediler? Ne bekliyorlardı İstanbul'da. Bu işin böyle olacağı günlerden beri biliniyordu. Yoksa imanları mı sarsılmıştı da Anadolu'ya gitmek istemiyorlardı? Şimdiye kadar savaştık, artık ümit yok. İşte İstanbul da işgal ediliyor. Hiç olmazsa bir kahraman olarak İngilizler tarafından tevkif edilmiş oluruz diye mi düşünüyorlardı?' Talip, biliyordu ki, Teşkilattan öğrenmişti ki, Mustafa Kemal Paşa, onları Ankara'ya çağırmıştı. Hem de günlerce önce... Talip'in içi içine sığmıyordu. Elinden gelse, şu binaya girip, İngilizlerin tevkif etmek istedikleri kimseleri kaçıracaktı. Şu hademelerin bile Meclis'ten, binadan dışarı çıkarılması, artık her şeyin bittiğini gösteriyordu. Mebusları mı rahat bırakacaklardı sanki?

Çaresiz etrafına bakındı kaldı. Kalabalıktan da ortalıkta pek az kişi kalmıştı. Herkesin bütün ümitleri büsbütün kırılmıştı. Hademeler de ortadan kayboldular. Talip, duvarın siper bir tarafına çömeldi. Bütün İstanbul, etrafında fır dönüyordu. Sanki neredeyse yer yarılacak, koca şehir batacaktı. Olduğu yerde kendisini unutmuştu ki, Meclis-i Mebusan'ın birdenbire dış kapısında bir kalabalık gördü. Askerler vaziyet almışlardı. İki zabitin arasında Talip, Rauf Bey'le, Vasıf Bey"i gördü. Bir İngiliz neferi, koştu. Otomobillerden birinin kapısını açtı. Zabitlerden biri, çok kibar bir jestle elini uzatıp Rauf Bey'in arabaya binmesine yardım etti. Sonra Vasıf Bey'i bindirdiler. Şimdi Talip, ayağa fırlamış, önündeki birkaç kişinin omuzları arasından olup biteni seyrediyordu. Arkadaki arabaya da birkaç beyi bindirdiler. Ama Talip, kimler olduğunu tanıyamadı. Arabalar hareket etti. Şoförlerin yanında zabitler oturuyordu.

Talip'in önünde bir adam, mırıldandı:

"İşte Osmanlı İmparatorluğu'nun sonu!"

Bu sözlere karşı söylenecek birçok söz vardı ama Talip, bu sırada toparlayamıyordu...

Çok geçmeden, öteki zabit ve askerler, kamyonlarına binip uzaklaştılar. O zaman Talip, hızlı hızlı karşıya geçti. Meclis'in dış kapısının yanında durdu. Çok geçmeden iç kapıda birer ikişer mebuslar göründüler. Kaçarcasına dağılıyorlardı: Yürüyüşlerinde, hallerinde bir perişanlık vardı. Kimisi öfkeli, kimisi şaşkın, bazısı aptallaşmış bir haldey-

di. Talip, kapının yanında durmuş, dikkat kesilmişti. Bir sôz, bir laf kapmak için kulak kabartıyordu. Mebuslardan birçoğunu uzaktan tanıyordu. Bazılarını gazetelerdeki resimlerinden tanıdı. Fakat kapıdan birer ikişer çıkanlar, yanındakilerle hemen hemen hiç konuşmuyorlardı. Birdenbire iç kapıdan ağır ağır yanında İbrahim Süreyya Bey'le, gazeteci, mebus Yunus Nadi Bey'in çıktığını gördü. Dış kapının önünde durakladılar. Sonra Beşiktaş'a doğru acele acele yürümeye başladılar. Önce konuşmuyorlardı. Talip, birkaç adım geriden bir yolcuymuş gibi onları takip etmeye başlamıştı. Meclis binasından biraz uzaklaşınca yavaşlar gibi oldular. Talip, İbrahim Süreyya Bey'in birdenbire öfkeyle konuştuğunu duydu:

"Rauf Bey, İngilizlerin kendisi teslim olmazsa Meclis'i topa tutabileceklerini ileri sürdü ama bu bahaneyi ben beğenmedim. Topa tutsalar Meclis'i ne lazım gelirdi? Meclis mi kaldı?" Yunus Nadi Bey,

"Bir türlü anlayamadım fikrini..." dedi, "arka kapıdan, deniz tarafından kaçması imkânı bile hazırlanmıştı, Anadolu'ya, Mustafa Kemal Paşa'ya lazımdı... Çok ısrar ettik. Dinlemedi, ne yapalım?"

"Biz nasıl Anadolu'ya geçeceğiz?"

"Elbette bir yolunu bulacağız. Şimdilik ortalıkta görünmemeye bakmalı." Yunus Nadi Bey, bu sözleri söylerken, aklı başına gelmiş olacak ki, telaşla etrafına bakındı. Talip, onlarla ilgili değilmiş gibi hemen hızla kaldırımdan indi. Karşı kaldırıma doğru yürüdü.

Bütün üzüntüsüne rağmen yüreğine biraz su serpilmişti. Demek Anadolu'ya geçmeyi mebuslar düşünüyorlardı...

Talip, öğreneceklerini öğrenmişti. Daha da öğreneceği şeyler vardı. Akşam yapılacak gizli toplantıya hazırlıklı gidecekti. Daha önce yeni durumu On dört'le gözden geçireceklerdi. Belki de Anadolu'ya geçmek için izin koparabilirdi. Tabii buradaki, İstanbul'daki vazifesi bitmişse... Ona şu sırada her şey bitmiş, İstanbul, zindan gibi görünüyordu. Sanki kendisini yeni geldiği bir yabancı şehirde hissediyordu.

Yedinci Bölüm

1

"...İstanbul'un işgalini müteakip başlayan birtakım menfi cereyanlara, vakalara, isyanlara temas etmiştik. Bunlar, seri bir surette memleketin her tarafından tezahür ve tevali etti. İstanbul'da Damat Ferit Paşa, derhal yeniden mevkii iktidara getirildi. Bu umumî, mütenevvi ve hainane savletlere karşı, biz de,..... mukabil tedabire geçtik."

Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, s.316

Gerede, uzaktan görünmüştü: Dört mebus, atlarının gemini çektiler, karşıdaki bayırın ateşinde görünen kasabaya dikkatli dikkatli bakmaya başladılar. Muhafızları, yardımcıları, altı atlı, biraz arkada duruyorlardı. Şükrü Bey,

"Şu köprüyü de geçelim," dedi. Geçtiler. Geçer geçmez, Gerede tarafından top sesleri duyulmaya başladı. Hemen atlardan indiler. Osman Bey,

"Top sesleri... Top sesleri! Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin açılışını ilan ediyorlar!" diye bağırdı. Doktor Fuat Bey,

"Bu kadar iyimser olmayalım Osman Bey. Bolu'dan isyancılar Gerede'ye de atlamışsa, bunlar, bu top sesleri, Büyük Millet Meclisi için olamaz."

Hüsrev Bey, Doktor'a takıldı:

"Belki de sizi karşılıyorlar. Bolu mebuslarını..." Şükrü Bey güldü:

"Neden olmasın?" dedi. "Ankara'dan buralara nasihat vazifesiyle geldiğimizi biliyorlar."

"Bugüne kadar dinler göründüler nasihatleri."

"Bizden çok bura halkı hocalarını dinliyor. Hocalar da Anzavur Ahmet Paşa'nın(!) emrinde."

"Koca Osmanlı padişahı bir hayduda paşalık unvanı verecek kadar düştü, küçüldü demek?"

"Ne olursa olsun, İstanbul'dakiler hıyanetlerini şu sırada çok iyi yürütüyorlar. Anzavur alçağını başına topladığı bir sürü cahille üzerimize saldırdılar. Uydurma fetvalarla halkı da kandırdılar. İngilizlerin, Yunanlıların yerine memleketi istila ediyorlar. Düşmanlarımız iyi dolap çevirdi doğrusu... Bütün ümidim Kaymakam Mahmut Bey'de, Geyve'de Anzavur'un kuvvetlerini perişan etmiş. Anzavur, yaralı olarak kaçmış. İnşallah doğrudur. Şimdi Hendek'e doğru yürüyor. Orayı bir tutabilirse, isyancıların İstanbul'la İzmit'te toplanan Halife Ordusu adı verilen hainlerle ilişiği kesilecek. Ali Fuat Paşa, Bursa'da tertibat alıyordu. Padişah'ın halkı isyana teşvik eden fetvasına karşı milletin asıl haklı davasını anlatacak Bursalı ulemadan fetva alacaktı. Oradan hemen birlikleriyle Geyve Boğazı'na yürüyecek, orayı tutacak. Kaymakam Mahmut Bey'in, öteki Milli Kuvvetler'in idaresini ele alacaktı. Ankara'da Mustafa Kemal Paşa, Salihli cephesinden Ethem Bey'e, kuvvetlerine de hemen isyan bölgesine hareketini emretmiş..."

Osman Bey'in bu sözlerini Hüsrev Bey kesti: Arkadaşının biraz şaşırmış, heyecanlı olduğunu görüyordu:

"Durumu özetlediniz. Şimdi ne yapacağız? Bu top sesleri ne olabilir?"

Doktor Fuat Bey,

"Gerede'ye önce iki kişi gönderelim. Onlardan haber bekleyelim. Sonra biz harekete geçeriz," teklifinde bulundu, öyle yaptılar.

İki atlı, Gerede'ye doğru yürüdü. Fuat Bey, atına binerken,

"Biz de yavaş yavaş kasabaya yaklaşalım. Şehrin dışında habercileri bekleriz," dedi. Ötekiler de atlarına bindiler. Ağır ağır yürümeye başladılar. Hüsrev Bey,

"Eğer bu atılan toplar, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışını ilan ediyorsa, çok yazık oldu..." diye mırıldandı. Arkadaşları hayretle atlarının üstünde ona döndüler:

"Meclis'in açılışında bulunmak o kadar isterdim ki," diye Hüsrev Bey devam etti. Şükrü Bey,

"Bu da vazife..." diye içini çekti. "Ankara'dan ayrılırken Meclis'in açılışında bulunamayacağımızı biliyorduk."

"Biliyorduk."

"Biliyorduk ya... İnsan yine de üzülüyor işte... Düşününüz bir kere... Padişahsız, vezirsiz bir halk meclisi! Bu meclisin tarihe geçecek açılış gününde bulunamamak..."

"O meclisin üyesi bulunmak şerefi bize yeter. Üstelik vazifeliyiz. Ya halk iradesine inanmayan, İstanbul'daki meclisin işgali ile her şeyin bittiğini sanan zavallılara, bile bile başımıza iş açan, dini alet edip şu ille de padişah diye tutturan hainlere ne buyrulur? Anzavur başına dört bin kişi toplamış, ta İzmit'ten Bolu'ya kadar cahilleri kandırarak, halkı fetvalarla aldatarak yayılıyor. Haydut, İstanbul'a kaçtı deniyor, bakalım doğru mu? Belki de karşımızda, şu Gerede'nin içinde. İzmit'teki askerlere, zabitlere ne demeli? Bunlar, adları üstünde zabit olacaklar; nasıl Padişah'ın İngilizlerin oyuncağı olduğuna akılları ermiyor?"

"Birader, her millette böyle ihtilal zamanlarında bir sürü vatan haini çıkar."

Birdenbire durakladılar. Geçtikleri yolun iki yakasındaki tepelerden üzerlerine bir yaylım ateş açılıverdi. Kurşunlar, önlerine arkalarına düşüyor, başlarının üstünden geçiyordu. Gerede ise hemen önlerindeydi. Şaşkın bir halde önce birbirlerinin yüzüne baktılar. Sonra hemen atlarından yere atladılar. Ateş kesiliverdi. Yolun Gerede tarafından yaya bir kalabalık sökün etti. Mebusların ardındaki atlılardan biri dörtnala arkada kalan köprüye doğru gitti. Gitmesiyle dönmesi bir oldu:

"Köprüyü de tutmuşlar," diye bağırdı.

Dondular kaldılar. Kalabalık yaklaşıyordu. Yaklaştıkça da gelenlerden bazısı seçilmeye başlamıştı. Bolu mebusu Fuat Bey,

"Vay vay vay! arkadaşlar, isyancılar geliyor," diye mırıldandı. Şükrü Bey, şaşkınlıkla,

"Nereden anladınız?" diye sordu.

"Şu en önde gelen, cüppesini savurarak gelen hocayı tanıdım. Kör Ali Hoca..."

Şükrü Bey'in aklı başına gelmişti:

"O mu? O alçak mı? 31 Mart vakası elebaşılarından Kör Ali mi?"

"Ta kendisi."

Osman Bey, etrafına bakındı:

"Kaçamayacağız da... Ne yapacağız şimdi?"

Hüsrev Bey,

"Konuşacağız... Bakalım ne isteyecekler."

"Kellemizi herhalde?"

"Kolay mı?"

Hüsrev Bey'le Doktor Fuat Bey, öne çıktılar. Gelenlere karşı yürümek istediler. Hoca bağırmaya başladı:

"Gelmeyin! olduğunuz yerde durun İslam İslam'ı kırmasın!"

Kör Ali'nin hemen arkasında iki adam belirdi. Bunların elinde kocaman kocaman yeşil bayraklar vardı. Mebuslar, oldukları yerde mıhlanıp kaldılar. Osman Bey,

"İrticanın bir kere daha hortladığını görüyorum. Nedir bu milletin çektiği, bu yobazlardan..." diye mırıldandı. Kör Ali, yaklaştı. Daha ağzını açmamıştı ki, arkasındaki güruh, biraz ileri çıkan Hüsrev Bey'in üstüne yürüdü. Hüsrev Bey, birdenbire kalabalığın yumrukları arasında kayboldu. Bir başka takım öteki mebusların üstüne yürüdü. Hoca, bağırıyordu:

"Durun vurmayın! Bunlar şimdi şeriatın elindedir. Cezalarını şeriat verecek."

Dinleyen yoktu. Her kafadan bir ses çıkıyor, bağıran çağıran, vuran birbirine karışmıştı:

"Padişah düşmanı alçaklar!"

"Zındıklar... Din, peygamber düşmanları!"

"Allahsızlar!"

"Namussuz Bolşevikler!"

"Ey ümmeti Muhammet! Allah'ını seven vursun!"

Mebusların hali bitikti. Gerede'den nihayet gelebilen birkaç jandarmanın yardımı ile Kör Ali Hoca, halkı yatıştırdı:

"Bırakın cezalarını şeriat versin. Dinimiz, hainlere eza etmeye müsaade etmez. Bunları şeriat asacak." Sonra da Hoca, kan revan içinde kalan mebusların önüne dikildi:

"Görmüyor musunuz, bunlar mebus.." diye alay etmeye başladı, "Bu Trabzon mebusu Hüsrev Bey, bu da Lazistan mebusu Osman Bey. Ötekileri bilirsiniz canım: Bizim Bolu mebusları; Doktor Fuat, Şükrü Beyler..."

"Kim bunları mebus yapmış?" diye biri sordu.

"Herhalde biz yapmadık."

"Yapan var yapmayan var içimizde... bir bilebilsek."

"Biz bunları Ankara'da Kemal Paşa ile Bolşeviklik, zındıklık etsinler diye yollamadık. Padişah İstanbul'da. Bunların ne işi var Ankara'da. İdam kaçkını Kemal Paşa'ya uymuşlar ha! Görürler günlerini."

"Bunları hemen Gerede'nin ortalık yerinde ibreti âlem için asalım!"

"Asalım!"

"Asalım!"

Esirler, bu hayhuy içinde itile kakıla yürütülüyordu. En önde Kör Ali Hoca, cüppesinin eteklerini uçura uçura dualar okuyarak yürüyor, arada bir,

"Ey ahali! Gazanız mübarek ola! Allah sizden razı olsun... Yakında bu zındıklar gibi ötekileri de yakalayıp asacağız! Ankara'ya varıp Kemal Paşa'yı da, Padişahımız Efendimizin fermanı ile asacağız... Padişahım çok yaşa!" diye bağırıyor. Yeşil bayraklılar,

"Padişahım çok yaşa!" diye çığlıklar koparıyordu.

Mebuslar, kan içinde, sürüklenerek yürütülüyordu. Kalabalığın içinden biri, haki ceketine, külot pantolonuna bakarak Hüsrev Bey'in yakasına durup durup yapışıyor, var kuvveti ile vurarak bağırıyordu:

"Bolşeviklerin kumandanı bu herif olacak!"

"Vurun... Gebertin alçağı!"

Kör Ali,

"Söyledik ya!" diye bağırıyordu, "bu Trabzon mebusu Hüsrev alçağı... Bırakın cezasını şeriat versin..."

Hüsrev Bey, bir ara güçlükle kendini toparladı: "Siz, biraz sonra kumandanı görürsünüz... Kocaman bir alayla arkamızdan geliyor. Birkaç saate kadar burada olacak..." diye bağırdı. Elinin tersi ile alnından akan, yüzünü boyayan kanı silmeye çalıştı. Bu sözler, kalabalıkta hemen bir şaşkınlık, bir karışıklık meydana getirdi. Geri geri çekilenler, mebusların yanından uzaklaşanlar oldu. Kör Ali Hoca, telaşlandı:

"Ey cemaat, inanmayın... Yalan söylüyor... O alayın geleceği varsa, göreceği de var... Bakın şu tepelere... Bütün memleketi Anzavur Paşamızın yiğitleri, Çerkez oğullarım tuttu. Yakında Ankara'yı alacağız. Padişahımız Efendimiz'in Hilafet bayrağını Ankara Kalesi'ne dikeceğiz. Memlekete şeriat hükmedecek... Allah bizimle beraberdir. Padişahım çok yaşa!"

Hocanın bu sözleri kalabalığı az çok kandırır gibi oldu ama, Hüs-

rev Bey'in ortaya attığı korku, yakalarını bırakmıyordu. Mebusların üzerine durup durup yapılan hücumlar azalır gibi oldu. Atlı birkaç Çerkez, kırbaçları ile köylüleri, halkı onların etrafından dağıtmaya uğraştı. Doktor Fuat Bey, Hüsrev Bey'in bu buluşunu ileriye götürdü. Herkesin duyabileceği bir sesle,

"Hey gidi Kör Hoca hey. Demek siyaset meydanındayız," diye bağırdı, "bakalım sen mi bizim ipimizi, yoksa biz mi senin ipini önce çekeceğiz... Ama asker gelince senin ipini mutlaka çekecek!"

Kalabalık bir daha karıştı. Korkanlardan çok, öfkelenenler oldu. Gelgelelim, biraz önceki gibi mebuslara hücum edemiyorlardı. Kör Ali,

"Şeriat neyi emrediyorsa o olacak... Sizi alçaklar, zındıklar, hainler!"

"Moskoflarla Padişahımız Efendimiz'e karşı birlik olmak ha? Halife-i ruyu zemin Efendimize karşı Bolşeviklik ha... görürsünüz siz..."

"Katileri vaciptir!"

"Vaciptir!"

"Allah da Peygamber'de hoşnut kalır!"

Haşeratın bu hayhuyu içinde Gerede'ye girdiler. Sokaklar adam almıyordu. Ortalık mahşer gibiydi. Bu sefer esirlere kadınlar hücum etmeye başlamıştı. Yüzlerine tükürüyorlar, erkeklerden ağır küfürler savuruyorlardı. Belediye binasının önü adam almıyordu. Mebusları zorlukla bu kalabalığın arasından geçirip, Belediye'nin bir odasına koydular. Binanın önündeki kalabalık, mebusların hemen kendilerine teslimini, hemen asılmasını istiyor, uğultu, bağrışmalar ortalığı karmakarışık ediyordu. Kör Ali Hoca, Düzce'deki isyanın elebaşılarına haber vermeden mebusları halka teslim edemiyor, asamıyordu. Belki de İstanbul'a yollanmaları, orada büyük siyasetlere alet edilerek asılmaları gerekecekti. Daha kim bilir kendine göre ne hesaplar yaptı ki, Belediye binasının önüne çıkıp güya halka nasihat etti:

"Ey ümmeti Muhammet, bunlar şimdi şeriat evindedir. Sabrediniz, bekleyiniz, cezalarını şeriat verecektir. Göreceksiniz, hepsini huzurunuzda asacağız!"

Hüsrev Bey, çok yaralıydı. Yere oturmuş başını kollarının arasına almış bir sandalyeye dayanmıştı. Pencereden Hoca'nın bu sözlerini duyunca güçlükle mırıldandı:

"Aklım almıyor... aklım almıyor... Bu alçak, cahil yobaza halk nasıl inanıyor... Nasıl onun peşine takılıyor?"

Doktor Fuat Bey, pencerenin kenarına dayanmış dışarıda olup bitenlere bakıyordu:

"Göreceksiniz Hüsrev Bey, bize de inanacaklar. Onlara anlatacağız..." diye karşılık verdi, "icap ederse silah kuvveti ile... Düşmanlarının, biz değil, Padişah olduğunu, İngilizler olduğunu, Yunanlılar olduğunu elbette öğrenecekler. Şimdi bilemiyorlar, çünkü düşmanı, işgal edilmiş topraklarımızın halkı gibi gözleriyle görmediler. Haklarının gasp edildiğini daha anlayamadılar. Padişah'ın kendilerini kurtaracağına inandırılmışlar. Buralarda da düşman, mallarına, canlarına dokunmadı. Düşman daha, karılarının, kızlarının, analarının buralarda namusuna, ırzına tecavüz edemedi. Yüzyılların verdiği bir alışkanlıkla şuurlarının altına işleyen bir bağlılıkla Padişah'a inanıyorlar. Hainler de onların bu hislerini din, şeriat diye yaygara koparark istismar ediyorlar. Hele bir intikam, yine şuurlarının altındaki Türkün hürriyet kıvılcımı yüreklerinde parlamaya görsün..."

Fuat Bey'in bu sözleri, yaralı arkadaşlarının içine biraz ümit, kuvvet verdi. Hüsrev Bey, zorlukla doğrulup,

"Haklısınız Fuat Bey," dedi, "ihtilallerde topluluklar, düşmanlarını ancak, çoğu zaman, gözleri ile görüp, hürriyetlerine, mallarına, canlarına kast edildiğini tecrübeleriyle anlayıp sonra ayaklanırlar. İzmir cephesinde, Adana cephesinde olduğu gibi. Bilgiyle, akılla, şuurla ayaklanmak biz aydınlara vergidir. Topluluklar, er geç aydınların ardından gelirler. Bazen de aydınları geçtikleri bile olur. Bana şu sırada yaptıklarına hiç kızmıyorum. Şimdi beni öldürmezlerse, bir daha sefere Gerede'ye geldiğimde omuzlarında taşıyacaklarından eminim. Milleti Kör Ali Hoca'lardan kurtarmak gerek."

Dışarıda bir kıyamet daha koptu. Hüsrev Bey sustu. Şükrü Bey'le, Osman Bey zorlukla Fuat Bey'in yanına, pencereye yaklaştılar: Belediye'nin önündeki kalabalık, bağıra bağıra eli çantalı, yakası kravatlı, orta yaşlı bir kişiyle uğraşıyordu:

"Hey doktor, doktor! Biz, buraya yaraları kapamak için değil, yara açmak için toplandık... Başına senin de bir iş gelmeden çek arabanı..."

Doktor, meram anlatmaya uğraşıyordu:

"Bu yaptığınızdan utanın... Ben, doktorum. Hastalara, yaralılara bakmak vicdani vazifemdir. Çekilin yolumdan... Bırakın geçeyim."

Fuat Bey,

"Belediye doktoru," dedi, "bizim yanımıza gelmek istiyor, bırakmıyorlar."

"Gelebilse iyi olacak. Hüsrev Bey çok yaralı..."

Hüsrev Bey'in başına bağlanan, şurasına burasına basılan mendiller kan içindeydi. Fakat aşağıda tartışma uzuyordu. Doktorun üstüne yürümeye başlamışlardı. Belediyenin kapısında bekleyen jandarmalardan biri, onun koluna girip kalabalığı dipçiği ile uzaklaştırarak çekti götürdü. Odadakiler sessizce bakıp kaldılar. Bir zaman hiçbiri konuşmadı. Zaten konuşacak takatleri kalmamıştı. Çok geçmeden oda kapısının önünde bir kaynaşma, bazı konuşmalar oldu. Kapı açıldı; içeriye bir jandarma neferi girdi. Hemen kapıyı kapatıp, tüfeğini kapının arkasına dayadı. Acele acele cebinden bir şişe, birkaç da paket çıkarıp bir an durakladı. Mebusların bir bir yüzüne baktı. Orta yaşlı, orta boylu, kocaman kocaman bıyıklı bir adamdı. Gözlerinin içi parlayarak konuştu:

"Kusura kalmayın beyler... Ben, ister istemez kapının önünde dikiliyorum, içeriye şu dışarıdaki kepazelerden biri girip size fenalık etmesin diye. Bu tentürdiyotu, sargıları Doktor Bey yolladı. Selam söyledi, icabına baksınlar dedi. Yanınıza gelemediği için kusura bakmasınlar diye söyledi..."

"Sağ ol oğlum..." diye Fuat Bey, taparcasına sargıları, pamuk paketini, şişeyi neferin elinden aldı,

"Sen, iyi bir adama benziyorsun..."

"Teşekkür ederiz..."

"Kör Ali nerelerde? Sesi duyulmuyor..."

Adam, yüzüne dağılan tebessümle söze girişti:

"Hiç kasvet etmeyin Beyler, Hoca, öyle sizi astıramayacak. Siyaset, siyaset diye söylenerek telgrafhaneye gitti. Etrafındakilerle birlik Düzce ile muhabere ediyor. Bunların elebaşıları oradaymış. Bizim Kaymakam da ben karışınam diye evinden çıkmıyor. Zaten karıştırmıyorlar. Bağırıp çağırdıklarına bakmayın. Kör, anladığıma göre Kemal Paşa'dan korkuyor ne de olsa..."

Esirler, birbirlerinin yüzüne baktılar. Fuat Bey, Hüsrev Bey'in yaralarını sarmaya girişti. Biraz içleri ferahlar gibi oldu. Osman Bey, odadan çıkmak üzere olan jandarmaya seslendi:

"Sen, hangi yakadansın?"

Adam, pırıl pırıl yanan gözlerle döndü. Bıyıklarını sıvazladı:

"Hangi yakadan olacağım Bey? Mustafa Kemal Paşa'nın yakasından elbette... Sizin yakanızdan..."

"Gerede'de bir sen misin bizim yakadan?"

"Bu da laf mı efendim. Bakma berikiler ağır bastı şu sırada... Hele Kemal Paşa'nın askerleri bir gelsin... O zaman belli olur bu iş." Kapının ardından tüfeğini aldı; kabzasını sıkarak havaya doğru kaldırdı; "Evvel Allah ben kapınızın önünde durdukça korkmayın..." Çıktı, kapıyı kapadı. Arkasından büyüyen gözlerle baktılar. Şükrü Bey, tok bir sesle:

"İşte millet!" dedi.

Sustular. Uzun zaman sustular. Fuat Bey, arkadaşlarının yaralarını sardı, tentürdiyot sürdü. Sonra birer cıgara yaktılar. Sessizce oturup beklemeye başladılar. Dışarıdaki gürültü de azalır gibi olmuştu. Ama kalabalık dağılmıyordu.

Doktor Fuat Bey, bir zaman pencereden dışarısını seyretti:

"Sustular," dedi, "sustular ama kasap dükkânlarının önünde bekleşen kediler, köpekler gibi bekliyorlar. Bakalım bizi Kör Ali Hoca, ne zaman parçalayıp önlerine atacak..."

Şükrü Bey, karşılık verdi:

"Doğru, ortalığı yatışmış görmeyelim. Muhakkak başımızı yiyecekler. Kaymakam Mahmut Bey ta Hendek'ten buraya gelinceye dek, işimiz tamam..."

Osman Bey: "Bu kadar ümitsiz olmayınız... gün doğmadan neler doğar," diye mırıldandı.

Bir zaman daha beklediler. Sonra birdenbire binanın önünde bir kıyamet, bir gürültüdür koptu. Baktılar pencereden, Kör Ali geliyordu. Arkasında iki sarıklı daha vardı. Çok geçmeden odaya girdiler. Kör Ali,

"Haydin bakalım din düşmanları, hazırlanın. Sizi mahpushaneye götüreceğiz. Şeriata uygun işiniz görülecek. Neredeyse telgrafla zatı hazreti Padişahi'den ferman gelir. Şeriat hükmünü icra etmek Halife-i ruyu zeminin kârıdır."

Fuat Bey, öfkeleniverdi:

"Siz şeriata uygun iş görüyorsunuz ha? Şeriatta adam soymak var mıdır?"

"Tövbe!" diye Kör bağırdı, "adam soyan kim?"

"Siz, sizin avaneniz. Hani bizim çantalarımız? Parça parça ettiler.

İçindeki gömleklerimizi, mendillerimizi, çoraplarımızı, donlarımıza varıncaya dek kapıştılar. Şeriat ha? Ülen Hoca, bir sürü cahil ipsizi, kopuğu başına toplamışsın, arkanda millet var sanıyorsun. Şeriattan bahsediyorsun... Seni asarlarken seyret karşındaki milleti! Yaptıklarınızın cezasını öyle bir çekeceksiniz ki..."

Ali Hoca, hırsından zangır zangır titriyordu:

"Sus yezit! İp kaçkını!" diye bağırdı, "senin ipini ben çekeceğim. Hepinizi Gerede çarşısında Padişahımın fermanı ile asacağım."

Hüsrev Bey, sargılar içindeki başını kaldırdı. Üzerinde kuruyan kana bulaşmış, kendi kanına bulaşmış elini uzattı:

"Kör Ali!" dedi, "Vatan, millet uğrunda biz ölmesini biliriz. Ama sen, sonunu düşün. 31 Mart'ta yakanı, kelleni kurtarmışsın, gelgelelim bu sefer kurtaramayacaksın."

Hoca, sakalının tellerine varıncaya dek titriyordu:

"Kalkın yürüyün," diye yutkundu, "sizinle ümmeti Muhammet uğraşacak; cezanızı o verecek."

Öteki hocalar bel bel gözlerini açmış bakıyorlardı. Dışarıda yine kıyamet kopmaya başladı. Kapının önünde Kör Ali, halka nida etti:

"Ey ahali! bu zındıkların, bu Bolşeviklerin cezasını şeriat, Halife Efendimiz verecek. Yine siz asacaksınız. Emir aldım, Allah'ını seven şimdilik bu hainlere dokunmasın. Mapushaneye götüreceğiz..."

Yine bir uğultu koptu. Kalabalık dalgalandı. İki jandarmanın arasındaki esirlere hücum için fırsat gözlüyorlardı. Birden üçüncü jandarma, biraz önce odaya ilaç getiren jandarma öne fırladı:

"Bir adım yaklaşanı vururum!" diye bağırdı; tüfeğinin mekanizmasını tuttuğu gibi, namlusuna kurşun sürdü: "Duydunuz Hoca Efendi'nin dediğini. Açılın bakalım!"

Şaşkın şaşkın yol açtılar. Kin, kan kusan gözler önünden geçirildiler.

***

Hapishane, kasabanın dışında, yüksek bir yerdeydi. İsyancılar, mapusların hepsini salıvermişlerdi. Bu yüzden bomboştu. Mebusları ikinci katta kasabaya gelen dört yol ağzına bakan, demir parmaklıklı iki penceresi olan geniş odaya koydular.

Köylerden gelen kandırılmış isyancılar, küme küme hapishanenin önünde toplanıyorlardı. Yollar, kasabalılar, köylülerle dolmuş taşmış-

tı. Ellerinde dolma eski tüfeklerden, çapa küreğe varıncaya kadar bir sürü araçla silahlanmışlardı. Hüsrev Bey, Osman Bey, Şükrü Bey, Doktor Fuat Bey, merakla pencerelerden bu olup biteni seyrediyordu. Şükrü Bey, yaşlı gözlerle, çok müteessir, arkadaşlarına döndü:

"Şuraya bakın," dedi. Onun gösterdiği tarafa baktılar: Şükrü Bey'i hakikaten içlendiren olay müthişti: Kalabalıktan biraz uzakta, on on iki yaşlarında görünen üç çocuk, yere diz çökmüşler, ellerindeki sopalara taşla çivi çakıyorlardı:

"Vayvay vay... Çocukları bile zehirlemişler..." diye Osman Bey mırıldandı. Şükrü Bey'in teessürü arkadaşlarına da geçmişti. Pencereden çekildiler. Tahta bir ranzanın üzerine oturdular. Neden sonra Hüsrev Bey,

"Bana şaka gibi geliyor, aldırmıyorum başıma geleceklere ama, bu herifler de şaka etmiyorlar. Baksanıza çocukları bile ayaklandırmışlar. Bu ne hal?" diye söylendi. Tekrar sustular. Uzun zaman sessizce beklediler. Ta ki, bir güruh hoca, yanlarına gelinceye kadar. Hocalar, odaya girmeden önce, yandaki odaya muhafız olarak bırakılan jandarmaların palabıyıklısı, acele acele kapıyı açıp, mebuslara bir göz attı:

"Sarıklıların başı geliyor beyler... Lakin aldırmayın. Size iyi haberlerim var. Sonra söylerim..." dedi. Arkasına döndü, biraz bekledi, sonra hocaları içeriye buyur etti. Bu sefer Kör Ali Hoca, başka bir hocanın bir adım arkasından yürüyordu. Onun da ardında iki hoca daha vardı. En arkada odaya giren orta yaşlı bir softa,

"Ayağa kalkın ey Allahsızlar, Eşref Hoca Hazretleri'ne ayağa kalkın!" diye bağırdı. Mebuslar ranzanın üzerinde ayaklarını uzatmış oturuyorlardı. Hiç kıpırdamadılar. Doktor Fuat Bey,

"Divitli Eşref Hoca'yı tanırım..." dedi, fakat o arkadaki softa, öne fırlamış,

"Ayağa kalkın!" diye, Fuat Bey'in sözünü tamamlatmıyordu. Mebuslar, ister istemez oturdukları yerde biraz doğruldular. Şükrü Bey,

"Vatan hainlerine ayağa kalkılmaz!" karşılığını verdi. Hocalar, önce birdenbire dondular kaldılar. Sonra renkten renge girdiler. Daha sonra da patladılar. Her biri bir havada bağırıyordu. Nihayet Divitli Eşref Hoca, onları yatıştırdı:

"Durun, bırakın! Bu beyler zaten ne yaptıklarını, ne dediklerini bil-

miyorlar. Allah bir kere hepsini şaşırtmış. Zaten akılları başlarında olsaydı, Kemal Paşa gibi bir sivri akıllının ardına düşüp dine, imana, şeriata, Halifemiz Efendimiz Hazretleri'ne karşı gelmezlerdi." Etrafına bakındı. Bir hocanın dışardan getirdiği, tutup altına sürdüğü iskemleye oturdu... Doktor Fuat Bey,

"Ben, bütün bu mürtecilerin elebaşısı, Kör Ali sanmıştım. Demek bizim meşhur Divitli Eşref Hocaymış," dedi. Doktor'un sesindeki alaya sesini uydurarak Eşref Hoca, tecvitli kelimelerle karşılık verdi:

"Şimdiye kadar memleketin başına ne geldiyse, hep mekteplilerden, siz mekteplilerden geldi. Biraz da memleketi biz medreseliler idare edelim de Devleti Osmaniye'yi güllük gülistanlık edelim. Hangi akla, hangi fikre hizmet ederek, koca İngiliz devletine karşı gelmeye kalkışıyorsunuz? Harbi Umumi'de yedi düvelle birlikte oldunuz da yine de İngiltere'nin hakkından gelemediniz. Bari bu sefer bırakın, Padişahımız Efendimiz onlara müsalaha yapsın. Birçoğunuz, Dersaadet'e Padişahımın hâk-i payine yüz sürmeye mebusuz diye gittiniz. Oradaki Meclis-i Mebusan'da Halife'mize hizmet edecek yerde, kalkıp Ankara'ya kaçtınız. Ankara'da sözüm meclisten ırak, Millet Meclisi kurmuşsunuz. Padişahsız millet olur mu? Ne demek Türkiye Büyük Millet Meclisi? Padişah nankörleri! Millet mi büyük, padişah mı? Görürsünüz siz... Yarın öbür gün Kuvayı Muhammediye Ankara nam şehri zapt edip halifemizin bayrağını dikecek. Siz, mekteplilerin hepsini seyfullahtan geçirecek..."

Hoca, yorulmuştu. Kocaman sarığını eliyle düzeltti. Kocaman sakalını sıvazladı. Tekrar söze başlayacaktı ki, Hüsrev Bey, alaylı bir sesle arkadaşlarına dönüp sordu:

"Neler söylüyor, neler saçmalıyor bu hoca?"

Softa, kıpkırmızı kesilerek, Eşref Hoca'nın yanında dikildi:

"Sus alçak herif! Şimdi seni paramparça ederim!" Bu ateşli softayı, şimdiye kadar ağzını pek açmayan Kör Ali Hoca yatıştırdı:

"Eşref Efendi Hazretleri'nin nasihatlerine kulak verin..." diye mebuslara döndü, "sabrımızı tüketmeyin... Şu kapının önünde bekleşen Müslümanları görüyor musunuz, sizi parçalamak, şeriatın emrini yerine getirmek için bekliyorlar..."

Hüsrev Bey, güldü:

"Biz de bunlara nasihata geliyorduk. Demek onların nasihatini din-

lemek kaderde varmış. Zaten pek nasihat dinleyecek göz yok bu adamlarda. Memleketi, padişahlarını, bir kere düşmana teslim etmeye karar vermişler. Biz de icap ederse, silah kuvveti ile teslim ettirmeyeceğiz. Birbirimizi anlamaya, dinlemeye imkân yok."

Kör Ali'nin yüzüne hain bir gülümseme yayıldı. Gözlerini belerte belerte:

"Silahlarınız da işe yaramadı," dedi, "hepsini esir aldık. O Kuvayı Milliyeci denen zındıkların çoğu temizlendi. Hem kumandanınız Kaymakam Mahmut da esir edildi. Bunu böylece bilin."

Şükrü, Osman, Hüsrev, Fuat Bey'lerin rengi uçtu. Bir an birbirlerinin yüzüne bakakaldılar. Sonra Fuat Bey, arkadaşlarına bir göz attı. İşareti Eşref Hoca görmüştü:

"Ali Efendi doğru söylüyor, Kuvayı Milliye'nin sonu geldi. Kuvayı Muhammediye, Hilafet Orduları yürüyor. Hendek'te olup bitenleri yakında öğrenirsiniz."

"Kuvayı Milliye'yi siz sadece Kaymakam Mahmut Bey, onun kuvvetleri mi sanıyorsunuz? Ya Ali Fuat Paşa? Ya onun emrindeki kuvvetler? Ethem Bey sizin hepinizin hakkından gelecek. Ankara'da ordu kuruldu. Siz devede kulaksınız... Ordumuz, bütün düşmanları, sizi de beraber perişan edecek... Siz de bunu böylece bilin."

Bu sözleri söyleyen Hüsrev Bey'e Divitli Eşref Hoca, alaylı alaylı baktı:

"Sizin ordu mu? Hangi ordu?" diye güldü, "Bir sürü baldırı çıplak... Padişahımın ordusu karşısına çıkan bir sürü baldırı çıplak..."

"Ne yapalım, sen öylece bil, Hoca Efendi hazretleri."

Osman Bey'in böylece söze karışması, artık konuşmanın faydasız olduğunu herkese anlatmıştı. Divitli Eşref Hoca, ayağa kalktı:

"Sizinle konuşmak, size meram anlatmak, deveyi hendekten atlatmaktan zor. Ne yapalım, cezanızı kendiniz aranıyorsunuz. Arayan Mevlasını da bulur, belasını da... Bizden söylemesi, nasihat etmesi... Üst tarafı, hakkınızdan gelmek, Padişahımın iradesidir. Mevlam, günahlarınızı bağışlasın."

Hoca kapıya doğru yürüdü. Kapının ardında dönüp şöyle bir baktı mebuslara:

"Çerkez oğullarım şimdiden memleketin kaderine el koydular. Anzavur Paşa'ya meramınızı anlatırsınız..." dedi. Hüsrev Bey, güldü:

"Siz, Hoca Efendi, milletin arasına böyle Çerkezmiş, Türkmüş gibi ikilik sokun, milleti bölün bakalım... Bu, aleyhinize olacak. Sonra unutmayın, sizin hakkınızdan gelecek, sizden hesap soracak olan da Ethem Bey'dir... Hani benden iyi bilirsiniz, Ethem Bey de Çerkezdir. Öyle Çerkezi, Türkü karmakarışık etmeyin, bu memleket hepimizindir."

"Ethem Bey dediğin hain de dinsiz imansız Padişah düşmanı Bolşeviğin biri."

Hoca'nın bu öfkeli sözüne, Şükrü Bey karşılık verdi:

"Demek Çerkezlerden de Padişah düşmanı çıkıyor. Gördün mü hoca?"

Hocalar, kapı ardında edecek söz bulamadılar. Öfkeyle çıkıp gittiler. Palabıyıklı jandarma, önce dışarıdan kapıyı kapar gibi yaptı. Hocalar, merdivenlerde kaybolunca, içeriye girdi, önce kapıyı kapadı. Elinde silah yoktu, gözleri ışıl ışıl parlıyordu.

"Beyler, konuştuklarınızın hepsini kapı ardından dinledim; kusura bakmayın. Toptan haklısınız. Bakmayın bu sarıklı cahillere... Bizim başımızı belaya sokmak istiyorlar. Soktular da ya... Bu başı bozukla birlik olacak adam değiliz biz... Eli sopalı, bir sürü cahil halkı kandırıp Ankara'yı zaptedeceklerini sanıyorlar. Silahları da başıbozuk soyguncular. Duyduk, İzmit, Düzce taraflarında Padişah Ordusu diye birtakım askerleri de varmış ama, er geç onları da Mustafa Kemal Paşa dağıtır. Birçok arkadaşlar benim kafamda. Onun için hiç korkmayın. Onların içinde de korku var da hemen size kötülük edemiyorlar. Sağlam yerden öğrendim: Postaneden bir arkadaş söyledi. Düzce'dekiler ille de sizi istiyorlarmış. Bunlar, hayır biz yakaladık, cezalarını biz vereceğiz diye telgraf başında direnmişler; dinletememişler. Oradaki, Düzce'deki bir padişah zabiti emir vermiş, mebusları sağ salim getirip Düzce'ye teslim etmezseniz, siz düşünün demiş... Onun için sizleri bugün yarın Düzce'ye sevk edecekler. Güya orada mahkemeye çıkaracaklarmış. Bu demek oluyor ki, sizin iş sallantıda... Bir de bakarsınız, Kuvayı Milliye, Düzce'ye geliverir, toptan kurtulursunuz."

"Bu getirdiğin habere teşekkür ederiz oğlum," dedi Fuat Bey, "Bizi ne zaman götürürler dersin?"

"Bolu'dan, yollardan korkuyorlar. Geçilecek köylerdeki yobazlardan korkuyorlar. Sizi ellerinden alırlar diye korkuyorlar. Yollarda Kuvayı Milliye'ye rastlamaktan korkuyorlar. Onun için bilemiyorum sizi ne zaman yola çıkaracaklarını. Herhalde gece çıkarırlar."

"Eh... şimdilik bir korkumuz kalmadı demek Gerede'den çıkıncaya kadar. Düzce'de de Allah kerim..." diye mırıldandı Şükrü Bey. Fuat Bey'in birden aklına geldi:

"Söylesene jandarma efendi, bu softaların dedikleri doğru mu, Kaymakam Mahmut Bey'i esir aldıkları doğru mu?"

Nefer, boynunu büktü. Gözlerini yere dikerek, "Kaymakam Mahmut Bey'i Hendek önlerinde şehit etmişler. Kuvvetlerini dağıtıp esir etmişler..."

Mebuslar, dondu kaldı. Sonra da yerlerinden fırladılar:

"Doğru mu bu haber?"

"Doğru mu?"

"Hocalar sizin yanınızdayken postaneden bir herif geldi. Aşağıda alıkoyduk. Hocalar merdiveni inince öğrenmişlerdir. Daha önceki haber esir edilmiş diye gelmişti..."

"Nasıl olmuş bu iş? Mahmut Bey'i nasıl şehit etmişler?"

"Bilinmiyor. Ama yakında öğreniriz." Mebusların başları önlerine düştü. Gözleri yaşla doldu. Bir zaman odada çıt çıkmadı. Dışarıda toplananların uğultusu, bağrışmaları gittikçe artıyordu. Nefer sözü değiştirdi:

"Mahmut Bey'e Allah rahmet eyleye. Ama bir haber daha var: Yakında Geyve Boğazı'nda Ali Fuat Paşa'yı da temizleyeceğiz diye söylentiler var. Paşa, Geyve Boğazı'ndaymış..." Hüsrev Bey sordu:

"Ethem Bey, Salihli cephesinden gelebilmiş mi Fuat Paşa'nın yanına acaba?"

"Burasını bilmiyorum. Gelecekti demek?"

"Gelmiştir bile."

"Bu gafillerden Fuat Paşa, onun emriyle Ethem Bey, Kaymakam Mahmut Bey'in intikamını elbette alacak."

"Alacak elbette..."

Yine sustular. Kaymakam Mahmut Bey'i düşünüyorlardı. Bu sefer yine jandarma,

"Beyler, cenk hali bu, her şey olur. Kaderde ne varsa o olur... Sabahtan beri açsınız. Biraz para verin de size öteberi alayım," dedi.

"Bir şey yiyecek takat mi kaldı?"

"Aldırmayın... hepsi, her iş iyiye varacak..." Bu adamın safça,

çocukça iyimserliğine Fuat Bey, gülümsedi. İç cebinden para çıkarıp verdi:

"Haydi bakalım, bir şeyler al gel. Ölürsek tok karnına ölelim," dedi. Hüsrev Bey sordu:

"Bizim için bir şeyler getirmene bakalım izin verecekler mi?"

Nefer, bilgiç bilgiç ona baktı:

"Her işin bir kolayı vardır beyim... Ben, gidecek değilim. Arkadaşlardan birine, git ekmek peynir al da gel yiyelim diyeceğim... Tamam mı?"

"Tamam... doğrusun."

Hapishanenin önündeki bağırıp çağrışmalar gittikçe artıyordu. Odadaki esirler birdenbire pencerenin önüne gitmek zorunda kaldılar: Aşağıda kalabalık büsbütün artmıştı. Bir münadi, halkın ortasında durmuş, elini kulağına koymuş, tumturaklı bir sesle bağırıyordu:

"Ey ahali! Kuvayı Milliye adı altında toplanan zındıklar, Hendek'te perişan edildi. Çoğu öldürüldü; birçoğu esir edilip şeriatın desti kahrına havale edildi. Başları Kaymakam Mahmut, paramparça edildi. Dört top, dört mitralyöz, birçok tüfek, Kuvayı Muhammediye'nin eline geçti... Duyduk duymadık demeyin... ilan olunur!"

Münadi, durup durup nida ediyordu. Her seferinde kalabalık dalgalanıyor, çığlıklar kopartıyor, "Padişahım çok yaşa!" diye bağırıyordu.

Mebuslar, birer köşeye çekilip başlarını önlerine eğdiler. Öylece, sonlarını beklemeye başladılar. Artık dışarıdaki sesleri duymuyorlardı. Sonlarının büsbütün kötüye varacağını anlamışlardı; kurtulacaklarına inanamıyorlardı. Ümitlerini yitirmişlerdi. Böylece uzun zaman beklediler. Sonra kapı açıldı: İçeriye şimdiye kadar hiç görmedikleri birtakım sarıklılar doldu. Sarıklılarla birlik eli kırbaçlı, tüfekli birkaç kişi daha vardı. Hüsrev, Fuat, Şükrü, Osman Bey'leri, ite kaka kalabalığın ortalık yerine getirdiler. Artık bu dört adam hiçbir şey duymuyor, hiçbir şey görmüyordu. Uğultu arasında itile kakıla yüksekçe bir yere yan yana sıralandılar. Hepsinin başları birbirine döndü: Sonumuz geldi, gibisine bakıştılar. Yanlarına Kör Ali Hoca, geldi:

"Korkmayın beyler paşalar..." diye alay etti, "Daha sizi asacak değiliz, Padişahımızın, Halifemiz Efendimizin ordularını gözlerinizle görün... Haydi bakalım, bizlerle beraber Zafer Duası edeceksiniz. Kaldırın ellerinizi semaya..."

Bu sırada halk açılmış, orta yerdeki büyük bir taşın üzerine çıkan Divitli Eşref Hoca, duaya başlamıştı. Herkes susmuş, elini açmıştı: Hoca, bağıra bağıra, zındıklara bedduadan, Mustafa Kemal haydudunu Allah'ın kahretmesinden başladı; sözü Padişah'a uzun bir dua ile bitirdi. Duanın her cümlesinin sonunda ortalığı bir uğultu halinde "Amin!" sesi alıyordu. Mebusların arkasına dikilen silahlılar, her seferinde onları tüfeklerinin namlusu ile dürtüp, amin diye bağırtmak istiyordu. Divitli Eşref Hoca, duayı bitirmişti ki, Fuat Bey patlayıverdi:

"Bu olmayacak duaya, istediğiniz kadar 'Amin!' diye bağırın. Bizi de bağırtın, faydası yok. Sizin bu yaptığınızın Yunanlıların İzmir'e girdikleri gün yaptıklarından ne farkı var? Onlar da 'Zito Venezilos', diye bağırmayan Fethi Bey gibi askerleri şehit ettiler. Sizler de onlar kadar vatan hainisiniz. Bu yaptıklarınızın cezasını ödeyeceksiniz."

O kadar gür bir sesle bağırmıştı ki, kalabalık bir an dondu kaldı. Sonra da "Asın! Kesin! Parçalayın!" diye bir uğultu koptu. Hocalar, etraflarını aldılar. Kör Ali, bağırıyordu:

"Ey ahali, inanmayın bu Bolşeviğe! Allah bizimle birliktir. Zafer bizimdir!" Fuat Bey,

"Allah'ın kiminle birlik olduğunu yakında öğrenirsiniz!" karşılığını verdi. Bu sözü söyler söylemez bir dipçik vuruşu ile yere yıkıldı.

Doktor Fuat Bey, kendisine gelince, başını kaldırmak istedi, kaldıramadı. Hapishanedeki odaya getirilmiş, ranzanın üstüne yüzü koyun yatırılmıştı. Osman Bey, bir elinde jandarmanın matarası, ötekinde bir mendil, ıslatıp ıslatıp onun başına koyuyordu, öteki arkadaşları başucuna çömelmişlerdi. Osman Bey,

"Başınız çok ağrıyor mu Fuat Bey?" diye sordu.

"Hayır, kaldıramıyorum. Çok şişmiş olacak."

"Biraz şişti. Bizi korkuttunuz. Pek de fena vurdular."

"Şu omuzlarımı lütfen ovar mısınız, kan hareket etsin," diye mırıldandı Fuat Bey Şükrü Bey, hemen doğruldu. Ona yaklaştı, dediğini yapmaya başladı. Yavaş yavaş Fuat Bey, doğruldu. Yardımla arkasını duvara verip oturdu. Gözlerini pencerelere dikti. Demir parmaklıkların arasından batan güneşin kızıllığı yüzüne vuruyordu. Hapishanenin önündeki kalabalık dağılmıştı. Ortalıkta derin bir sessizlik vardı. Pencerelerden gökte beyazlı pembeli nisan bulutlarının parça par-

ça uçuştuğu görülüyordu. Fuat Bey'in yüzüne arkadaşları geçmiş olsun diyen gözlerle bakıyordu. Doktor, zorla gülümsedi:

"Bizi öldürmek için neden beklerler; neden işimizi bir an önce bitirmezler?"

Hüsrev Bey,

"Halkı tahrik için bizi kullanıyorlar. Sebep bu olsa gerek..." cevabını verdi. Şükrü Bey,

"Evet, sebeplerden biri bu..." diye mırıldandı Osman Bey,

"Dahası da var: Kim bilir, bizi İstanbul'a kadar götürüp sevgili padişahlarına teslim edecekler. Büyük siyasi işlere de alet etmek istiyorlar..." Şükrü Bey, sözü değiştirmek, arkadaşlarını teselli etmek istedi:

"Sözün kısası, fena kıstırdılar bizi. Ama kolay kolay da öldürebileceklerini sanmıyorum."

"Bu yobazlardan her şey beklenir."

"Evet, her şey, her namussuzluk, alçaklık beklenir."

Fuat Bey, başını eliyle tutuyordu. Gülümsemeye çalışarak mırıldandı:

"Hani şu elimle tuttuğum başımı bırakıversem, yere düşecekmiş gibi geliyor."

Hüsrev Bey, başındaki sargıları yokladı:

"En iyisi biraz uzanalım. Uyuyabilirsek, daha kuvvetli oluruz."

"İtilmeye, kakılmaya, sille tokata daha çok dayanırız..." diye Osman Bey zorla güldü. Şükrü Bey,

"Bu hakaretlere... bu hakaretlere..." diye doğruldu, sonra susuverdi; söyleyeceklerini yuttu. Ağır ağır pencereye yürüdü. Üstüne yavaş yavaş karanlık inen, aldatılmış, zavallı Gerede'yi seyretti.

2

Esir mebusların hapishanede geçirdikleri dördüncü günün akşam vakti, yine ortalıkta bir kıyamet, bir gürültüdür koptu. Halk yine hapishanenin önünde kaynaşmaya başladı. Çok geçmeden esirlerin oda kapısı gürültüyle açıldı: İçeriye bir sürü hoca doldu. En önde Kör Ali Hoca, onun yanında şimdiye kadar esirlerin görmedikleri Çerkez Nuri Bey vardı. Şükrü Bey, hemen onu tanıdı. İçinde bulundukları, dört gündür kendilerinde sinir, asap bırakmayan duruma rağmen, dayanıyordu esirler. Şükrü Bey, bütün gücünü kuvvetini toplayarak alaylı alaylı konuştu:

"Vay vay vay! Nuri Bey ha? Siz de mi bu işin içindesiniz?"

Kır sakalını Nuri Bey, azametle sıvazladı:

"Ne zannettiniz Şükrü Bey? Vatanın, şevketli Padişahımın emrindeyiz."

Şükrü Bey, bitkin halinden hiç de beklenmeyecek bir kahkaha attı:

"Maşallah... maşallah! Hak sizi vatana, Padişahınıza bağışlasın(!)"

Öteki esirler de sinirli sinirli güldüler. Artık işkencenin bittiğini, sonlarının geldiğini sanıyorlardı. Kaç gündür jandarma neferinin verdiği Düzce'ye gönderilecekleri haberi gerçekleşmemişti. Vazgeçildiğini zannediyorlardı. Nuri Bey, esirlerin bu alaycı haline sinirlendi:

"Kim kime gülsün acaba? Küstahlar... İçinizde din, iman, padişah korkusu yok mu sizin?"

Bir bir esirlerin yüzüne bakıyordu. Hüsrev Bey, Osman Bey, Şükrü Bey, Fuat Bey'se, alaylı alaylı karşılarındaki hacılara, hocalara bakmakta devam ediyorlardı. Onların bu hali, berikileri çileden çıkarıyordu. Nihayet Fuat Bey ciddileşti:

"Ee... söyleyin bakalım Nuri Bey, sonumuz geldi mi?"

"Gelecek... daha gelmedi," karşılığını aldı. "Sizi aldığımız emir üzerine Düzce'ye yollayacağız..." Esirler, birbirlerinin yüzüne baktılar.

Cüppelerin arkasından mı, içinden mi, pek iyi görünmedi; ortaya şangır şungur zincirler, kelepçeler çıkıverdi. Esirlerin önce bir bir elleri kelepçelendi. Sonra hepsinin boynuna halka halka zincirler vuruldu. Zincirlerin uçları birbirine bağlandı. Kör Ali, üç hocanın yardımı ile bu işi yapıyor, durmadan,

"Siz buna müstahaksınız... Daha nelere nelere müstahaksınız..." diye söyleniyor, dudaklarını kıpırdata kıpırdata dualar okuyordu. Kendilerine yardım etmek isteyen jandarmalara bir ara bağırdı:

"Bırakın siz! Bu şeriat işi bize düşer!"

Palabıyıklı jandarma neferi, bir fırsatını bulup esirlere bir göz attı: Onları telaşlanmayın diye yatıştırmak istedi. Şimdi de Kör Ali, esirlerin ayaklarına zincir vurmaya girişmişti. Hüsrev Bey,

"Ne o hoca, bu kadar tertibata ne hacet? Kaçacağımızdan mı korkuyorsunuz?" diye sordu. Hoca bir baba hindi gibi kabardı:

"Kaçmak mı, orası biraz zor. Sizi ahaliye, millete şan olsun diye zincirliyoruz."

Hüsrev Bey, zincirin kolayca geçmesi için ayağını biraz uzatıp kaldırdı:

"Hakikaten bu zincirler, bizim için şandır, şereftir... Ama Kuvayı Milliye'nin zafere doğru yürümesine bu zincirleriniz engel olamayacak..."

Hocalardan biri, öfkeyle bağırdı:

"Ortalıkta Kuvayı Milliye mi kaldı?"

"Ee... orası belli olmaz," dedi Fuat Bey, "bu toprakların her taşının altında bir Kuvayı Milliyeci var. Aklınızda olsun. Sırasında Padişah'ınız sizi kurtaramayacak."

"Sus hain zındık, padişah düşmanı!" diye sarıklılardan biri Fuat Bey'in üstüne yürüdü. Fakat Çerkez Nuri Bey, araya girdi. Jandarmalara dönüp,

"Yürütün şu Beyefendileri..." emrini verdi.

Boyunlarında, ayaklarında zincir, zorlukla merdivenleri indiler. Jandarmalar, güya onları tutuyordu kollarından ama aslında yürüyebilmeleri için yardım ediyorlardı. Bunu esirler, jandarmaların kollarını tutuşundan, yardımlarından hemen anladılar. En öndeki Hüsrev Bey'in kulağına palabıyıklı er, merdivenin alt başında eğildi:

"Hele şu Gerede denilen Kerbela'dan bir çıkalım Bey, üst tarafı selamet.." dedi. Hüsrev Bey sordu:

"Sen de bizimle geliyor musun oğlum?"

"Muhafız tayin ettiler.. meraklanmayın.."

Bu konuşmayı, dış kapıya gelinceye dek, esirler öğrendiler. Yüreklerine su serpildi. En küçük olaydan ne de olsa teselli umuyorlardı.

Hapishanenin önü, iğne atsan yere düşmeyecek kadar kalabalıktı. Kapının önünde kapalı bir araba bekliyordu. Arabanın dört bir yanını atlı Çerkezler almıştı. Esirler görününce, gök gürültüsünü andıran bir uğultu, gürültü koptu. Kalabalık, esirlerin üstüne yürümek istedi. Jandarmalar, tüfeklerine davrandılar; atlılar, kırbaçları ile kalabalığı dağıtmaya giriştiler. Zorlukla arabaya binildi. Diz dize oturdular. Karşılarına da jandarma oturdu, kucağına tüfeğini aldı. Arabaya yaklaşmak için halk birbirine giriyordu. Çerkez atlılar, çepeçevre arabanın etrafını almışlar, kalabalığı uzaklaştırmaya çalışıyorlardı. Esirlerin hali bitikti: Başlarındaki kalpakları, daha ilk günden parça parça edilmiş, alınmıştı. Yakalarına zorbalar yapışa yapışa ceketlerini, gömleklerini yırtmışlardı. Sakalları iyice uzamış, yüzlerinde renk kalmamıştı. Başka bir jandarma, bir torba uzattı palabıyıklıya,

"Senin tayınlar..." dedi. Onu eliyle iterek Kör Ali, nefere verdi:

"Gözünü aç! Yolda bu herifleri kaçırmaya kalkışacak olurlarsa, hepsini geberteceksin, anladın mı?"

"Anladık Hoca, meraklanma.."

"Atlılardan meydan bulamazlar ya... sen tedbirli ol."

"Olur Hoca, olur..."

Hoca, arkasını dönünce, nefer,

"Seni de bakalım nasıl gebertecekler..." diye, öfkeyle söylendi.

Araba, bir kızılca kıyamet içinde hareket etti. On beş kadar atlı, kiminin tüfeği kucağında, kimininki çaprazlama omzunda, arabanın etrafında yürüyordu. Halk, Gerede'den çıkıncaya kadar arabayı söve saya takip etti. Akşamın alacakaranlığında yola düştüler. Güneş, Bolu Dağları'nın arasında kayboluyordu. Atlılar, kendilerince işbölümü yapmışlar, bazısı arabanın yirmi otuz metre önünde, bazısı arkasında yürüyordu. Esirler, hiç konuşmuyorlardı. Hemen hemen birbirlerinin omuzlarına dayanmışlar, gözleri yarı kapalı, arabanın sallantısına uymuşlardı. Jandarma, bir zaman etrafına bakındı. Sonra, tüfeğinin nam-

lusunu dışarıya doğru uzatıp, mekanizmasını çekti, içindeki beş mermiyi şakır şakır kucağına döktü. Esirler doğrulmuş, ona bakıyorlardı. Mermileri, kütüklüğüne yerleştirirken,

"Aklınıza kötü şeyler gelmesin beyler," dedi, "İşte tüfeği boşalttık. Kuvayı Milliyeciler gelirse, kılımı bile kıpırdatmam sizi alıp gitsinler. Ben de beraber gelirim ya..."

Esirler, doğruldular. Hayretle neferin yüzüne baktılar. Zaten günlerden beri bu adama hep hayret ederek bakıyorlardı. Onlar için bu adam, günlerden beri, ümit, teselli kaynağı olmuştu. Söylediklerini arabacı duyacak diye telaşlandılar. Osman Bey, başı ile arabacının tarafını işaret etti: Nefer, bütün yüzüne yayılan bir gülümseme ile,

"O da bizden!" dedi; uzanarak, arabacıyı dürttü, "Ulan Uzun Sabri, ne dersin bu işe?"

Arabacı, arkasına döndü, uzun yüzünün tepesindeymiş gibi görünen gözlerini yumdu açtı. Palabıyık, hep konuşuyordu:

"Biz, Sabri ile de sizi kaçırmayı çok düşündük.. Hani fırsat da gözledik. Şu karanlık iyice basınca, dalı deyiversek atlara ne olur ki, dedik. Dedik ya, şu herifler kalabalık. Arabayı üç adım gitmeden yakalarlar. Bizi de kalbura çevirirler kurşunlarla. İyisi mi hele bir Düzce'ye varalım... Tuh be unuttuk... önce şu kelepçeleri elinizden çıkaralım..."

Eliyle, gerilerden gelen bir atlıya işaret etti. Arabadan yere atladı. Yaklaşan atlıya bir şeyler söyledi. Adam, kendinden emin, ne yaparsan yap gibisine elini salladı. Nefer koştu, arabaya atladı:

"Güya onlara akıl danıştım. Heriflerin içine benden yana emniyet gelsin. Hiçbir şeyden korkmaz görünüyorlar ama, ha şimdi karşımıza çıktı, ha çıkacak diye, Kuvayı Milliye'den ödleri kopuyor. Zaten sizi böyle gece yola çıkarmalarına sebep de bu... Bolu'dan da gece geçmek istiyorlar... Oradaki yobazlar da halkı kışkırtmışlar, akıllarınca size kendi elleri ile ceza vereceklermiş... Kendi aralarında da sizi paylaşamıyorlar... Neymişsiniz siz böyle be beyler!"

Hem konuşuyor, hem de bir taraftan kelepçeleri çıkarıyordu. Sonra bir hayli uğraşıp zincirleri de çözdü. Esirler, sadece onun yaptıklarını gözleri ile seyreder gibiydiler. Zaman zaman gözleri parlıyor, bu mert adama sevgiyle bakıyorlardı. O, hiç oralı değil, hep konuşuyor, konuşuyordu. Torbadan ekmek, zeytin, peynir çıkarırken, güldü: "Biliyor musunuz, sizin atlar ne oldu?" Fuat Bey, sordu:

"Sahiden nerede, ne yaptılar bizim atları?"

"Ne olacak Bey, kapanın elinde kaldı. Çok canım sıkıldı bu işe... Yavuz atlardı... Hele bir doru vardı doru... Hanginizindi doru?"

Hüsrev Bey,

"Benimdi," dedi, "çalanı yakalayabilirsen sen al. Sana verdim."

"Deme Bey! Ayıp ettin doğrusu..."

"Yok yok... senin olsun."

"Sağ ol. Herifi enseledim gitti."

"Atımı sana bağışladığıma dair bir de kâğıt yazarım."

"Yazarsın ha? Eh, Gerede'ye dönersem, bu işin icabına bakarım. Vallah Bey, bu doru ile Kemal Paşa'ya süvari yazılacağım. Allah Allah! Koyuver doludizgin İzmir'e dek!"

Fuat Bey, heyecanlanıverdi:

"Düzce'ye varınca ilk iş, atlarımız için birer kâğıt yazmak olsun. Bizim atları da senin arkadaşlara, Kemal Paşa'ya süvari yazılacaklara hediye edelim."

"Yaşa Bey, Sağ ol."

Arabacı, döndü:

"Bizi de unutmayın."

Osman Bey,

"Benimkini de sana verdim."

"Ömrüne bereket Bey. Bu arabadaki atlar benim değil. Aklınıza bir şey gelmesin. Araba da atlar da ağanın..."

Jandarma, palabıyıklarını sıvazladı. Ekmeği parçalayıp, avuç avuç zeytinle taksim etmeye başladı:

"Ee... ekmek yiyelim beyler..."

"Hiç yiyesim yok..." dedi. Şükrü Bey. Nefer,

"Hele hele... bir çiğne bakalım," diye, biraz da zeytin uzattı.

Ortalık gittikçe kararıyordu. Yolun iki yakasındaki ağaçlarda baharın tazeliği, yeşilliği karanlıkla sarmaş dolaş olmuştu. İnce, hafif bir rüzgâr, yolun üstündeki atların ayaklarının altından kalkan tozu, uçurup götürüyordu. Karanlık indikçe, muhafızlar, arabaya daha yaklaşıyorlar arabanın daha yakınında yürüyorlardı. Bolu'yu sabaha karşı geçtiler.

Düzce'ye yaklaşırken, muhafızların başı olduğu anlaşılan bir atlı, arabaya iyice yaklaştı. Nefere,

"Geçir bakalım şunların kelepçelerini ellerine, zincirlerini de vur boyunlarına..." emrini verdi. Palabıyık yüzünü ekşite ekşite,

"Kusura kalmayın beyler... az kaldı gayri, bu iş bitiyor gayri..." diyerek verilen emri yerine getirmeye başladı. Kasabaya girmeden, esirleri arabadan indirdiler. Yürütmeye başladılar. Nefer, bir ara tüfeğine mermi sürdü, alçak sesle,

"Sizin için değil ha... Size dokunacaklar için..." diye söylendi.

Bütün yollar Gerede'de olduğu gibi tıklım tıklım insan doluydu. Yalnız buranın halkı, kıpırdamıyor, ses çıkarmıyor, öylece seyrediyordu. Ortalıkta çıt yoktu. Esirler, zincirlerini sürüye sürüye yürüyorlardı. Düzce'den karşıya çıkan padişahçı, isyancı üç zabit, en önde ağır ağır yürüyordu. Muhafız atlılar, atlarından inmemişlerdi. Çarşının içinden geçerken bir adam, kenardan bağırdı:

"Hoş geldiniz beyler, hoş geldiniz! Sizi Ankara'ya giderken geçirememiştik; hiç olmazsa şimdi karşılamak nasip oldu."

Bu alaylı sözler, birkaç kişiyi güldürdü. Fakat nedense halk, ne ses çıkarıyor, ne de bir harekette bulunuyordu. Esirler, perişan bir halde hem yürüyorlar, hem de bu durgunluğun sebebini düşünüyorlardı. Bunun sebebini daha sonra anlayabildiler: Düzce'de duruma, softalardan, yobazlardan çok, Halife Ordusu adı altında birkaç zabit hakimdi. Onların elinde de birkaç manga asker vardı. Kuvayı Milliyeci zabitler, tevkif edilmişti. Yobazlar, zabitlerden çekiniyorlar, halkı Gerede'de olduğu gibi körükleyemiyorlardı. Fakat tertibat, inzibat çok sıkıydı.

Hapishaneye geldiler. Hapishane, bomboştu. Bütün mahpuslar, isyancılar tarafından serbest bırakılmıştı. Ta Gerede'den gelen muhafızların başı, teslim işini bitirip, dışarıda kaldı. Kocaman, pis pis kokan bir koğuşa girdiler. Kara ince bıyıklı genç bir Mülazım, jandarma neferine emir verdi:

"Çıkar şu kelepçeleri, zincirleri."

Bu iş yapılırken, zabit arkasını döndü. Pencereden avluya bakmaya başladı. Boş hapishane bu dört mebus için çok sıkı bir kordon altına alınmıştı. Avluda, ta dış kapıdan iç kapılara, koğuşun önüne kadar nöbetçiler dikilmişti. Kelepçeler, zincirler çıkarılınca, esirler, bitkin bir halde, duvar diplerine çöktüler. Mülazım, yavaş yavaş onlara döndü, önce nefere:

"Çık dışarıya, kapının önünde bekle, kapıyı da kapa." emrini verdi. Palabıyıklı jandarma, bir mapuslara, bir de zabite baktı. Sonra çık-

tı, kapıyı kapadı. Mülazım, kapanan kapıya kadar ağır ağır yürüdü. Sonra döndü geldi, esirlerin önünde durdu:

"Affınızı ricaederim beyler, size böyle muamele etmek istemezdim. Bu pis koğuşa sizleri koymak istemezdim. Ne yapayım ki, emir kuluyum. Bu işte kimin haklı olduğunu kestirmek zor. Ama ben askerim, esirlere iyi muamele edileceğini bilirim. Bir isteğiniz varsa bana söyleyiniz. Elimden gelebilecek bir işse hemen yaparım."

Esirler, cevap vermiyorlardı. Hepsi önlerine bakıyor, uykusuzluktan, yorgunluktan bitkin görünüyorlardı. Zabit bir zaman bekledikten sonra yine konuştu:

"Şimdi size aşçıdan yemek yollatacağım. Temiz gömlek, çamaşır da göndereceğim. Kapının önüne koyacağım bir adam başkaca emirleriniz olursa bana bildirecek."

Yine durdu, esirlerin bir şeyler söylemesini bekledi. Osman Bey, güçlükle başını kaldırıp sordu:

"Peki Mülazım Efendi, bize bu hususi muamele neden icap etti?"

Zabit, çizmelerinin burnuna baktı:

"Sizler, adi suçlulardan değilsiniz. Ne de olsa, Osmanlı Meclisi'nde mebusluk etmiş kimselersiniz."

Hüsrev Bey, zorlukla gülümsedi:

"İyi ama oğlum bizler şimdi de Büyük Millet Meclisi'nde mebusuz. Milletin vekilleriyiz..."

Genç Mülazım hep çizmelerinin burnuna bakarak,

"Olabilir..." diye mırıldandı. "Bir kısım halkın vekili olabilirsiniz. Fakat bu topluluk, Padişah'a karşı gelen bir topluluk."

"Bütün millet bizim tarafımızda. Yakında bunu gözlerinizle göreceksiniz."

Fuat Bey'in bu sözleri genç zabiti sinirlendirdi:

"Belli olmaz orası..."

Mülazım'ın öfkesine rağmen tereddütler içinde olduğunu ufacık bir çocuk bile şu sırada anlayabilirdi. Onun tereddütlerini körüklemek için Şükrü Bey, bütün kuvvetini toparlayıp doğruldu. Tok bir sesle,

"Delikanlı asker arkadaşım," dedi, "siz, okumuş bir gençsiniz. Hem de vatanın, milletin ne demek olduğunu bizim kadar bilebilecek bir Türk zabiti... İyi düşününüz: Bir yanda korkak İngilizlerin elinde oyuncak olmuş bir Padişah, onun hain sadrazamı Ferit, bir yanda da

millet. Tercihi kendiniz yapınız. Sizin gibi yüzlerce vatanperver zabit, çoktan Mustafa Kemal Paşa'nın ordusunda vazife aldı. Sizin de yakında Ankara'ya koşup gideceğinizden eminim. Siz, mert bir çocuğa benziyorsunuz."

Mülazım, bu sözleri kulaklarına kadar kıpkırmızı kesilerek taş gibi hareketsiz dinledi. Sonra birdenbire arkasına döndü; pencereye kadar gitti. Bir zaman orada kaldı. Neden sonra, yavaşça esirlere döndü:

"Şimdi bu meseleyi münakaşa edecek değilim. Başkaca bir isteğiniz var mı?"

"Var," dedi, Hüsrev Bey, "Ankara'da olup bitenlerden az çok haberiniz vardır. Merak içindeyiz. Bize biraz bilgi verebilir misiniz?"

Mülazım bir an düşündü. Sonra ağır ağır konuştu:

"Geçen cuma günü, Türkiye Büyük Millet Meclisi adı altında Ankara'da bir meclis açılmış, reisliğine Mustafa Kemal Paşa'yı seçmişler. Bir de vekiller heyeti kurulmuş. Kimlerin vekil olduklarını öğrenemedik. Fakat bizim Hilafet Ordusu, yakında Ankara üzerine harekete geçecek. Düzce'deki Hilafet kuvvetleri kumandanı Sefer Bey, İstanbul'a gitti. Padişah'ın emirleri varmış. Bugün, yarın gelir. Biz, o gelinceye kadar Jandarma kumandanlığı vekaletini üstümüze aldık. Sefer Bey, hakkınızdaki padişahın fermanını da beraberinde getirecek. Bu verdiğim bilgiler yeter mi?"

"Teşekkür ederiz Mülazım efendi," karşılığını verdi Fuat Bey, "acaba ordunuz ne zaman Ankara'ya yürüyecek?"

Mülazım, gülümsedi:

"Burasını soramazsınız herhalde. Zaten ben de bilmem."

"Haklısınız. Ama Ankara'yı alabileceğinizi sanıyor musunuz?"

"Siz galiba Kaymakam Mahmut Bey'in fırkasının başına gelenleri bilmiyorsunuz?"

Esir mebuslar, heyecanla doğruldular:

"Nereden bilelim?"

"Bu fırkayı Hendek önünde perişan edip dağıttık. Çoğunu esir aldık. Çoğu da öldü."

"Ya Mahmut Bey?"

"Askerce, mertçe öldü."

"Şehit oldu demek istiyorsunuz..."

"Peki... şehit oldu diyelim."

Bir an sessizlik oldu. Mülazım, terliyordu. Sıkılmaya başlamıştı:

"Sizi buradan başka bir yere nakledeceğim. Şimdilik göndereceğim yemeği yiyiniz. Üstünüzü başınızı yenileyiniz. Size bir de berber göndermeli," dedi. Hızla kapıya doğru yürüdü. Hüsrev Bey, arkasından seslendi:

"Haklısınız, Gerede'de her şeyimizi çaldılar, elimizden aldılar. Hepsinden vazgeçtik, atlarımızı hiç olmazsa bize geri versinler."

"Ne yapacaksınız atları bu halinizde?"

"Şu kapının önünde bekleyen palabıyıklı bir jandarma neferi var. Bize Gerede'de iyi muamele eden bir tek kişi. Birkaç arkadaşı ile bize, sizin gibi askerce davrandı. Ona, onları hediye etmek istiyoruz."

"Peki, salahiyetim var. Neferin eline bir emir yazar veririm; atları ona teslim etsinler. İşlere hırsızlık karışmamalı..."

"Teşekkür ederiz."

Mülazım çıktı. Kapıyı hızla çekti. Hantal kapı kapanmamış, aralık kalmıştı.

Esirler, bir zaman çömeldikleri, çöktükleri yerde kaldılar. Sonra uzun uzun birbirlerinin yüzüne baktılar. Böylece, birçok meseleleri, gözleri ile konuşmuş oluyorlardı. En sonunda Osman Bey.

"Bu Mülazım efendide iş var," diye gülümsedi.

"Aklı suya erinceye kadar iş işten geçmese," karşılığını verdi Şükrü Bey.

"Kim bilir, bize dönmek için fırsat gözlüyor. Buna benzer neleri gördük."

"Tereddütler içinde..." Hüsrev Bey, sözü değiştirdi:

"Bizim Palabıyık, atı alınca Ankara'ya gider mi dersiniz?"

"Namuslu adam. Elbette gider. Bu Mülazım da gidecek, göreceksiniz..."

Bu sözü söyleyen Doktor'un yüzüne baktılar. Hepsinin gözlerinin içi güldü. İçlerinde yine bir ümit kıvılcımı parlamıştı. Fakat daha iyimser olabilmeleri için başkaca sebepler bulamıyorlardı kendi kendilerine... Gittikçe gevşediler, halsiz, takatsiz, sessizce sonlarını beklemeye başladılar. Bu beklemek, ümitsizce, günlerden beri beklemek, her şeylerini sarsmış, zaman zaman ümitlerini bile yitirtmişti.

3

Yusuf, pencerenin önünde hareketsiz oturuyordu. Gözleri, dolu dolu, avludaki yeni yeşeren kavağın yapraklarındaydı. Rüzgârla yanıp sönen, pırıl pırıl pırıldayan yaprakların arasında cıvıldaşan serçeler, zaman zaman Yusuf'u oyalıyor, fakat çok geçmeden zihnini perişan eden düşüncelere dönmesine engel olamıyordu. Gözlerinin iyice dolduğunu, neredeyse taşacağını hissettikçe arkasını odaya biraz daha dönüyordu Yusuf... Büyük odadaki arkadaşlarının hepsi kendisine bakıyormuş gibi geliyordu. Halbuki hiçbiri onunla ilgilenmiyordu, zaten ilgilenmelerine de bir sebep yoktu. Yusuf, sadece arkadaşlarının gözünden uzaklaşmak değil, kendi kendinden de kaçmak istiyor, şu son günlerin olaylarını tahlil ettikçe şaşkınlığı, perişanlığı büsbütün artıyordu.

Sol kolu, bileğinden dirseğine kadar sarılıydı. Başka bir sargı, bu kolu, boynuna asılı tutuyordu. Kalpağını pencerenin içine koymuştu; yoruldukça yaralı kolunu onun üzerine koyuyordu.

Salih Efe, hemen Yusuf'un ayakucunda yere bağdaş kurmuş oturmuştu. İyice uzayan kır sakalının ortasında gibi duran gözleri zaman zaman yumuluyor, sonra birdenbire açılarak fırıl fırıl dönüyordu. Zaman zaman da odadakilere bir bir bakıp Salih, içini çekiyordu. Dayanamadı, en sonunda:

"Ey Kumandanlar, Beyler, Efendiler... Bir çift laf edin de gam, kasaveti dağıtalım... Ne oluyorsunuz be yahu? Bizi esir ettilerse, neredeyse bizimkiler Düzce'yi basıp bizi kurtaracaklar. Bakın herifler ne de olsa bizden korkuyorlar... Bizi hapishaneye bile koymadılar da getirip buraya kapadılar... Neydi buranın adı?"

Ortadaki masanın etrafında oturan zabitler, Efe'ye gülümsüyorlardı.

Dördü, Hendek önünde bozulan Kaymakam Mahmut Bey'in fırkasındandı. Öteki ikisi, Düzce'nin alayından oldukları halde isyancılara, Hilafet Ordusu'na katılmadıkları için, tevkif edilmişlerdi. Yine Kuvayı Milliyeci olan Düzce Jandarma Kumandanı Cemal Bey, alaydan Mülazım Avni Efendi, Kuvayı Milliyeci oldukları için esirler arasında bulunuyorlardı. Günlerden beri hapistiler, gözaltında tutuluyorlardı. Zaman zaman Salih, konuşmasa, oda devamlı bir sessizlik içinde kalacaktı. Mülazım Avni Efendi, Efe'ye karşılık verdi:

"Kaç kere söyledim sana Efe, burası, bizi kapattıkları yer, Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın Düzce kulüp binasıdır..."

"Ha, yine anlamadım ya öyle olsun. Demek bize itibar ediyorlar... Ne de olsa burası hapishaneye benzemiyor. Hele bana itibar büsbütün başka... Neferleri ayrı yere kapadıkları halde, beni sizin gibi kumandanların yanına koydular..."

Bu sözleri söylerken Salih, bıyık altından gülüyordu. Hiç kimseye söylememişti ama, kendisi Düzce'nin o isyancılarına kumanda eden vazifeli genç Mülazım'a rica etmişti:

"Ben, Yusuf Bey'in, Mülazımıevvel Yusuf Bey'in emirberiyim –Yusuf terfi etmişti– Kumandanım yaralı, müsaade ediniz de kendisinin yanında kalıp ona bakayım..." demişti. Mülazım da askerce, esir bir zabite askerce muamele etmenin doğru olacağını düşünmüş, Salih'e müsaade etmişti. Onun böyle övünmesiyle bir yüzbaşı alay etti:

"Ulan Salih, günlerden beri aramızdasın. Hani bizi eğlendiriyor, dertlerimizi unutturuyorsun. Ama ben senden şüphe ediyorum. Casus olmasan, bu yobazların casusu olmasan, seni bizim gibi zabitlerin yanına bırakmazlar. Sonra askere de hiç benzediğin yok..."

Öteki zabitler kahkahayı basıp,

"Tamam... tastamam... Bu Salih olacak herif, şimdi İstanbul'da bulunan, Padişah'ından emirler almaya giden, Düzce ve Havalisi Harekâtı İsyaniye ve Hilafet Ordusu Kumandanı Sefer Bey'in adamı..."

Salih, kır sakalının tellerine kadar kıpkırmızı kesildi. Hızla yerinden doğruldu:

"Bu dediklerinizden ancak iki lafı anladım: Biriniz askere benzemediğimi söyledi. Burası doğru: Ben anadan doğma zeybeğim, zeybek... Askerlikten daha kırk yıl önce kaçtım. Şimdi de asker olduysam, Kemal Paşa'nın hatırı için oldum. Padişah'ın askeri olmak başka,

Kemal Paşa'nın askeri olmak başka... Burasını böylece bilin. Kemal Paşa da askerliğimi beğendi; o Kastamonu meselesinden sonra, beni çavuş yaptı. Tamam mı?"

"Ee... Burası tamam diyelim Salih, asıl meseleye gel bakalım..."

Salih, böyle hep kendisine takılan yüzbaşıya ters ters baktı:

"Casusluk lafına ha? Buna karşılık bile vermem. Siz daha ananızın karnındayken kumandanlarım, ben Padişah'a isyan etmiş, dağa çıkmış adamım. Şimdi Padişah köpeklerine casus yazılacağım ha... tövbe estağfurullah..."

"Iyi ama seni buraya niye koydular?"

Salih, boynunu büktü. Küçük küçük gözlerini sevgiyle, kolundan yaralı Yusuf'a dikti. O da ona öylece sevgiyle bakıyordu. Yutkundu:

"Bunu ben istedim. O tüysüz Padişahçı Mülazım'dan ben yalvardım," dedi, "yaralı kumandanlarıma bakmak için..."

Odada, derin bir sessizlik oldu. Yere serilmiş bir kaputun üstünde yatan Şevket Bey, doğrulmak istedi. Salih, onun yardımına koştu. Onu kollarının arasına alıp kaldırdı. Sırtını duvara dayayıp oturttu. Yandaki su şişesini ağzına dayadı. Şevket Bey, suyla ağzını çalkaladı. Yine Salih'in uzattığı bir tenekeye tükürdü. Bir gün önceki gibi artık ağzını çalkaladıkça kan tükürmüyordu. Yalnız yüzü, çenesi hâlâ şişti. Ağzını zorlukla açıyordu. Dayandığı yerde bir zaman oturup, Salih'e baktı. Sonra eliyle işaret edip bir cıgara istedi. Avni Bey, yerinden fırlayıp, Şevket Bey'in dudaklarının arasına bir cıgara koydu. Cıgarayı ateşledi. Şevket Bey'in şişmiş yüzünde sakalları uzamış, gözleri her şeye rağmen gülüyordu. Bütün odadaki esirler ona yaklaştılar. Onu biraz daha iyi görmekle sevinç içindeydiler. Günlerden beri yüzü ellerinin arasında, yüzükoyun kaputunun üstünde yatıyordu. Hemen hemen sudan başka ağzına bir şeycik koymamıştı. İri yapısı, küçülmüş gibiydi. Yusuf, geldi, bir şey söylemeden onun omzunu okşadı. Herkes, geçmiş olsun diyor, onu sevgiyle seyrediyordu. Salih, umursamayan bir sesle,

"Geçti... hepsi geçti Kumandanım... Diş dediğin de ne ki? Varsan baksan benim ağzımda üç tane kaldı. Senin de belki o kadar kalmıştır. Dişçiler, yepyenisini yaparlar..." diye konuştu. "Amma ve lakin, şu senin dişlerinin hesabını elbette soracağız. Diş sökmek de iş mi? Bu deyyuslar bir elime geçmesinler, çenelerini sökeceğim vallah billah... Ah Kastamonu'da ne güzel iş becermiştik... Herifleri bir gecede posta ettik. Sen yüzbaşı oldun, Yusuf Bey Mülazımıevvel, bense çavuş. Bir de

şu Hendek'te becerebilseydik... birer rütbe daha... Ama kabahat bizde değil..."

Cemal Bey, Salih'in sözünü kesti:

"Yüzbaşı'ya çorba getirtelim Efe..."

"Bak bu iyi akıl Kumandanım. Açlıktan öldü kaç gündür..."

Şevket Bey, eliyle duvardaki bir çiviye asılı ceketini işaret etti. Ceketi getiren Salih'e cebinden para çıkardı verdi. Güçlükle konuştu. Kelimeler dişsiz ağzından dağılıyordu:

"Açlıktan ölmeye hiç niyetim yok. Yapılacak çok işimiz var..."

Salih, parayı almış, kapıya koşmuştu. Nöbetçilere bağırıyordu:

"Nerede bizim kumandanların hizmetine bakan posta? Ha burada mısın oğlum? Koş bakalım aşçıya: İki tabak, üç tabak, beş tabak sıcak çorba! anladın ya durma..."

***

Salih, neredeyse bir yaşında bir çocuk gibi, Yüzbaşı Şevket Bey'e çorbayı kaşık kaşık kendisi içirecekti. Durmadan konuşuyordu:

"Limon sıkalım Kumandanım... Limonlu çorbaya diyecek yoktur... İyi, bak, pirinçleri de diri diri... ha şöyle..."

Şevket, gülümsüyor, çorbasını içmeye çalışıyordu:

"Ağzımı açamıyorum be Efe..."

"Gayret Kumandanım. Biraz tuz katayım mı? Tuzu necep?"

"Ağzımın içi o kadar berbat ki, tadını tuzunu anlayamıyorum..."

"Hele şu birinci tabağı bitir bakalım... İkincisinde ağzının tadı yerine gelir."

"Sahiden çok acıkmışım be Salih..."

"Bunca gün ben aç kalsaydım vallah geberirdim. İyi dayandın doğrusu..."

Öteki zabitler, onları seyrediyordu. Hepsi Şevket Bey'in iyileştiğine seviniyorlardı. Anzavur'un adamlarının ona yaptığı işkenceye, başkaları zor dayanırdı.

"Oh, zar zor şu çorbayı içtikçe, canlanıyorum. Aklım başıma geliyor be Salih Efe..."

"Canlan ya... canlanacaksın... Bana lazımsın oğul... Daha yapılacak çok işimiz var..."

Salih'in bu sözlerine Cemal Bey mahsus alınmış, göründü:

"Ee... Efe, biz sana lazım değil miyiz?"

"Hepiniz bana, daha doğrusu Kemal Paşa'ya lazımsınız, gözünüzü açın da bir daha böyle deliğe bizi sokmasınlar."

Şevket, birdenbire doğruldu. Sesini yükseltmeye çalışarak konuştu:

"Günlerdır burada oturuyoruz, hiç aklımıza kaçmak gelmedi..."

Mapuslar, birbirlerinin yüzüne baktılar. Yusuf, pencereden döndü.

"Bunu günlerdir düşünüyorum. Gelgelelim, çok sıkı göz altındayız." Eliyle avluyu işaret etti: "Nöbetçileri bile o kadar sık koymuşlar ki..."

"Canım nöbetçilerle belki de anlaşabiliriz."

Salih, heyecanlanıverdi:

"Vay vay vay! Kumandanım iki kaşık çorba içince bakın nasıl canlanıverdi... Vallah, Düzce'yi de iki günde Kastamonu'ya benzetiriz."

"İyi ama bu sefer pabuç pahalı... Elimizde hiçbir kuvvet yok. Oturup, Ali Fuat Paşa'nın veya Ethem Bey'in kuvvetlerini bekleyeceğiz. Tabii onlar gelinceye kadar bizi asmazlarsa kurtuluruz."

Bu sözleri söyleyen Mülazım'ın ne de olsa hakkı vardı. Düzce, asilerin, yobazların büsbütün elindeydi. Üstelik Hilafet Ordusu adına askerler de, zabitler de onlara katılmıştı. Yusuf,

"Evet, dediğiniz gibi, vaktimiz kalırsa, Şevket Bey'in kaçmak fikrini tatbike çalışalım..." dedi. Odada bir kaynaşma, bir konuşma başlamıştı ki, kapı hızla açıldı. İçeriye o, genç padişahçı Mülazım girdi. Hiçbirinin yüzüne bakmadan girer girmez, hemen girdiği kapıya döndü:

"Buyurunuz," diye yol gösterdi, "burada arkadaşlar da bulacaksınız. Size, erlerin koğuşlarından yatak, battaniye de göndereceğim."

Dört esir mebus içeriye girdiler.

4

Salih Efe, ayaklarını altına alıp bağdaş kurmuştu. Elleri dizlerinde, gözleri karşısında dikkatle kendisini dinleyen mebuslardaydı, öteki esir zabitler, onu dinlemiyor görünüyorlardı. Yusuf, pencerenin önünde yine kıpırdamadan oturuyordu. Şevket, kaputunun üstünde, sırtını duvara dayamış, cıgara içiyordu.

Salih, bir an sustu,

"Sonracığıma," diye sözüne devam etti: "Fırkamız Hendek önüne geldi. Gördük ki, bir sürü it ortalıkta kaynaşıyor; onları Boğaz'a doğru sürdük. Tepelere varıp yerleştiler. Bize ateş açtılar, eh durur muyuz, biz de ateşe girdik. Aslan fırka kumandanımız Kaymakam Mahmut Bey, bizim manganın otuz adım ötesinde bir çukurun içinde elde tabanca, sağına soluna emir veriyordu. Ortalık gitgide cehenneme dönmüştü. Barut dumanı, barut kokusu ortalığı aldı. Ülen bir de baktım, bizim Parsalı Rasim, Niyazi, İlyas, durmadan hem kurşun atıyorlar, hem de sürüne sürüne yamaca tırmanıyorlar. Attıkları, vurdukları anlaşılıyor. Keratalar muharebeyi öğrendiler diye sevindim. Bizim takımın kumandanı Yusuf Bey de onlardan ileri gidiyor. 'Bre Salih, ne günlere kaldın yürü!' dedim kendi kendime; hamle ettim. Bir de etrafıma baktım, bütün fırkamız yürüyor. Kuvayı Muhammediye'nin yanından Muhammet de ayrılmış olacak ki, gitgide herifleri çember içine alıyoruz. Keyfimden ölüyordum beyler, paşalar... Gelgelelim, tam Yusuf Bey'e yakın bir taşın ardına kendimi atmıştım ki, Yusuf Bey, 'Vay anam' diye bir çalının ardına çöküverdi. Aklım başımdan gideyazdı. Onu güç bela taşın arkasına çektim. Baktım, kolu kan içinde kalmış. O, "bir şeyciğim yok, siz ilerlemenize bakın..." diyordu. Bir de gözüm karşıdaki ağacın ardına sinmiş bir gölgeye ilişmesin mi? Herif nam-

lusunu doğrultmuş, benim, taşın ardından azcık görünüvermemi bekler. Koca taşın öte yakasından ifadesini alıverdim. Bu sırada karşımızdakiler ateşi kesiverdiler. Teslim mi olacaklar ne, demeye kalmadı. Tepedeki ağaçların arasından bir sopanın ucuna bağlanmış beyaz bir bez parçası uzattılar. Ateş hatlarımız boyunca, bir duraklama, bir sessizlik oldu. Geriden aldığımız emirle, aşağıya derenin içine kadar indik. Yusuf Bey kendisine gelmiş, yaralı kolunu öteki eliyle tuta tuta bizim yardımımızla dereye indi. Onu oturtup, yarasına bakalım dedik. Öte yandan Kaymakam Mahmut Bey'le yanındaki kumandanlar, yüksek sesle konuşuyor, çekişiyorlardı. Kaymakam,

'Anlayalım, dinleyelim bakalım...' diyordu, 'belki de akılları suya erdi. Teslim olup bize katılacaklar.' Gençten görünen bir binbaşı ona yalvardı:

'Sakın inanmayalım Kumandanım, tuzaktır.'

Söz, bir zaman böylece uzadı gitti. Sonunda Kumandan,

'Eğer aman istiyorlarsa, fazla kardeş kanı dökmeye hakkımız yok!' diye bağırdı; 'Bakalım ne diyecekler bir dinleyelim.' Sonra ardındaki borazana 'ateş kes' çalmasını emretti. Karşıdan beyaz bayraklar çoğalmış, bize doğru başıbozuk bir kalabalık yaklaşıyordu. Bizim biraz önce çıktığımız taşın yanına kadar indiler. İçlerinden biri bağırdı:

'Kumandanla konuşmak istiyoruz. Teslim olacağız. Namus sözü veriyoruz, silahlarımızı bırakacağız.'

Kaymakam Mahmut Bey, konuşmak için ortaya çıkmaya davrandı. Binbaşı ellerine, bir yüzbaşı eteğine sarıldı:

'Tuzak Kumandanım!'

'Bakın namus sözü verdiler.'

'İnanmayınız.'

'Siz, Düzce üzerine yürümeye hazırlanın, buradaki işimiz bitiyor...' dedi Mahmut Bey. Dereden çıktı asilere doğru yürümeye başladı. Ardından baktık kaldık. Onu yalnız bırakmamak için mi nedir, yaveri İrfan Efendi, daha başka onu bırakmak istemeyen adını sonradan öğrendiğim Erkânıharbi Yakup Sami Bey, Levazım Reisi Rıfkı Bey koştular. Asilere doğru yürümeye başladılar. Karşıdakilere yirmi adım kadar yaklaşmışlardı ki bir ağacın ardından göğsü bağrı açık, saç sakal birbirine karışmış bir adam, ileriye fırladı. Tüfeğini kumandana uzatarak.

'Teslim ol! Teslim ol!' diye bağırmaya başladı. Neye uğradığımızı

şaşırmıştık. Mahmut Bey, işi anlamış, arkasından gelen neferin tüfeğini alıp bu herife ateş etmişti bile. Geri geri çekilmek istediler. Fakat bir fundalıktan beş tüfek birden patladı. Kaymakam Mahmut Bey'in "Allah" dediğini duyduk: Şehit olmuştu. Onunla beraber Erkânıharp Reisi Yakup Sami Bey, Levazım Reisi Rıfkı Bey de düşüp şehit oldular. Bu kancıklığı kavrayıp şaşkınlıktan kurtuluncaya kadar, birkaç saniye içinde asiler ortalıktan kayboldular. Bir de baktık, derenin içine dalmışlar, ense kökümüze tüfeklerini dayamışlardı. Fena aldatılmıştık. Namus sözüne inanmakla avlanmıştık. Yine sonradan öğrendik ki, ikinci taburu da köprü başında, 'Kardeş kanı dökmeyelim!' diye aldatmışlar. Onlarla sarmaş dolaş olmuşlar. Sarmaş dolaş olanlar bir yana, üst tarafı, bizimkilerin tüfeklerini çattığını görünce, hemen bu tüfekleri toplayıp onları teslim almış. Erkeklik ne güne kaldı? Bu ne namussuzluktur, anlamak zor. Ancak bu işi millete oyun, ihanet edenlerden beklemeli. Uzatmayalım beyler, kabahati bilmem yine kendimize mi bulmalı: Kaymakam Mahmut Bey'in yüreğinin yufkalığı hem kendisinin hayatına, hem de koca bir fırkanın bozgununa sebep oldu, diyesim geliyor..."

Salih, sustu. Bir zaman kimse sesini çıkarmadı. Doktor Fuat Bey, çenesini kaşıyordu, öteki mebuslar, dinlediklerinden çok müteessir görünüyorlardı. Birdenbire Yusuf'un tok bir sesle konuştuğu duyuldu:

"Bir insan, mert bir insan olarak Kaymakam Mahmut Bey'i suçlamak, suçlu bulmak zor. Karşısında asi vatandaşları değil de, asıl düşmanlarımız bile olsaydı, teslim oluyoruz sözüne inanırdı. Hem de namus sözüne..." Salih, öfkeyle Yusuf'a döndü:

"Sen de safsın Bey, bu heriflerin namus sözüne nasıl inanırsın? Namussuzlukları, millete karşı ayaklanmalarından, cahil köylüleri istiklal uğruna dövüşen bize karşı, Mustafa Kemal Paşa'ya karşı ayaklandırmalarından belli değil mi?"

"İyi ama Efe, her gün o taraftan bizim tarafa geçenler tümen tümen..."

Yusuf'un sözünü Yüzbaşı Şevket Bey kesti:

"Olan olmuş kardeşim Yusuf, biz şimdi olacağa bakalım. Günlerden beri bizi şu odanın içinde tutuyorlar. Helanın pencerelerinin önüne bile nöbetçi koymuşlar. Çıkacak delik yok. Elimiz kolumuz bağlı, Ethem Bey'i bekliyoruz. Ali Fuat Paşa, Refet Bey'e Bolu üzerine yürümesini bildirmişti. Miralay'dan ses seda yok. Biliyorum, Fuat Paşa,

Geyve Boğazı'nı bırakıp bir yere ayrılamaz. Orayı tuttu. Zaten Boğaz bu Hilafetçilerin eline geçerse, şakası yok, isyan Ankara'ya kadar genişleyecek, cahil halkı Padişah hatırı için avlayacaklar. Bütün zorluk Ethem Bey kuvvetlerinin Salihli cephesinden buraya gelinceye kadar kaybedeceği zamanda. Bugüne dek hâlâ gelemediler mi? Böyle eli kolu bağlı burada oturmak asıl beni deli ediyor. Onların er geç buraların asayişini temin edeceklerine zerrece şüphem yok. Başı bozuk alayı, Hilafet Ordusu dedikleri satılmış güruh, bugün yarın dağılacak. Mebus beyler de Ankara'da Meclis'in kurulduğunu haber veriyorlar. Bütün milletin işi sağlam. Biz, burada bulunanların kötü. Beklerken senin kolun iyileşti. Benim de neredeyse dişlerim yeniden çıkacak. Bir şeyler yapmalıyız... Bir şeyler..."

Şevket Bey, ağzında diş olmadığı için bir tuhaf konuşuyordu. Ona, Yusuf'tan önce Trabzon mebusu Hüsrev Bey cevap verdi:

"Çare yok Yüzbaşım, bekleyeceğiz."

Fuat Bey,

"Dikkat etmediniz mi? Ortalıkta mühim işler dönüyor. Bunu nöbetçilerin, yanımıza gelip giden zabitlerin yüzünden anladım. Bize daha kibar, daha nazik davranıyorlar. Şevket Bey'in tahmini doğru. Kuvayı Tedibiye neredeyse buralarda olacak demektir bu... Bize bir şeycikler yapamazlar, kılımıza dokunamazlar. Korkularını adamların yüzünden okumak kolay."

"Bunu, ahvallerini, birkaç saate kadar anlayacağız," dedi mebus Osman Bey, "Düzce havalisi Harekâtı İsyaniye Kumandanı Sefer Bey, İstanbul'dan dönmüş. Elbette bizi görmek, bizimle görüşmek isteyecek."

"Hele benimle muhakkak karşılaşmak ister," diye gülümsedi Doktor, "eski ahbabımdır. Aile doktorlarıydım."

"Bizi sorguya çekmek için yanımıza mı gelir, yoksa bizi bir bir huzuruna mı çağırır?" Cemal Bey'in bu alaylı sözüne hepsi gülüştü. Yüzbaşı Şevket,

"Ne de olsa Hendek harekâtında iyi tedbir almış. Bir askere yakışmayacak kancıkça tedbirler... Ben de nasıl gafil avlandım? Kaymakam Mahmut Bey'in fırkasının encamından habersiz, ardımdaki üç neferle dolu dizgin Kumandan'a Kolordudan gizli emir getiriyordum. Mahmut Bey'in başarısından o kadar emindim ki, gizlenmek, tertibat almak bile aklıma gelmiyordu. Meğer olanlar olmuş, bizi yol üstünde Çerkezler

çeviriverdi. Otuz kişi kadar vardı. Aklıma, silaha davranmaktan önce, koynumdaki zarfı yakmak geldi. Durum bu kadar kötüleşiverdi birdenbire... İyi de düşünmüşüm. Dört beş kişi üstüme çullandığında, ancak avucumun içinde emrin, zarfın külleri vardı."

Bolu mebusu Şükrü Bey, heyecan ve hiddetten titreyen bir sesle sordu:

"Size çok büyük işkence ettiler değil mi Yüzbaşım?" Yüzbaşı Şevket, cevap vermedi. Bembeyaz olan yüzünü pencereden yana çevirdi. Dudaklarının arasına koyduğu cıgarasını bir kibritle ateşledi. Herkes bir kere daha susuvermişti. Neden sonra öfkeyle cıgarasının dumanını üfleyip Şükrü Bey'e döndü:

"Sizlere yapılan hakaret daha zoruma, daha ağrıma gitti Şükrü Bey," dedi. "Bu hakaret, siz milletvekillerimize yapılan hakaret, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne yapılmış bir hakarettir. Bunun hesabını zor verecekler!"

***

Düzce ve havalisi Hilafet Ordusu Kumandanı Sefer Bey, elinden geldiği kadar neşeli görünmeye çalışarak esir Kuvayı Milliyecilerin hapsedildiği odaya girdi. Arkasında o, genç Mülazım'dan başka iki zabit daha vardı. Göğsünde üç gün önce Padişah'ın verdiği çeşit çeşit nişanlar, omzunda kordonlar sarkıyordu:

"Hayırlı akşamlar Beyler!" diye zoraki bir sesle söylenerek, odanın ortasındaki masaya doğru yürüdü...

Tutuk zabitler, mebuslar, hiçbir karşılık vermediler, yerlerinden kıpırdamadılar. Çoğu başını başka tarafa çevirdi. Bazısı boş gözlerle, ilgisizce onun yüzüne baktı. Sıkıntısından durmadan cıgara içen Yüzbaşı Şevket Bey, cıgarasını dudaklarının arasında tutmakta devam etti. Yusuf, başını pencereye çevirdi. Bazı zabitler, önlerine bakıyorlardı. Düzce'nin tutuklu jandarma kumandanı Cemal Bey, bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu; hiçbir şey olmamış, odaya kimsecikler girmemiş gibi dolaşmasına ara vermiyordu. Salih Efe, hayretler içinde, gözleri iyice açılmış, bağdaş kurduğu yerden Sefer Bey'i seyrediyordu. Onun pırıl pırıl çizmeleri, pırıl pırıl nişanları, gözünü almıştı. Bu ilgisizlik, masanın önüne kadar yürüyüp duraklayan Sefer Bey'i çileden çıkardı. Tam patlıyordu ki, gözü Doktor Fuat Bey'e ilişti; kendisini güçlükle toparlayarak dudaklarını ısırdı. Toparlak yüzüne hücum eden kan çekildi. Yüzü bembeyaz kesildi:

"Ne o, Fuat Bey," dedi, "yoksa siz de mi beni tanımadınız?"

Herkes, durdu, döndü, Fuat Bey'e baktı. Fuat Bey, gülümseyerek başını kaldırdı. Bir zaman onu süzdü:

"Nasıl tanımam Sefer Bey? Bunca yıllık doktorunuzum."

Sefer Bey, bu sefer kendini tutamadı; bağırırcasına,

"Millet karasını sizin alnınızda görmek istemezdim!" dedi.

Doktor, birdenbire irkildi. Öfkelenmek sırası ona gelmişti:

"Kumandan Bey," diye sert bir şekilde söylendi, "millet karasının kimin yüzünde olduğunu yakın bir gelecekte millet öğrenecek... Bunu böylece biliniz." Sonra Fuat Bey, sakinleşerek sözüne devam etti: "Siz, bilmeyerek İngilizlerin ekmeğine yağ sürüyorsunuz; üstelik kardeş kanı dökerek düşmana yardım ediyorsunuz."

Sefer Bey, sapsarı kesildi. Sendeler gibi oldu. Parmaklarının ucuyla masanın kenarına dokunarak doğruldu. Fakat ondan önce Yüzbaşı Şevket'in tok sesi duyuldu:

"Kumandan, bu yaptıklarının hesabını millete zor verecek..."

Sefer, öfkesinden, hırsından tir tir titremeye başlamıştı. Yumruğunu kaldırıp hızla masanın ortasına vurdu:

"Siz, Padişah, Halife hainleri... Asıl sizin hesabınızı, Ankara'da soracağız!" Hiddetten bir an ne söyleyeceğini bilemeyerek duraklamıştı ki, Yusuf ağır ağır; aksayarak, geçmişe yüz tutan yaralı kolunu, öteki eliyle tutarak masaya yaklaştı. Çok sakin bir sesle,

"Vatan, millet; Padişah, Halife demek değildir Kumandan Bey!" dedi. Bir an ikisi birbirlerine baktılar. Bu arada Sefer Bey'in ardında duran Halifeci zabitlerden o, genç Mülazım, yavaş yavaş geriye çekilerek kapıya kadar gitti. Sonra birdenbire dışarıya çıktı. Salih'in sesi, ortalıkta duyuldu:

"Bu lafını çok beğendim Yusuf Bey. Böyle beylerin kumandanların içinde bana söz düşmez ama, Padişah da kim oluyormuş? Ben, bu lafı kırk yıldır söylerim." Efe, bu defa Sefer Bey'e döndü: "Bu ne akıldır Kumandan Bey, işi kaydı bırakıp, Yunan gâvurunu bırakıp, bizimle uğraşırsınız. Bize, işi kaydı bıraktırıp sizinle uğraşmak düşer. Yok yere ciğeri beş para etmez bir Padişah için milletin kanı dökülür. Nedir milletle zorunuz? Aklını başına devşir aslan Kumandanım, aklını başına devşir! Hep birlik kalkıp Mustafa Kemal Paşa'nın yanına varalım... Yunan gâvurundan, kibar hırsız İngilizlerden ahdimizi alalım! Vatanımızı düşman çizmesinden kurtaralım..."

Mebus Osman Bey,

"Yaşa be Salih Efem! Bize söyleyecek söz bırakmadın. Bakalım, Sefer Bey, sana ne karşılık verebilecek?" dedi.

Sefer Bey, Salih'in bu uzunca nutku karşısında şaşırmıştı. Sonra, bir adım Salih'e doğru attı:

"Bu dediklerinin hepsini Şevketli Efendimiz yapacak. Yunandan da İngilizlerden de Halife-i ruyu zemin efendimiz hesap soracak. Size ne oluyor? Siz, kimsiniz?"

Salih, şaşkın şaşkın etrafına bakındı. Sefer Bey'in, 'Siz kimsiniz?' sorusuna, Hüsrev Bey karşılık verdi:

"Biz, milletiz Kumandan!"

Sefer Bey, ona dönüyordu ki, telaşsız, sakin bir sesle Efe, konuşuverdi:

"Padişah'ın bu işleri yapacağına sen de inanmazsın ya Kumandan Bey?"

"Neden inanmayacakmışım? Yakında Damat Ferit Paşa Hazretleri, sulh konferansı için Avrupa'ya gidiyor. Her iş, sulh yolu ile halledilecek."

Bu sözlere Kuvayı Milliyecilerin hemen hepsi cevap vermek için doğruldular. Fakat Salih, hepsinden önce davrandı:

"İlahi Kumandan Sefer Bey, ben, bu kıt aklımla işlerin bu kadar kolay, hele sulh ederek bitivereceğine inanmıyorum da, senin gibi rütbe almış bir adam necep inanır? Allah akıl fikir versin..."

Sefer Bey, karşısındaki ihtiyarın böyle rahat rahat konuşmasına iyice sinirlenmişti. Birden arkasına döndü. Emrindeki zabitlerden birine,

"Kim bu herif? Nasıl girmiş buraya?" diye sordu. Onun bu şaşkın haline, Salih'le başa çıkamamasına, Kuvayı Milliyeciler, kendilerini tutamayıp kahkahayı bastılar. Sefer Bey, bağırdı:

"Atın şu herifi dışarı!" Salih Efe, dizlerine basarak doğruldu:

"Atmaya ne hacet Kumandan Bey, ben kendim çıkar giderim. Sizin gibi beylerin paşaların huzurunda laf ettiğim kabahat. Şimdi serbest miyim?"

Salih'in bu saf hali, Sefer Bey'i büsbütün şaşırtmıştı. Hiddeti, öfkesi bir an dağılır gibi oldu. Gülümseyerek,

"Serbestsin git!" dedi. Dedi ama, kapının arkasında duran zabitine, göz atmayı da ihmal etmedi. Salih de altta kalır mı?

"Serbestsem Mustafa Kemal Paşa'nın yanına dek gidebilir miyim?" diye sordu.

"Cehenneme kadar yolun var!" diye kumandan bağırdı. Efe, döndü, tam kapıdan çıkıyordu ki, Kumandan Sefer Bey, çok sakinleşen bir sesle onu çağırdı:

"Gel bak, sana bir çift sözüm var. Gel de dinle. Hem şu beyler de öğrensinler..."

Efe, hiç telaş etmeden yüzüne heybet veren sakalını kaşıyarak döndü geldi; kalpağını düzelterek eski yerine çöktü. Sefer Bey, alaylı bir sesle konuştu:

"Demek şimdi doğru Kemal Paşa'nın yanına gitmeye niyetlisin?"

"Eh iznin olursa Kumandan Beyim."

"Biliyor musun birkaç gün önce Padişah ferman etti, Mustafa Kemal Paşa, idama mahkûm oldu?"

Kuvayı Milliyeciler, birbirlerinin yüzüne baktılar. Bir an derin bir sessizlik oldu. Sonra Efe yine safça sordu:

"Kemal Paşa'yı tuttunuz mu yoksa?"

"Yakındır, sizin gibi onu da tutacağız"

"Bu iş biraz zor gibi..."

"Padişah'ın fermanı yerine gelecek."

"Ferman Padişahın, dağlar Kemal Paşa'nın be Sefer Bey..."

"Sen öylece bil ihtiyar."

Bundan sonra Düzce ve Havalisi Hilafet Ordusu Kumandanı Sefer Bey'le, mebus Doktor Fuat Bey arasında şiddetli bir tartışma oldu. Tartışma arasında Halifeci zabit durup durup:

"Bütün bunların hesabını İstanbul'da Mustafa Paşa divanına anlatırsınız..." diyordu. Diyordu ama sözleri pek müteredditti. Konuşmasından Ankara'ya karşı bir çekinme hissediliyordu. Milletin hakiki vekillerine karşı, ister istemez nezaketini muhafaza ediyordu. Fakat bütün çekingenliğini, tereddütlerini, inadı, hırsı zaman zaman yeniyordu. Onun bu haline Kuvayı Milliyeci tutuklular bir anlam vermeye çalışıyorlar, konuşmaların arasında bir karara varamıyorlardı. Nemrut Mustafa divanının sözünü çok etmesine rağmen Sefer Bey'in onları şimdilik ta İstanbul'a kadar gönderemeyeceği anlaşılıyordu. Bunun anlamı açıktı: Düzce ve Havalisindeki Hilafet Ordusu elebaşılarının zorda oldukları görünüyordu.

En sonunda Sefer Bey,

"Mebus beylerin lûtfen benimle gelmelerini rica ederim. Hususi olarak konuşacağım..." diye kapının önünde durdu, Kuvayı Milliyeciler, yine birbirlerinin yüzüne baktılar. Trabzon mebusu Hüsrev Bey, Lazistan mebusu Osman Bey, Bolu mebusları, Şükrü ve Doktor Fuat Bey'ler, yerlerinden kalktılar. Kapıya doğru yürüdüler. Sefer Bey, nezaket gösterip, önce onların kapıdan çıkmasını rica etti. Sonra odada tutuklu kalanlara bir göz atıp kendisi çıktı. Arkasından da hiç konuşmayan Hilafetçi zabitler çıkıp gittiler.

Uzun bir sessizlik oldu. Mülazım Avni Bey, oturduğu yerden,

"Bu Sefer Bey'in halinde bir iş var," dedi. Yüzbaşı Şevket Bey,

"Elbette bir iş var..." diye söylendi, "bir şeylerden çekiniyor."

Yusuf,

"Bir kere en sonunda bizim milletvekillerinin vekil olduğunu kabul eder göründü."

Salih,

"Ben size deyivereyim beyler: Bu heriflerin başı dertte, sıkıştılar..."

"Efe'nin hakkı var."

"Ya Ethem Bey, ya da Refet Bey, Düzce'ye girmek üzere olmaya?"

"Belki de Ali Fuat Paşa, neredeyse şu kapının önündedir." Yüzbaşı Şevket Bey, ferahlı bir sesle bağırdı:

"Hiç şaşmam. Bizim Kuvayı Milliye Düzce önünde."

Konuştukça sevinçleri, neşeleri artıyordu. Kendilerini unutmuşlardı. Biraz önce Sefer Bey'in ağzından bir laf kaçmıştı:

"Güya Ankara'da toplanan Meclis, Hiyaneti Vataniye kanunu çıkarmış, İstiklal Mahkemeleri kuruyormuş... Bunlar, devlet içinde devlet mi olacaklar?"

Hüsrev Bey, buna,

"İstanbul'da hükûmet mi kaldı? Devlet mi var?" karşılığını vermişti. Şimdi odadaki tutuklular, bu sözlerin üzerinde önemle duruyorlardı. Salih Efe,

"Kurşun kıymetli şu sırada," diyordu. "İstiklal Mahkemesi, herhalde Sefer Bey'i ölüme mahkûm eder. Asarız. İpini de ben çekerim. Göreceksiniz, o parlak çizmelerini, idam edilmeden önce bana vasiyet edecek..."

Odanın iki açık penceresinden ince bir akşam serinliği içeriye

doluyordu. Serinlik, bahar kokusu, mayıs kokusu yüklüydü. Avludaki iki nöbetçi, karşıdaki duvarın dibine çömelmiş, cıgara içiyorlardı. Bunlar başıbozuk iki Çerkez'di. Tepeden tırnağa silahlıydılar. Ortalığa çöken alacakaranlık gittikçe karanlığa dönüyordu.

Cemal Bey, duvardaki bir çiviye asılı gaz lambasını yaktı. Şevket Bey, oturmaktan uyuşan ayaklarını gere gere doğruldu; aşağı yukarı dolaşmaya başladı. Mülazım Avni, masanın önünde oturmuş tespihi ile oynuyordu. Yusuf, biraz önce olup bitenleri düşünüyordu. Sefer Bey'in sözlerinden çeşit çeşit anlamlar çıkarmaya uğraşıyordu. Salih,

"Tuh Allah kahretsin... Herif birazcık daha seslenmeseydi, kapıdan çıkıp gidecektim..." diye söylendi. Şevket Bey, durakladı; Efe'ye baktı:

"Bizi böyle hapiste bırakıp nereye gidecektin?"

"Hele bir ben paçayı kurtarsaydım... Elbette sizin bir çaresini bulup buradan çıkmanızı kolaylardım."

"Demek bizi bırakıp gitmeyecektin?"

"Erkeklik, efelik ne güne, kaldı Bey ?"

Yusuf, gülümseyerek döndü:

"Yaşa be Efem..."

Hepsi gülüştüler. Yüzbaşı,

"Kaçmayı artık düşünmüyorum, düşünmeyelim," dedi, "nasıl olsa bugün yarın ya Kuvayı Tedibiye gelip bizi kurtaracak, ya bu asi sürüsü korkudan yakamızı bırakacak. Zihnim karmakarışık oldu. Şu haydutların başı, vatan haini Sefer, ağzından çok şey kaçırdı: Bir kere İstanbul, Mustafa Kemal Paşa'dan öylesine yıldı ki, aklınca idam hükmü verip, Paşa'yı cahillerin gözünden büsbütün düşürmek sevdasında. Cahilleri, yobazları gayrete getirmek için çeşit çeşit çareye başvuruyor. İradei seniyeler, fermanlar, fetvalar... Bunlar demek tam tesirini göstermemiş ki, şimdi de Kemal Paşa'yı idama mahkûm etmek zorunda kaldılar. İt ürür kervan yürür... Şu son günlerde parça parça kulağımıza gelenleri bir toparlayacak olursak, Ankara'da işler iyice yolunda demek..."

"İngilizlerin yakında siyasi bir harekete geçeceklerini tahmin ediyorum," dedi Yusuf. "Belki de Yunanlıları Anadolu'nun büsbütün içlerine doğru sürecekler. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Ankara'da açılması, onlara büyük bir darbe oldu sanırım. İstanbul'un hiçbir önemi kalmadı. Bu hal, İngilizleri deli divane etmiştir. İstanbul'u işgal etmekle her işi bitireveceklerini sanıyorlardı."

"E be Beyim, biz Anadolu'da öldük mü?" diye Salih atıldı. Avni Bey,

"Ama ne..." karşılığını verdi. Yusuf, gülümsedi:

"Bu İngilizler, Çanakkale'yi ne çabuk unuttular?"

"Unutmamış olacaklar ki, Yunanlıları üstümüze saldırtıyorlar. Pabucun pahalı olduğunu biliyorlar."

Yüzbaşı Şevket Bey, memnun memnun odayı birkaç kere daha boydan boya arşınladı:

"Dağılan ordumuz, Ankara'da toplanıyor. Yakında, Yunanı da İngilizi de dersini alacak. Fransızlar güneyde Kemal Paşa ile anlaşmak için çare arıyorlar. Bu fukara Fransızların da, Adana, Antep dolaylarında Ali Saip, Kılıç Ali, Tufan, Can Bey'ler iflahını kestiler. Göreceksiniz, en sonunda bize sadece Yunanlılarla hesaplaşmak kalacak."

"Yunan da laf mı Yüzbaşım..."

Şevket, durdu, 'Yunan da laf mı?' diyen Salih'e baktı:

"Öyle deme Efe, Yunanın elinde yepyeni gıcır gıcır İngilizlerin verdiği toplar, tüfekler, mitralyözler, aklına gelebilecek her çeşit silah var. İstanbul, İngilizlere bizim eski topların kamalarını bile teslim etti. Ancak Anadolu'da ne kaldıysa o kaldı. Kuvayı Milliyeci arkadaşlar, çeteler, kaçırabildiklerini kaçırdılar; kaçıyorlar. Askerlikte cesaret cesarettir. Ölmek varsa kaderde, vatan için öleceğiz. Ama sadece ölmekle iş bitmez, bitmiyor ki... Vatanımızı kurtarmak gerek."

Avni,

"İyi ama Yüzbaşım, Rus'larla anlaşma yapılmış. Bize her türlü yardımı yetiştireceklermiş. Bu doğru değil mi?"

"Doğru olsa gerek. Eğer Rus'larla anlaşma gerçekleştiyse, işimiz, iştir."

"Herhalde gerçekleşmiş olacak. Bizi buraya kapayıncaya dek, Moskof uşakları diye yobazlar bağıra bağıra bir hal oldular..." dedi Yusuf. Salih,

"Düşmez kalkmaz bir Allah.. Gördün mü sen şu işi..." diye dizlerinin üzerinde doğruldu, "Yunan İngilizle ittifak eder de biz, neden Moskoflarla ittifak edemezmişiz? Bana dokunmayan yılan bin yaşasın! Evvelde herifler çarşı pazardan bizi geçirirlerken suratımıza 'zındık', 'Bolşevik' diye ha babam tükürdüler. Mebus beylere de daha beterini yapmışlar. Moskofla ittifak edilirse neden zındık olunurmuş?"

"Rivayet çok," dedi Cemal Bey. "Ruslar diyesiymiş ki, biz şimdi din min işlerini bir yakaya bırakalım da dünya işlerine bakalım... Yobazlar da bizi dinsiz göstermek için halkı böyle kışkırtıyorlar."

"Canım Ruslar dini bir yakaya koydularsa, bu kendilerinin bileceği bir iş..." diye söylendi Salih. "Ruzu mahşerde kendileri hesap verecek olduktan sonra, bize ne? Bize silah versinler de biz, üst yakasına karışmayız. Her koyun kendi bacağından asılır."

"Orası öyle," dedi Şevket Bey, "yalnız anladığıma göre İngilizlerin bir türlü yutamadıkları lokma, Rusların, kendilerine düşman olan her memlekete yardım ederiz demiş olmaları."

"Sahiden bu lafı ettiler mi, etmişler mi?"

Salih'in bu sorusuna Yusuf, karşılık verdi:

"Etmişler."

"Ülen Moskof Moskof deriz emme ne de olsa erkek milletmiş veselam..." diye Salih sevindi: "Demek şimdi şu Yunanlıların, İngilizlerin, Fransızların, üstürnüze yürüyen yetmiş iki buçuk milletin analarını belleyelim diye bize top tüfek verecekler?"

"Öyle deniyor, vereceklermiş."

"Belki de malzeme ve eslâha yolda..." diye Cemal Bey, Yüzbaşı'nın sözünü tamamladı. Salih, içini çekti:

"Eh! şimdi bize, bir yolunu bulup, şu delikten çıkmak kalıyor."

"Tuh... Allah kahretsin... İş bunda..." diye Şevket, hızlı hızlı dolaşmaya tekrar başladı: "Kaçmalı... Yoksa yakamızı bırakacak mı bu herifler? Arkadaşlar gelip kurtaracak mı? Kararsızlık içinde kaldık..."

"Adamlar şaşkın, telaşlı... Kuvayı Milliyemiz geliyor..."

"Geliyor..."

"Bütün şu vatan haini sürünün hakkından geliyorlar."

"Padişah olacak adam o kadar şaşkın ki, iki paralık bir hayduta, şu halifeciyiz diyenlerin elebaşısına, paşalık vermiş..."

"Anzavur'a mı?" diye Şevket sordu. Cemal,

"Ahmet Anzavur köpeğine... O şakiye..." karşılığını verdi. Yüzbaşı, şaştı kaldı:

"Allah Allah! Ne zaman olmuş bu iş?"

"Bilmem ama, biz tevkif edileceğimiz gün bu haber Düzce'de yayıldı."

"Bu güruhun kaç çeşit paşası, kumandanı vardır?"

"Asıl başları, Hilafet Ordusu Kumandanı İzmit'te Süleyman Şefik Paşa'ymış. Arar mısınız, Ahmet Anzavur'u da kumandan, Sefer'i de kumandan..."

"Hay kumandan gibi hepsinin boynu altında kalsın! Ben onu bunu bilmem, bu milletin istiklalinin düşmanları, Gelibolu'dan Akbaş cephaneliğini Anadolu'ya kaçıran Köprülülü Hamdi Bey gibi bir kahramanın başını yediler. Şehit ettiler. Kaymakam Mahmut Bey'i de kancıkça şehit düşürdüler. Nedir başlarının zoru? Ne cahilliktir bu? Bunca kardeş kanının hesabını nasıl verecekler?"

Cemal Bey, korka korka Şevket'e baktı,

"Kaç gündür söyleyeyim diyorum, fakat bu kötü haberi vermeye de bir türlü dilim varmıyor. Sizler ani olarak tutulup buraya kapatıldınız. Bilmiyorsunuz, duymaya vakit kalmadı. Kaymakam Arif Bey'i de bu alçaklar çadırında, bütün askerlerinin ortasında şehit ettiler..."

Yüzbaşı Şevket Bey'in yüzü, kıpkırmızı kesildi. Olduğu yerde bir zaman hareketsiz kaldı. Gözleri dolu dolu olmuştu. Sonra yavaşça yüzünü pencereye döndü. Hepsi ona bakıp kaldılar. Yusuf, yutkundu:

"Kaymakam Arif Bey'i tanır mıydınız Yüzbaşım?"

Şevket, ona, dönmeden cevap verdi:

"Kumandanımdı. Bir zaman emrinde bulundum. Allah, rahmet eylesin."

Salih, lambanın pembe ışığında parıldayan sakalının arasına parmaklarını soktu, karıştırdı:

"Allah rahmet eyleye..." diye söylendi.

Uzun bir sessizlik oldu. Odanın karanlık bir köşesinde çoktan beri hemen hemen hiç konuşmadan oturan genç bir Mülazım, bu sıkıntılı havayı dağıtmak için sordu:

"Peki, bu saate kadar bizim mebuslardan bir haber çıkmadı. Geri gelmediler. Ne oldular acaba?"

"Sahiden, nerede kaldılar?"

Salif Efe, kalktı, kapıya doğru yürüdü:

"Ben, bir su dökmeye kadar varayım. Eğer o kara oğlan nöbetteyse, hepsini öğrenir gelirim." dedi.

Cemal Bey, sesine bir aldırmazlık vererek,

"Arkadaşlar, vakit akşam. Birkaç lokma bir şeyler yesek... Ne dersiniz?"

"İyi olur..." karşılığını verdiler.

5

Ortalık ağarıyordu. İnce bir sabah meltemi, yarı açık pencereden odaya dolup, uyuyan tutukluların yüzlerini okşuyordu. Yusuf, sıçrayarak uyanmış, uykusu sırasında üstüne çöken kâbusun etkisiyle, sayıkladım mı, bağırdım mı acaba diye, korka korka etrafına bakınıyordu: Son aylarda sinirleri çok bozuktu. Hemen hemen çoğu gece, hiç uyuyamıyor, uyuyunca da çok korkunç rüyalar görüyordu. Onu sık sık Salih Efe:

"Oğlum... oğlum! Yusuf Beyim..." diye uyandırıyordu. Yusuf, doğruluyor; şaşkın şaşkın etrafına bakınıyor; Salih'e:

"Çok mu bağırdım Efe?" diye soruyordu. O:

"Yok canım, rüya görmüş olacaksın..." diyordu her seferinde.

Şimdi yine Yusuf, şaşkın şaşkın iki yakasına bakınırken, Salih'in az ötesinde horladığını fark etti. Ot minderin üstünde doğruldu. Başının altına yastık yaptığı ceketini giydi. Arkasını duvara verip, pencereden ışıyan güne baktı. İçine birdenbire bir ferahlık, bir sevinç doluverdi. Yatmadan önce, bu sevinç, bütün arkadaşlarının sevinciydi: Nöbetçilerden Salih, allem edip, kallem edip, Ethem Bey kuvvetlerinin Gerede'ye girdiğini, bugün yarın Düzce'de olacaklarını öğrenmişti. Öte yandan Ali Fuat Paşa, Geyve Boğazı dolaylarında verdiği bir muharebe ile asileri dağıtmış, Boğaz'a hakim olmuş, Ethem Bey'i de hemen Düzce üzerine sürmüştü. Bolu'ya desen, Miralay Refet Bey'in girdiği söyleniyordu. Eğer doğruysa, tutuklu mebusları Sefer Bey, Miralay'la sulh yapmak için, aralarını bulsun diye, Bolu'ya yollamıştı. Ama birini mi yollamıştı, yoksa hepsini mi yollamıştı, burasını kimse bilemiyordu. Hüsrev Bey gitti, deniyordu. Gelgelelim, öteki mebuslar da bir yerlere yollanmıştı. Salih'e göre, Mebus beyler, çoktan Ankara'ya varmıştı...

Sonra dün gece Sefer Bey'in postaneden ayrılmadığı söyleniyordu. Nerelerle konuşmuşsa konuşmuş, telgraf başında bangır bangır bağırmıştı. Sonra yine postaneden, emrindeki zabitlere bir sürü emir verip, Düzce'nin bütün dış mahallelerini, kasabanın bütün giriş semtlerini tutturmuş, on beş yaşındaki çocuklara kadar kasabalıyı silahlandırmıştı.

Tutuklular, bütün bu haberleri, Kara oğlan, diye Salih'in ad taktığı, koridorda nöbet tutan delikanlıdan almışlardı. Bütün gece, Düzce, kaynaşmış, sokaklardan sesler, ta kulaklarına kadar gelmişti. Tutuklular, sabaha karşı biraz uyumak gerektiğini düşünmüşlerdi; Şevket,

"Biraz uyuyalım... Hem de rahat bir uyku çekelim. Yarın Kuvayı Milliye gelince, hepimize yine işbaşı yapmak düşecek..." demişti.

Yusuf, akşam, gece olup bitenleri zihninden böylece geçirdikten sonra, rüyasının, biraz önce gördüğü rüyasının neye yorumlanacağını düşündü: Hemen yanı başında nişanlısı Nemide beliriverdi. Tıpkı rüyasında olduğu gibi, kollarının arasındaydı Nemide. İşte bundan sonra, rüyasındaki kâbus başlayıveriyordu: O, İzmir'in işgali gecesi, bitkin bir halde eve giderken, karanlık bir sokakta, bütün hızı ile kendisini süngülemek için üstüne saldıran Yunan neferi, hiç unutamadığı o hain bakışlı gözlerin sahibi, Nemide'yi kollarının arasından almak için, rüyasında Yusuf'a hücum ediyordu. Bu olay, sık sık rüyasında tekrarlanıyordu. Her seferinde de Yusuf, avazı çıktığı kadar bir şeyler bağırıyordu. Sonra da ya kan ter içinde uyanıyor, ya da çoğu zaman onu Salih, dürtüp uyandırıyordu. Uyandı mı, bir daha Yusuf, uyuyamıyordu. Uzun uzun Nemide'yi düşünüyordu: İzmir'den çıkalı artık bir yıl olmuştu. Bu yıl, bir bakıma o kadar çabuk gelip geçmişti ki... Hemen bütün bu yılı at üstünde geçirmiş gibiydi. Olayların hızı; günleri, ayları unutturmuştu. Fakat olayların önemi, günleri, ayları Yusuf'un zihnine iyice yerleşmişti. Kendisini bırakıverdiği zaman, Nemide'den ayrıldığı geceyi düşünüyor, ondan sonraki olaylar bir şerit gibi gözlerinin önünden akıp gidiyordu. İşte böyle anlarında Yusuf, aklını yitirmekten çok korkuyordu. Hele bu olaylar, rüyasına sık sık girince perişan oluyordu. Yusuf, bu geçen bütün bir yıl içinde bambaşka bir adam olduğunun farkındaydı. Az konuşuyor, sadece verilen emirleri yerine getirmek için kendisini harcıyor, bir an çarpışmalara girdiği zaman bile, ölüm aklının köşesine gelmiyordu. En zor durumlarda, göğsünün üstünde varlığını hissettirmeyen madalyonu, hemen bir değirmen taşıymış gibi ağırlaşıyordu. O zaman Yusuf, eliyle göğ-

sünü yokluyor, Nemide'yi, İzmir'i, yüreğinin üstünde, yüreğinin içinde duyuyor, bu duygu onu bir kat daha canlandırıyordu. Bütün ümidi, tesellisi, bir gün Nemide'ye, İzmir'e kavuşmaktı. İzmir'e, Nemide'ye kavuştuğu gün, biliyordu ki, sevgili yurdu da kurtulmuş olacaktı: Bütün Kuvayı Milliye, arkadaşları için İzmir, yurdun bir kurtuluş sembolü, bayrağı olmuştu. Yusuf'un istiklal için, yurdu için ölüm, umurunda değildi. Fakat, ölmeden önce, Nemide'yi, İzmir'i bir kerecik daha görmek istiyordu. İsteği, bu isteği, onu her zaman, her durumda canlı, yılmayan bir iradeye kavuşturuyordu. Bu ümidi onu, her zaman kötümserlikten, melankoliden kurtarıyordu. Sonra sonra, birdenbire gözlerinin önünde, Hasan Tahsin Bey'in şahadeti canlanıveriyordu. Onun hislerini, düşüncelerini, kendisini gözünü kırpmadan ateşe atmasını, gün geçtikçe Yusuf, çok çok daha iyi anlıyordu. Bu vatan, toprağında ecdadın yattığı, havasını sevdiklerinin teneffüs ettiği, gelecekte çocuklarının olacak bu vatan, Yusuf'undu; Salih Efe'nindi, Yüzbaşı Şevket Bey'indi, Mustafa Kemal'indi, Nemide'nindi bu vatan!

Yusuf, gittikçe aydınlanan ortalığa, pencereden fark edilmeye başlayan avludaki büyük ağacın yapraklarına, oturduğu yerden baktı. Düşünceleri, elini yavaş yavaş göğsündeki madalyona götürdü. Onun zincirini parmakları buldu. İğnesini açıp, madalyonu avucunun içine aldı. Kapağını açınca, yüreği duracakmış gibi oldu. Nemide, karşısındaydı. Rüyasında, rüyalarındaki Nemide... Her an etrafında dolaşan Nemide... Gülen gözlerle Yusuf'a bakıyordu. O da uzun uzun ona baktı. Daha iyi görebilmek için pencereden gelen ışığa doğru uzandı. Baktı baktı... O kadar dalmıştı ki, Yüzbaşı Şevket Bey, ikinci defa seslenince kendisine gelebildi: Onu saate bakar sanmıştı. Yüzbaşı,

"Yusuf, saat kaç?" diye soruyordu. Yusuf, toparlandı. Yaramazlık ederken yakalanmış çocuklar gibi, telaşlandı. Saatini arandı. Şevket, uyku sersemi, onun bu halinden bir anlam çıkaramadı. Kalktı, gerindi, ceketini omuzlarına attı. Pantolonunu –hep pantolonla yatıyorlardı zaten– düzeltti. Pencereye doğru yürüdü. Salih'in üstünden atladı. Pencerenin önünde durdu. Derin derin nefes aldı. Sonra döndü Yusuf'a,

"Saat kaç, Yusuf?" dedi bir kere daha. O zaman fark etti ki, Yusuf, biraz dalgın, ancak ceketinin üst cebinden saatini çıkarıyor. Öteki elinde, avucunun içinde parıldayan bir şey daha var. Boş bulundu:

"Sende iki tane mi saat var?"

Yusuf, gülümsedi. Saati söyledi. Şevket bakmış kalmıştı. O zaman Yusuf, öteki elini açtı, madalyonu gösterdi. Şevket, onun minderinin ucuna ilişip oturdu. Açık madalyona bir zaman baktı. Yusuf, çekingen bir sesle:

"Bu," dedi, "Nemide... Nişanlım... İzmir'de...." Sonra birdenbire pişman olmuş gibi göstermekten, biraz da utanarak kızardı. Bu işi nasıl da yapıvermişti? Yüzbaşı Şevket'in yüzüne, gözlerine sevgi yüklü bir gülümseme geldi. Ağabeyce bir sesle:

"O! Yusuf," dedi, "hemşiremiz güzelmiş. Allah onu sana, seni ona bağışlasın...."

"Sağ ol..." karşılığını verdi Yusuf. "Bakalım bir daha kavuşmak kısmet olacak mı?"

"O nasıl laf?" diye Yüzbaşı çıkıştı. "Bana kalırsa, bugün buradan çıkıyoruz. Akşam duyduklarımızı unuttun mu? Kuvayı Milliye neredeyse Düzce'de olacak."

"Doğru, ama iş hemen bitmiyor ya..'"

"Haydi şimdi beni kızdırma... Ağzımda dişlerim olmalıydı da sana bir nutuk çekmeliydim. Kalk bakalım, elimizi yüzümüzü yıkayıp, hazırlanalım. Gün, ne gösterecek.. "

Yüzbaşı Şevket Bey, çok neşeli görünüyordu. Gitti, yüzünü yıkadı geldi: 'Tıraş olmalı.. Bugün tıraş olmalı...' diye söyleniyordu. Şimdi öteki bütün arkadaşları da uyanmışlardı. Herkeste bir telaş, bir heyecan vardı. Salih, bile yüzünü yıkadıktan sonra hep cebinde gezdirdiği küçük bir tarakla sakalını tarıyordu. Ona takılıyorlardı:

"Bu ne sakal be Efe?" O da:

"Kesmeye vakit mi var?" karşılığını veriyordu.

Bu sabah muhakkak bir şeyler, bir şeyler olacaktı. Tutuklu zabitler, yerlerinde duramıyor, heyecanlı, telaşlı, biraz da sinirli sinirli bir aşağı bir yukarı dolaşıyorlardı. Yalnız Yusuf, yine her zamanki sandalyesinde, pencerenin önünde hareketsiz oturuyordu. Salih de onun hemen yakınında, ayaklarını altına almış, minderin üzerinde oturmuş, gözlerini kapıya dikmiş, durmadan sallanıyordu. Ara sıra, ortalığın sessiz sedasız heyecanı, onun sözlerinde beliriveriyordu:

"Uy gözünü sevdiğim kardeşler, nerede kaldınız?" Yine duruyor duruyor:

"Vay anam vay! Beni pehlivan doğuracak analar gibi sancılar tuttu...." diyordu. Bir seferinde, herkesi güldüren bir soru ortaya attı:

"Kumandanlarım, bu Sefer Bey olacak padişah yamağına ne ceza versek?"

Cemal Bey:

"Bakıyorum Efe, çayı görmeden paçaları sıvadın.." diye söylendi. Şevket Bey, dayanamadı:

"Şu nöbetçilerden bir şeyler daha öğrenemez miyiz?"

Salih:

"Hele hele..." diye yerinden fırladı, kapıya doğru hızla yürüdü. Fakat bu sırada kapıyı dışardan biri açıverdi. Efe, az kalsın açılan kapının kanadına çarpacaktı: Her sabahki, Sefer Bey'in müsaade ettiği kahveci, elindeki terazinin içine çay bardaklarını dizmiş, içeriye girdi. Salih'e:

"Aman ağa, çayları dökecektik, yavaş.." dedi. Bu kahveci, sipsivri, uzun boylu, uzun suratlı, köşemsi bir adamdı... Her gelişinde, hemen hiç konuşmaz, arkasında da bir nöbetçi bulunurdu. Salih:

"Gel gel bre kahvecibaşı... Biz, seni unuttuk bu sabah... Ne o, ardında nöbetçi yok... Yoksa hepsi bir deliğe mi girmiş ola?" Kahveci, duruverdi. Yüzü sapsarı kesildi. Bütün tutuklular, dikkatle ona bakıyor, yavaş yavaş ona sokuluyorlardı. Bu sefer de adamın ipince dudakları titremeye başlamıştı. Yüzbaşı Şevket Bey, adamın yakasına yapıştı:

"Çabuk söyle, sende bir iş var... Bir bildiğin var?" Adam, kendisini toparladı. Elindeki çayları masanın üzerine koymak için yürüdü. Çayları, masaya dizerken, iki tarafına tuhaf tuhaf bakınıyordu. Tutuklu zabitler, halka olmuş, yanan gözlerle ona bakıyorlardı. O da, doğrulup, bir bir hepsinin yüzüne baktı. Şimdi gözlerinde korku yoktu. Kararlıydı: "Beni ele vermeyeceksiniz Kumandanlar; söz mü?"

"Söz!" dediler.

"Sabahtan beri, hiç iki yakanıza bir bakmadınız mı?" Mülazım Avni:

"Vay canına..." diye, bir pencerelere koştu, bir de kapıyı açıp koridora baktı geldi: "Ortalıkta nöbetçiler yok!"

Bir an, gözlerde, yüzlerde bir şaşkınlıktır uçuştu. Sonra sevinçli sesler birbirine karıştı. Şevket:

"Tamam!" diye bağırdı. "Kuvayı Milliye geldi. Yürüyün şu delikten çıkalım."

Kahveci, telaşla onun önüne geçti:

"Aman Yüzbaşım, dış kapıdan bir adım atarsanız, sizi vururlar. Kuvayı Milliye geldi gelecek. Sefer Bey, bütün askerlerini, başıbozuk kızanlarını toplayıp onları karşılamaya çıktı. Hani onlara pusu kuracakmış. Size burada göz kulak olsun diye pek az nöbetçi bıraktı. Hepsi de şu pencereleri, kapıları tutuyor. Emir vermiş, çıkanı vurun demiş."

"Sefer Bey mi?"

"Orasını bilmiyorum. Emri kimin verdiğini bilmiyorum. Yalnız buraya gelirken, iki kişinin parmak tetikte, duvarın ardına sinmiş, kapıyı gözlediklerini gördüm. Bana, bir şey yokmuş gibi çayları ver çık, dediler. Üst tarafını siz düşünün beyler."

Cemal Bey:

"Anlaşıldı, Sefer, iyice darda," dedi. Şevket:

"Kaç nöbetçi var orada?" diye kahveciye sordu.

"İki, kapının yanındaki duvarın ardında."

"Herhalde binanın etrafında sekiz on kişiden fazla adam yoktur. Yarar çıkarız."

"Üstümüzde çakı bile yok, Yüzbaşım."

"Bir çaresine bakacağız."

Kahveci, geri geri kapıya doğru gitti:

"Siz bilirsiniz kumandanlarım, amanın kendinizi kollayın. Biraz sabırlı olun, kurtulacaksınız..." Tam kapıdan çıkıyordu, Yusuf seslendi:

"Dur, çayların parasını almadın."

"Bu çaylar, benden Bey, izin verirseniz..."

Kahveci çıkıp gittikten sonra, odadaki sekiz zabit, durumu gözden geçirmeye başladılar. Kumandanlar böyle ciddi bir tartışmaya girişince, Salih, her zaman susmasını, verilecek kararı beklemesini bilirdi. Onların konuşmalarını dikkatle dinliyordu. Gözleri de bir yandan, bir kapıda, bir pencerelerdeydi. Yusuf, pek az söze karışıyordu. Onun da gözü dışarıda, kulağı dışarıdaydı:

Koca Düzce kasabasından çıt çıkmıyordu. Avlunun ötesindeki sokak görünmüyordu ama, ölü bir sessizlik içinde olduğu belliydi. Ağaçların dallarındaki serçeler bile, bir tuhaf cıvıldaşıyor gibi geliyordu Yusuf'a... Uzaktan silah sesi de duyulmuyordu. Çatışma henüz başlamamıştı herhalde. 'Ethem Bey, benim bildiğim Ethem Beyse,' diye

düşündü Yusuf, 'bu heriflerin tuzağına düşmez. Ortada Kaymakam Mahmut Bey'in misali de var...' Şevket:

"Gelen kuvvetler, çarpışmaya, Düzce'yi çevirmeye başlayınca, biz, eli kolu bağlı burada mı oturacağız?" diyordu. Kararsız kaldılar. Şevket, yine aşağı yukarı dolaşmaya başladı. Kendi kendine kızıyordu: Bir türlü bir çare aklına gelmiyordu. İki üç nöbetçi, onların buradan çıkmalarına nasıl engel olabilirdi? Onun bu telaşını, tez canlılığını Cemal Bey, yersiz buluyordu. Bir saat daha beklemek yeterdi: Geliyordu Kuvayı Milliye. Şevket de, Cemal Bey, kendisinden daha kıdemli olduğu için ses çıkaramıyordu. Askerce bir alışkanlıkla beklemek zorunda kalmıştı. Bir bakıma da buradan sağ salim, ne yapıp, ne edip çıksalar, ne yapacaklardı? Bütün Düzce, aşağı yukarı silahlanmış, yol kavşaklarında, tepelere sürülmüştü. Onları yarıp çıkmanın, Kuvayı Milliye'ye ulaşmanın imkânı yoktu. Şehir içinde de ne yapabilirlerdi? Uzun lafın kısası, hepsi kararsızdı...

Gittikçe, odaya bir sessizlik, ağır bir hava çöktü. Bir köşeye çekilmiş, yüzler gerilmiş, dişler sıkılmış, bekliyordu. Akla her şey geliyordu: Ya Ethem Bey, şu it sürüsünü dağıtamazsa? Düzce'deki alaydan ellerinde kaç kişi vardı acaba? Başıbozuk yobazlardan, köylülerden ne kadarını toparlamışlardı? Başka yerlerden takviye almışlar mıydı? Bu iş olasıya değildi. Halifecilerin Gerede'de bozuldukları, Geyve Boğazı'nda dağıldıkları muhakkaktı. Çözülmüşlerdi bir kere... Dakikalar, yüzyıllar gibi geliyordu tutuklulara. Şevket, dayanamadı:

"Arkadaşlar!" diye öfkeyle bağırdı. "Hiç olmazsa, şu odayı değiştirelim. Bizimkiler gelseler bile, Düzce karışacak, herifler bizden öfkelerini almaya kalkacaklar... Bu işin bir çaresine bakalım..." Cemal Bey:

"Şevket, bu noktada haklı," karşılığını verdi. Avni: "Doğru..." diye söylendi. Salih, kalktı, pencerelerden dışarısını gözetledi:

"Hop desek şuradan atlarız."

Durum, çok karışık, nazikti. Kararsız kalmak büsbütün hepsini sinirlendiriyordu. Vakit, neredeyse kuşluğu bulmuştu. Ne olursa olsun, şu Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın binasından çıkmak için karara vardılar. Derhal plan kurmaya giriştiler. Nöbetçileri nasıl atlatmak gerektiğini çarçabuk hesapladılar. Fakat, bu sırada, pencerelerin baktığı arka avluda birdenbire bir kaynaşma oldu. Duvar diplerinde bir sürü silahlı adam belirdi. Tutuklular, pencerelere koştukları sırada, birden-

bire kapı, büyük bir gürültü ile açıldı. İçeriye sivrice sakallı, başı fesli, üstünde bir yüzbaşı üniforması olan acayip kılıklı bir adam girdi. Bir elinde bir tomar kâğıt vardı. Sağ elinde kocaman toplu bir tabanca tutuyordu. Bu adamı, tutukluların Düzce alayından olan zabitleri bile tanıyamadılar. Fakat arkasında duran Mülazım'ı hemen tanıdılar: Bu Mülazım, mebusları buraya getiren, Cemal Bey'in yerine Düzce'ye jandarma kumandanı tayin edilen mülazımdı. Her zaman tutuklulara karşı iyi davranmıştı. Onun da ardından dört nefer içeriye girdi. Ellerindeki tüfeklerin süngüleri takılmıştı. Önden girenin fesinin püskülü ta kaşlarına kadar sarkıyordu. Kanlı gözlerini tutuklulara hiddetle, öfkeyle dikti. Tutuklular, oldukları yerde hareketsiz kaldılar. Şevket, heyecansız bir sesle sordu:

"Ee... Kuvayı Milliye geldi demek?"

Adam, tabancasını Şevket'e doğru çevirdi: "Avcunuzu yalayın pis Bolşevik yamakları!" diye karık bir sesle bağırdı. "Sizin gibi padişah düşmanı zındıkların sonu geldi. Şu elimdeki fermanı görüyor musunuz, fermanı! Topunuzun idam hükmü bu... Padişahım Efendim Hazretleri, İstanbul'dan bu sabah irade buyurdu. Hepinizi asmak bana kısmet oldu. Gelgelelim, o ipsiz Moskof uşağı olacak aşağılık Ethem, Düzce üzerine geliyormuş. Sizinle uğraşacak vaktim yok. Birkaç kurşun yakarız olur biter. Sözüm ona askerlik, şerefinizle geberirsiniz: Sizi kurşuna dizeceğim."

Yusuf, adamın arkasında duran Mülazım'ın yüzüne baktı: Kara yağız delikanlı, sapsarıydı. Sakin bir sesle:

"Şu Padişah fermanını okusanız da, bir de biz dinlesek," dedi. Üstünde yüzbaşı üniforması olan adam, tekrar karık sesiyle bağırdı:

"İradei seniyenin nasıl sadır olduğunu ben söyledim ya!"

Şevket, kılını bile kıpırdatmadan:

"Arkadaşım gibi, ben de senin sözüne inanmadım. Anladığımıza göre, sizin kuyruğunuz sıkıştı. Bizi ortadan kaldırmayı kâr biliyorsunuz. Ne yapalım, sizin sonunuz geldi ya... Üst tarafı bize vız gelir. Dövüşte elbette ölüm de var..."

Adam, kazma gibi dişlerini göstererek, yüzünü çarpıtıp güldü. Şevket'in etrafında ağır ağır dolaştı:

"Kastamonu'da padişahıma karşı gelen hayta bu olacak herhalde..." diye söylendi. Salih, dayanamadı:

"İyi bildin, ta kendisi. O aslan," dedi. Adam, Mülazım'a döndü:

"Kim bu herif?"

"Emirber... Dışarıya çıkarayım mı?"

"Bırak, madem ki bunlarla birlik, cezasını bunlarla görsün..." Sonra neferlere döndü: "Bağlayın şunların kollarını!" emrini verdi.

Neferlerden ikisi, tüfeklerini kapının ardına dayadılar. Ceplerinden kalın sicimler çıkardılar. Sekiz tutuklu zabitin, Salih'in ellerini sıkı sıkı arkaya bağladılar. Masanın önüne dizdiler. Fesli, hepsinin önünde hırslı hırslı gidip geliyor, durmadan:

"Hele bir kıpır sapır edin, vallah siyaset meydanına varmadan kurşunu beyninize yersiniz..." diye homurdanıyordu. Tabancasının tetiğine, ha dokundu, ha dokunacak gibi, namluyu her birinin çenesine doğru uzatıyordu.

Tutuklular artık hiç konuşmuyorlardı. Sorulan sorulara bile karşılık vermiyorlardı. Çoğunun yüzü sararmış, fakat gözleri sakindi. Püskküllü, bu sefer her birinin başındaki kalpağı, yine namlusunun ucuyla dürtüp yere düşürdü. Sonra kalpaklara birer tekme atarak masanın altına doğru fırlattı. Hâlâ sol elinde tuttuğu kâğıtlardan birini açıp bir bir tutukluların adını okudu. Salih'in adını okumadı. Ama, Mülazım'a dönüp:

"Bu herifin adını, öteki kâğıttan buraya geçersin sonra... Bu köpek, efendileri ile beraber kurşuna dizilecek!" dedi. Salih Efe'nin ta sakallarından çocuklarınki kadar temiz bir gülümseme döküldü. Yüzünde hiç de öyle bir korku görünmüyordu. İçinden, 'Ülen Padişah köpeği' diye geçirdi. Fesli adam ters ters ona baktı. Sonra:

"Yürüyün bakalım!" emrini verdi.

Süngülüler, dört bir yanlarında, ikişer ikişer kapıya doğru yürüdüler. Çıkarken Efe, kendini tutamadı:

"Hay Allah kahretsin... Bendeki kader de eşek kaderiymiş, eninde sonunda Padişah kurşunu ile öleceğimiz varmış..." diye söylendi. Şevket, konuşuverdi:

"Aldırma be Efem... Padişah'ın da millet kurşunu ile ölümü yakındır..."

"Ne dedin, ne dedin?" diye fesli, Şevket'in önüne dikildi. Koridorda hep birden durdular. Yüzbaşı, dişsiz ağzından kelimeleri tane tane çıkarmaya çalışarak:

"Padişah'ın da millet kurşunu ile ölümü yakındır!" diye sözlerini yüksek sesle tekrarladı.

"Senin beynini parçalamak vacip oldu!" Bu sefer Yüzbaşı, sesi çıktığı kadar bağırıverdi: "Ne fark eder be dangalak herif! Ha beş dakika önce, ha beş dakika sonra..."

"Padişahımıza, Halifemize sövmek ha?"

"Bıktım usandım şu sizin Padişahınızdan be! Hay padişah gibi boynu altında kalsın vatan haini herifin!"

"Sus ulan, şimdi tetiği çekeceğim, siyaset meydanına varmadan...."

"Tetiği çekecekmiş... Sende, nerede o yürek, nerede o bilek!"

Adam, hırsından zangır zangır titriyordu. Kara yağız Mülazım, birdenbire onun bileğini tuttu:

"Görmüyor musun Yüzbaşı, sizi sinirlendirmek istiyor Şevket Bey..." dedi. Beriki, homurdana homurdana yürüdü. Öfkeyle en önde yürüyen, ön avluya inmek için merdivenin ilk basamağına adımını atacak olan Yusuf'un sakat ayağına bütün kuvveti ile bir tekme attı: "Yürü ulan topal kerata!"

Yusuf, tekmeyle boşa giden sakat ayağına hakim olamadı. Kolları da bağlı olduğundan, dört basamak merdivenden aşağıya yüzükoyun düştü. Öndeki süngülü nefer, omzundan tutup kalkmasına yardım etti. Bu sırada birdenbire Salih:

"Ah Çanakkale gazisi oğlum, ah! Bu hakaretleri de mi görecektin!" diye, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Avluya çıktıkları zaman yalnız ortalıkta Efe'nin hıçkırıkları bir zaman duyuldu. Orada iki manga asker daha bekliyordu. Asıl tutukluları bir an şaşırtan, kendileri ile beraber esir düşmüş neferlerden yirmi kadarının da tıpkı kendileri gibi elleri arkalarına bağlı olarak orada oluşuydu. Salih, bunların içindeki Parsalı Rasim'i, Niyazi'yi, İlyas'ı hemen fark etti. Gözleri ile şöyle bir selamlaştılar. Hepsinin yüzleri sararmış gibiydi. Salih, bunu, 'bunca gün güneş yüzü görmedik' diye tevil ediyordu içinden. Ama ne olursa olsun, ölüm, ölümdü. 'Ölüm gelirken, insan kavi olmalı..' diye düşünüyordu Efe... Haydi kendisi, bunca gün görmüş, yaş yaşamış bir adamdı. Ama şu çocuklara ne demeli? Bari dövüşürlerken ölüm nasip olsaydı. Böyle b..'tan bir padişah kurşunu... İstersen İngiliz kurşunu de, olsun bitsin,' diye düşündü Salih...

Şimdi, neferlerin, süngülülerin arasında, bomboş sokaklardan geçiyorlardı. Ortalıkta hakikaten bir ölüm sessizliği vardı. Nerelerden,

nasıl geçirildiklerini fark etmiyorlardı. Hepsinin, zabitlerin, onların ardında sıra sıra gelen neferlerin, yürekleri durmuş, gözleri dumanlanmıştı. Sadece yürüyorlardı. Oysa, kapıları, pencereleri sımsıkı kapalı şu Düzce'nin sokaklarında mayısın kokulu; gül, çiçek kokusu yüklü havası dolanıyordu. Aydınlık bir gündü. Ama insanın içi aydın olmayınca gün, gözüne aydın mı görünür? Tutukluların bütün tesellisi, Kuvayı Milliye'nin başarısıydı. Başarının sağlandığı, yeni başarıların başlangıcı olan bu güneşli günde ölüm, tatsızdı...

Kasabanın biraz dışına çıkmışlardı. Söğütlerle çevrili bir bahçenin sınırında durdular. En önde, bütün yol boyunca telaşla, şevkle yürüyen püsküllü elebaşı, bağırıp çağırmaya, emirler vermeye başladı. İşi bir an önce bitirmek istediği belliydi.

Neferleri, esir askerleri, bir yana, söğütlerin sıralandığı bahçenin kesiğinin önüne dizdirdi. Sonra:

"Önce zabitler! Önce zabitler!" diye bağırdı. Yüzü, kıpkırmızı kesilmiş, gözleri kan çanağına dönmüştü. Durmadan bağırıyordu:

"Zabitleri, zabitleri, hepsini birden şuraya dizin!" Sekiz zabiti, bir de Salih'i iri gövdeli üç söğüdün altına getirip dizdiler. Tutuklular, hiçbir harekette bulunmuyorlar, itildikleri yerde duruyorlardı. İşler o kadar çabuk olup bitiyordu ki, düşünmeye vakit yoktu. Yüzlerinde sadece, bazısının hayret, şaşkınlık, bazısının aldırmazlık vardı. Boş gözlerle etraflarına bakıyorlardı. Öte yanda duran tutuklu neferler, şaşkın şaşkın kumandanlarına bakıyorlardı. Onların etrafında süngülü bir manga kadar muhafız kalmıştı. O muhafızlardan ancak üçünü fesli, orada bırakarak gerisini aldı, zabitlerin karşısına hazırladığı mangaya kattı. Sonra koştu geldi, zabitlerin üstüne yine hırsla atıldı. Onların yakalarına, kollarına saldırdı. Bütün rütbe ile ilgili şeritleri, yıldızları sökmeye koyuldu:

"Padişahımın verdiği bu rütbelere siz, layık değilsiniz," diye bağırıyordu. Herif basbayağı kendinden geçmişti. Bu işi de bitirince, döndü, şimdiye kadar hiçbir işe karışmayan, emirleri kurşuna dizmek için dinleyen, biraz da kurşuna dizilecekler gibi şaşkın şaşkın bakan neferlerin arkasında, duran Kara yağız Mülazım'ı arandı. Ona:

"Haydi bakalım Mülazım Efendi, emrini ver de, bu iş bitsin. Şu Bolşeviklerin, padişah düşmanı zındıkların, canını cehenneme yollayalım!" diye bağırdı. Sonra:

"Kılıcın yok mu senin, kılıcın?" diye sordu. Mülazım:

"Yok," karşılığını verdi.

"Olmadı, kumandayı kılıcını çekip verecektin. Neyse, vakit kaybetmeyelim."

Mülazım, esirlere doğru birkaç adım attı:

"Gözlerini bağlamak gerek. Sonra, son isteklerini sormalıyım."

Elebaşı, hiddetle bağırdı:

"Böyle zırva işle uğraşacak vaktim yok! Diz şunları kurşuna..."

Tutuklular, hareketsiz, gözlerini kırpmadan, teslim olmuş bekliyorlardı. Her biri, gözlerini iri iri açmış, uçlarından süngüleri çıkarılmış tüfeklerin namlularına bakıyordu. Birden Yüzbaşı Şevket Bey'in sesi duyuldu:

"Mülazım Efendi, hiçbir arzumuz, isteğimiz yok vatanın selamete kavuşmasından başka. Yalnız, bir ricam var: Eli kolu bağlı ölmek istemem. Şu kollarımı çözün."

Fesli, bu isteğe de engel olmak istedi. Ama Mülazım, onu bu sefer dinlemedi. Gitti, bir çakı ile Yüzbaşı'nın ellerini bağlayan ipi kesti. Ötekilerin hepsi de ellerinin serbest kalmasını istediler. Yüzbaşı'nın yanında Cemal Bey, onun yanında Avni Bey duruyordu. En sonra Salih, onun yanında Yusuf vardı. Mülazım, öfkeli öfkeli hepsinin iplerini kesti. Yüzlerine bakmadan döndü yürüdü. Salih, metin bir sesle:

"Kumandanlarım, kelimei şahadet getirmek gerek..." dedi.

Meydanı bir sessizlik aldı. Sonra kurşuna dizilecek dokuz kişi, birden tok, korkusuz bir sesle, hep bir ağızdan kelimei şahadet getirdiler. Şimdi dimdik, gözlerini karşılarındaki neferlerin elindeki tüfeklerin namlularına dikmişlerdi. Salih, yalnız Salih, mütevekkil, başını eğmiş, önüne bakıyordu. Yusuf, bir an gözlerini yumdu açtı: Tüfeklerin namlularının arasından fırlamış Nemide'nin hayali, kollarını açarak ona doğru koştu. Sonra İzmir, İzmir'in resimlerdeki görünüşü belirdi gözünün önünde. Hasan Tahsin Bey, gülümseyerek ona bakıyordu. Bu sırada, kara yağız Mülazım, tabancasını çekmiş:

'Dikkat!', emrini vermişti. O, 'Ateş!' demeden önce, Yusuf, kendini kaybedercesine bağırdı:

"Arkadaşlar! Kardeşler! Yaşasın Vatan, yaşasın İstiklal!"

Ateş emrini verecek kara yağız genç Mülazım'ın, tabancasını tutan eli, sarkıverdi. Kolu düştü. Kurşuna dizilecekler bütün kuvvetleri ile bağırdılar:

"Yaşasın Vatan! Yaşasın İstiklal!" 'Ateş' diye bağıracak yerde, genç Mülazım da: "Yaşasın Vatan! Yaşasın İstiklal!" diye var gücü ile bağırarak elindeki tabancayı, hırsla yere çaldı. Bir an, koca meydanlıkta derin bir sessizlik oldu. Söğütlerde cıvıldaşan serçeler bile sustular. Parmak tetikte olan neferler, tüfeklerini indiriverdiler yere. Bu sırada bir tabanca patladı: O, fesli Yüzbaşı bozuntusu, bangır bangır bir şeyler bağırarak, esirlerin üstüne doğru tabanca atarak koşmaya başlamıştı. İlk kurşunu kimseye isabet etmemişti. Tam ikincisini atacaktı ki, bu sefer bir tüfek sesi duyuluverdi. Zorba adam, beyninin üstüne, ortalık yere bir paçavra gibi düştü, hareketsiz kaldı. Herkes, bir düşene, bir de düşürene baktı. Düşüren, kurşuna dizeceklerden palabıyıklı, orta boylu, tıknaz bir neferdi. Hiçbir şey olmamış gibi, tüfeğinin mekanizmasını, şırak diye çekti. Boş kovanı yere düşürdü. Ortalıkta bir an daha sessizlik oldu. Sonra bir sevinç, bir heyecan, bir bağrışma söğütlerin dallarını rüzgârladı: Meydan, kucaklaşıyordu.

Salih, olduğu yere çöküverdi. İki avucuyla durmadan dizlerine basıyordu. Dizleri, hâlâ titriyordu. Ölüm korkusundan mı, yoksa sevinçten mi bu titreme Efe, kestiremiyordu. Zaten doğru dürüst şu sırada düşünecek takati yoktu. Gözleri karıncalanmış, yaşlı yaşlıydı. Meydan kaynaşıyordu. İleride bir söğüdün altına zabitler toplanmışlar, ortalarına o, genç kara yağız Mülazım'ı almışlar, bir şeyler konuşuyorlardı. Hallerinde hiçbir telaş, yüzlerinde küçük bir heyecan anlamı yok gibiydi. Sanki beş dakika önce kurşuna dizilecek insana, ölümden kurtulmuş insana benzemiyorlardı. Heyecanları, beş dakikada yatışıvermiş, hemen durumu gözden geçirmeye koyulmuşlardı. Efe, onların yapacaklarını kestirmişti bile... Biraz önce kurşuna dizilmekten kurtulan, kurşuna dizmeye hazırlanan neferleri toparlayıp, Düzce'yi içinden teslim alacaklardı. Ethem Bey kuvvetlerinin yardımına koşacaklardı. Kalkmak, doğrulmak gerekiyordu hemen, gelgelelim bir türlü hâlâ dizleri tutmuyordu. Rasim, Niyazi, İlyas koşup onun yanına gelmişlerdi. Elleri çözülüp serbest kalınca, şimdi yere diz çökmüşler, ona öylece bakıyorlardı. Onların da geçirdiği heyecan az değildi. Ölüme, kıl kadar yaklaşmışlardı. Parsalı Rasim, gülmeye çalışarak: "Ülen Efe, az kaldı cenneti âlâyı boyluyordun..."

"Hiç de tasam yoktu..." diye Efe söylendi.

"Ardımdan senin de geleceğini bildiğimden, nasıl olsa orada da Padişah'a karşı bir çete kurarız diye düşünüyordum."

"Haydi haydi, ne de olsa aklımız b...'a karıştı..." diye Niyazi, mırıldandı. Salih, ciddileşiverdi:

"Ölüm bu oğul, ölüm... Hele adam dünya yüzündeki işini bitirmeden öte yakaya kaldırıp yollanırsa, acı olur..."

Sonra, iki yakasına bakındı. Ceplerini karıştırmaya koyuldu. İlyas:

"Ne arandın?" diye sordu.

"Cıgara."

Hepsi ceplerini aramaya koyuldular. Bütün hareketleri, sözleri, hep dağınıktı. Şaşkınlık bir türlü üstlerinden kalkmamıştı. Meydanda neferler, küme küme olmuşlar, yüksek sesle konuşuyorlardı. Vurulup yerde kalan fesliye, kimse dönüp bakmıyordu. Yanlarına yaklaşan eli tüfekli bir nefer, Salih'in kucağına tabakasını attı:

"Sar bakalım bizden bir cıgara..." dedi. Tüfeğini kucağına alıp, yanlarına oturdu. Efe'den sonra tabakayı ötekilerin önüne sürdü. Cıgaraları yaktılar. Derin derin çekip, dumanı üflediler. Nefer, önüne bakarak:

"Geçmiş olsun kardeşler," dedi. Onun yüzüne baktılar. Fakat o, önüne bakmakta devam ediyordu. Parsalı:

"Sağ ol, geçti," karşılığını verdi uzunca bir susmadan sonra. Nefer, başını kaldırdı. Zabitlerin topluluğuna baktı, baktı:

"Kim bu saz benizli Mülazımıevvel?" diye sordu. Hepsi dönüp gösterilen Yusuf'a baktılar. Salih:

"Yusuf Bey mi; bizim kumandanımız. Altın gibi bir yüreği vardır... Mert bir delikanlıdır."

"Allah millete bağışlasın." Salih:

"Amin!" diye içini çekti, öteki.

"Bizi de son kertede elimizi kardeş kanına bulamaktan korudu. Gafletteymişiz, ne diyeceksin?"

Salih, gülümsedi:

"Anladınız, biraz geç anladınız ama, iyi anladınız. Size anlatmak için, bizim canımızın tetiğe kadar varıp dönmesi kaderde varmış. Allah, zaten ezelden Padişah'ın düşmanı. Bunu bilmeyen yok."

Yine sustular. Cıgaralarını içmeye koyuldular. Zabitler, konuşmalarını bitirmişlerdi. Ağır ağır söğütlerin altından meydanın ortasına doğru yürüyorlardı. Tam bu sırada Düzce'nin batısındaki tepelerden silah sesleri gelmeye başladı. Ortalık kaynaşır gibi oldu. Herkes ayağa fırlamış, iki yakasına bakıyordu.

Cemal Bey, acele acele arkadaşları ile bir şeyler konuştu. Mülazım Avni Bey'i de yanına alarak kasabaya doğru koşarcasına yürüdü. Kara yağız Mülazım, onların yardımına dört neferi koşturdu. Sonra:

"Silah başına!" diye bağırdı.

Neferler, saniyesinde toplandılar, sıra oldular. Biraz önce kurşuna dizilecek esir neferler de onların alt başına ikişer dizildi. Mülazım, çabucak silahlı neferleri, sonra da silahsızları saydı. Bir taraftan ceketini çekiştirdi; kalpağını düzeltti:

'Hazır ol! Dikkat!' kumandasını verdikten sonra, arkasında öteki zabitlerin durduğu Yüzbaşı Şevket Bey'e doğru koştu. Onun karşısında dimdik dikilip, selam verdi:

"Düzce Alayından otuz beş nefer, beş zabit, Milli Kuvvetler'in emrindeyiz Yüzbaşım!"

Bu tekmil haberi üzerine Yüzbaşı Şevket, müfrezeye yaklaştı. Başında kalpağı yoktu. Ceketi şurasından burasından parçalanmıştı. Fakat uzun boyu, alnına dökülen saçları, tıraşsız yüzü, heybetini daha da arttırmıştı:

'Rahat!' kumandasını verdi müfrezeye. Sonra, "Uzun laf edecek vaktimiz yok," diye tok bir sesle konuştu. "elinde tüfeği olan askerler, hemen benimle beraber Kuvayı Milliye'ye yardıma gelecek. Tüfeksizler, soluğu alayın depolarında alacaklar. Silahlanıp, Düzce'nin içinde inzibatı temin edecekler. Cemal Bey, sizi alayda bekliyor. Ethem Bey kuvvetleri, Düzce önündedir. Silah seslerini duyuyorsunuz. Allah ve millet bizimle birlik. Göreyim sizi arkadaşlar!"

Kara yağız Mülazım, tabancasını Şevket Bey'e verdi. Şevket, iki mangaya yaklaşan neferleri ile, koşarcasına, söğütlerin altındaki kesiği atladı. Ötekiler, Düzce'nin yolunu tuttular.

Kasabaya doğru silahlanmak için koşanların en ardında Salih kalmıştı. Onun yanında İlyas yürüyor, adeta elinden çekiyordu. Salih, durmadan konuşuyordu:

"Vay anam vay! Dizlerimin bağı hâlâ çözük, yürü be deyyus Salih... Düzce'yi de teslim aldık... Bu ne iştir bakalım... Kuvayı İnzibatiye'ymiş... Ulan bize Padişah'ın inzibatı söker mi? Ne günlere kaldık... Millet çocukları hep bizden yana, kör mü bunların gözü... Millet evladı, millet evladına kurşun mu atarmış? Fesli deyyus bizi kurşuna dizecekti ha... Ülen İlyas, kıl kaldıydı ha... Şimdi sen seyret ipe çekilecekleri. Onları gelsin de padişahları kurtarsın... Bizim ardımızda

koca millet var da paçayı öyle kurtardık... Anla işte oğlum, padişah kuvveti neymiş, millet kuvveti neymiş..."

İlyas, pek dinlemiyordu Efe'yi. Öndekilere yetişmek sevdasındaydı:

"Neler söylüyorsun be Efem... Anladık anladık... Bırak lafı da Yusuf Bey'e yetişelim..."

"Yetişelim be İlyas... Öldük mü?"

Birdenbire Salih, daha da canlanıverdi. Düzce'ye girmişlerdi; sokaklar yine bomboştu. Yaklaşan tüfek seslerinden kasabanın yüreğinin çarpmaya başladığı belliydi.

Bütün bir kasaba, ta İzmit'ten Bolu'ya kadar şehirler, kasabalar, düşmanlarla birlik olup, kendi istiklallerine, kendi varlıklarına kastedemezlerdi. Taassubun ayaklandırdığı cahiller, şuurlarının altındaki millet sevgisini, hak ve hürriyet duygusunu elbette, Salih Efe gibi, İlyas gibi, Niyazi gibi duymakta, hissetmekte gecikmediler. Onları yanıltanların menfaatleri için yüreklerini satanların foyası iki aydan az bir zamanda meydana çıktı; mağlup oldular.

5 Nisan 1920'de dördüncü defa sadarete gelen Damat Ferit Paşa, o gün, İstanbul'un akşam gazetelerinde yayınladığı bir Beyannamede şöyle diyordu:

"Bugün Milleti Osmaniyenin en büyük düşmanları, yalancı milliyet davası ile şahsi ihtiraslarına vatan ve milleti feda edenlerdir. Bunların öyle bir felaketli akıbeti hazırlamak için buldukları çare ise, ağır bir silsile-i cinayattır."

Bu Beyanname ile birlikte, Şeyhülislam Dürrizade Aptullah Efendi de Mustafa Kemal ve arkadaşlarının öldürülmelerinin şeran caiz olduğuna ve Padişah tarafından silah altına çağrılacakların Anadolu'dakilerle vuruşmalarının vacip olduğuna ilişkin fetvalar çıkarmıştı.

28 Mayıs 1920'de ise, *Peyamı Sabah*'da küçücük bir haber vardı: (Halife Ordusu, şimdilik müdafaa halinde kalacaktır.)

Ve... Salih Efe, Düzce çarşısının ortalık yerinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin çıkardığı Hiyaneti Vataniye kanununa uyularak, İstiklal Mahkemesi'nin asılmasına karar verdiği Sefer Bey'in parlak çizmelerine her ne kadar önceden göz koyduysa da, sonradan vazgeçti:

"Aman! Kızanlar, bu çizmelerle yere basarsam, vatan toprakları kirlenir..." dedi.

Samim Kocagöz

Bütün Eserleri-3

Kalpaklılar

Kalpaklılar, Samim Kocagöz'ün Kurtuluş Savaşımızı destansı bir dille anlattığı, tarihimizin önemli bir bölümüne tanıklık eden yaşamış kahramanların da yer aldığı belgesel bir roman.
Doludizgin'le bir bütün oluşturan *Kalpaklılar*'da Kurtuluş Savaşı, İzmir'in işgalinden başlanarak anlatılıyor. Bağımsızlık hareketi, iç ayaklanmalar, Kuvayı Milliye ruhu, Kurtuluş Savaşı'nın örgütlenme evresi *Kalpaklılar*'da; sonraki zorlu dönem ise *Doludizgin*'de veriliyor. Kocagöz, çocukluğunun bu zor günlerini sadece kendi çocuk gözüyle değerlendirmemiş; *Kalpaklılar*'ı belgelere dayandırarak ve tanıklardan dinleyerek oluşturmuştur.
Kurtuluş Savaşı'nda, Kuvayı Milliyecilerin sembolü durumuna gelen "kalpak", Samim Kocagöz'ün romanına ad olmuştur; çünkü Kurtuluş Savaşı serüveninin ayrıntılarıyla işlendiği bu romanın ana izleklerinden olan Kemalistlerle padişah yanlıları, başlarındaki sarık veya kalpakla birbirinden ayırt edilmekteydi. Kocagöz'ün böyle güçlü bir simgeyle adlandırdığı romanı, okura her satırda tarihin sayfalarını yavaş yavaş açarken gösterilen özeni ve duyarlılığı hissettirir. Böylece Kurtuluş Savaşı anıları, Samim Kocagöz'ün elinde her yönüyle işlenen destansı bir romana dönüşmüştür.

"Samim Kocagöz'ün asıl başarısı, birbirini tamamlayan sayısız olayı romanın gelişimi içinde birbirine bağlayarak kimi savaş sahnelerinde, 'ateş hattı'ndaki insanı kişi olarak da koyabilmesidir."

Şükran Kurdakul

"Samim Kocagöz'ü uzun uzun tanıtmanın anlamı yok! Edebiyat meraklısı bir okuyucu, yarım yüzyılı aşkın bir süre kalem oynatmış, ondan fazla öykü kitabı, bir o kadar da roman yayımlamış bu büyük yazarla mutlaka yüz yüze gelmiş olmalı."

Server Tanilli

"Roman, değişen toplumu; değişen insanın insanla ilişkisini, toplumla ilişkisini; giderek değişen insanların yeni düşlerini anlatagelmiştir."

Samim Kocagöz

ISBN 975-304-292-2